

T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YENİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ:
BATI BALKANLAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EMREHAN EMİROĞLU

GAZİANTEP - 2017

T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YENİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI BAĞLAMINDA TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ:
BATI BALKANLAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

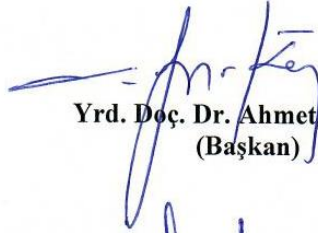
HAZIRLAYAN
EMREHAN EMİROĞLU

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. AHMET KESER

GAZİANTEP - 2017

KABUL VE ONAY

Emrehan EMİROĞLU tarafından hazırlanan “**Yeni Türk Dış Politikası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi; Batı Balkanlar Örneği** ” başlıklı bu çalışma 19/07/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KESER
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Bilal ÇIPLAK
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Mesut ŞÖHRET
(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 19.07.2017

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘**Yeni Türk Dış Politikası Bağlamında Türk Kamu Diplomasisi: Batı Balkanlar Örneği**’ başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. **19/07/2017**

Emrehan EMİROĞLU

ÖNSÖZ

Özellikle 2002 yılından itibaren yeni bir muhteviyat ve kimlik kazanan Türk Dış Politikası kamu diplomasisi olgusuna bigâne kalamamıştır. Yumuşak güç unsurlarını yeniden keşfetmeye çalışan Türkiye bu bağlamda en doğru ve en etkin kamu diplomasisi metotlarını değerlendirme gayreti içerisinde. Türkiye öncelikle tarihsel ve kültürel olarak kurbiyeti bulunan yakın coğrafyasındaki ilişkilerini geliştirmede ve derinleştirmede kamu diplomasisini önemsemektedir. Bu bölgeler arasında ön plana çıkan Batı Balkan coğrafyası ise Türkiye'nin kamu diplomasisi metotlarını kullandığı müstakil öneme haiz bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Türk Dış Politikasını 'Yeni' yapan kavram ve pratiklere, kamu diplomasisine verdiği önemi tetikleyen unsurlara ve Türkiye'nin Batı Balkan coğrafyasında hangi kamu diplomasisi metotlarına ehemmiyet verdiği ve/veya vermesi gerektiğine yer verilmiştir. Bu çalışmaya görüşleriyle, eserleriyle ve yönlendirmeleriyle katkı sunan tüm akademisyen, müellif ve uzmanlara ayrı ayrı teşekkürlerimi arz ederim. Tüm bu süreçte yanımda olan başta tez danışmanım, KFOR'daki göreviyle Hizmet Madalyası sahibi de olan sevgili Ahmet KESER hocam olmak üzere, Makedonya Kalkandelen Devlet Üniversitesi öğretim üyesi ve Makedonya Throni Vakfı kurucusu olan ve aynı zamanda mukim bulunduğu coğrafyanın önde gelen fikir ve kanaat önderlerinden sevgili Metin İZETİ'ye dini diplomasi bölümüne yaptıkları değerli katkıları ve söyleşisi için; özellikle yerel diplomasi alanındaki çalışmalarıyla Türkiye'de belki de akla ilk gelen isim olan Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Fransızca Kamu Yönetimi bölümü öğretim görevlisi sevgili Murat DAOUDOV'a yerel diplomasi bölümüne sunduğu katkılar ve söyleşimizde kendisine tevdi ettiğimiz suallere fevkalade titiz ve ciddi olarak adeta bir çalışma metni niteliğinde mukabelede bulunduğu için ve yine dijital diplomasi ve siyasal iletişim konularında dünyadaki sayılı isimlerden olan öğretim görevlisi, bürokrat, danışman, girişimci, yazar ve yayıncı sevgili Gökhan YÜCEL'e söyleşisi ve tüm değerli katkıları için şükranlarımı arz ederim. Hususiyile desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili H. Mehmet ADANIR ve ailesi ile birlikte sevgili eşime ve aile efrâdına, tüm sevdiklerime sonsuz muhabbet ve şükranlarımı arz ederim.

Bu tez din-ü devlet, vatan-u millet için çalışan tüm zevât-ı kirâma, bilhassa fedâ-yı cân eden şehitlerimize ve hususiyile sevgili Erol OLÇOK, Abdullah Tayyip OLÇOK ve Murat MERTEL'e ithaf olunmuştur.

Gaziantep, 2017

Emrehan EMİROĞLU

ÖZET

Kimliklerin, fikirlerin ve kamuoyunun uluslararası ilişkilerde artan özgül ağırlığı teorik ve pratik sahada önemli etkiler doğurmuştur. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç yeniden keşfedilmeye başlanmış ve günümüzde daha kurumsal bir veçhe kazanmıştır.

Özellikle 2002 sonrası uluslararası ilişkilerinde bir yükseliş trendi yakalayan Türkiye’de yumuşak gücünü yeniden keşfetmeye ve kamu diplomasisi pratiklerine önem vermeye gayret etmektedir. Yeni gelen kadroların ontolojik arka planları ve tahayyülleri çerçevesinde dış politikada ciddi revizyonlara gidilmiş, kronolojik anlamda değil ancak muhteviyat ve kavramsallaşma anlamında ‘yeni’ olarak addedilecek bir dış politika takip etmeye gayret edilmiştir.

Türk kamu diplomasisi uygulama sahası olarak öncelikle kültürel ve tarihsel bağların bulunduğu yakın coğrafyasını hedeflenmiş, Batı Balkan coğrafyası da dış politika yapıcılar tarafından bu anlamda ehemmiyet kazanmıştır. Bu tezde Batı Balkanlarda uygulanan kamu diplomasisinde ‘dini diplomasi’, ‘yerel diplomasisi’, ‘dijital diplomasi ve medya’nın neden daha fazla önemsenmesi gerektiğinin ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, ‘Yeni’ Türk Dış Politikası, ‘Dini Diplomasi’, ‘Yerel Diplomasi’, ‘Dijital Diplomasi ve Medya’

ABSTRACT

Increasing significance of identities, ideas and public opinion in international relations have caused to important outcomes in the scope of theory and practice. At this moment in time, public diplomacy and soft power have been started to rediscover and gained more institutional aspect.

Especially after 2002, Turkey who has gained a progress trend in international relations, has studied to give more importance to discovering his own soft power and public diplomacy practices. Within the framework of ontological backgrounds and imaginations of new comers of government, Turkey has started to succeed a foreign policy, named as 'new' Turkish Foreign Policy. 'New' refers to a content of the foreign policy and conceptualization of the foreign policy.

Preferably, Turkish Public Diplomacy has targeted to his near geography where cultural and historical ties exist. In terms of it, Western Balkan region has gained more value for foreign policy makers. In this work, broadly we aimed to why some public diplomacy practices especially 'religious diplomacy', 'local diplomacy', 'digital diplomacy and media' should have been more prioritized particularly in Western Balkan region.

Keywords: Public Diplomacy, 'New' Turkish Foreign Policy, 'Religious Diplomacy', 'Local Diplomacy', 'Digital Diplomacy and Media'

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Tez Çalışmasının Konusu.....	1
1.2. Tez Çalışmasının Amacı.....	2
1.3. Tez Çalışmasının Kuramsal Çerçevesi.....	3
1.4. Tez Çalışmasındaki Varsayımlar.....	3
1.5. Tez Çalışmasındaki Kapsam ve Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tez Çalışmasındaki Veri Toplama Teknikleri.....	5
1.7. Tez Çalışmasının İçeriği.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Kamu Diplomasisi.....	7
2.1.1. Küreselleşme ve Diplomasi.....	7
2.1.2. Yumuşak Güç.....	10
2.1.3. Kamu Diplomasinin Ortaya Çıkışı ve Pratikler.....	14
2.1.4. Kamu Diplomasisi Nedir?.....	18
2.1.5. Yeni Kamu Diplomasisi.....	21
2.1.6. Kamu Diplomasisi Üzerine Kavramsal Tartışmalar.....	24
2.1.7. Kamu Diplomasisinin Boyutları.....	28
2.1.7.1. Günlük İletişimler.....	29
2.1.7.2. Stratejik İletişim.....	29
2.1.7.3. Burslar, Değişim Programları, Staj, Seminerler, Konferanslar ve Medya Kanallarının Etkin Kullanımı.....	33

2.1.8. Kamu Diplomasisi Teknikleri	34
2.1.8.1. Dinlemek	34
2.1.8.2. Savunma	35
2.1.8.3. Kültürel Diplomasi	36
2.1.8.4. Değişim/Mübadele Diplomasisi	37
2.1.8.5. Uluslararası Yayıncılık	37
2.1.8.6. Psikolojik Savaş	38
2.2. Yeni Türk Dış Politikası	39
2.2.1. Dış Politika Metodu	45
2.2.2. Diplomasi	48
2.2.3. Stratejik Derinlik	50
2.2.4. Ben İdraki	53
2.2.5. Komşularla Sıfır Sorun	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI BALKANLAR VE TÜRKİYE	58
3.1. Batı Balkanlarda Kimlik ve Güncel Meseleler	58
3.2. Ülkeler	70
3.2.1. Arnavutluk	70
3.2.2. Bosna Hersek	72
3.2.3. Kosova	74
3.2.4. Makedonya	76
3.2.5. Sırbistan	77
3.2.6. Karadağ	80
3.2.7. Hırvatistan	81
3.3. TDP İçin Batı Balkanların İfade Ettiği Anlam	82
3.4. Geleneksel TDP ve Batı Balkan İlişkileri	84
3.5. 'Yeni' TDP'nin Batı Balkan Politikası	87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ VE BATI BALKANLAR	97
4.1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi	97
4.1.1. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	99
4.1.2. Basın Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)	101

4.1.3. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK).....	102
4.1.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı.....	104
4.1.5. Kızılay ve AFAD.....	105
4.1.6. Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TIKA).....	106
4.1.7. Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Toplulukları Başkanlığı.....	108
4.1.8. TURKSOY.....	108
4.1.9. Anadolu Ajansı (AA) ve TRT.....	109
4.1.10. Dış İşleri Bakanlığı (DİB).....	112
4.1.11. Türk Hava Yolları (THY).....	113
4.2. Batı Balkanlarda Türk Kamu Diplomasisi.....	116
4.2.1. Dijital Diplomasi ve Medya.....	117
4.2.2. Yerel Diplomasi.....	126
4.2.3. Dini Diplomasi.....	132
BEŞİNCİ BÖLÜM	
SÖYLEŞİLER.....	147
5.1. Metin İZETİ ile Söyleşi “Batı Balkanlarda Dini Diplomasi”.....	147
5.2. Murat DAOUDOV ile Söyleşi “Yerel Dış Politika ve Kamu Diplomasisi Kavramları Üzerinde Bir Değerlendirme”.....	155
5.3. Gökhan YÜCEL ile Söyleşi “Kamu Diplomasisi, Türkiye, Dijital Diplomasi”.....	165
ALTINCI BÖLÜM	
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	173
KAYNAKÇA.....	185

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Yumuşak Gücün Kaynakları.....	12
Tablo 2. Eski Kamu Diplomasisi Yeni Kamu Diplomasisi	24
Tablo 3. Yerel Dış Politika Sisteminin Boyutları.....	157

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	:	Anadolu Ajansı
AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	:	Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGİT	:	Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı
AKEA	:	Association For Culture, Education And School
AK PARTİ	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ALSAR	:	Arnavutluk Geleceğın Alternatif Vakfı
AMF	:	Asya Belediye Başkanları Forumu
BBC	:	British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BİK	:	Bölgesel İşbirliği Konseyi
BM	:	Birleşmiş Milletler
BUSMEK	:	Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat Ve Meslek Eğitim Kursları
BYEGM	:	Basın Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CEMR	:	Avrupa Belediyeler Ve Bölgeler Konseyi
CIMEA	:	Centro Informazioni Mobilità Equivalenze Accademiche (Akademik Hareketlilik ve Eşdeğerlik Bilgi Merkezi)
CNN	:	Cable News Network
CNS	:	Center For Advanced Studies
CRR	:	Cemal Reşit Rey
DAAD	:	Alman Akademik Mübadele Servisi
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DW	:	Deutsche Welle
EBRD	:	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

ECAD	:	European Cities Against Drugs (Uyuşturucuya Karşı M¼cadele Veren Avrupa Kentleri Teşkilatı)
EEAS	:	Lizbon Treaty (Lizbon Anlaşması)
EMI	:	Depremler ve Mega Kentler İnişiyatifi
ESN	:	European Social Service Network (Avrupa Sosyal Hizmet Ağı)
EULEX	:	The European Union Rule of Law Mission In Kosovo (Avrupa Birliği Hukukun Üst¼nl¼đ¼ Misyonu -Kosova)
EUCITIES	:	Avrupa Kentleri Teşkilatı
FBİH	:	Federation of Bosnia And Herzegovina (Bosna Hersek Federasyonu)
FETÖ	:	Fetullahçı Terör Örg¼t¼
FYROM	:	Former Yugoslav Republic Of Macedonia (Makedonya Cumhuriyeti)
GDAÜ	:	G¼neydođu Avrupa İşbirliği S¼reci
GSYİİ	:	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
İBB	:	İstanbul B¼y¼křehir Belediyesi
İFOR	:	The Implementation Force (Uygulama G¼c¼)
İMF	:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İOC	:	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
İSPRS	:	International Society For Photogrammetry And Remote Sensing (Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Uzay Bilimi Birliği)
İTTMT	:	İstanbul Tarihi T¼rk M¼ziđi Topluluğu
İDSB	:	İslam D¼nyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği
İHH	:	İnsani Yardım Vakfı
İİT	:	İslam İşbirliği Teşkilatı
İKO	:	İslam Konferansı Örg¼t¼
İşİD	:	Irak ve şam İslam Devleti
KDK	:	Kamu Diplomasisi Koordinat¼rl¼đ¼

KDTP	:	Kosova Türk Demokratik Partisi
KEİ	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KFOR	:	Çok Uluslu Barışı Koruma Gücü
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTAP	:	Kosova Türk Adalet Partisi
KTB	:	Kosova Türk Birliği
LHC	:	Tarihi Şehirler Birliği
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NGO	:	Non-Governmental Organizations (Hükümet Dışı Örgüt)
OÇA	:	Ohri Çerçeve Anlaşması
OICC	:	İslam Başkentleri ve Kentleri Teşkilatı
OWCH	:	Dünya Mirası Şehirleri Teşkilatı
RACVIAC	:	Center For Security Cooperation (Bölgesel Silahların Kontrolü Doğrulama Ve Uygulama Yardım Merkezi)
RCC	:	Regional Cooperation Council (Bölgesel İşbirliği Konseyi)
RTVE INT	:	Radio Y Televisión Española (Uluslararası İspanyolca Radyo ve Televizyon Kurumu)
RTVE	:	Corporación Radiotelevisión Española (İspanyolca Radyo Ve Televizyon Kurumu)
RUI	:	Residenze Universitarie Internazionali (International University Residence)
RUTEV	:	Rumeli Türkleri Vakfı
SAA	:	Stabilization And Association Agreement (Kosova AB İle Ortaklık Antlaşması)
SEERECON	:	South East European Research & Consulting (Güneydoğu Avrupa Araştırma Ve Danışmanlık)
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
T.C	:	Türkiye Cumhuriyeti

TAV	:	Tepe Akfen Havalimanları
TDP	:	Türk Dış Politikası
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
THY	:	Türk Hava Yolları
TIKA	:	Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	:	Türkiye Radyo Ve Televizyon Kurulu
TURKSOY	:	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
UÇK	:	Kosova Kurtuluş Ordusu
UEFA	:	The Union of European Football Associations (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)
UGLG	:	United Of General Local Government (Birleşmiş Kentler Ve Yerel Yönetimler)
UNESC	:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Ve Kültür Örgütü)
UNMIK	:	The United Nations Interim Administration Mission In Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)
UNPREDEP	:	United Nations Preventive Deployment (BM Önleyici Düzenleme)
UNPROFOR	:	United Nations Protection Force (BM Koruma Gücü)
USACPD	:	The United States Advisory Commission On Public Diplomacy (Birleşik Devletler Kamu Diplomasisi Üzerine Danışma Komisyonu)
USAID	:	United States Agency For International Development (Birleşik Devletler Uluslararası Gelişim Ajansı)
USIA	:	The United States Information Agency
VOA	:	Voice Of America (Amerika'nın Sesi)
VOR	:	Voice Of Russia (Rusya'nın Sesi)
WCTRC	:	World Conference On Transport Research Society (Ulaşım Araştırmaları Derneği Dünya Konferansı)
WHO	:	World Health Organization

WUWM	:	World Union of Wholesale Markets (Dünya Haller Birliği)
XARXA	:	European Vet Mobility Network (Profesyonel Eğitim Birliği)
YEE	:	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	:	Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
YVDK	:	Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kuru

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tez Çalışmasının Konusu

Hayatın her veçhesini etkileyen bir olgu olan küreselleşmenin diplomasi üzerindeki tesiri de aşikârdır. Küreselleşme ile birlikte özellikle demokratik ülkelerde kamuoyunun gerek iç gerekse dış siyasette artan bir özgül ağırlığının olduğu kabul edilmektedir. Kamuoyu merkezli bir diplomasi metodu olarak karşımıza çıkan Kamu Diplomasisi bu bağlamda günümüz uluslararası siyasetinin en çok tartışılan konuları arasında yerini almıştır. Yeni uluslararası sistemde sert gücün yanında eskiye nazaran daha çok önemsenen bir kavram olarak yumuşak güç de devletlerin göz ardı edemeyecekleri bir mahiyet kazanmıştır. Elbette Türk Dış Politikası da bu değişime bigâne kalamamıştır. ‘Yeni’ olarak addedilen Türk Dış Politikası muhtevası, tahayyülü ve kurumsal yapısıyla gözle görülür bir değişim içerisine girmiştir. Öncesinde değişim dinamiklerini içerisinde barındırmasına rağmen bunu gerek kavramsal gerekse uygulama düzeyinde yeterince ortaya koyamadığı düşünülen Türk Dış Politikası özellikle liberal, milliyetçi muhafazakâr olarak nitelendirilen Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidarı ile birlikte gözle görülür bir değişim içerisine girmiştir. Yeni Türk Dış politikasının kavramsallaştırılma başarısı ve proaktif olan yönü ekseriyetle kabul görürken, kavramların içeriği ve proaktivitenin sınırları siyasi ve kültürel ontolojilerine bağlı olarak farklı kesimlerce eleştirilmiştir.

Yeni Türk Dış Politikasının özel önem atfettiği kavramlardan ikisi ise bu tezde ele alınacak olan ‘yumuşak güç’ ve ‘kamu diplomasisi’ kavramlarıdır ki dış politika yapıcıları tarafından bunlara hususi ehemmiyet verilmişinde idealist ve realist unsurların aynı anda tesiri bulunmaktadır. Öncelikle yakın ve tarihsel bağlarının kuvvetli olduğunu düşündüğü hinterlandı başta olmak üzere küresel birtakım açılım alanları da yakalamak isteyen Türk Dış Politikasının bu bağlamdaki gayesinin bölgesel ve sonrasında küresel bir güç olmak olduğu söylenmektedir.

Batı Balkanlar Türkiye için jeo-politik ve jeo-kültürel anlamda son derece mühim bir coğrafyayı ifade etmektedir. Her ne kadar Cumhuriyetin ilk yıllarında ve Soğuk Savaş dönemi boyunca ilişkiler durağan ve konjonktürel olarak bağımlı seyretmişse de Soğuk Savaşın arından özellikle Bosna ve Kosova krizleri ile Türkiye bölgeye daha yoğun bir şekilde bağlanmaya başlamıştır. Türk Dış Politikası bu ‘yeni’ vizyonu ile Batı Balkanlardaki tarihsel ve kültürel yakınlığını bir artı değer olarak kullanmak suretiyle bölgedeki jeopolitik ve jeo-

kültürel çıkarlarına ulaşmayı hedeflemektedir. Bu anlamda Türkiye'nin bölgede uygulayacağı kamu diplomasisi faaliyetlerinin önemi anlaşılmıştır. Bu tezde 'Yeni' Türk Dış Politikası vizyonundan hareketle uluslararası alanda yükselen fenomenler olan kamu diplomasisi ve yumuşak gücün Türkiye'de nasıl tezahür ettiği ve bunun Batı Balkanlardaki yansımalarının neler olduğuna değinilecektir. Batı Balkanlardaki kamu diplomasisi faaliyetlerinden olan dini diplomasi, yerel diplomasisi ve dijital diplomasi alanlarının ise özel bir mahiyetinin olduğu düşünülmektedir. Nitekim bölgede kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurumların etkinliklerinin merkezinde genelde dini motivasyonların bulunduğu ve bu alandaki çalışmaların yoğunlukta olduğu görülecektir. Bu ise 'Yeni' Türk dış politikasının siyasi ontolojisinin bir yansıması olması hasebiyle dikkate değerdir. Mamafih dini diplomasi faaliyetlerinin yalnızca tarihsel referanslara bir atıftan ibaret olmadığı, hâlihazırda yaşanan gelişmeler için de ayrıca öneminin olduğu görülecektir. Bölge için Dijital Diplomasi ve medya faaliyetlerinin yürütülmesi ise Türk kamu diplomasisinin yeni iletişim yöntemleri ile olan ahengini göstermesi bağlamında önemli kabul edilmektedir. Yine Yerel diplomasi ise özellikle Ak Parti ile önem kazanan yerel yönetimlerin nasıl birer kamu diplomasisi aktörüne dönüşebildiğini bölgesel anlamda gösterebilecek niteliktedir.

1.2. Tez Çalışmasının Amacı

Tezde öncelikle amaçlanan 'Yeni' olarak nitelendirilen Türk Dış Politikasını yeni yapan ve onu kendinden önceki dönemlerden ayırtıran unsurlarını ortaya koymaktır. Burada elbette salt bir kıyaslama yapma ameliyesine girilmeyecek, yerine onu 'yeni' yapan kavramlar üzerinden bir yorumlanmaya gidilecektir. Buradan neşet eden kamu diplomasisi anlayışının ise Batı Balkan coğrafyasındaki yansımalarını ele almak da tezin amaçları arasındadır. Bölgede uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısının ölçülmesi için henüz erken olduğu düşünülmektedir. Nitekim kamu diplomasisi uzun vadede sonuçlarını hissettirecek birçok unsuru ihata etmektedir. Ancak içerisinde bulunduğumuz zaman diliminde Türk Kamu Diplomasisinin bölgedeki çalışmaları da mümkün mertebe ele alınmaya çalışılacaktır. Esas olarak amaçlanan ise 'Yeni' Türk Dış Politikası tahayyülünün kamu diplomasisine neden ve ne derecede önem verdiğinin Batı Balkan özelinde incelenmesi ile birlikte dini diplomasi, yerel diplomasi ile dijital diplomasi ve medya faaliyetlerine ayrıca ehemmiyet verilisinin/verilmesi gerektiğinin gerekçelerinin ortaya konmasıdır.

1.3. Tez Çalışmasının Kuramsal Çerçevesi

Tezin kuramsal çerçevesini oluşturan temel kavramlar ‘kamu diplomasisi’ ve ‘Yeni’ TDP kavramlarıdır. Türk Dış Politikasının ‘kavramsallaştırılmasına’ katkı sunduğu düşünülen özellikle Ahmet Davutoğlu tarafından *Stratejik Derinlik*’tekiler başta olmak üzere, sair eserlerinde ortaya koyduğu kavramlar da bu anlamda ele alınmıştır. Tezde ele alınan yumuşak güç ve onun uygulama sahası olan Kamu diplomasisi küreselleşme ve demokratik yönetimlerin sayılarındaki artışla birlikte önem kazanan bir diplomasi metodu olmuştur. Yumuşak gücün uygulama metodolojisi olan kamu diplomasisi bu tezin birincil kavramı niteliğindedir.

1.4. Tez Çalışmasındaki Varsayımlar

Türkiye son yıllarda niceliksel ve niteliksel anlamda bir gelişme içerisinde. Bu bağlamda dış politikasında da birtakım revizyonlara kaçınılmaz olarak gidilmiştir. Yeni dış politikasındaki anlayışı idealist unsurlar barındırmakla birlikte, büyümesine paralel olarak yakın coğrafyasındaki hadiselerden etkilenme nispeti de değiştiğinden realizmden ayrı düşünülemez. Bu kamu diplomasisi faaliyetlerinde de aslında mündemiçtir.

Batı Balkanlar Türkiye için jeopolitik olarak son derece önemli bir coğrafyayı ifade etmektedir. Bununla birlikte aynı tarihsel ve kültürel birikimin bölgedeki birçok insanla paylaşıyor olmasının Türkiye’nin jeopolitik ve jeokültürel hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Türkiye’nin bölgede uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetlerinden bazılarının temayüz ettiği görülmektedir. Bunlardan özellikle dini diplomasi son derece önemli kabul edilmektedir. Öncelikle bölgede tarihsel yakınlığın bulunduğu nüfusa ilk ulaşılabilecek kanallardan birisi olması hasebiyle önemlidir. Dini diplomasiyi arttıracak bir diğer unsur olarak bölgede selefi İslam anlayışının yükselişe geçmesinin Türkiye’nin jeopolitik çıkarlarına ters düşecek olması ile birlikte daha çok tasavvufi anlayışa sahip Müslüman bölge halkı arasında böyle bir anlayışın yaygınlaşmasının da çatışmaları arttıracığının düşünülmesidir. Yerel diplomasi ve dijital diplomasi ve medya diplomasi hedeflenen kamuoyu ile ilişkileri derinleştireceği ve algı yönetiminden farklı olarak daha yakın bir tanıma faaliyetine katkı sunacağı düşünülmektedir.

1.5. Tez Çalışmasındaki Kapsam ve Sınırlılıklar

Tezde müstakil olarak birtakım kavram, zaman dilimi ve mekâna yer verilmiştir. Bunların dışına çıkılmamasına azami derecede gayret gösterilmiştir. Ancak bilindiği üzere özellikle sosyal bilimlerde *efradına câmi*, *ağyarına mani* nitelikte bir çalışma yapmak müşkül bir durumdur. Özellikle uluslararası ilişkiler gibi multi-disipliner bir branşta bunu yapmak yetkinlik ve titizlik gerektirmektedir. Bu tezin ilgili konusunda *efradına câmi* bir çalışma olduğunu iddia etmek hem çok iddialı hem de yanlış olacaktır ancak mümkün mertebeye *ağyardan* kaçınıldığı söylenebilir. Örneğin Türk Dış Politikasının Batı Balkanlara yönelik ilgi ve alakasının kökenleri araştırılırken Osmanlı geçmişine atıfların yapılması kaçınılmazdı. Bunu yaparken tüm yönleriyle bu kültürel ve siyasi tarihi süreçlerin ele alınması hem böyle bir tez için nâmümkün, hem de konuyu dağıtacağı gerekçesiyle âtıldır. Ancak bundan hiç bahsedilmeden geçilmesi de doğru olmayacaktır. Çünkü konunun anlaşılması için ve en azından okuyucuya somut bir kapı aralayabileceği düşüncesiyle bazı örneklere yer verilmesi önemli görülmüştür.

Tez doğrudan bir uluslararası ilişkiler teorisi üzerinden değil bir kavram üzerinden kurgulanmıştır. Bu elbette bu konunun bir teoriye dayandırılmayacağı anlamına gelmemektedir. Belki teori kalıplarına hapsedilmesini engellemek için olabilir. Ancak bir teoriye dayandırılacaksa zaten ‘kamu diplomasisi’ ve ‘yumuşak güç’ün büyük oranda yapısalcılık teorisi ile ilişkilendirildiği, yeni Türk Dış Politikası kavramlarının da büyük oranda liberal ve realist teorilerle bağdaştırılabileceği bilinmektedir. Tezde Kamu diplomasisi kavramının yumuşak güç ile olan bağlantısı ele alınmıştır. Bu bağlamda disiplinindeki en önemli kavramlardan birisi olan ‘güç’ kavramı ise sık atıf yapılan kavramlar arasındadır.

Mekân olarak Balkanların tamamı değil Batı Balkan coğrafyası tercih edilmiştir. Bunda en önemli etken bölge ile olan tarihi ve kültürel bağların daha yoğun olduğu bir bölgede jeopolitik kaygıların kamu diplomasinin ortaya konuşuna ne boyutta ve nitelikte tesir ettiğini ortaya koyabilme amacıdır. Zaman olarak bir kısıtlamaya gidilmesi bu tez için zorlanılan bir konu olmuştur. Ancak genel olarak başlangıç için ‘Yeni’ Türk Dış Politikası kavramlarının uygulanması için ilk adımların atıldığı 2002 ve sonrası dönem kast edilmektedir. Bu tarihten sonra geride kalan 15 yıl içerisinde spesifik değişimler, özellikle Arap Baharı ile başlayan dönemde Türk Dış Politikasındaki değişimler ayrı bir tez konusu oluşturabilecek niteliktedir. Bu düşünceyle son dönemdeki bölgesel ve küresel gelişmelerin Türk Dış Politikasının Batı Balkanlar tutumuna etkileri, kamu diplomasisi kavramı üzerine

olan tesirleri gibi konulara müstakil olarak ve/veya tezin anlatmak istediğini gölgede bırakacak şekliyle yer verilmemiştir. Türk Kamu Diplomasisi ele alınırken Türkiye'deki 'devletten-halka' kamu diplomasisi uygulayan kurumları, özellikle Batı Balkanlardaki çalışmaları öncelenmek suretiyle ele alınmıştır. Üç kamu diplomasisi alt başlığında ise Türkiye'nin Batı Balkanlardaki kamu diplomasisinin önemli yönlerine dikkat çekilmiştir. Hangi kurum olursa olsun yapılan etkinliklerde dinin referans alınmasının bir hayli fazla olduğu gözlenmiştir. Türkiye'nin çeşitli sebeplerle dini diplomasi alanına yoğunlaşmasının önemine dikkat çekmek amacıyla da dini diplomasi ayrıca ele alınmıştır. Türkiye'de özellikle Ak Parti ile başlayan yerel yönetimler gelişim sürecinde Batı Balkanlar ile olan münasebetlerde önemli bir yerinin olduğu ve ciddi bir potansiyeli barındırdığı düşünüldüğünden yerel diplomasi de ayrıca ele alınmıştır. Batı Balkanlara yönelik önemli bir enstrüman olan medya ve dijital araçların da birer kamu diplomasisi aktörü niteliğine sahip oluşları hasebiyle de 'dijital diplomasi ve medya' adı altında ayrıca bir başlığa yer verilmiştir.

1.6. Tez Çalışmasındaki Veri Toplama Teknikleri

Tez esas itibariyle niteliksel verilere dayanmaktadır. 'Kamu diplomasisi' ve 'yumuşak güç' kavramları için yapılan literatür taraması neticesinde birincil ve ikincil kaynaklara yer verilmiştir. Türk Dış Politikası konusunda ise özellikle Ahmet Davutoğlu'nun eser, söylem ve makalelerine atıflarda bulunulmuştur. Bunun yanında 'yeni' Türk dış politikası hakkında yazılmış birçok kaynağa müracaat edilerek nitelikli olduğu düşünülenlere, daha doğrusu kavramların okumasını kavramları ortaya koyanın tahayyülüne en yakın yapanlara –kavramın doğru anlaşılmasını kolaylaştırabileceği maksatıyla- müracaat edilmiştir. Elbette muhalif düşüncelere de yer verilmiştir. İstatiki verilerden de tez boyunca istifade edilmiştir. Ayrıca alanında uzman özellikle bölgeden bir kanaat önderi akademisyenle 'dini diplomasi' alanında, Türkiye'nin ve hatta dünyanın sayılı dijital diplomasi uzmanları arasında gösterilen ve aynı zamanda bir siyaset bilimci ile dijital diplomasi alanında, ise Türkiye'de yerel dış politika, marka şehir vb. konularda belki de ilk akla gelen bir isimle yerel diplomasi alanında gerçekleştirilen söyleşiler de hem tezin istikametine ve muhteviyatına tesir etmesi hem de müellif ve okuyucu için ufuk açıcı bir niteliğe haiz oluşu sebebiyle önemli kabul edilen kaynaklardır.

1.7. Tez Çalışmasının İçeriği

Giriş bölümünü takip eden kavramsal çerçeve bölümünde kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarına değinilmiş, bunların ne olduğu, ne olmadığı, boyutları ve

teknikleri ele alınmıştır. Dünya devletlerindeki örneklerine atıf yapılarak kavramların soyut kalmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Yine bu bölümde ‘Yeni’ Türk Dış politikasının ne olduğuna, kavramlarının içeriklerine ve muhayyilesine yer verilmiştir. Takip eden üçüncü bölümde ise müstakil olarak tercih ettiğimiz Batı Balkan coğrafyası ve Türkiye ile olan ilişkilerine genel olarak değinilmiştir. Batı Balkanların kimlik ve güncel meseleleri hakkında genel bir tablo ortaya konmaya çalışılırken ülkeler de okuyucunun zihninde belirebilmesi için ayrı ayrı ele alınmıştır. Ayrıca yine bu safhada Türkiye’nin Batı Balkanlarla olan ilişkileri, dış politikasındaki değişimleri ve bölgenin Türkiye için ifade ettiği anlama yer verilmiştir. Tezin dördüncü bölümüne ise kamu diplomasının Türk Dış Politikasındaki yeri, kamu diplomasisi kurum ve aktörleri, uygulamaları –Batı Balkanlar örneklerinin öncelenmesi suretiyle- ele alınarak başlanılmış, ardından ikinci safhasında Batı Balkanlar hakkında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerine ‘Dijital Diplomasi ve Medya’, ‘Yerel Diplomasi’ ve ‘Dini Diplomasi’ başlıkları merkeze alınarak yer verilmiştir. Takip eden bölümde bu üç diplomasi alanında yetkin olan isimlerle yapılan söyleşilere verilmiştir. Son bölüm olan sonuç ve değerlendirme bölümünde ise konunun hülasası, gündemden etkilenen yönü ve ilintili çeşitli mülahaza ve önerilere yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kamu Diplomasisi

2.1.1. Küreselleşme ve Diplomasi

Hak'ta güçlü, hareket üslubunda tatlı olmak (*Foriter in re, suaviter in modo*) olarak da tanımlanan diplomasinin (Bayramoğlu, 2011:18) hem bir ilim hem de bir sanat olduğu ifade edilir (Versan, 1995: 89). Birçok kaynakta, örneğin Morgenthau'nun *Politics Among Nation*'da, dış politika ile aynı manaya gelen iki kelime olarak kullanılsa da (Magalhães, 1988: 49) diplomasi/diplomatik sözcükleri dış politika veya uluslararası hukuku tavsif etmek amacıyla kullanılamaz ancak bir tür pazarlık sanatını ifade etmek için kullanılabilir görüşü de yaygındır (Nicolson, 1954: 2). Dış politika ve diplomasi bir bütünü oluşturur ve bütün parçalarını birbirinden ayırmaya olanak yoktur. Dış politika bir devletin uluslararası ilişkilerde izleyeceği temel yolu gösterirken ve diplomasinin amaç ve görevlerini belirlerken, diplomasi dış politikanın gerçekleştirilmesine yönelik araçları, yöntemleri ve öteki pratik önlemlerin tümünü içermektedir (Tuncer, 1984). Diplomasi kavramıyla ilgili ilk akla gelen devletlerarası ilişkilerin inkişafında kaba kuvvetin yerini tutması ve çoğu hallerde şiddete başvurmaksızın veya sürtüşmeye yol açmaksızın bir devletin kendi milli menfaatlerini başka bir devlete karşı koruyabilmesini sağlayan eylemler bütünü oluşudur (Versan, 1995: 90). Şiddet çağrışımı strateji olarak adlandırılan metotlardan farklı olarak barışçı bağlantıların tümünü ifade etmektedir (Magalhães, 1988: 2). Müzakere ve anlaşma yoluyla ihtilafların çözümü için arayış ve karşılıklı kazanç için olan işbirliği desteği diplomasinin değişmez gayeleridir ancak diplomasinin hem sanat hem de bilim yönü değişen muhteva ile birlikte büyük nispette şekillenmektedir (Demir, 2012: 10-11). Bilgi, kültür ve iletişim diplomaside anahtar sözcükler olarak değerlendirilmektedir (Akçadağ, 2016: 1). Ancak milli menfaatlerin esas alınarak devletlerarası ilişkilerin barış temelinde korunması ve geliştirilmesi ana esası diplomaside hep aynıdır (Versan, 1995: 90). 19.yy'da diplomatik güç ve onur kazanmanın başlıca yolu olan savaş kazanma günümüzde yerini barıştaki güç olan ekonomik, teknolojik ve diplomatik alanlardaki güce bırakmıştır (Tuncer, 1982: 251). Birey, ulus, uluslararası ve global sahada yaşanan değişimlerle birlikte diplomasi içerisinde yer alan bazı unsurlar da temayüz etmeye başlamıştır. Bu değişimlerin temel dinamiğini ise küreselleşme denilen olgu oluşturmaktadır.

Dünya için *global köy* nitelendirmesi (McLuhan, 1962: 21) ile başlayan bu kavramsallaştırma daha öncekilere nazaran ekonomi, kültür, vatandaşlık, kimlik vb. konularda daha karmaşık bir literatürü de beraberinde getirmiştir. Küreselleşme yeryüzünde meydana gelen her türlü hadiseyle doğrudan veya dolaylı yollardan ilişkilendirilebilen bir klişe söylemden ziyade ciddi bir etken faktörü de ifade etmektedir. Friedman küreselleşmenin 3 dönemine dikkat çekmektedir. Kolomb'un keşifleriyle başlayıp 19. asrın başlarına kadar olan dönem olarak adlandırdığı **birinci dönem** küreselleşmede dinamik güçler bizatihi ülkelerdir. 19. asır ve ikinci milenyuma kadar olan dönem **ikinci dönem** küreselleşme safhasıdır ve dinamik güç şirketlerdir. İkinci milenyumla birlikte **üçüncü dönemine** giren ve günümüzde de devam eden bu çağın dinamik gücünü ise bireyler oluşturmaktadır (Friedman, 2006: 19-20). Düz dünyanın yarattığı sonuçlardan biri de, farklı kültürleri ve toplumları birbiriyle daha fazla temas haline getirmiş olmasıdır. Friedman'a göre internet bu dönemin başat hızlandırıcı aktörüdür. Friedman bunu Berlin duvarının inmesi ve pencerenin (Windows)'un yükselmesi metaforu ile ifade etmektedir. Her ne kadar bazı kesimlerin bu teması korku, öfke, eziklik olarak yorumladıkları görülse de bazı kültürler bu temastan küresel işbirliği ve yakınlık fırsatları devşirebilmektedirler (Friedman, 2006: 60).

Küreselleşmenin diplomatik münasebetleri nasıl etkilediği, devletlerin güç telakkilerini ne ölçüde değiştirdiği, hangi aktörlerin dış politika yapımına eklemlendiği vb. sorulara verilecek olan cevapların kamu diplomasisi kavramının anlaşılmasında ve öneminin kavranmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Disiplin içerisinde de bu sorulara verilecek cevaplar konusunda çeşitli tartışmalar yaşanmış ve bazı teorilerin iddiaları güçlenmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkilerin en çok tartışılan kavramlarından birisi olan güç kavramı üzerine yeni bakışlar ortaya konmuştur. Bu bağlamda *konstruktivist/yapısalcı* güç telakkisinin savları önemli ölçüde inandırıcılığa sahip olmuştur denilebilir. Yapısalcı güç kavramsallaştırmasını realist ve liberal yaklaşımlardan ayıran temel özellik; yapısalcılığın karşılıklı sosyal inşa sonucu üretilen güç anlayışına odaklanması, gücün temelde fikrinsel, sosyal, normatif, kültürel ve söylemsel açıdan kavramsallaştırılmasına yapmış olduğu atıflar olmuştur (Ekşi, 2014: 32). Bu son dönemde uluslararası ilişkiler teorisinde yaşanan en önemli gelişmelerin başında gelmektedir. Finnemore ve Sikkink'in ifadesiyle yapısalcılara göre; **a**-insan etkileşimleri yalnızca materyal çıkarlardan değil aksine ilk olarak fikirlerden etkilenmekte ve şekillenmektedir, **b**-en önemli fikirler bireyin üstünde genel kabul gören ve paylaşılan fikirlerdir, **c**-paylaşılan fikirler bireylerin, grupların ve hatta milletlerin çıkar ve kimliklerini etkiler düşüncelerini savunmaktadır. Burada fikirlere yapılan vurgu dikkat

çekmektedir. Kamu diplomasisi de bu bağlamda yeni fikirlerin yaygınlaştırılması, kötü olanlarla mücadele edilmesi yönünden etkin bir araç olarak kabul edilmektedir (Lord, 2005: 5). Bu meyanda diplomasi de kamuoyunu daha merkeze yaklaştıran yönde değişmeye başlamıştır. Kamu diplomasisi yumuşak güce dayanan, sivil toplum temelli, kamu-oyu odaklı yeni diplomasi tarzı (Ekşi, 2014: 15) olarak tanımlanmaktadır. Kamu diplomasisinin çekiciliğini arttıran en önemli unsur hiç şüphesiz dünya siyasetinde kamuoyunun önlenemez yükselişi olmuştur. Küreselleşme ile doğrudan bir ilişki içinde bulunan kamuoyunun yükselişi ülkelerin dış politikalarını etkileyen unsurlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bugün yeryüzünde meşruiyet bazında en çok kabul gören yönetim biçimi olarak demokrasi gösterilmektedir ve kamuoyunun etkileme gücü ancak bu nevi demokratik rejimlerde müşahade edilebilmektedir. Bu nedenle baskıcı-otoriter rejimlerin aksine temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı, halkın belli periyotlarda şeffaf bir seçimle hükümetlerini seçebildiği demokratik rejimler kamuoyunun siyaseti önemli ölçüde yönlendirebildiği sistemler olarak kabul görmektedir. Westphalia devletler sisteminin teşekkülü ve ardından Fransız ihtilalinin teşvik ettiği ulus-devletler rejiminin, ortaya çıktığı ilk zamanlardakinin aksine birçok yönden etkisinin azaldığı görülmektedir. Bu şüphesiz özellikle 1980'ler itibariyle teknolojik, siyasi ve ekonomik sahada belirginleşen gelişmeler ışığında şekillenen bir küreselleşme dalgası ile mümkün olabilmiştir. 1980'lerle başlayan dönemde 'küresel sistemin sivil toplum temelinde küresel ilişkiler şeklinde köklü değişim geçirmesi' birçok alanda olduğu gibi diplomaside de yeni aktörleri ortaya çıkarmış, diplomasi tüm bu unsurları içerisine alacak şekilde muhteva değişikliğine maruz kalmıştır (Ekşi, 2014: 52). Bu bağlamda klasik diplomasideki mevcut aktörlerin yanı sıra yeni kamuoyu odaklı diplomasi özel sektörün, iş adamlarının, akademisyenlerin, gazeteci ve düşünce kuruluşlarının da sisteme müdahil olduğu daha sivil ve daha demokratik olarak nitelendirilen bir yelpazede genişlemiştir (Ekşi, 2014: 54). Kamuoyunun dış politikada ve diplomaside artan özgül ağırlığı diplomasi odak noktasını kamuoyu lehinde arttırmıştır (Ekşi, 2014: 64). Bazı düşünürler 19. yüzyılın parlamentolar, 20.yüzyılın kütleler, 21. yüzyılın ise kamuoyları yüzyılı olduğu iddia etmektedir. Nitekim iki devlet başkanı görüşmeden evvel oluşan kamuoyu algısı zaten toplantı gündemini ve liderlerinin hareket alanının yüzde doksanı belirlediği görülebilmektedir (Gökırmak, 2011: 1). Kamuoyu algısının öneminin böylesine önemli olduğu bu dönemde, özellikle otoriter rejimler giderek daha fazla sorgulanmaya başlanmış, iç ve dış kitleleri kazanmak, mevcut tehditleri yok etmek ve eylemlerinde müttefik bulmak amacıyla algı metotları inşasına duyulan ihtiyaç artmıştır (Gökırmak, 2011: 2).

2.1.2. Yumuşak Güç

Uluslararası İlişkiler teorilerine ve bu disiplinde yazılmış birçok temel esere de kaynaklık eden Yunan Tarihçi Tuchyides'in Pelepones Savaşlarını anlattığı eserinde anahtar kavram güçtür ve günümüzde de “uluslararası siyasetteki değişim ve süreklilikleri” belirleyen olgu güçtür (Kadercan, 2014: 312). Buna rağmen güç olgusu üzerinde bir muğlaklığın olduğu ileri sürülmektedir. Nye'a göre güç;

Güç hava durumu gibidir. Herkes ona bağlıdır ve onun hakkında konuşur fakat çok azı onu anlar. Güç aynı zamanda aşk gibidir de onu yaşamak tanımlamaktan ve ölçmekten kolaydır fakat bu onun gerçekliğini anlatmaz. En genel anlamıyla güç birinin istediği sonuçları elde edebilmesi demektir. Açarsak, istediği sonuçları elde edebilmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneğidir (Nye, 2005: 11).

Aslında gücün tanımından ziyade boyutları ve etkinlikleri üzerinde bir mutabakatın olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim farklı uluslararası ilişkiler teorileri gücün 'davranışsal, materyal ve söylemsel' olmak üzere üç farklı boyutuna yükledikleri anlam neticesinde farklılaşmaktadırlar (Kadercan, 2014: 312). Örneğin realist teori gücün materyal kapasite yönüne, liberal teori gücün davranışsal boyutuna, konservatifler ve eleştirel teorisyenler ise gücün fikirler, normlar ve söylemlerle oluşturduğu etkiye odaklanmaktadır (Kadercan, 2014: 312). Mikroçip ve uyduların dünya düzeni adına birer ikon haline geldiği küreselleşmenin 3. dalgasını ifade eden 1960'lar ve sonrası dönemlerde (Scholte, 2001: 22) güç tanımı ve yorumları açısından ciddi bir değişim gözlemlenebilmektedir. Özellikle 80'ler sonrası değişmeye başlayan uluslararası sistemde artan karşılıklı bağımlılık neticesinde güç tanımlamaları da daha karmaşık bir hal almıştır. Örneğin, yalın kavramlarla ifade edilen güç parametreleri yetersiz kalmakta tarih, kültür, jeo-kültür gibi bileşenler güç denklemlerine daha çok yer almaya başlamıştır (Davutoğlu, 2001: 16). Güç kavramsallaştırmasında yaşanan bu dönüşüm içerisinde yumuşak güç eski bir alışkanlık adına kullanılan yeni bir konsept olarak nitelendirilebilecektir (Snow, 2009: 4).

Bilindiği gibi, Robert Dahl gücü, A'nın B'ye aslında yapmak istemediği bir şeyi yaptırabilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır (Dahl, 1957: 203-204). Bunu nasıl yapacağı sorunsalı ise gücün kullanımı konusunda bir tartışma mevzusudur. Nye'a göre bir aktör bir diğerine yapmak istemediği bir şeyi yaptırabilmek için tehdit, zorlama veya para verme yöntemlerini kullanabilir (Nye, 2005: 11). Davranışsal anlayışa göre güç; **sticks/sopa göstererek** (askeri kuvvet kullanımı, ekonomik yaptırım, diplomatik yalnızlaştırma gibi cezalandırma yöntemleri ile birlikte zorlama ve caydırmaya dayalı tehdit unsurları) veya

carrots/havuç sözü vererek (yani diplomatik, askeri veya ticari nitelikte olabilecek ödüllendirme yöntemleri ile) kullanılabilir (Kadercan, 2014: 313-315). Bu yöntem gücün yaptırımları konusunda genellikle ilk akla gelen durumu ifade etmektedir. Ancak Nye'a göre yumuşak güç sayesinde bu yöntemler olmadan da istenilen sonuca ulaşılabilir ve buna da gücün ikinci yüzü denmektedir. Bu nüfuz demek değildir. Çünkü Nye'a göre nüfuz tehditlerin ve paranın sert gücüne dayanabilirken, yumuşak güç ise çekici gücü ifade etmektedir (Nye, 2005: 15). Burada söz konusu olan değerlerine, refah seviyelerine, fırsatlarına, demokrasisine, insan haklarına riayetkâr olan yönetimine, politik cazibesine, siyasi ideallerine özenilen bir ülkenin varlığı durumunda sopa veya havuç kullanılmasına ihtiyaç olmaması çünkü baştan çıkarmanın her zaman zor kullanmaktan daha etkili olduğu düşüncesidir (Nye, 2005: 6-11). Machiavelli'nin İtalya'daki prenslere öğütlediği gibi korku duyulmanın sevilmekten daha önemli olduğu düsturundan ziyade sevilmenin de günümüz ilişkilerindeki önemi dikkat çekmektedir. Bu bir zayıflık değildir, gücün bir şeklidir ve onu ulusal stratejilere dâhil edilmemesi ciddi bir hata olacaktır (Nye, 2005: 5).

Dünya siyasetini yalnızca yatay veya dikey oyunlarla kazanılabilen üç boyutlu bir satranç oyununa benzeten Nye ABD'yi askeri konuların satranç tahtasının en üstünde yer aldığını bir oyunda hegemonik bir süper güç olarak tanımlanmakta iken satranç tahtasının ortasında yer alan ekonomik meselelerde gücün dağılımını ise çok kutuplu olarak tasvir etmektedir. Tahtanın en altında yer alan terörizm, uluslar arası güç, iklim değişikliği, bulaşıcı hastalıkların yayılması gibi ulus devletlerin tek başına kontrol edemeyeceği boyutlara ulaşan global meselelerde ise güç, geniş bir alana yayılarak devlet ve devlet dışı aktörler arasında karmaşık olarak örgütlenmiştir. Satranç tahtasının en altında yer alan konularda istenilen sonuçları elde etmek için çoğu zaman yumuşak güç değerlerini kullanmak gerekmektedir (Nye, 2005: 14). Nye yumuşak güç ve sert gücün yöntemlerini şu ifadelerle özetlemektedir;

Zorlama, caydırma, koruma gibi davranışları bulunan askeri gücün temel araçları tehdit ve kuvvettir. Hükümet politikaları ise zorlayıcı diplomasi, savaş ve ittifaktır. Davranışları teşvik ve zorlama olan ekonomik gücün temel araçları para verme ve yatırımdır. Hükümet politikaları ise yardım ve rüşvettir. Hayranlık uyandırma ve gündem yaratma gibi davranışları bulunan yumuşak gücün temel araçları değerler, kültür, politikalar ve kurumlardır. Hükümet politikaları ise kamu diplomasisi, iki taraflı ve çok taraflı diplomasiidir (Nye, 2005: 37).

Nye yumuşak gücü ise Adam Smith'in görünmez el/*invisible hand* metaforuna benzetmektedir;

Eğer ben herhangi bir açık tehdit veya değiş tokuş olmadan sizi amaçlarınızı kabul etmeye ikna olmuşsam, yani kısacası eğer benim davranışlarım gözlenebilir, fakat soyut bir cazibe ile belirleniyorsa yumuşak güç iş başında demektir. Yumuşak güç işbirliğini sağlamak için baskı ya da para değil farklı bir araç kullanır: ortak değerlere çekme ve bu değerlere ulaşmaya katkıda bulunmanın doğruluğu ve sorumluluğu. Bu Adam Smith'in Invisible Hand'ine benzer (Nye, 2005: 16).

Nye'a göre sert gücün davranış spektrumu emir-zorlama-ikna etme yolunu izlerken yumuşak gücün davranış spektrumunda gündem yaratma-cazibe-yanına çekme süreci takip edilmektedir. Bunun yanında sert güç adına baskı, yaptırım, ödeme/rüşvet vb. metotlar en uygun kaynaklar iken; kurumlar, değerler, kültür politikaları ise yumuşak güç adına en uygun kaynakları ifade etmektedir (Nye, 2005: 17). Nye'in yumuşak gücün ve sert gücün davranış spektrumları ele alındığında; zorlama, caydırma, koruma gibi davranışları bulunan askeri gücün temel araçları tehdit ve kuvvet; hükümet politikaları ise zorlayıcı diplomasi, savaş ve ittifaktır. Davranışları teşvik ve zorlama olan ekonomik gücün temel araçları para verme ve yatırım; hükümet politikaları ise yardım ve rüşvettir. Hayranlık uyandırma ve gündem yaratma gibi davranışları bulunan yumuşak gücün temel araçları ise değerler, kültür, politikalar ve kurumlar iken hükümet politikaları ise kamu diplomasisi, iki taraflı ve çok taraflı diplomasi (Nye, 2005: 37). Gallarotti'ye göre ise yumuşak gücün kaynakları şu şekilde sıralanabilir;

Tablo 1. Yumuşak Gücün Kaynakları

Uluslararası Kaynaklar	Ulusal Kaynaklar
-Uluslararası hukuk, norm ve kurumlara saygı	-Kültür
-Çok taraflılığa teminat veren tek taraflılığa karşı mesafeli duruş	-Belirgin Sosyal Kaynaşmışlık
-Uluslararası anlaşmalara ve taahhütlere saygı ve riayet	-Yüksek Yaşam Kalitesi
-Herkesin yararına olabilecek kazanımları edinmek adına	-Özgürlük ve Hoşgörü
Kısa vadeli ulusal çıkarlardan feragat etme yolunda	-Yeterli Fırsatlar
sergilenen irade	-Cazibeli Yaşam Stili ve Politik Kurumlar
-Özgürlükçü liberal ekonomi politikaları	-Demokrasi/Liberalizm/Çoğulculuk
	-Anayasalcılık
	-İyi, etkili hükümet bürokrasisi

Kaynak: Gallarotti, 2011: 30.

Nye'a göre bir ülkenin yumuşak gücü öncelikle başkalarına çekici gelen bir *kültüre* (edebiyat, sanat, eğitim gibi üst kültür ve eğlenceye dayalı popüler kültür) dayanmaktadır. Burada dikkat çeken unsur, etkinin doğrudan muhatap alınan karar vericileri etkilemesinin beklenmesinden ziyade bu etkinin ülkedeki farklı guruplar arasında farklı etkiler doğurarak en azından bir denge oluşturulabilmesidir. İkinci olarak ülkenin *siyasi değerlerine* ve bu değerlere yurt içi ve yurt dışı politikalarında ne kadar uygun hareket ettiğine bağlıdır. Son olarak da yumuşak güç ülkenin *dış politikalarına* ve onların ne kadar meşru ve ahlaki oluşuna dayanmaktadır (Nye, 2005: 20-21). Bu bağlamda Gallarotti'ye göre sert güç kaynakları yumuşak gücü, yumuşak güç kaynakları ise sert gücü arttıracak nitelikler taşıyabilirler. Örneğin güçlü bir imaja sahip olmak savunma politikalarında müttefikleri teşvik edebilir. Güçlü silah ve cephanelere sahip olmak da aynı zamanda diğer ülkelerde saygınlık ve hayranlık vb. inançların oluşmasına katkı sunabilir (Gallarotti, 2011: 41).

Nye doğru ve etkili istihbârî bilgi elde edilebilme gücünü de önemli bir yumuşak güç kaynağı olarak görmektedir. Bunun yansırı silahlı kuvvetler özellikle barış zamanlarında diğer ülke askerleriyle değişim, ortak tatbikat ve yardım programları vb. ile bir yumuşak güç kaynağı haline gelebilmektedir (Nye, 2005: 115).

Ülkenin kültürü, izlediği ideolojik yolunun çekiciliği, uluslararası kurumlara üyelik ve öncülüğü vb. unsurlar da yumuşak gücü arttıran unsurlardandır (Nye, 2005: 19). Bunun yanında yalnızca bürokratik unsurlar ülkenin yumuşak güç kapasitesine kefalet etmez, bilginin öneminin arttığı günümüzde sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, vakıflar, dini kurumlar da yumuşak güce sahiptir ve bunlar ülkenin bu bağlamdaki çıkarlarına hizmet edebilmektedirler (Nye, 2005: 26).

İzlenen politikaların halk desteği görmesi son derece önemlidir ancak bu genel imajın değişken bir unsurunu ifade etmektedir. Bunun yanında kültür ve değerlere dayanan olumlu görüşler ise kalıcı olmaktadır (Nye, 2005: 43). Nye Harvard kadar temiz olmasa da Hollywood'un Harvard'dan daha geniş kitlelere ulaşabileceğine dikkat çekmektedir (Nye, 2005: 52).

Gerek sert güce gerekse yumuşak güce dayalı politikalar izlenmesinden maksat bir amaca ulaşmaktır. Sert güç uygulamaları neticesinde istenilen sonuç genelde kısa vadelerde alınır ve materyal kapasite ile doğru orantılı olarak etkisi ölçülebilir. Ancak Nye barışı sürdürmenin savaşı kazanmaktan daha zor olduğunu ve bunun için de yumuşak güç uygulamalarının kaçınılmaz olduğunu iddia etmektedir (Nye, 2005: 8). Nye'a göre yumuşak

gücün uygulamaları itibariyle ve istenilen sonucu elde etme süresi değerlendirildiğinde sert güç uygulamalarına kıyasla daha zor ve uzun bir süreci öngördüğü gözlenmektedir. Nye'in ifadesiyle:

Yumuşak gücü kullanmak sert gücü kullanmaktan daha zordur çünkü önemli yumuşak güç kaynakları çoğu devletlerin kontrolü dışındadır ve etkileri büyük ölçüde alıcı izleyicilerin kabul etmesine bağlıdır. Dahası yumuşak güç kaynakları çoğu zaman politikalar için ortam hazırlayarak dolaylı yoldan işler ve bazen istenilen sonuçları elde etmek yıllar alır. Yumuşak güç kaynaklarını kullanmak sert güç kaynaklarını kullanmaktan daha yavaş daha yaygın ve daha ağırdır (Nye, 2005: 100).

2.1.3. Kamu Diplomasisinin Ortaya Çıkışı ve Pratikler

Kamu diplomasisi uygulamalarını tarihteki örnekleri üzerinden değerlendirmek ve daha eski bir kronolojiye dayandırmak elbette mümkündür. Modern dönemde kamu diplomasisinin gerek akademik cemaatte gerekse hükümetlerin politika araçlarında rağbet gören bir kavram oluşu onun tamamen yeni bir diplomasi metodu olduğu anlamına elbette gelmemektedir. Arthur Bardros'un aynı başlıklı makalesindeki ifadesiyle kamu diplomasisi eski bir sanat, yeni bir uzmanlık branşı (Bardros, 2001) veya Melissen'in ifadesiyle kamu diplomasi yeni şişedeki eski bir şaraptır (Melissen,2005: 28). Günümüzde çizilen çerçevesine tam olarak uygun olmadığı düşünülse de tarihte benzeri nitelikte birçok kamu diplomasisi faaliyetine rastlamak mümkündür.

Örneğin Roma Cumhuriyeti'nin Akdeniz boyunca kendi hukuk kültürünü Beyrut'ta açtığı hukuk okullarıyla yaymayı amaçlaması, Doğu Roma İmparatorluğunun Balkanlar ve Doğu Avrupa boyunca Ortodoks Hıristiyanlığı yaymak amacıyla yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri, kültür kurumlarının (Alliance Française, Italian Cultural Institute, British Council, Swedish Institute, Gothe Institute, Institute Cervantes) ülke dışındaki faaliyetlerinin yanında birer cazibe unsuru olarak spor kurallarının İngiltere menşeli olması ve meşhur klasik müzik eserlerinin Alman kaynaklı olması gibi örnekler bir kamu diplomasisi tekniği olarak kabul edilen **kültürel diplomasiye** örnek gösterilmektedir (Cross and Melissen, 2013: 8). Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'ı fethinde aktif rol alan dervişlerin faaliyetleri de (Barkan, 1942), özellikle dinin ezoterik yönleriyle kitleleri etkilemesinin yanı sıra inşa faaliyetleri ile sosyo-ekonomik cazibe oluşturulması da kamu diplomasisine benzerlik gösteren önemli vakialardandır. Bunun yanı sıra ileride de zikredeceğimiz gibi kamu diplomasisinin önemli bir yöntemi olan **mübadele diplomasisinin** örneklerine de tarihte Keltlerde ve Nordik insanlarda

görmek mümkünken diğer bir kamu diplomasisi tekniği olarak bilinen **uluslararası yayıncılık faaliyetlerinin** ilk örneklerine de Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın, özellikle 1920'ler ve 1930'lar boyunca, emperyal yayıncılık girişimlerinde rastlamak mümkündür (Cross and Melissen, 2013: VIII).

Modern anlamda kamu diplomasisi birçok ülke tarafından keşfedilmiş teorik ve pratik anlamda yeniden kurgulanmıştır. Bunun yanında her ne kadar kamu diplomasisinin genel ilke ve kurallarının var olduğu kabul edilse de gerek uygulamada gerekse üslup ve kullanılan metotlarda birçok farklılıklar mevcut olabilmektedir. Örneğin Avrupa'nın kamu diplomasisi Çin'in veya İsrail'ininki ile uyuşmamaktadır. Bu da ülkelerin öncelikleri, kültürel ve toplumsal kodları ile yakından ilgili bir durumdur (Kalin, 2011). Kamu Diplomasi denince akla ilk gelen ülkelerin başında şüphesiz ABD gelmektedir. Kamu diplomasisinin kurumsal manada yürütülmesinde de ABD'nin diğer ülkelere göre daha ciddi bir pozisyonunun olduğu iddia edilebilir (Comitte on Public Information, Office on War Information ardından USIA ve sonrası). ABD kuruluş felsefesinde onun seçilmiş, seçkin, diğer halkların hamisi, eşsiz vb. birçok sığa matuf bir ülke olduğu düşüncesi yer almaktadır. 2.Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'den dünya liderliği bayrağını devralan-bu bir bakıma diğer barbar toplumları modernleştirme ve insanileştirme vazifesini de yani *beyaz adamın* yükünü de devralmak anlamına gelmektedir- ABD bunu sürdürmek ve gerek piyasasını gerekse icat edilmiş kültürünü tüm dünyaya yaymak amacıyla güç kapasitesini muhtelif şekillerde sergilemiştir. Küresel sistemi şekillendiren ülkelerin başında olmasının yanı sıra kendisi de bizatihi bu değişimlerden ve yarattığı sonuçlardan etkilenerak politikalarını zaman zaman revize etme gereği duymuştur. Özellikle Soğuk Savaşın sonlarına gelindiğinde ülke olarak ABD'nin sistem olarak da küresel kapitalist sistemin zaferinin ilan edilmesine hazırlanılan bir ortamda internet ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler yaşanmakta, demokrasi ve kamuoyunun giderek öneminin arttığı anlar yaşanmaktadır. Böyle bir durumda birtakım politikaların da yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği kavranmıştır. Bunların başında kamu diplomasisi gelmektedir.1987 yılında Reagan kamu diplomasisinin ABD'nin elindeki mevcut en büyük güç olduğunu ifade etmiş artık yalnızca yabancı hükümetlere değil onların halklarına da elde bulunan tüm beceri ve kaynaklarla yakın ilgi gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Çomak ve Yılmaz, 2010: 133-134). ABD'nin dünyanın en tanınmış ve en çok ciro yapan markalara sahip oluşu, doların rezerv para statüsünde oluşu ve uluslararası ticaretin bu para cinsinden yapıyor oluşu gibi yumuşak ekonomik güç unsurlarının yanı sıra Hollywood gibi bir film ve televizyon programı ihracatçısına sahip olması, dünyaca ünlü sporcu ve spor liglerine sahip

olması (NBA) vb. de ABD'nin kamu diplomasisinde başarılı bir ülke olmasını sağlayacak unsurlardır (Akçadağ, 2010: 9-11). Bunun yanında kurumsal manada ABD'nin kamu diplomasisi faaliyetleri şu 5 kurum aracılığı ile yürütülmektedir: Broadcasting Board of Governors, Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray, USAID ve Savunma Bakanlığı (Kalin, 2011: 15-16). 1953'de kurulan USIA (1999'da feshedilerek faaliyetleri Broadcasting of Governors'a ve Under Secretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs at the U.S. Department of State'a devredilmiştir)'nin misyonları arasında Amerikan politikalarını yabancı kültürlere geçerli ve mantıklı bir çerçevede açıklamak ve savunmak, ABD'nin resmi politikaları, insanları, değerleri ve kurumları hakkında enformasyon sağlamak, denizaşırı ülke vatandaşlarının angajmanlarını arttırarak ABD menfaatleri çerçevesinde uzun vadeli ve güçlü ilişkiler kurulmasını sağlamak, yabancı ülke halkları ile ilgili Başkan ve politika yapıcılarını bilgilendirmek ve politikaları bu bağlamda yönlendirmek gibi başlıca görevleri mevcuttur (USIA, 2016: 5). USIA'nın **akademik ve kültürel değişim programları** (USIA, 2016: 10-19); The Fulbright Program; Academic Exchanges with Russia, the New Independent States, and Central and Eastern Europe; Special Academic Exchanges and Services; Study of the United States; English Language Programs; International Visitors; Citizen Exchanges; Programs for Building Democratic Institutions; Protection of Cultural Property, **enformasyon aktiviteleri** (USIA, 2016: 19-27); Internet Services, The Washington File, Electronic Journals, Speakers and Specialists, Teleconferences and Digital Video Conferences, Print Publications, CD-ROM, Foreign Press Centers, Information Resource Centers and Libraries, Publications Translation Programs, **uluslararası yayıncılık alanında** (USIA, 2016: 27-32); Voice of America, VOA Charter, WORLDNET Television and Film Service, WORLDNET Programs, Office of Cuba Broadcasting, Radio Martí, TV Martí, Office of Affiliate Relations and Media Training, Office of Business Development, **araştırma ve analiz alanında** (USIA, 2016: 32-33); Foreign Opinion Polls, Foreign Press Commentary, **nüfuz etme ve gözetim alanında** (USIA, 2016: 33-35); Outreach to U.S. Citizens, Public Liaison and Media Relations, Oversight, Congressional Committees, Broadcasting Board of Governors, Advisory Committees, U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy, J. William Fulbright Foreign Scholarship Board, Cultural Property Advisory Committee, The President's Advisory Board for Cuba Broadcasting en bilinenleridir. 1999 yılında Dış İşleri Bakanlığı bünyesindeki kurumlara tevdi edilen USIA faaliyetleri 9/11'den sonra ise daha önce olmadığı veçhiyle sorgulanarak revizyon çalışmalarına tabii tutulmuştur. 9/11 sonrasında ABD'nin uygulamaya koyduğu politikalar sebebiyle anti-Amerikancılıkta bir artış gözlenirken ABD bunu yaparken aslında İslama ve müslamanlara yönelik bir hareket

yürütmediğini göstermek amacıyla “Islam in The US, Muslim Life in America” gibi internet sayfaları ve Coucil of American Muslims for Understandig gibi vakıflarla da bu algıyı değiştirmeye çalışılmıştır (Akçadağ, 2010: 12).

Benzer şekilde, demokrasinin, insan haklarının, aydınlanmanın, modernitenin vb. birçok şeyin menşei olarak kendisini kabul eden Avrupa devletleri müstakil faaliyetlerinin yansira (Örneğin İngiltere bunu diplomatik iletişimde Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile kültürel iletişimi British Council ile medya iletişimini de BBC Dünya Servisi aracılığı ile yapmaktadır.) AB çatısı altında da kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedirler. Günümüzde her ne kadar çatlama ve çatlamaların yaşandığı ve ortak bir AB dış politikası oluşturulmasında zorlukların yaşandığı gözlense de AB, hem Avrupa kamuoyunda hem de Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar ve Afrika gibi hinterlandında kendisini etkin bir ince güç olarak konumlandırma, mevcut pozisyonunu da sürdürme gayreti içerisinde (Kalın, 2011). Günümüzde Lizbon Antlaşmasıyla kurulan EEAS AB'nin kamu diplomasisini yürüten organizasyondur ve AB'nin global sahada çıkarlarını ve değerlerini korumasına, görünürlüğü ve etkinliğini arttırmasına hizmet etmektedir (Duke, 2013: 10-11).

Ülkeler olarak örneklendirmek gerekirse (Demir, 2012: 131-158); **Almanya** mübadele diplomasisi alanında Alman Akademik Mübadele Servisi (DAAD), Kültürel Diplomasi alanında Gothe Instut, Milletlerarası Yayıncılıkta Deutshe Welle (DW)'nin yanında Alexander Von Humbolt, Friedrcih-Ebert Vakfı, Konrad Adaneur Vakfı gibi vakıfların faaliyetleri, **Fransa'da** kültürel diplomasi alanında Instituts Francais, Alliances Francaises, mübadele alanında Dışişleri Bakanlığı faaliyetlerinin yansira Eiffel ve Major programları, Milletlerarası Yayıncılık alanında Milletlerarası Fransa Radyosu, **İspanya'da** Milletlerarası Yayıncılıkta RTVE grup Radio Exterior ve RTVE International, kültürel diplomasi alanında Cervantes Institute ve Fundacion Carolina, **İtalya'da** Dante Alighieri Society, mübadelede ve eğitim diplomasisinde CIMEA, Study in Italy, RUI (Residenze Universitarie Internazionali), milletlerarası yayıncılıkta RAI 8Radio Televisione Italiana), **Japonya'da** sanatsal ve kültürel mübadele, yurtdışında Japonca eğitimi, Japonca çalışmaları ve entelektüel alışverişle meşgul olan Japonya Vakfı önemli kamu diplomasisi kurumları iken, Konfüçyüs Enstitüleri **Çin'in** kamu diplomasisi adına en önemli kurumlarıdır. Diğer taraftan **İsrail'in** kamu diplomasisi faaliyetlerinin çatı kavramı olan Hasbara açıklamak/anlatmak/aydınlatmak anlamına gelmektedir ve İsrail'in haklılığını tüm dünyaya anlatma temel motivasyonu ile hareket eden kurum milyonlarca dolarlık bir bütçeye sahiptir.

2.1.4. Kamu Diplomasisi Nedir?

Yukarıda ifade edildiği gibi kamuoyunun uluslararası ilişkilere etkin bir biçimde katılması suretiyle şekillenen yeni diplomasi anlayışında yer edinen kamu diplomasisi kavramı bugün uluslararası tüm analiz düzeylerinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Kamuoyu-devlet ve dış politikasının birbirleriyle olan münasebetleri neticesinde ortaya çıkan kamu diplomasisi (Ekşi, 2014: 63-64) muhtevasının geniş olması sebebiyle olsa gerektir ki üzerinde mutabık bir tanımlama ve kavramsallaştırmanın henüz yapılamadığı bir konsept görünümü arz etmektedir. Aynı zamanda kamu diplomasisini tanımlamak için genelde geleneksel diplomasiden ayrılan yönlerine de müracaat edilmektedir.

Kamu Diplomasisi kavramı ilk kez soğuk savaş yıllarında, kıdemli diplomat ve Tuft Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Fakültesi dekanı ve Edward R. Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'nden Edmund Gullion tarafından 1965'te kullanılmıştır:

Kamu diplomasisi dış politika formasyonu ve tatbikıyla kamuoyu davranışlarını etkileme ile ilgilenir. Geleneksel diplomasinin ötesinde uluslararası ilişkileri, yabancı ülkelerdeki kamuoyu düşüncesini etkilemeyi, özel guruplarla etkileşime geçmeyi, transnasyonel bilgi ve fikir akışını muhasara etmektedir (PDAA, 2002).

Mark Leonard'a göre kamu diplomasisi;

Kamu diplomasisi doğrudan ilişki inşa etmek, diğer ülkelerin, kültürlerin ve kamuoyunun ihtiyaçlarını anlamak, kendi bakış açımızı tebliğ etmek, yanlış anlaşılmalara düzeltmek, ortaklık devşirilebilecek noktaları araştırmak vb. ile ilişkilendirilebilir. Kamu diplomasisi; bir ülkenin imaj ve itibarının kamuoyu için umumi menfaat oluşturduğu varsayımına dayanır. Bu imaj ve itibar aynı zamanda bireyler için de müspet veya menfi bir çevre anlamına gelmektedir (Leonard, 2002: 8-9).

Gökhan Yücel'e göre kamu diplomasisi;

Kamu diplomasisi, ülkeler arası diplomatik ilişkileri devletlerarası olduğu gibi doğrudan halkla da geliştirmeyi amaçlar. En önemli kozu yumuşak güçtür (soft power). Yumuşak güç kavramını ortaya atan Joseph Nye'in sözleriyle, "muhataplarınızı, istekleriniz ve dış politika amaçlarınızı zorla değil, kendi rızalarıyla yapacak kıvama getirmektir". Profesör Nye, devletlerarası ilişkilerin olmadığı bazı durumlarda halkla kurulan iletişime dikkat çekmektedir ki, bu, kamu diplomasisinin olmazsa olmazıdır. Kamu diplomasisi dışişlerinin PR faaliyeti değildir, olmamalıdır. Kamu diplomasisi birimleri de tanıtım ajansları değildir. Hedef olarak belirlenen halkın zihnini ve gönlünü kazanma gayretidir. Bu yönüyle büyük önem taşımaktadır (Yücel, 2013).

Uluslararası arenadaki değişimle birlikte değişen diplomasi metotlarının en önemli odak noktalarından birisi kamuoyu olmuştur. Bu bağlamda güç, diplomasi, medya, kamuoyu ve sivil toplumun küreselleşmeden açık bir şekilde etkilendiğini iddia eden Ekşi'nin tanımlamasına göre kamu diplomasisi sivil toplumu temel alan ve odak noktasında kamuoyu olan yeni diplomasi tarzıdır (Ekşi, 2014: 15). Soğuk savaş döneminden farklı olarak, demokratik rejimlerin sayısı artmaktadır ve hesap verilebilirliğe-şeffaflığa önem veren yönetimlerde kamuoyunun etkilenmesinin önemi de artmaktadır (Nye, 2005: 105). Bu aktörlerin yarattığı etkiyle değişim geçiren küresel ortama intibak etmek isteyen devletler de kamu diplomasisini geliştirmek gereksinimi duymuşlardır (Ekşi, 2014: 9-10). Bu minvalde ortaya konan eylemler kamu diplomasisinin araçlarını ve yöntemlerini oluşturmaktadır. Bunların geleneksel diplomatik münasebetlerden bazı noktalarda ayrıştığı müşahede edilebilmektedir.

Geleneksel diplomasi uluslararası bir aktörün uluslararası çevreyi, diğer bir uluslararası aktörle etkileşim içerisine girerek yönetme teşebbüslerini ifade ederken, kamu diplomasisi uluslararası kamuoyu marifetiyle bu ilişkiyi inşa etme sürecine karşılık gelmektedir (Cull, 2009: 12). Yine klasik diplomasi ile karşılaştırarak kamu diplomasisinin sınırlarını irdeleyen Ekşi'ye göre klasik diplomasi resmi ve gizlilik esaslarıyla devletten devlete olan ilişkileri kapsarken kamu diplomasisi devlet, toplum, hükümet dışı aktör gibi geniş bir ilişki skalasını ifade etmektedir (Ekşi, 2014: 86). Kalın'ın ifadesiyle kamu diplomasisi aktörleri itibariyle de klasik diplomatik ilişkilerden ayrılmaktadır:

Kamu diplomasisi faaliyetleri, "devletten-halka" ve "halktan-halka" iletişim olmak üzere iki ana çerçevede yapılmaktadır. Devlet-halk eksenindeki faaliyetler, devletin izlediği politikaları, yaptığı faaliyet ve açılımları resmi araçları ve kanalları kullanarak kamuya anlatmasıdır. Halktan halka doğrudan iletişim faaliyetlerinde ise STK'lar, araştırma merkezleri, kamuoyu araştırma şirketleri, basın, kanaat önderleri, üniversiteler, mübadele programları, dernek ve vakıflar gibi devlet dışı sivil araçların kullanılması esastır (Kalın, 2011)

Bu meyanda aktör bağlamında bir değişimin söz konusu olduğu görülmektedir. Devlet-devlet ilişkisi şeklinde seyreden geleneksel diplomasi anlayışının yanında kamu diplomasisinin esas aldığı devlet dışı aktörler de bu anlamda dikkat çekmektedir. Söz konusu değişimde kamu diplomasinin kamuoyunu tek başına bir yapıcı aktör olarak addetmesinden ziyade bizatihi muhatap alınan temel aktör olduğu kast edilmektedir. Zira devlet ve bağlı kuruluşlarının yanı sıra üniversitelerden, diaspora kuruluşlarına, lobiler, dernekler, hatta

bireylere kadar uzanan geniş yelpazedeki aktörler birer kamu diplomasisi inşacısı olarak nitelendirilmektedir (Ekşi, 2014: 87). Kamu diplomasisi devlet kurumlarından çok özel kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve bireylerin ön plana çıkmalarına, toplumun ulaşılamayan noktalarına nüfuz etmelerine imkân tanımaktadır. Başka bir deyişle klasik diplomasisinin etkili olamadığı alanlarda kamu diplomasisi yalnızca destekleyici bir unsur olarak değil başlı başına bir politika yapma biçimi olarak da öne çıkmaktadır (Gökırmak, 2012: 7).

Bunun yanında bir diğer nazarı itibara alınması gereken konu kamu diplomasisinin hedefleri itibariyle de geleneksel diplomasiden ayrılan yönlerinin bulunmasıdır. Devletlerarası ilişkilerin barışçıl yollarla yürütülmesinin diplomaside temel kaide oluşu genel kabul görmüşse de kamu diplomasisinin daha bütünleşmiş ve barışçıl bir uluslararası kamuoyu oluşumuna katkısının daha belirgin olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda geleneksel diplomaside devletlerarası ilişkilerin yürütülmesi en kaba tabirle yeterli iken, kamu diplomasisi aynı zamanda yabancı kamuoyu ile de ilişki inşa etmek suretiyle karşılıklı önyargıların kırılmasına veya etkilerinin azaltılmasına her ülkenin kendi hikâyesini ve tahayyülünü ortaya koyabilmesine katkı sunmaktadır. Bu yönleriyle kamu diplomasisi hem bölgesel hem de küresel çapta bir güvenlik toplumu oluşuma katkı sunan bir muhtevaya sahiptir. Günümüzde de artarak devam eden bir olgu olan, yabancı uluslar hakkındaki eksik ve yanlış bilgilerle oluşan bir algıdan beslenen radikalizm ve yabancı düşmanlığı ile mücadelede kamu diplomasisi faaliyetlerinin önemli mahiyette olduğu düşünülmektedir (Akçadağ, 2010: 6). Bir başka deyişle, ülkelerin birbirleriyle olan bağımlılıkları arttığı ölçüde ortak global problemlerin çözümüne ilişkin ameliyeler artacak ve bu süreçte de ortak çıkarlara olan farkındalık artacaktır. Bu faaliyetler geniş bir iletişim ağını ve fikirlerin mübadelesini gerekli kılmaktadır. Kamu diplomasisi işte bu diyalog olgusunun artmasına ve sürdürülmesine katkı sunan eylemler bütünüdür (Potter, 2009: 35-36).

Küreselleşmeyi hızlandırıcı bir unsur olarak kabul edilen iletişim teknolojisindeki gelişmeler de geleneksel diplomasinin yanında kamu diplomasinin vazgeçilmezliğini perçinleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu diplomasisi tanımlanırken bu iletişim devrimine ve oluşturduğu ortama mutlak surette bir referans yapılmaktadır. İletişim devrimi kamu diplomasisinin günümüzde bu kadar konuşulur olmasına vesile olan olgudur. Global medya ve bilgi toplumunda, dünyada milyarlarca insan elektronik medya aracılığı ile bir olaya eş zamanlı olarak tanıklık edebilmektedirler. Ülkeler marketler, yatırımlar, turistler, değer sistemleri, politik etki adına baş döndürücü bir şekilde rekabet etmektedirler. Böyle bir

ortamda kamu diplomasisinin dış politikanın alet çantasının ayrılmaz parçası olmasına şaşırılmamalıdır (Osgood and Etheridge, 2010: 2).

Bilgi akışının son derece hızlı olması ve bilgi üreten ve yayan kaynaklarda yaşanan baş döndürücü çeşitlilik bilginin güvenilirliği konusundaki şüpheleri de arttırmış bulunmaktadır. Devletler bu bağlamda yalnızca diğer devletlerin resmi haber ve enformasyon kaynaklarıyla değil özel medya kuruluşları, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluş ve bilimsel topluluklar gibi geniş bir yelpaze ile mücadele etmek durumunda kalmıştır (Nye, 2005: 106). Bu bağlamda doğru, güvenilir ve inşa edici kamu diplomasisi faaliyetleri önem kazanmaktadır.

Son olarak kamu diplomasisinin etkileri üzerine değinmek gerekmektedir. Leonard bu etkileri şöyle sıralamaktadır (Leonard, 2002: 9-10);

- Bir ülkenin insanlarının diğer ülke hakkındaki ünsiyetini artırır. (onun hakkında düşünmesini, tahayyüllerini güncellenmesini ve bazı olumsuz kanılarını değiştirmesini sağlar)
- Bir ülkenin insanlarının diğer ülke hakkındaki takdir ve beğenisini artırır. (pozitif algı oluşturur ve önemli küresel konularla ilgili perspektifine ikna edebilir)
- Bir ülkenin insanlarının diğer ülke halkına angajmanını sağlar (eğitim reformları, bilimsel koordinasyon oluşturulması, ortak destinasyon vurgusu ile turizmin ve iş hayatının canlandırılmasının sağlanması, ürün alışverişi ile karşılıklı anlayış oluşturmak ve değerlere muvaffaktın sağlanması)
- İnsanları etkilemek (şirketlerin yatırıma teşvik edilmesi, kamuoyunun ve siyasetçilerin o ülkenin gözde bir partner olabileceği yönündeki düşünceye yaklaşması)

2.1.5. Yeni Kamu Diplomasisi

Tarihinde ilk kez kendi topraklarında bu büyüklükte bir terör saldırısı ile yüzleşen ABD için 9/11 bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu tarihten sonra ABD genelde dış politikasında özelde de kamu diplomasisi alanında birtakım reformları hayata geçirme düşüncesinde olmuştur. ABD'nin 9/11'den sonra kamu diplomasisini yeniden keşfettiği söylenmektedir. Nitekim 9/11 Komisyonu raporunun ulaştığı sonuca göre Amerika'nın fikirlerin mücadele ettiği bir konjonktüre ayak uydurma zorunluluğu vardır bu da yalnızca bir gurubu alt etmekten öte karşıt bir ideolojik düşünceyi alt etmek demektir. Bunun içinde

yalnızca yabancı ülke hükümetleri ile değil, doğrudan insanlarla ve dünyayla muhatap olmak ve onları dinlemek mecburiyetindeyiz denmektedir. Buradan hareketle çeşitli organizasyonlar tarafından otuzun üzerinde kamu diplomasisini canlandırma raporları yayımlanmıştır (Lord, 2005: 2).

9/11'den sonra Amerika'nın dünya siyasetinde yapmış oldukları sonucunda anti-Amerikancılıkta ciddi bir yükseliş gözlenmiştir. Meşruiyetinin, değer ve ilkelerinin sorgulandığı bu ve benzeri dönemlerden Nye'a göre ABD çoğu zaman güçlenerek çıkmayı başarabilmiş güçlü bir ülkedir (Nye, 2005: 122). Ancak 9/11'den sonra ABD'de etik ve Amerikan ruhu üzerine, ulusal ABD vizyonu üzerine, ABD'nin küresel coğrafyadaki pozisyonunu kaybedip kaybetmediği üzerine ve daha önemlisi ABD'nin sevilen, güven duyulan hatta hayranlık beslenen bir ülke olmaktan çok nefret edilen, müttefikleri tarafından dahi güvenilmeyen bir ülke olma konumuna nasıl evirildiği üzerine tartışmalar yaşanmaya başlamıştır (Moisi, 2009: 113-115). Bu minvalde şekillenen bir dizi meşruiyet, kimlik ve politika sorgulamaları gündeme gelmiştir. Soğuk Savaş yılları boyunca komünizm tehlikesine karşı komünist ülkelerin çevrelenmesi gerektiğini düşünen ABD, 9/11'le birlikte tarihinde ilk kez sınırları dışında yürüttüğü bu savaşla sınırları içerisinde yüzleşmek zorunda kalmıştır. Diğer bir deyişle 9/11 sadece soyut bir düşüncüyü trajik bir gerçekliğe dönüştürmekle kalmamış diğer taraftan ortaya çıkan bu yeni konjonktürün nasıl yöneticiliği konusunda tartışmalara sebep olmuştur (Moisi, 2009: 118-120). Tartışılan sert güvenlik politikalarının yanında ABD'nin yumuşak gücünü nasıl kullanacağı, kamu diplomasisi faaliyetlerine ne şekilde yön vereceği öncelikle teorik düzeyde olmak üzere pratikte de bir takım reformların gerekliliğini gündeme taşımıştır. 9/11 kalpleri ve akılları kazanma adına yapılan mücadelenin uluslararası politika ajandasında yeniden yükselişe geçmesine sebep olmuştur (Melissen, 2013: 436). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte komünizm belasından kurtulduğunu düşünen ABD için iç işlere eskiye kıyasla daha fazla yönelme gerekliliği düşüncesi mevcut olmuş ve bu bağlamda kamu diplomasisi için ayrılan bütçede de kısıtlamalara gidilmesinin normal karşılandığı görülmüştür (Nye, 2005: 76-77). Ancak 9/11 sonrasında ABD'nin kamu diplomasisinin yeniden keşfine yöneldiği söylenmektedir. Temel motivasyon 9/11'den sonra, raporlar ile de kanıtlandığı üzere yükselişe geçen anti Amerikancılığa karşı bir çözüm bulunması ve bunun hızla hayata geçirilmesi gerekliliğidir. ABD'nin amaçlarını ve sözlerini dış kamuoyuna anlatmak zorunda olduğunu, onların akıllarını ve kalplerini kazanmak mecburiyetinde olduğu düşüncesi yeni yöntem ve arayışlara girmesine sebebiyet vermiştir. Bu çerçevede kamu diplomasisinin radikalizmle mücadelede ve özgürlük ve sosyal adaletin

ilerletilmesinde başat rol oynayacağı konuşulmuş ve söylemlerin altları doldurularak-örneğin War on Terror'ün aslında bir fikirler çatışması (*Battle of Ideas*) olduğu gibi-imaj oluşturma çabaları sergilenmiştir. Değişim sloganı ile gelen Obama'da bu bağlamda Amerika'nın imajının iyileştirilmesi adına konuşmalara, sembolik eylemlere ve medya görüntülerine daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır (Osgood and Etheridge, 2010: 1).

Aslında yeni kamu diplomasisi kavramı açısından 9/11 bir dönüm noktası olarak görülse de temel değişim sinyallerinin Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeninin istikameti ile ortaya çıktığı düşünülmekte ve yumuşak güç unsurlarının kullanılarak uluslararası ortamda aktif olmak ve nüfuz arttırmak şeklinde özetlenebilecek temel hedefinin aynı kaldığı düşünülmektedir (Demir, 2012: 21). Yeni Kamu diplomasisi tartışmasını ortaya çıkaran etmen ise bir önceki bölümde kamu diplomasisi aktörleri olarak bahsedilen devlet-dışı aktörlerin ve bazı yeni kamu diplomasisi metotlarının/ilgi alanlarının aslında 'yeni kamu diplomasisi' kavramsallaştırması içerisinde yer alması gerekliliği düşüncesidir.

Cull'a göre öncelikle, uluslararası aktörlerin çeşitlenmesi, geleneksel aktörlerin haricinde, devlet dışı aktörlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sisteme müdahil oluşu yeni kamu diplomasisini belirgin kılan bir özelliğini ifade etmektedir. Diğer taraftan yeni/gerçek zamanlı, küresel teknolojiler, özellikle internet ile dünya kamuoyu ile kurulan iletişimin ulusal ve uluslararası medya arasındaki ayrımları belirsizleştirilmesi de bu bağlamda önem kazanmaktadır. Eski kamu diplomasisinde var olan ve aynı zamanda propaganda terminolojisinde bulunan imaj ve itibar vb. kavramlar yerine yumuşak güç ve pazarlamaya atfen milli markalaşma konseptlerinin ağırlık kazanması yeni kamu diplomasisi açısından önem kazanmaktadır. Yeni kamu diplomasisinin önemli bir diğer yanı da soğuk savaş dönemindeki aktörden-insana olan iletişimden ziyade insandan- insana olabilen çok daha kompleks bir iletişim ağını savunuyor olması ve mevcut aktörler arasında ilişki inşa eden boyutlarının bulunmasıdır. Burada yukarıdan aşağıya veya yabancı olandan diğerine şeklinde olan bir iletişim akışından ziyade iki farklı hedef gurup arasındaki iletişimin tesisi de önemli görülmektedir. Diğer bir ifadeyle yabancı kamuoyu içerisindeki farklı gruplara yönelik farklı metotların uygulanması ve bunların birbirleriyle olan ilişkilerini de etkilemesi yeni kamu diplomasisinin unsurlarını oluşturmaktadır (Cull, 2009: 12-13).

Eski/geleneksel kamu diplomasisi ile yeni kamu diplomasisi arasında uluslararası aktörün kimliği, teknik altyapısı, medya zemini, yaklaşım menşei, terminolojisi, rol yapısı/rolün doğası ve nihai amaçlar yönünden farklılıklar ve benzerlikler bulunmaktadır.

Tablo 2. Eski Kamu Diplomasisi - Yeni Kamu Diplomasisi

Belirgin Karakteristikler	Eski Kamu Diplomasisi	Yeni Kamu Diplomasisi
Uluslararası Aktörün Kimliği	Devlet	Devlet ve Devlet Dışı Aktörler
Teknik Altyapı	Kısa Dalga Radyosu Yazılı Basın Sabit Hatlı Telefonlar	Uydu İnternet Gerçek Zamanlı Haberler Cep Telefonları
Medya Zemini	Yerli ve Uluslararası Haber Çevreleri arasında belirgin çizgi	Yerli ve Uluslararası haber çevrelerinin belirsizliği
Yaklaşım Menşei	Politik tarafsızlık ve Propaganda Teorisi	Şirket Markalaşması ve Ağ Teorisi
Terminoloji	Milletlerarası İmaj İtibar	Yumuşak Güç Milli Markalaşma
Rol Yapısı	Yukarıdan Aşağıya Aktörden Yabancı Ülke Halklarına	Yatay Aktör tarafından Kolaylaştırılmış
Rolün Doğası	Hedeflenen Mesajlaşma	Münasebet tesis edilmesi
Nihai Amaç	Uluslararası zeminin idaresi	Uluslararası zeminin idaresi

Kaynak: J.Cull, 2009: 14.

2.1.6. Kamu Diplomasisi Üzerine Kavramsal Tartışmalar

Kamu diplomasisi kavramsallaştırmasının multi-disiplinler oluşu birçok kavramla benzerlik göstermesi, propaganda, psikolojik savaş, bilgi, iletişim, kültürel diplomasi gibi kendi müphemliklerine haiz kavramlarla çeşitli oranlarda sınırlarının iç içe geçmesi (Osgood and Etheridge, 2010: 12) onun henüz kesin sınırlarının çizilemeyeşine neden olduğuna bir önceki bölümde de yer vermiştik.

Kamu Diplomasinin kavramsallaştırılması üzerine yapılan tartışmalar genellikle propaganda ile mukayeseye tabi tutulması ve benzeştirilmesi üzerinden yapılmaktadır. Bunun birtakım haklı gerekçelerinin olduğu da aşikârdır. Tarihsel olarak kamu diplomasinin köklerinin propagandaya dayanıyor olması ve genel görünümü itibariyle her ikisinin de merkezine kamuoyunu alıyor olması bu tartışmaya sebep olan unsurların başında gelir. Bu yönüyle rastlantısal (Ekşi, 2014: 99) bir olgu değildir. Ancak kamu diplomasisi ile özdeşleştirilmesinin ise hatalı olduğu görüşü hâkimdir (Melissen, 2005: 16-17).

Propaganda günümüzde Papa Gregory XV.'in 1622 yılında kamuoyunu etkilemek için propaganda ofisini kurduğu, II. Dünya Savaşı'nda yapılan Nazi propagandası, Hitler Propaganda Bakanlığının faaliyetleri ile hatırlanan, birçok olumsuz çağrışımları-yalan, hilekarlık, zihin kontrolü, beyin yıkama, dezenformasyon, manipülasyon, aldatma, kamuoyunun kandırılması, psikolojik savaş gibi olguları içerisinde barındıran (Ekşi, 2014: 99, güvenilirlik imgesi taşımayan bir galatı meşhur kavram görünümündedir.

Wreford propaganda kelimesini 'çirkin' olarak nitelendirmekte diğer taraftan da propagandayı kamu diplomasinin de bir niteliği olan 'ilgi çekici enformasyon ve kanaat yayma' biçimi olarak tanımlamaktadır. Wreford'un ifade etmeye çalıştığı ise bu söz konusu enformasyon ve kanaat yayma biçiminin belirli, ancak sinsi bir şekilde hedef kitleden gizlenen, bir amaca yönelik ikna etme ve kanaat oluşturma çalışması olduğudur (H.Qualter, 1980: 259-260). Wreford'a göre propaganda ile verilen şey ile hedef kitlede değiştirilmesi arzulan şey arasındaki ilişki şeffaf olabileceği gibi saklı da olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle H. Qualter (1980:277), 'Propaganda, (1) kökeninin veya kaynağının; (2) arkasındaki çıkarların; (3) işlendiği yöntemlerin; (4) yaydığı muhtevanın; (5) kitlede yarattığı etkilerin; bunlardan birinin, ikisinin, üçünün, dördünün veya beşinin saklı tutulması ile tanımlanabilecek bir işlemdir.' Kamu diplomasisinde ise bu maddelerde güven ve şeffaflık esas kabul edilmektedir ve buna riayet edilmediği takdirde ikna kabiliyetini ve inandırıcılığını kaybedecektir.

Diğer taraftan bu iki kavramı aynı olarak gören veya bunların bir arada kullanılmasında mahsur görmeyenler de yok değildir. Örneğin Kamu diplomasisi kavramı uygulama olarak değil ancak kavram itibariyle Çin adına yabancı bir olgudur. Çinliler bunun yerine *wai xuan chuan* veya *wai xuan* (external propaganda) terimini kullanmaktadırlar bu da Çin'in başarılarının ve imajının deniz aşırı yayılmasını ifade etmektedir. İngilizcedekinin aksine propaganda, Çin'de pozitif çağrışımlara tekabül etmektedir (Wang, 2008: 259).

Kamu diplomasisi ve propaganda arasında benzerlik kurulmasında ortak ilgi alanlarının ve hedef kitlelerinin benzer olmasının payı bulunmaktadır ancak bunların muhtevası incelendiğinde bunların birbirinden yine bu bağlamlarda ayrıldığı kabul edilmektedir. Arı (1999: 287-297), propaganda “ bireyler ve guruplar aracılığıyla diğer gurupların kanılarını, görüşlerini, davranışlarını, iletişim araçlarını kullanarak propaganda yapıcının istekleri doğrultusunda etkileme, değiştirme veya kontrol altında tutmaya yönelik bilinçli bir davranış” olarak tanımlamaktadır. Yine Arı’ya göre propagandada yapıcının kendi halkı, dost devletlerin halkları, düşman devletlerin halkları, tarafsız devletlerin halkları olmak üzere 4 temel kitle hedeflenmektedir. Bu tanımlama kamu diplomasisi ile propagandanın eş anlamlı olarak kullanılmasına yol açabilmektedir (Arı, 1999: 287-297). Bunun yanı sıra her iki kavramın da ortak ilgi alanlarının aynı olması itibariyle de aralarında benzerlik kurulmaktadır. Ekşi’ye göre her ikisinin ortak ilgi alanları arasında iletişim, ikna, enformasyon ve kamuoyunun oluşu kimilerince eşdeğer kabul edilmesine dayanak oluştursa da aynı zamanda söz konusu ortak yönlere yüklenen anlam ve nitelikler bu iki kavramı ayırtıran noktalardır (Ekşi, 2014: 100).

Kamu diplomasisinin propagandadan ayrıştığı yönünde genel bir kanı mevcuttur denilebilir. Nitekim kamu diplomasisinin barış ortamının gelişimine katkı sunan bir diplomasi metodu olduğu düşünülmekte iken propagandanın kitleleri yanlış yönlendiren, önyargıları ve ayrışmaları arttıran çağrışımlara matuf olduğu kabul edilmektedir. Cull’a göre kamu diplomasisi ilk akla gelen tanımıyla bir uluslar arası aktörün yabancı topluluklara angaje olmak suretiyle o ülke ile ilgili dış politika inşa edebilmesi anlamına gelmektedir ve kamu diplomasisi propagandanın çağrıştırdığı manaları gizlemek kastı ile kullanılmamaktadır. Kamu diplomasisi kendini zorla kabul ettirme yöntemlerini izleyen bir propaganda ile asla örtüşmemekte daha ziyade kendine özgü adetleri olan, değişimi ve dinlemeyi temel alan bir metodu çağrıştırmaktadır (Cross and Melissen, 2013: XIII). Leonard’a göre de kamu diplomasisini üstü kapalı bir propaganda olarak görme eğilimde olan şüpheciler kamu diplomasisi kavramını yeterince idrak edememiş olanlardır ve en bariz yönüyle propaganda, kamu diplomasisinin sahip olduğu güvenilirlikten çoğu zaman mahrumdur. Bu yönüyle kamu diplomasisinde kullanıldığında ters tepecek bir yöntemdir. Nye’a göre propaganda gibi görünen bilgiler, sadece reddedilmekle kalmaz bir ülkenin güvenilirlik konusundaki itibarına zarar verirse ters tepebilmektedir. Örneğin Saddam’ın elindeki nükleer silahların abartılı biçimde lanse edilmesi ardından bu bilginin yanlış çıkması ABD ve İngiltere’nin güvenilirliğine ağır bir darbe indirmiştir (Nye, 2005: 107).

Bunun yanında Meliessen'e göre; propagandanın kamu diplomasisinden farklı oluşu propagandanın diyalogdan veya herhangi bir rasyonel bir ilişki formundan yararlanmayı tercih etmeyen bir metot olmasından kaynaklanmaktadır (Melissen, 2013: 439). Propaganda gibi yeni kamu diplomasisi de insanları bir şeyi düşünmesini sağlamaya çalışır ancak yeni kamu diplomasisinde insanların söylemek durumunda olduğu şeyler de dinlenir (Fitzpatrick, 2010: 87). Propagandada olan bu tek yönlülük genelde uluslararası çatışma ve uzlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözülmesine karşılık gelen diplomasi ile bağdaştırılamayacak bir özelliktir. Arı'ya göre de propaganda faaliyetleriyle devletler çatışan çıkarları uzlaşma götürmede diplomaside olduğu gibi bir arayış içerisinde değil daha bencil ve tek yönlüdür bu yönüyle de diğer ülkeler tarafından çok hoş karşılanmamaktadır (Arı, 1999: 287-297).

Arı daha olumlu çağrışımlar yapan diplomasiye karşın daha pejoratif telakkilere neden olan propagandanın aslında birbirinden ayrılmasının güç olduğunu iddia etmektedir. Arı kamu diplomasisi ile aşağı yukarı eşdeğer olarak kabul ettiği kültürel diplomasi kavramını da propagandanın bir alt başlığı olarak görmektedir. Ancak bunu kültürel diplomasisinin propaganda yöntemlerini kullandığını düşündüğü için yapmaz. Arı'nın kültürel diplomasiden bariz olarak ayrıldığını düşündüğü diğer alt başlıklar ise enformatik propaganda ve psikolojik savaştır. Bunlardan enformasyonun çoğunlukla propagandif bir içeriğinin olduğu, tarafsızlığına vurgu yapılsa da genelde devletlerin çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak kullanılmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Psikolojik savaş ise enformasyondan farklı olarak daha saldırgan görünümündedir ve hedef ülkenin halkının yönetimlerine olan bağlılıklarını zedelemek amacıyla yapılan davranışlar bütünüdür ifade etmektedir. Son olarak kültürel ilişkilerin de propaganda amacı olarak kullanılmakta olduğu ileri sürülmektedir. Sanat ve bilim etkinlikleri, değişim ve araştırma programları vb. faaliyetlerin önyargıların azaltılması daha sıcak ve yakın ilişkilere vesile olması ve hepsinden önemlisi ülkenin prestijine olan katkısı yönleriyle önem verilmektedir (Arı, 1999: 287-297).

Son olarak ise her iki kavramı ayırıştırıcı önemli unsurlardan birisi de uygulayıcılarının niteliğinde farklılıkların bulunmasıdır. Kamu diplomasisinde doğru bilgilendirme yöntemlerinin tercih edilmesinin sebebi hedef kitlenin rızaya dayalı bir şekilde ikna edilmesinin tercih edilmesidir. Bir algı yönetimi söz konusu olsa da yanlış algıların düzeltilmesi amacıyla doğru enformasyon verilmesi de önemsenmektedir. Bu bağlamda kamu diplomasisinin daha inandırıcı ve daha sivil olması sebebiyle STK'lar, akademiler ve aydınlar da faal olabilmektedir. Buna karşılık propaganda manipülasyon ve dezenformasyon ile kitleleri farkında olmadan/rızaları olmadan ikna edilmesi yöntemi benimsenmektedir ve bu

yönüyle kamu diplomasisinde olan şeffaflık ilkesinden de uzaktır denilmektedir (Ekşi, 2014: 101).

Kamu diplomasisinin, kamuoyunu dünya siyasetindeki hak ettiği pozisyonuna yerleştiren, bu yönüyle demokratik çağrışımlarla mütehalli, idealize edilmiş bir kavram olarak değerlendirilmesi genel eğilimi bulunmaktadır. Kamu diplomasisinin salt iyiye hizmet eden bir eylem olmadığı, onun hegemonik çağrışımlar içeren modern bir kavramsallaştırma olduğunu düşünmeyenler de yok değildir. Hükümetler ve bazı akillere göre kamu diplomasisinin müdahaleci, tehditkâr ve ülkenin istikrarını bozucu nitelikte eylemlerden oluşan bir kavram olarak da algılanabilmesi mümkündür (Melissen, 2013: 439-440). Bu iddia elbette normatiflikten uzaklaşarak özellikle realist çerçevede değerlendirildiğinde mantıksız bir değerlendirme olarak görülmeyecektir. Örneğin Bağce'ye göre ABD kamu diplomasisi emperyalizmin sert güç yoluyla elde edemeyeceği -hammadde kaynaklarının kontrolü, sermaye ihracını ve pazarların denetlenmesi- gibi birtakım çıkarlarını yönetebilmesine hizmet eden bir mekanizmadır. Kamu diplomasisi yeni yapısal emperyalizm metodu olarak işlevselleştirilmekte ve uluslararası ilişkilerde zorlama metotların kullanılmadığı durumlarda başvurulan yöntemi ifade etmektedir. Bu bağlamda kamu diplomasisi, ABD küresel kapitalizminin 'ideolojik bir aygıtı'dır ve bu minvalde özellikle kültür emperyalizmini ön plana çıkararak, nüfuz elde etme yoluyla siyasal, kültürel ve iletişim emperyalizmini geliştirme hedefi taşımaktadır (Bağce, 2003: 74). Somut bir örnekle ifade etmek gerekirse, ABD yönetici elitleri realizm çerçevesinde hedef ülkelerin elit ve bürokratlarını kendi etki alanında tutmaya özen göstermektedir ve bu bağlamda gerek öğrenci değişim programlarının gerekse dış yardımların ABD'nin temel çıkarlarına hizmet ettiğine, demokrasinin, kapitalist ekonomin ve özelleştirmelerin yaygınlaştırılmasına yardımcı olduğunu düşünmektedirler. Bu gibi kavramların söylemsel dilde bir arada kullanılmasıyla ABD çıkarlarına uygun bir uluslararası sistem oluşturulması hedeflendiğine dikkat çekilmektedir (Bağce, 2003: 75).

2.1.7. Kamu Diplomasisinin Boyutları

Kamu diplomasisinin önemli bir ilişki inşası süreci olduğu düşünülmektedir ve bu yönü onu halkla ilişkiler, iletişim, pazarlama gibi farklı disiplinleri muhteva eden (Potter, 2009: 35) multi-disipliner bir kavram olmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda iletişim kamu diplomasisini var eden disiplinlerin başında gelmektedir. Leonard kamu diplomasisini (Leonard, 2002: 10-11); ortaya çıkan olaylara stratejik hedeflere uygun bir şekilde reaksiyon göstermek anlamına gelen *haber yönetimi*, verilecek ana mesajları desteklemek ve algıları

etkilemek amacıyla dizayn edilen aktivite ve olaylardan meydana gelen bir gündem oluşturma anlamına gelen *stratejik iletişim* ve denizaşırı toplumlarla uzun süreli ilişki kurmak, onların değerlerimizi kabul etmesini sağlamaya çalışırken onların da değerlerini öğrenmek ve bu şekilde zenginleşmek manasına gelen *ilişki inşası* olmak üzere 3 temel boyutta ele almıştır. Kamu diplomasisinin iletişim boyutuna dikkat çeken Nye’da günlük iletişimlere, stratejik ilişkilere ve uzun süreli ilişki inşa eden kurumsal ilişkilere vurgu yaparak kamu diplomasisini boyutlarını tasnif etmektedir.

2.1.7.1. Günlük İletişimler

Kamu diplomasisi doğrudan devlet bilgisi ve uzun vadeli kültürel ilişkiler gerektiren bir alandır ve yabancı kamuoyu ile kurulan günlük iletişimlerin bu bağlamda ilk ve en yakın unsur olarak ele alınması gerektiğini savunur. *Özkan (2015: 6)*’a göre ,“Doğru bilginin sürekli kılınması, zamanında aktarılması, sağlıklı bir algı oluşturulması, kamuoyunun ilgisinin çekilmesi, bütünselliğinin ve tutarlılığının sağlanması-bağlamında günlük iletişim-bilgilendirmeler” son derece önemlidir. Ekim 2011’de Netdiplomacy konferansında konuşan Powell; meslektaşlarının kameralar karşısında konuşma yaptıkları esnada dünya üzerindeki raportörler, Amerikan halkı, dünya üzerindeki 170 başkent, düşman ve yeryüzündeki askeri birlikler olmak üzere 5 farklı dinleyici kitlesine hitap etmekte olduklarını ifade etmektedir (Nye, 2005: 4-5). Bu bağlamda günlük krizlere verilecek ivedi cevaplar, dezenformasyon oluşturmaya yönelik hareketlere karşı yapılan etkin cevaplandırmalar, iç veya dış politikada yapılan bir icraatın yabancı kamuoyuna anlatılması bu ilk boyutta son derece önemlidir (Nye, 2005: 108). Bu bağlamda önemli bir iletişim platformu olan medyanın önemine ayrıca dikkat edilmesi gerekmektedir. Medya ve ilintili olarak internet mecrası, salt bilgi aktarımının yapıldığı basit bir aracın ötesinde global iletişim ve dolayısıyla etkileşim platformu olarak düşünülmektedir (Ekşi, 2014: 67). Diğer bir ifadeyle “bir muhabir demek, bir ülkenin kamuoyu demektir” sözü çoğu zaman geçerli olabilmektedir (Nye, 2005: 109). Bugün sık olarak kullanılmaya başlayan dijital diplomasi, internet diplomasisi, TV diplomasisi vb. kavramlar da kamu diplomasisinin ilk ve en yakın unsuru olan günlük iletişimler açısından önem taşımaktadır.

2.1.7.2. Stratejik İletişim

Nye’a göre kamu diplomasisinin ikinci boyutunu oluşturan **stratejik iletişim** “siyasi bir kampanyada veya bir reklam kampanyasında olduğu gibi, bir dizi basit temanın” ortaya konması yoluyla sağlanmaktadır (Nye, 2005: 109). Yabancı kamuoyunun verici

ülkeden aldığı birçok farklı konudaki mesajların hülasası o ülke hakkında oluşacak imajı belirleyecektir (Demir, 2012: 89). Bu bağlamda kamu diplomasisi stratejik bir iletişimin gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. *Kalın (2011)*, “Kamu diplomasisinin amacı propaganda değil, nesnel verilere ve gerçeklere dayalı stratejik bir iletişim dili inşa etmek ve farklı kesimlerin hizmetine sunmaktır.” USIA’nın eski direktörü Hans Tuch’a göre Kamu diplomasisi ve stratejik iletişim arasında 4 karakteristik korelasyon yorumu mevcuttur. Devletler düşünce ve ideallerini, kurumlarını, kültürlerini, ulusal amaçlarını ve politikalarını anlatmak gayesiyle yabancı toplumlarla stratejik iletişim kurmaktadır (Tuch, 1990: 3-4).

Henüz şâmil ve üzerinde mutabakat sağlanmış bir çerçeve ortaya konmamış olsa da kamu diplomasisi ile stratejik iletişimin amaçları arasındaki benzerlik ilişkisi konusunda genel bir kabul olduğundan söz edilebilir. Benzerlik unsurları şunlardır (Löffelholz vd., 2015: 441);

- Bireylerin, hükümet ve hükümet dışı aktörlerin direkt olarak ve toplu haber araçları vasıtasıyla ortaya koydukları iletişim aktiviteleri ile yabancı hükümetleri, yabancı kamuoyunu, ulusal kamuoyunu etkilemek
- Doğrudan veya dolaylı yollarla kendilerine karşı olan negatif klişe ve önyargıları azaltmak, sempatiyi arttırmak, yabancı kamuoyunun ideallerini, hedeflerini, dış politikalarını, kurumlarını, kültür ve toplum modellerini anlamak
- Pozitif bir imaj ve ilişki inşa etmek, daha yakın politik bağlar ve ittifaklar tesis etmeyi kolaylaştırmak, turizmi ve yabancı doğrudan yatırımları teşvik etmek.

Bu bir bakıma kamu diplomasisinin **imaj ve prestij yöntemi** ile ulus/yer markalama (nation branding/ place branding) kavramları ile olan ilişkisine atıf yapılması olarak değerlendirilebilir. Nye’a göre kamu diplomasisi yalnızca halkla ilişkilerden ibaret değildir, bilgiyi iletme ve olumlu imaj pazarlamak da kamu diplomasisinin birer parçasıdır. Kamu diplomasisi devlet politikaları için uygun ortam hazırlayan uzun vadeli ilişkiler kurmayı da gerektirmektedir (Nye, 2005: 107). İmaj yönetimi ve pazarlanması kamu diplomasisi açısından son derece önemlidir. Örneğin İngiltere’nin 1990’larda British Council tarafından “modern, çok ırklı ve yaratıcı bir ada” olarak tanıtılması Nye’a göre bir tema oluşturmak suretiyle kamu diplomasisinin stratejik iletişim boyutuna verilebilecek çarpıcı bir örnektir (Nye, 2005: 109). Zaten kamu diplomasisinin nihai hedefi de genel kabul gören bu imaj ve itibarı kazanmaktır (Demir, 2012: 33).

İmaj bir ulusun yabancı kamuoyunda, yabancı hükümetler ve uluslararası kuruluşlar nezdindeki algılanışıdır. Bir ülkenin imajı birbirinden bağımsız farklı düşünce ve idealdeki aktörler tarafından ortaya konan davranışlarla şekillenebilmektedir. Bu bağlamda imaj yönetimiyle alakalı en belirgin sorunun, her kurumun değişik hedef kitleleri olabilmesi hasebiyle ortak bir imajı yaratmada yaşanan zorluklar olduğu söylenebilir. Kamu diplomasisi çoğu zaman doğrudan geniş halk kitlelerini ve yığınlarını hedef almamakta onun yerine kamuoyu içerisinde etkili olacağı bilinen hedef kitlelere odaklanmaktadır (J.Cull, 2009: 12). Yabancı kamuoyunun farklı kesimlerine hitaben çatı olabilecek net bir milli söylemin oluşturulabilmesi müşkül gözükmemektedir. Bunun yanı sıra itibar da dünya siyasetinde önemli güç kaynaklarından birisi haline gelmiştir. İmaj ve itibar oluşturma sürecinde ise akla ilk gelen olmazsa olmazının güvenilirlik ilkesine riayetinin olduğu kabul edilmektedir. Dezenformasyon ve propaganda ile kitleleri yanlış yönlendirme uzun vadeli ilişkileri anlık çıkar ve hedeflere tercih etmek demektir ve bu nevi iletişim hatalarının uzun vadede problem oluşturacağı öngörülebilir bir gerçektir (Ekşi, 2014: 92-93).

İmaj ülkelerin ölçeklerine göre ayrıca önem kazanan bir mahiyettedir. Her ülkenin uluslararası arenadaki gücü, tanınmışlığı, rolü, amaçları ve politikaları farklıdır ve bu yüzden her devlet kamu diplomasisi alanında aynı araçlardan yararlanmamakta ve kamu diplomasisi faaliyetleri aynı amaçlarla kullanmamaktadır. Bu büyük ölçüde ülkelerin büyük, orta ve küçük ölçekli olmasından kaynaklanmaktadır. Büyük devletler her hareketiyle dünya kamuoyunu meşgul etmekteyken, küçük devletler ancak kriz ve skandal durumlarında ortaya çıkmaktadırlar (Çomak ve Yılmaz, 2010: 134).

Bazı ülkeler tamamen eyleme dayalı bir metot izlemektedir. Pazarlamada ve markalamada kullanılan spesifik bir alana ve/veya hedefe yönelik yine özenle seçilmiş isabetli metot ve söylemler olarak özetlenebilecek *niche diplomacy* uluslararası ilişkiler disiplininde ve hususiyile kamu diplomasisi ve ulus markalama başlığı altında sıklıkla telaffuz edilen bir kavram haline gelmiştir. Niche Diplomasisinde özellikle küçük ülkeler veya geniş bir yelpazede kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürecektir kapasiteye sahip olmayan ülkeler uluslararası arenadaki görünürlüklerini ve nüfuzlarını arttırmak amacıyla çerçevelenmiş metotlar üzerinden amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedir (Szondi, 2008: 13-14). Örneğin nüfusu 5 milyon olan ve AB üyesi olmayan Norveç merkezi bir ülke veya ticari markaların menşei bir ülke değildir ancak Norveç hedef kitlesine öncelik tanıyarak ‘‘Norveç dünyadaki barış gücüdür’’ gibi tek bir mesaj üzerinde yoğunlaşarak küçüklüğüyle ve az sayıda kaynağıyla orantısız bir ses ve varlık geliştirmiştir. Dış yardıma ayrılan fonlarla, barış

güçlerine katılmasıyla, çatışmalarda arabuluculuk eylemleriyle de bunu desteklemektedir (Nye, 2005: 112).

Ülke imaj ve itibarının olumlu yönünde seyretmesiyle doğrudan ilişkili bir diğer kavram olan **ulus/yer markalama** yöntemleri aslında kamu diplomasisinin ilkeleriyle aksülamel halinde gibi gözükmektedir. Diyalogda olduğunun aksine çoğunlukla tek yönlü iletişim kuran, çift yönlü diplomatik münasebet kanallarını içermeyen ve bu yönüyle de pasif bir pozisyonu ifade ettiği düşünülen markalama yönteminin kamu diplomasisinin etkinliği ve başarısı açısından son derece önemli metotlardan biri olduğu genel kabul görmektedir. Markalama yöntemiyle, kamu diplomasisi faaliyetlerine girilmeden bir algı inşasının önemi vurgulanmaktadır (Demir, 2012: 51). Genelde konstrüktivist uluslararası ilişkiler teorisine atfedilen, algıların sosyal olarak inşa edildiği iddiasına göre, algıların güç, çıkar ve kimliği oluşturacak etkin bir mekanizma olduğunun altı çizilmektedir (Ekşi, 2014: 94). Ulus/mekân markalama yönteminde ise; bir hükümet ya da hükümet dışı bir aktörün ülkenin imajını markalaştırması söz konusudur. Sosyal bir insanın ürünü olan bu imaj ve markalar ise ‘ülkenin değerleri, normları, kimlik ve kültürel unsurları’ esasında şekillenmektedirler (Ekşi, 2014: 97). Anaholt’a göre bir ülkenin markası demek bir kişinin gözünden o ülke hakkındaki her şeyin toplamı demektir; yönetimi, insanları, kültürel mirası, göçmen politikası, ihraç mallarının kalitesi vs. Bir başka deyişle marka o ülkenin yumuşak gücüdür (Potter, 2009: 42). Bir mekânın veya bir şehrin markalaştırılmasında bir ürün, marka vb. bir metanın mucidi/kâşifi ülke oluşunun vurgulanarak turist ve yatırımcıyı ülkeye çekmek, ithalat, ihracat, etkileşim vb. arttırmak hedeflenmektedir (Demir, 2012: 47). Örneğin Yunanistan Avrupa düşüncesinin, felsefenin ve Avrupa adına birçok şeyin menşei olduğu iddiası ile kendini markalaştırmak, bu yönüyle turizm ve yatırımları üzerine çekmek istemektedir.

Uluslar aynı zamanda kendi tarihlerine de atıf yaparak, onları birer marka haline getirebilmekte ve bunları bir kamu diplomasisi fonksiyonu olarak kullanabilmektedir. Burada önemli olan tarihten referans alınacak noktaların doğru tespiti ve bunu hangi gayeye hizmet edeceğinin tespitidir. Bir örnek vermek gerekirse;

Ak Parti döneminde ‘Osmanlı’nın markalaştırılarak dış politikada Osmanlı vizyonunun ortaya konduğu ve eski Osmanlı coğrafyası olan Balkanları, Ortadoğu ve Afrika da alan açılmasının hedeflendiği söylenebilir. Başka bir deyişle Ak Parti döneminde Osmanlı markasının inşa edildiği ve Osmanlı geçmişinin markalaştırıldığı söylenebilir (Ekşi, 2014: 98).

2.1.7.3. Burslar, Değişim Programları, Staj, Seminerler, Konferanslar ve Medya Kanallarının Etkin Kullanımı

Nye'a göre kamu diplomasisinin üçüncü boyutunu oluşturan; burslar, değişim programları, staj programları, seminerler, konferanslar ve medya kanallarının etkin kullanımı özellikle uzun süreli ilişki kurma ve mevcut ilişkilerin de seyrini etkilemede önemlidir (Nye, 2005: 109-110).

Değişim programları kültürel etkileşim yönüyle kültür diplomasisi faaliyetleri arasında değerlendirilmekteyken, enformasyon, bilgi ve fikir aktarımı yönüyle de kamu diplomasisinin enformasyon programı cihetinde ele alınmaktadır. Öğrenci ve akademisyenlerin değişim programları, burslar kamu diplomasisinin birey temelli faaliyetlerinden olup genel olarak ülke hikâyesinin, ülke kültürünün, değerlerinin, vizyonunun, tarihinin ve sanatının hülasasını yerinde öğrenme ve tecrübe etme esasına dayanmaktadır (Ekşi, 2014: 120-121). Örneğin II. Dünya Savaşından sonra yaklaşık 700.000 insan Amerika'nın kültürel ve akademik değişim programlarına katılmıştır-bu kamu diplomasisinden sorumlu eski müsteşar Charlette Beers tarafından hükümetin satın aldığı en iyi şey olarak tanımlanmıştır- ve bu değişim programından yararlananlar arasında Enver Sedat, Helmut Schmidt, Margareth Thatcher gibi isimler de mevcuttur (Nye, 2005: 109). Örneğin Nye (2005: 50) eski ABD Dış İşleri Bakanı Colin Powell “ülkemizin burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet düşünemiyorum” ifadesini aktarmaktadır. Bunun yanında yalnızca öğrencilerin değil çalışanların da belirli süreler için mübadelesi, bu süreçte kendi ülkelerin de yaptıkları işin diğer bir ülkede nasıl, hangi ortam ve şartlarda yapıldığını görmelerini sağlayan Erasmus+ çalışan değişim programları da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Dışarıdan gelen öğrencilerin uzun vadedeki kazanımlarının yanı sıra bu programların kimi ülkelerde ekonomik hayatı doğrudan etkilediğini de görmek mümkündür. Örneğin Mart 2017'de yayınlanan araştırmaya göre 2014-15 döneminde İngiltere'de eğitim gören uluslararası öğrenciler 6.1 milyar sterlin harcama yapmışlar. Bunun 5,4 milyar sterlin -ki bu İngiltere'de 31.700 hemşirenin ve 25.000 polisin aylık maaşına eşittir- kampüs dışarısında yaptıkları harcama iken, uluslararası öğrencilerden ülke 10,8 milyar sterlin ihracat geliri elde etmiştir (Kaur, 2017: 2-3). Öte yandan örneğin T.C Dış İşler Bakanlığı'nın başlattığı program çerçevesinde yabancı genç diplomatlar Bakanlık bünyesinde misafir edilerek, çeşitli

konferans, seminer, gezi organizasyonlarından oluşan bir program ile Türk Dış Politikasının yanı sıra Türkiye'nin tarihi ve kültürel yönleri de katılımcılara anlatılmaktadır.

2.1.8. Kamu Diplomasisi Teknikleri

İster müttefik isterse rakip üzerinde uygulanacak olsun Kamu diplomasisi için gerekli ön şart bir vizyona sahip olmaktır. Vizyon yoksunluğu ve dış politika yapımcıları arasındaki kopukluğun mevcudiyetine ek olarak kamu diplomasisi için yeterli maddi kaynak ve örgütlenme de sağlanamamışsa kamu diplomasisinde başarısız olunacaktır (Gökırmak, 2012: 8). Buradan hareketle kamu diplomasisinin kurucu faktör ve tekniklerinin tahlil edilmesi vizyon oluşturulması açısından önemlidir. Bu yönüyle Cull kamu diplomasisi tekniklerini çalışmasında tespit etmiştir. Buna göre; dinlemek, savunma, kültürel diplomasi, mübadele diplomasisi ve uluslararası yayıncılıkla birlikte müphem olmakla birlikte psikolojik savaşı 'da kamu diplomasisi metotları olarak sıralamıştır.

2.1.8.1. Dinlemek

Dinlemek/Listening, basitçe yabancı bir topluma angaje olmak olarak ifade edilebilecek kamu diplomasisinin ilk ve kurucu faktörünü ifade etmektedir (J.Cull, 2009: 18). 'Öteki' ile olan ilişkilerin küreselleşme çağında eskiye kıyasla daha önemli hale geldiği genel kabul görmüş bir gerçektir (Moisi, 2009: 20). Bunda küresel ekonominin gelişmesiyle yeni pazarların ortaya çıkmasının, iletişim, ulaşım ve teknolojide yaşanan gelişmelerin, insanların/eşyaların/fikirlerin mobilizasyonun artmasının payı büyüktür. Böyle bir ortamda uluslararası ilişkilerde devletlerin doğasında olan güç artırımını diğer bir ifadeyle gücünü, çıkarlarını ve hedeflerini diğer toplumlara ve hükümetlere kabul ettirmenin önemine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda 'öteki' olarak kabul edilen hedef kitlenin ötekisizleştirilmesi, yani ortak geçmiş bularak ortak tahayyül ve çıkarlardan oluşan bir konjonktür oluşturulmasının ilk şartı hedef kitlenin dinlenmesi/listening'dir. Dinlemek hedef ülke kamuoyunun ülke hakkındaki fikir ve kanaatlerinin araştırılması, toplanması, tasnif edilmesi ve bu bilgilerin dış politikaya yön verecek istikamette ilgili dış politika yapımcıları ile paylaşılması gibi bir süreci ifade etmektedir (Demir, 2012: 72). Bu yönüyle kamu diplomasisinin konuşmayı ve dinlemeyi ihata eden iki yönlü bir yol oluşuna, dinleme eylemini kapsayan tüm süreçlerin de hedef ve çıkarlar için son derece titiz ve ince hesaplarla yapılması gerektiği ifade edilmektedir (Nye, 2005: 111). Yabancı halkların dış dünya hakkındaki düşüncelerinin tespiti ve tasnifi için geniş bir bilgi toplama ve harmanlama çalışması yapılması ve kamu diplomasisinin bu istikamette yönlendirmesi son derece

önemlidir. Bu bağlamda kamu diplomasi nadiren konuşmayı daha çok dinleyerek angaje olmayı tercih eden bir diplomasi metodu olarak karşımıza çıkmaktadır (Cull, 2009: 18). Binaenaleyh ‘karşı karşıya olunan kültür filtrelerinin de iyi bilinmesi’ gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Nye, 2005: 123). Hedef kamuoyu için yapılacak kapsamlı kamuoyu araştırmaları, anket vb. çalışmaların sürekli ve belirli aralıklarla yapılması gerekmektedir ki bu izlenecek politikalardan feedback (geri bildirim-geri besleme) sağlanması, devletin bu istikamette iletişim stratejileri geliştirmesi açısından son derece önemlidir (Ekşi, 2014: 118-119). Moisi duyguların haritasının çıkartılmasına son derece önem vermektedir. Farklılıkların ortaya çıktığı bir yüzyılda ön plana çıkabilmenin ön şartının başka kültürlerin duygu ve düşüncülerini öğrenmek olduğunu ifade etmektedir. Öteki kavramının gittikçe önem kazanacağını düşünen Moisi zamanla duyguların da haritasını çıkarmanın en az coğrafi haritaları çıkartmak kadar önemli olabileceğine vurgu yapmaktadır (Moisi, 2009: 129-130).

Diğer taraftan hızla gelişen teknoloji de dezenformasyon artışını beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle bilgilerin kontrolünün sağlanmasının ve hedef kitlelere doğru ulaştırılmasının önemi kadar toplanılan bilgi de yapılacak seçicilik de son derece önemlidir. Bilgilerin bolluğu aynı zamanda kıtlığa da yol açabilmektedir (Potter, 2009: 42-43). Asparagas bir haberle başlatılan bir dezenformasyon sürecinde haber bir süre sonra bu haberdan beslenenlerce kendi kendine atıf yapmak suretiyle yayılabilmekte ardından haberin ilk hali dahi unutulmuş haline gelen dezenformatik bilgi doğru bilgi ve belgeye ulaşmayı kimi zaman imkansız hale getirebilmektedir. Bu süreçte oluşan algı ile mücadele de muhatap açısından bir hayli zor olabilmektedir. Ancak diğer taraftan asparagas haber güçlü bir biçimde yalanlanabilirse kaynak açısından ciddi bir güvenilirlik sorunu ortaya çıkarmaktadır (Potter, 2009: 42-43).

2.1.8.2. Savunma

İkinci temel element dış politikanın doğru bir şekilde savunulması/advocacy’dır. Bu açıklama ve müdafaa etme faaliyetleri yabancı toplum nezdinde söz konusu politikanın desteklenmesi, meşruiyetinin artması amacıyla önem kazanır (Cull, 2009: 18). Meşruiyet küresel düzlemde bir politikanın temellendirilmesi ve uygulanabilmesi amacıyla elzemdir ve sağlanamazsa küresel arena çoğu zaman krizle baş başa kalmakta ve ortaya büyük maliyetler ortaya çıkartmaktadır (Kalın, 2011). Bu bağlamda yapılan politikaların tanıtımı son derece önemlidir. *Demir (2012: 75)* savunmayı, “muayyen bir politikayı, fikri veya umumiyetle alakadar olduğu hususları, yabancı kamu hafızasında/düşüncesinde aktif bir şekilde

desteklemek için, milletlerarası iletişim faaliyetleri inşa ederek, milletlerarası zemini yönetme teşebbüsü olarak’’ tanımlanmaktadır. Müdafaa günümüzde büyükelçi-basın ilişkilerini, bilgilendirici çalışmaları kapsamaktadır. Tarihsel olarak ise bir ülkenin kültürünü ihraç etmek amacıyla yürüttüğü faaliyetleri kapsamaktadır (Cull, 2009: 18).

2.1.8.3. Kültürel Diplomasi

Kültürel diplomasi diğer metotlara nazaran daha uzun vadeli bir yol haritasını gerekli kılmakta ancak daha kalıcı ve kesin neticelerin elde edilmesi bağlamında da diğer metotlara göre daha etkili bir kamu diplomasi yöntemini ifade etmektedir (Demir, 2012: 78). Kültürel diplomasi sanatsal, dilsel veya diğer kültürel formlar aracılığıyla aktörün kültürel gücünü anlatması ve bu yolla dış politikasına olumlu anlamda yön vermeyi amaçlamasıdır (Cull,

Demir, (2012: 76-77)’e göre kültürel diplomasi; ‘‘kültürünün numunelerinin ihraç etmek için icra ettiği politika’’ manasına gelmekte iken son tahlildeki hedef ‘‘bir ülke hakkında onun kültürü yoluyla müspet bir imaj oluşturmak için yabancı hakları ülke, ülkenin lisanına ve kültürüne aşina haline getirmektir. Örneğin Roma Cumhuriyeti hukuk kültürünü Akdeniz boyunca açtığı hukuk okulları, Doğu Roma İmparatorluğunun da Ortodoks Hıristiyanlığı adına yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri, Alliance Française, Italian Cultural Institute, British Council, Swedish Institute, Gothe Institute, Institute Cervantes gibi kuruluşların faaliyetleri bunlara örnek olarak gösterilebilir (Cull, 2009: 19-20). Bu kurumlar birçok önemli misyon da üstlenmişlerdir. Örneğin bunlardan Alliance Française 17. ve 18.yy da Fransa’nın itibarını düzeltmeyi ve Fransa’yı tanıtmayı misyon edinmiş ve çabalarıyla Fransızca sadece diplomasi dili haline gelmekle kalmamış, Prusya ve Rusya mahkemeleri gibi bazı yabancı mahkemelerde bile kullanılır hale gelmiştir (Nye, 2005: 101).

Bugün dünyada ekonomik ve siyasi çıkarlarına ulaşmada kamu diplomasisinin önemini kavrayan ülkelerden birisi olan Çin öncelikle ülkesinin sorumlu ve büyüyen bir dünya gücü olduğunu dünyaya anlatmak için hükümet temsilcilerinin dünyayı gezmelerine ayırdığı bütçelerde büyük artışlara gitmektedir. Ancak bunları yaparken kültürel diplomasiye de ayrıca önem vermektedir. 2004 yılında açılan Confucius Institutes’lerden 2008 yılında 70 ülkede toplam 260 tane açılmış ve 2020’de bu rakamın 1000 tane olması adına çalışılmaktadır (Osgood and Etheridge, 2010: 3).

Kültürel diplomasi Avrupa bütünleşmesi gibi ciddi konularda da önemli katkıların olduğu söylenmektedir. Örneğin kültürel diplomasi Avrupa bütünleşmesinin

kurucu dinamiklerinden olduğu söylenmekte savaş sonrasında kurulan International Institute On Intellectual Cooperation'ın faaliyetleri bu bağlamda değerlendirilmektedir (Cross and Melissen, 2013: IX).

2.1.8.4. Değişim/Mübadele/Exchange Diplomasisi

Kamu diplomasisi tekniğinin dördüncü tekniği değişim/mübadele/*exchange* diplomasisidir. Bu yöntemde ülkeler arasında bir kazan-kazan ilişkisi ortaya çıkmaktadır. İlk örneklerini İrlanda'da *Keltler*de ve *Celtic* Avrupa'da gördüğümüz bu ilişki biçiminde; bir öğrenci başka bir ülkede eğitim ve öğretim görür, o ülkeyi kültürünü ve yaşam biçimini yerinde müşahede eder ve dönüşte bu edinimleri kendi ülkesine beraberinde götürür (Cull, 2009: 20).

Mübadele diplomasisi de Avrupa bütünleşmesi açısından çok önemlidir; II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve Fransa arasında başlatılan *jumelage/twinning of cities* hemfikir belediye reisleri ve kiliseler arasında iletişim kanallarını açmıştır. Karşılıklı ziyaretler, sportif faaliyetler, öğrenci değişimleri bu süreci izlemiştir. 1950'de kurulan European Broadcast Union sayesinde üye ülkeler arasında haber ve bilumum radyo ve TV materyallerinin mübadelesinin kolaylaştırılması kültürel bir tecrübe-en önemlisi 1956 yılında başlatılan Eurovision şarkı yarışmasıdır-meydana getirmiş, neticesinde Avrupa bütünleşmesini olumlu yönde etkilemiştir (Cross and Melissen, 2013: IX)

İltica ile başlaması hasebiyle doğrudan bir mübadele diplomasisi olarak gösterememek öğrenci programlarının başarısını gösteren çarpıcı bir örnek olarak burada yer verebileceğimiz gelişme son dönemde Türkiye'de izlenmiştir. 90'lı yıllarda ülkesindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye mülteci olarak sığınan Sierra Leone'li Bangura'nın iltica başvurusunu Türkiye kabul etmiştir. İyi bir eğitim alarak ülkesine dönen Bangura Sierra Leone'de Enformasyon ve İletişim Bakanı olmuştur. Bangura Basın Yayın ve Enformasyon Müdürlüğünü ziyaretinde duygularını "...Türk insanının kardeşliği olmasaydı, bana burada kalacak yer, yiyecek ve kıyafet, kısacası bir şans vermeseydiniz bugün burada olamazdım" diyerek ifade etmiştir (BYGEM, 2017b).

2.1.8.5. Uluslararası Yayıncılık

Bir diğer kamu diplomasisi tekniği ise uluslararası yayıncılıktır. Aktörün dış politikadaki angajmanın artırılması amacıyla bir takım teknolojik imkânları kullanmasını ifade etmektedir. Hollanda, İngiltere ve Fransa'nın emperyal yayıncılık girişimleri ile (1920

ve 1930'lar) uluslararası yayıncılığa öncelik ettikleri söylenmektedir (Cull, 2009: 21-22). Örneğin birçok alanda yaygınlaşan Amerikan kamu diplomasisi faaliyetleri açısından da uluslararası yayıncılığın ayrı bir ağırlığı vardır. Amerikan kamu diplomasisi faaliyetleri birçok alanda yaygınlaşmıştır. Yabancı kamuoyuna ulaşmak için; TV ve radyo programları, internet araçları, değişim programları, dil eğitiminin yaygınlaştırılması vb. programlar sıklıkla tercih edilenler arasındadır. Uluslararası yayıncılık faaliyetleri hedef ülkeye ulaşmanın, ekonomik ve sosyal birtakım menfaatler elde etmenin en etkili yöntemlerinden birisini ifade etmektedir. Örneğin Bağçe'nin tespiti göre;

İletişim araçlarının kullanılması kamu diplomasisinin başlıca faaliyetleri arasında yer almaktadır. İletişim alanında Amerika Birleşik Devletleri bütün dünya halkları üzerinde Amerikan çıkarlarını tanıtmak, bu yönde kamuoyu oluşturmak amacıyla radyo, televizyon yayınları yapmaktadır. Amerika'nın Sesi, Worldnet, TV Marti aracılığıyla ve Intelsat-SBS, Intelsat-AOR ve Intelsat-IOR uydu bağlantı sistemleri ile Latin Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya'nın bütün bölgelerine ulaşılmaktadır (USACPD). Ayrıca Worldnet uydu televizyon yayını Avrupa (EURONET), Afrika (AFNET), Latin Amerika (ARNET), Ortadoğu ve Güney Asya (NEANET) ve Doğu Asya (EANET) bölgelerini kapsamaktadır (USACPD). Ayrıca sadece TV Marti Amerika'nın Küba halkına yönelik propagandası için kullanılmaktadır. Bu şekilde Amerika haber ve enformasyon sağlarken, yayın yapılan bölgeler ve halklar bu yayınların tamamen veya kısmen edilgin tüketicisi konumunda kalmaktadır. Birleşik Devletler televizyonunun gücünden yararlanarak hem kendi istediği gibi bir tüketici kitlesi oluşturmakta, kendi uygarlık anlayışını benimsetmekte, hem de böyle bir sektör aracılığıyla ekonomik yararlar sağlamaktadır (Bağçe, 2003: 76).

Radyo yayınları arasında Voice of America (VOA), Deutsche Welle (DW), Voice of Russia (VOR), televizyon alanında ise CNN, BBC, EL JAZARRE en yaygınlarıdır.

2.1.8.6. Psikolojik Savaş

Bir diğer kamu diplomasisi yöntemi olarak psikolojik mücadele/savaş karşımıza çıkmaktadır (Cull, 2009: 22). Olumuz anlam çağrışımları olması hasebiyle kamu diplomasisi terminoloji ve bürokrasilerinden genellikle ayrı tutulmaktadır. Psikolojik savaş esasında düşman halkla iletişim kurarak düşman halkın mukavemetini, şevkini kırmak ve düşman saflarında fikir ve ihtilaf çıkarmak amaçlarıyla yapılmaktadır (Demir, 2012: 84). Psikolojik mücadelenin amacı kamuoyunun psikolojik durumlarını etkileyerek genel bir korku hali yaratmak bundan da istifade ederek hedef ülke veya kitleyi aslında yapmak istemediği şeye zorlamaktır. Ters istikamette ise baskı/zorlama/işgal vb. yöntemlere maruz bırakılan bir kamuoyunun motivasyonunu/mukavemetini arttırmak, teşvik etmek için de kullanılmaktadır. Nevzat Tarhan'a göre psikolojik savaşın;

...düşmanın siyasi, ekonomik, sosyal ve moral bakımından zayıflığı istismar edilerek onun savaş gücünü zayıflatmak, kurtarılan bölgeleri teşkilatlandırıp kontrolü kolaylaştırmak ve düşmanın yenilgisini sağlamak için, düşünce, heyecan, eğilim ve davranışlar üzerine ısrarlı etkiler yaparak; direniş ve savaş azmini kırmak, morali bozarak manevi çöküntüye uğratmak ve korku duygusu uyandırarak cesaretlerini kırmak (Tarhan, 2002: 10).

gibi stratejik hedefleri bulunmaktadır. Bunu yaparken de Tarhan (2002: 10) “Toplumda itaat duygusunu arttırmak, uluslararası kamuoyunu yanıltmak, halkla yönetim arasını açmak, komutanları yanıltmak ve kültür değişimini sağlamak” gibi taktik hedefleri bulunmaktadır.

2.2. ‘Yeni’ Türk Dış Politikası

Onu yeni olarak vasıflandırmak yalnızca kronolojik olarak en son gelen dönem olmasından değil, bizatihi onu selefi olduğu dönemlere göre temayüz eden birçok vasfi ihata etmesinden kaynaklanır. Elbette devletlerin dış politikaları ulusal veya uluslararası arena meydana gelen değişikliklere bigâne kalmaz. Devletin ve toplumun tarihsel kökleri ve yüzyılları geride bırakan sosyo-politik gelenekleri söz konusu devletin, her veçhesinde olduğu gibi dış politikalarında da temel erkânı oluştururlar. Osmanlı İmparatorluğunun hükümran olduğu coğrafyada bugün ellinin üzerinde devlet varlığını sürdürmektedir ancak bunlardan hiçbirisi Türkiye Cumhuriyeti’nin ifade ettiği anlamı karşılamaz. Vizyon ve hedefleri bağlamında devraldığı imparatorluk bakiyesiyle büyük ölçüde çeliştiğini iddia etse de, en azından kurucu elitler tarafından, böylesine bir birikime künhüyle aykırı olmak veya tümüyle bir ket vuruş da abesle iştigaldir. Bu siyasi ve içtimai tüm sahalarda olduğu gibi dış politika alanında da böyledir. Diğer bir ifadeyle Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yoğun benzerlikler ve yoğun farklılıklar dış politika bağlamında da kendini aynen göstermiştir (Oran, 2001: 19). Yurdasev’e göre de kurumsal, siyasal, demografik ve uluslararası alanlarda açıkça gözlemlenebileceği gibi dış politikada da devamlılığının izlerini görmek mümkündür (Yurdasev, 2010: 47-48). Öncelikle, **Teşkilat olarak bir devamlılık** -hariciye memurlarının istihdam şekilleri ve yetiştirilmeleri- söz konusudur, ikinci olarak da **üslup alanında**-protokoller duyarlılık ve ardından gelen mağruriyet bu üslubu özetler- bir mirastan söz edilebilir ve üçüncü olarak da **uygulanan politikalarda** -denge politikası, batıcılık, statükoculuk- bir devamlılıktan bahsetmek gerekmektedir (Yurdasev, 2010).

TDP’nin başından itibaren baskın olarak hissedilen bazı temel prensipleri olmuştur. Sanberk bunu şöyle özetlemektedir;

Ülkelerin kuruluş mantığı değişmedikçe değişmeyen sabit dış politika parametreleri vardır. TDP içinde bu böyledir. Bunlar; 1-toprak bütünlüğün, milli birliğin, her türlü ayrımcılığı reddeden yurttaşlık kavramının ve kişisel politikayla dini inançların ayrılması anlamındaki laikliğin korunması, (yani tdp yi ideoloji etnisite din mezhep değil stratejik ve ekonomik çıkarları tayin eder) 2-uluslararası hukuka riayet, antlaşmalar saygı, etrafımızda barış çemberi oluşturulması ve dünya barışına katkı,3- kaynaklarımızın optimizasyonu (Sanberk, 2010: 105).

Tanzimat'a kadar uzanan tarihsel kökleri olan, ekonomik manada ticari kapitalizmi savunan, aydınların ve siyasi liderlerin kişisel tutum ve eylemlerinde mündemiç olan bir **batıcılık prensibi** TDP'nin temel akidelerinden olma özelliğini zaman zaman eksen kayması tartışmalarına sebebiyet verecek kırılmalar yaşandıysa da koruyabilmiştir (Oran, 2001: 49-50). Yine denge siyaseti doğu-batı arasında değil genel de Batının kendi içinde-Almanya, İngiltere, ABD'nin yanında yer almak gibi- gözetilen bir siyaset olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır (Ateş, 2014: 95). Osmanlı'nın kendini Avrupa (Balkanlar) ile özdeşleştirmesi, hizmet ve yatırımlarının büyük kısmı buralara yapması, yine toprak kayıpları ve güvenlik endişelerinin Avrupa kaynaklı olması, birçok alanda Batı'nın gerisinde kalmış olma hissiyatı ve onların teknik ve sınıf araçlarına sahip olma güdüsü vb. sebepler Batıcılık prensibinin TDP alanında da içselleştirilmesine vesile olan unsurlardır. Diğer bir ifadeyle Batıcılık prensibi cumhuriyetle zuhur eden bir ilke gibi algılansa da köklerini Osmanlı döneminden alan bir ilke olarak kabul edilmektedir (Ateş, 2014: 89). Bu ilke kimi zaman bir taassup halini almış kimi zamansa daha pragmatik olarak algılanmıştır. Ancak TDP'nin genel eğiliminin Batılı ülkelerle işbirliği yönünde olduğu söylenebilir.

İrredantizm karşıtlığının sürekli beyan edilişi ve barış yanlısı duruşu ile **statükoculuk/anti-revizyonizm ilkesi** de bir diğer TDP prensibi olarak karşımıza çıkmaktadır (Oran, 2001: 46-53). Özellikle Özal dönemi ve sonrasında karşılaşılabilecek olan neo-Osmanlıcılık¹ söylemin hegemonyacı/yayılmacı retorikler taşıdığı iddiaları da mükerreren reddedilmiş

---

¹ Yeni Osmanlıcılığın referans noktası olan Osmanlıcılık düşüncesi, Avrupa aydınlanmayla başlayan ve Fransız ihtilali neticesinde hız kazanan milliyetçi akımların imparatorluk gibi çok uluslu siyasi ve hukuki birliklerin geleceğini tehdit etmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devletinin de özellikle Balkan Yarımadasında başlayan isyan ve ayrılıkçı hareketlerle birlikte hissettiği milliyetçilik ideolojisine karşı duruşun ifadesi olarak benimsenen Osmanlıcılık düşüncesinin ana ilkesini II. Mahmud'un 1826 yılında: "Ben tebaamın Müslümanını camide, Hristiyanını kilisede, Musevisi'ni havrada fark ederim aralarında başka bir fark yoktur" şeklindeki ifadesi oluşturmaktadır (Özcan, 2007: 485-487).

'Yeni-Osmanlı' terimi ilk defa 1970'li yıllarda Türkiye'nin Kıbrıs'ta takip ettiği aktif dış politikayı tanımlayıp mahkûm etmek üzere Yunan basını ve entelijansiyası tarafından kullanılmıştır. Balkanlar'da veya herhangi başka bir bölgede Türkiye'nin bu mefhumu sahiplenmesi itham edildiği bir hususu kabullenmesi anlamına gelecektir (Dede, 2014: 6).

komşu devletlerin toprak bütünlüğüne ve istikrarına yönelik bir tutumun TDP ruhunu asla yansıtmadığı müteaddit defalar dile getirilmiştir (Davutoğlu, 2004: 134-135). Türk Dış Politikasında azami derecede tek yanlı girişim ve müdahalelerden kaçınılmıştır. Batıcılık prensibi gibi statükoculuk/anti-revizyonizm ilkesi de Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren süregelen en güçlü devlet ve blokla hareket etme siyasetinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Ateş, 2014: 95).

Kurtuluş Savaşı ile başlayan ve ardından Cumhuriyetin ilan edilmesiyle devam ederek günümüze kadar gelen süreçte Türk Dış Politikası farklı şekillerde tasnife tabii tutulmuştur. Hayli yaygın olan *Balcı (2013: 18)*, “Atatürk dönemini biricikleştirerek bütün kusurlardan muaf kılan, kusurları, yanlışlıkları, sapmaları ve hatta ihanetleri Atatürk öncesi ve sonrası döneme aitleştirerek” bir anlamda Atatürk dönemi ve diğerleri şeklinde bilimsellikten uzak dönem tasvirlerinin yanı sıra farklı dönem tasvirleri de karşımıza çıkmaktadır ve bunlar genel olarak küresel güçlerle olan ilişkiler üzerinden, dış politika yapımcılarının nitelikleri vb. üzerinden kategorize edilmektedir.

Başlangıcından itibaren hemen arkasından gelen dönemi yeni ve/veya alışılmıştan dışında yapan kırılmaların yaşandığı dönemler olduğu gibi (Johnson Mektubu sonrası ABD ile ilişkilerde yaşanan kırılmalar veya 1980 sonrası dönemde yaşanan neo-liberal kırılma gibi) her dönemin kendine özgü karakteristik özellikleri de var ola gelmiştir. Dış politikadaki bu davranışlar ülkesel konjonktürde ve uluslararası arenadaki değişimlerle şekillenmiş ve değişime uğramıştır. Bununla birlikte farklı siyasi ve toplumsal kesimleri temsil eden dış politika yapımcılarının temsil ettikleri düşünce sistemine ve siyasi ontolojilerine bağlı olarak dış politikalarının da farklılaştığı görülür.

Tüm bu temel prensiplerin korunmasının ötesinde çeşitli dönemlerde bu dönemi kendine özgü kılan gelişmeler yaşanmış, bunun sayesinde de dönemsel kategorileştirilmelerin yapılması olanaklı olmuştur. Bu dönemler birbirine benzerlik gösterse de dış politika yapımcısı kadroların değişmesi, toplumsal dönüşümlerin yaşanması yeni kadro ve kesimlerin eleştirel ve iddialı tutum takınmalarına sebebiyet vermiştir. Kavramsal çerçeve içerisinde değindiğimiz Yeni TDP için de bu böyledir. Yeni TDP'yi yeni yapan unsurlar arasında “ortaya çıkan kavram ve yorumların önemi kadar kendinden önceki dönemlere yönelik eleştirel tutumu” (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 20) da bu bağlamda değerlendirilebilir. *Binaenaleyh Özipek (2016: 14)*, “yeni dış politikanın da eskisiyle ilişkisi bakımından kopuşun yanında süreklilik içeren unsurlarının da söz konusu olduğu, ancak kopuşun çok daha belirgin

olduğu tespiti yapılabilir” demektedir. Davutoğlu tarafından TDP’nin mutlak terk ile sonuçlanan, pasifize ve defansif bir hale koşullandığı, dini ve tarihi süreklilik unsurlarının dışlandığı, uluslararası mesuliyet ve iddialarından soyutlandığı Kemalist dış politikalar ciddi eleştirilere tabi tutulmuştur; ancak ideolojik olarak selefi sayılabilecek Özal dönemindeki bazı kavramların da restorasyonunun kaçınılmazlığı dile getirilmiştir (Balcı, 2013: 257). Örneğin, Özal’a göre kendinden önceki dönemlerde mutlak manada benimsenen ve taassup halini alan Cumhuriyet’in Batılılaşma projesi’nin Japonya’da olduğu gibi eski değerlerin muhafazasını içermemesi yönünden eksik/hatalı bir proje (Balcı, 2013: 184-185) olarak değerlendirilmesi yeni TDP’nin de büyük oranda görüşünü yansıtmaktadır. Özal’ın, *Ateş (2014: 96)*, “dışa açılan Türkiye ekonomisine hayat alanı açabilmek için kültürel ve tarihi mirasa atıf yaparak komşu coğrafyalarla ekonomi temelli yeni işbirliği olanakları arama motivasyonu” TDP’de de etkili olmuştur denilebilir. Ancak yeni TDP bu meyanda daha iddialı olarak sahneye çıkmıştır, ideolojik olarak halefi olduğu dönemleri de ferdi gayretlerle yapılmış ancak genel bir parametre değişikliğini başarmayan eylemler olarak yorumlamış (Demir, 2012: 221), eski neo-Osmanlıcı çizgiyi ise ‘teorik hazırlıksızlık, pragmatik tavır ile jurnalistik düzeyde kalmış’ olarak nitelendirmiştir (Davutoğlu, 2001. 89).

Bu bölümde, ‘Yeni’ olarak addedilen Türk Dış Politikasındaki gözle görülür değişimler, hiç değilse teorik ve ilkesel bağlamda –çünkü teori ve uygulamaların bilimsel insicamı, başarı oranı/ideal ve uygulamaların birbiriyle uyumu gibi konular bu tezin çalışma alanı dışındandır- ele alınacaktır. Yeni Türk Dış politikasının teori ve uygulamalarında temayüz etmiş yeni kavramlar yeni TDP’yi tasvir eden temel kaideleri de oluşturmaktadır. Söz konusu kavramlar *Yeşiltaş ve Balcı (2011: 10)*, “tarihin bu dönemini dış politik dil bağlamında kendi içinde anlamlı bir bütün haline getirirken, aynı zamanda diğer tarihsel dönemlerden de farklılaştırmaktadır.” Yukarıda da belirtildiği gibi Yeni Türk Dış Politikası söylemi bu tezin kronolojik olarak dönemselleştirilmesiyle ilintili olmaktan çok onu yeni yapan kavram ve uygulamaları ile bağlantılıdır.

Yeni olarak kabul edilen bu dönem 2002 yılındaki iktidar değişimi ile başlayan, daha doğru bir ifade ile TDP’nin yeni kavramlarına, jeopolitik ve jeokültürel tahayyüllerine, yöntem ve metotlarına vb. birçok konuya temas eden, bir bakıma Yeni TDP’nin teori kitabı olarak kabul edilen *Stratejik Derinlik*’in müellifi Ahmet Davutoğlu’nun bürokraside görev aldığı dönemle büyük oranda aynileştirilmiş bir dönemi ifade etmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplinindeki akademik kariyerinin getirdiği bir perspektifle TDP’nin kavramsallaştırılmasına önemli katkılar sunduğu kabul edilmektedir ki bu bölümde üzerinde durulacak olan nokta da

genel itibariyle bu kavramlar olacaktır. Ancak TDP'nin kavramsallaştırmasına yapılan katkı kısmını bir kenara bırakırsak Yeni TDP'nin bütünüyle Stratejik Derinlik'in bir şerhi olduğu şeklinde bir iddia eksik olacaktır. Zira Ak Parti iktidarı döneminde dış politika yapıcıları birçok farklı kesimin hülasasından oluşmaktadır. Birbiriyle çatışan dört ideolojik perspektif ve onları üreten dört ana grubun çeşitli düzeylerde ve etkileri neticesinde Türk Dış Politikası şekillenmektedir. Özipek (2016: 15-16)'e göre bu dört grup, "İslami liberaller, sekülerist liberaller, İslami milliyetçiler ve sekülerist milliyetçiler veya Kemalistler." Diğer taraftan Ak Parti'nin dış politikasını şekillendiren aktörler ise şöyle sıralanabilir: "Partinin kurucusu Tayyip Erdoğan ile onunla aynı siyasi gelenekten gelen isimler, partiye dahil olan ve Turgut Özal'ın dört eğilim olarak adlandırdığı diğer siyasi akımlardan demokratlar, parti örgütü, parti tabanı, partinin çevresindeki medya, ona bilgi üreten düşünce kuruluşları ve görüşlerine itibar edilen kanaat önderleri..."

Yaygın kanı söz konusu dönemde gerek teşkilatlanma gerekse aktivasyon bağlamında TDP'nin hiç olmadığı kadar hareketli dönemler geçirdiği yönündedir (Yalçın, 2011: 35). Bu kimi zaman birçok eleştirilere konu olmuş hatta bu eleştiriler farklı çevreler tarafından aynı anda birbirine taban tabana zıt değerlendirmeler içermesine rağmen vuku bulmuştur. Yeni TDP'yi Amerikan yanlısı, AB'ye taviz için Kıbrıs'ı satan, Yeni Ortadoğu Projesinin yürütücüsü olduğu, Türkiye'nin eksenini kaydıran ve onu Batı'dan koparan, Yeni Osmanlıcı veya İslamcı olduğu eleştirilerini de dile getirilmiştir. Öte yandan yeni TDP'nin dış politikadaki ahlakilik iddiasını da *realiteden kopuk* veya *hayalci* olarak eleştirilenler de olmuştur (Özipek, 2016: 9-13).

Diğer taraftan bu dönem TDP'nin kavramsallaştırılması ve teorize edilmesine en çok katkının sunulduğu dönem olarak kabul edilmektedir. Nitekim Davutoğlu'nun TDP'ye en büyük katkısı "daha evvel yapılmamış olan Türkiye diplomasisine bir teorik çerçeve çizme, bir vizyon, tutarlı ve sistematik temel kazandırma ve bunu cesaretle tatbikat sahasına koyabilme kabiliyeti (Demir, 2012: 220)" olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda *Stratejik Derinlik* kitabının yeni TDP açısından niteliği önem kazanmaktadır. Özipek'e göre:

Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik kitabı, bu yeni felsefe ve siyasetin anlaşılması bakımından genellikle ilk müracaat edilen eserdir. Kitap, her şeyden önce, Türkiye dış politikasının tarihi boyunca ilk kez felsefi bir temele ve kendi içinde tutarlı bir paradigmaya veya uzun vadeli amaçlara ulaşmayı öngören bir "grand strategy"ye dayandırılması çabasını ifade etmesi bakımından önemlidir. Teorik bakımdan iyi işlenmiş sofistike bir tarih ve medeniyet okuması temelinde Türkiye'nin işgal ettiği yeri ve potansiyeli, siyasi olanın ötesine de vurgu yaparak

açıklama çabasını ifade eden bu eser, Ak Parti'nin dış politikasını anlamak için müracaat edilecek tek kaynak olmamakla birlikte, o politikanın zeminindeki felsefi ve fikri birikimin zenginliği hakkında fikir vericidir (Özipek, 2016: 15).

Gerçekten de bu dönemde dış politikaya duyulan ilginin gerek halk nezdinde gerekse düşünce kuruluşları ve akademi nezdinde gözle görülür bir şekilde arttığı gözlenebilmektedir. TDP'ye teorik bir çerçeve kazandırma girişimlerinin ve yapılan kavramsallaştırmaların genel manada olumlu tepki aldığı söylenebilir ancak bazılarınca da kavramsallaştırmaya verilen ağırlığın bir takım problemler oluşturabileceği yönündedir. Sanberk'e göre;

TDP'yi yeniden yapılandırmayı düşünen yüksek kavramsallaştırma kapasitesine sahip bir araştırmacı olan Davutoğlu bu yönüyle dış politikayı kolay anlaşılır hale getirmektedir, ancak öte yandan da kavramsallaştırmaların sebebiyet vereceği soyutlaştırma yani politikaların somut düzlemden, gerçek dünyadan uzaklaştırılması tehlikesidir. Burada esas olan kavramı korumak adına aynı politikada ısrar edilmesinin gerçekçi çerçeveyi zarara uğratacağı düşüncesidir (Sanberk, 2010: 105).

Her halükarda bu kavramların TDP literatürüne yeni bir muhteva kazandırdığı tartışılmaz. Yeni TDP kavramlarına zemin teşkil eden/apriori olan bir takım referans kavramlar vardır ki bu kavramlar yeni TDP'nin temel prensiplerini oluşturur ve diğer üretilen kavramlar bu felsefi arka plandan köklerini alır. İzutsu kavramların öznel değil toplumsal bir nesne oluşuna dikkat çekmektedir ki bu da değineceğimiz ve kamu diplomasisine dayanak oluşturduğunu iddia edeceğimiz Yeni TDP kavramlarının anlaşılması bağlamıyla önem kazanmaktadır. İzutsu'ya göre;

Kelimelerimizin her biri, bizim söz konusu kelimeyi içine sığdırdığımız belli bir görüş açısını temsil eder ve «kavram» denilen nesne, böyle öznel bir perspektifin kristalleşmesinden başka bir şey değildir; yani kavram, görüş açısının aldığı, az ya da çok değişmezlik arz eden bir form' dur. Tabii, burada söz konusu ettiğimiz perspektif (görüş açısı) bireye ait olmak anlamında öznel değildir; bireye değil topluma aittir; çünkü tarihi gelenek yolu ile evvelki çağlardan nakledilerek gelmektedir ve tüm bir topluluğun ortak mülkü durumundadır (İzutsu, 1991: 26).

Bu bakımdan Yeni Türk Dış politikası kavramlarının da öznel değil toplumsal ve tarihsel bağları ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Burada söz konusu bu kavramlara kısaca değinilecektir.

2.2.1. Dış Politika Metodu

Kavramsal düzlemde Yeni Türk Dış politikasını farklı kılan nitelikte dış politika metotları mevcuttur. Yeni Türk Dış politikasının önemli prensiplerinden bir olan **sistemantik ve istikrarlı dış politika** anlayışına göre; Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu gibi yakın havzasında bulunan coğrafyaların yanı sıra küresel coğrafyada uluslararası münasebetlerin farklı uluslararası aktörlerle koordineli bir şekilde denge ve istikrar unsurlarının gözetilerek yürütülmesi önemsenmektedir (Davutoğlu, 2010: 5). Bunun yanı sıra yeni TDP'nin *çatı kavramlardan* (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 13) birisi olan '**vizyon odaklılık**' prensibine göre yeni TDP soğuk savaş döneminde yürütülen *kriz-merkezli* dış politikanın aksine *vizyon odaklı* bir dış politika gütmelidir (Davutoğlu, 2010). Vizyon siyaset biliminde geniş anlamlara matuf bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve yerel, bölgesel ve küresel anlamda vizyon, geleceğe dönük öngörülerin, hedeflerin, muhayyilenin oluşturulması yönleriyle pasiflik, dar görüşlülük, tarihsel bağnazlık gibi düşünce kalıplarını reddeden idealist bir yöne sahiptir (Gözen, 2009: 102-103). Böylece dış politika ve vizyon kavramları bir bütünü ifade eder. Bu minvalde düşünüldüğünde vizyon odaklılık prensibi; Türkiye uluslararası platformda krize göre şekillenen bir dış politika anlayışından çok kriz meydana gelmeden gerekli müdahalelerde bulunmanın yanı sıra krizin olmadığı durumlarda da etkinlik alanlarını arttırıcı dış politika hamleleri yapmasını ifade etmektedir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 13-14).

Çok boyutlu ve çok kulvarlı yürütülen dış politika anlayışı Yeni TDP tarafından operasyonel bir dış politika prensibi olarak benimsenmektedir (Davutoğlu, 2010). Bu anlayış Türkiye'nin diğer küresel aktörlerle gireceği ilişkilerin mücadelecisi olmasından ziyade, birbirini tamamlayıcı olması hasebiyle de önem arz edecektir. Bu bağlamda bir aktörle girilen ilişkiler diğer aktörlere karşı alternatif/rakip olmak adına yapılmış politikaları değil, aktörlerin birbirleriyle ve birbirlerine karşı olan yönlerini değerlendirilmek suretiyle denge ve istikrar kurulmasını ifade eder (Davutoğlu, 2010). Buna bir bakıma stratejik genişlik de denilebilir.

Birbirine karşıt görünen dış politika aktörleri ile girilen ilişkiler, kendi dış politika ajandasını uygulamak adına uluslararası dengelerin göz ardı edilmesi şeklinde değerlendirilemez. Yeni TDP'nin etrafında gelişen olaylara bigane kalmayarak vizyon odaklılık prensibi ve sistemantik-istikrarlı dış politika anlayışı ile hareket etmeyi bir prensip olarak benimsemesi birçok farklı saha ve aktörle ilişkiye giriliyor olmasını açıklayabilecek unsurlardan birisidir. Nitekim kendinden önceki dönemde göz ardı edilen bölgelerle farklı platformlarda ilişkiler geliştirilmesi eksen kayması olarak değil, yeni TDP'nin prensiplerinin

ortaya konması ile birlikte ileride de değinilecek olan yeni TDP'nin ben-idrakine, jeopolitik vizyonuna, ülkenin tarih, coğrafya ve kültürel kodlarından kaynaklanan doğal manevralarına işaret etmektedir. Eksen kayması tartışmalarına sebebiyet veren bu dış politika uygulamaları elbette yeni TDP'nin kaynaklandığı şahıs ve partinin ideoloji ve vizyonlarından etkilenmektedir ancak yeni TDP'nin batıcılık, statükoculuk, gibi geleneksel politikalardan vazgeçmediği de gözlenebilmektedir. Örneğin siyasi ilişkilerde çeşitliliğin yanı sıra ekonomik ve ticari münasebetlerde de artan çok yönlülüğe rağmen Batılı devletler ilişkilerde halen aslan payına sahiptir denilebilir. Bu da henüz düşünüldüğü gibi ciddi manada bir eksen kayması yaşanmadığına delalet etmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelmesinin **eksen tartışmasından** ziyade küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan güç ve aktör değişimiyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bilindiği gibi dış politikayı konjonktürde yaşanan güç değişimlerini göz ardı ederek açıklamak mümkün olmamaktadır (Ayhan, 2010: 34). Daha önce ilişkilerin büyük oranda göz ardı edildiği bölgelerde yaşanan birtakım gelişmelere müdahil olmak eksen kaymasından ziyade güç dengeleri açısından değerlendirilebilmektedir. Örneğin Türkiye'nin 90'lı yıllarda Balkanlardaki çözülme sürecine müdahil oluşunu salt yeni-Osmanlıcılıkla ilişkilendirmek, keza Ortadoğu politikasında daha aktif süren bir tutumu da geleneksel çizgisinden kayma şeklinde yorumlamak bu bağlamda eksik bir değerlendirme olarak kalacaktır (Kardaş, 2011: 26). Kısaca yeni TDP'ye yapılan eksen kayması yakıştırmaları daha ziyade ideolojik ve ontolojik yönleri itibarıyla yeni TDP anlayışını benimsemeyenler/karşı çıkanlar tarafından yapılmaktadır denilebilir. Ancak bu eleştiriler çoğu zaman birçok çıkar ve idealin bileşkesinden oluşan yeni TDP adına önyargılı/kimi zaman kasıtlı ve yüzeysel olan bir yakıştırmadan ibaret kalmıştır. Kalın'a göre;

Türkiye'nin sergilediği bu değişim, bir tarafta yeni bir jeopolitik tasavvurun ve küresel muhayyilenin, öbür tarafta Türkiye'nin ekonomik ve güvenlik temelli önceliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu manada Türk dış politikasında değişim ne tek başına ideolojik mülahazalara ne de reel politik kaygulara indirgenebilir (Kalın, Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi, 2011).

Bir diğer temel dış politika dinamiğini **proaktif dış politika ve önleyici barış diplomasisi** anlayışı oluşturur. Yeni TDP'ye atfedilen proaktivite ve az evvel değinilen çok boyutlu dış politika anlayışının köklerini 1980'lerle birlikte Anavatan Partisi iktidarına götürmek mümkündür ve bu 1990'ların sonu ve 2000'lerin başı ile birlikte, İsmail Cem döneminde de devam etmiştir. Yeni TDP'de ise bu 'daha gelişmiş ve kristalize olmuş bir biçimde pratiğe dökülmesi' şeklinde tezahür etmektedir (Keyman, 2010: 8).

Aslında Türkiye'nin proaktif politikalarının realist ve rasyonel bir tercihin ürünü olduğu iddia edilmektedir. Nitekim yeni TDP'ye göre Türkiye'nin etkinlik alanının coğrafi ve materyal kapasitelerle tanımlanmış bölge üzerinden değerlendirildiği klasik jeopolitik anlayışla yürütülen reaktif dış politika anlayışının sürdürülebilirliği mümkün değildir. Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası alandaki güç denkleminde konumunu güçlendirmesi proaktif politikalar izlemesine bağlıdır. Keza yeni TDP'nin stratejik derinlik anlayışının klasik jeopolitik ile birlikte ikinci ayağını oluşturan jeo-kültürel yaklaşıma göre; jeopolitik yaklaşımdan farklı olarak Türkiye'nin etkinlik alanını materyal gerçekliğe dayalı bölgeler değil subjektif algılamaya dayalı sosyal olarak inşa edilen bölgeler oluşturmaktadır. Bu anlamda proaktivitenin Türkiye için kaçınılmaz bir dış politika tarzı olduğu iddia edilmektedir (Kardaş, 2011: 29-30). Bu bağlamda yeni TDP'nin yakın havzasındaki proaktif politikalarının idealist ve ahlaki yönünden ziyade realist gerekçelerinin olduğu düşünülmektedir. Özipek yeni TDP'nin bu politikalarının Larry Arnhart'ın siyasi düşünceler tarihini ele alırken kullandığı 'ahlaklı realizm' veya 'basiretli idealizm' kavramlarıyla açıklanabileceğini ifade etmektedir (Özipek, 2016: 13). Türkiye'nin Ortadoğu başta olmak üzere yakın havzasında özellikle daha ileride ele alınacak olan Batı Balkanlar politikasında bu iki kavramı birleştirdiği düşünülmektedir. Nitekim Osmanlı bakiyesi olan çevre ülkelerde yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmelere bigâne kalınamayıp da, bölge hakkında idealist bir vizyonun yanı sıra realist gerekçelerle iç içe geçmiş vaziyettedir.

Türkiye'nin bölgesel politikalarında 'herkes için güvenlik, yüksek düzeyli politik diyalog, ekonomik entegrasyon ve bağımlılık, çok kültürlü birliktelik/*coexistence*' (Davutoğlu, 2010) öncelenmiştir. Bu ilkeleri gerçekleştirmek adına bölge ülkeleri arasındaki problemlere karşı arabuluculuk girişimlerine önem verilmiş ve önleyici barış diplomasisi yürütülmeye çalışılmıştır (Davutoğlu, 2010). Bu prensibe göre yeni TDP'nin güvenlik anlayışı, etrafında cereyan eden hadiselerle bigâne kalarak değil, kendi güvenliğinin etrafındaki ülkelerin güvenliğine doğrudan doğruya bağlı oluşu esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda proaktif dış politika ve önleyici barış diplomasisi, güvenlikçi anlayışla değerlendirildiğinde, sorun çıktıktan sonra değil sorun çıkmadan önce taraflar arasında mümkün olan en kısa zamanda uzlaşma arayışına girilmelidir (Oğuzlu, 2009: 45). Yalçın'a göre Türkiye'nin önleyici biçimde kriz alanlarına patlak vermeden müdahil olmayı alışkanlık haline getirişi Bismarck'ın veya Metternich'in 19. Yüzyılda İngiltere'nin güç merkezi olduğu bir dönemde izlediği statükocu saldırganlığa benzetilmektedir (Yalçın, 2011: 49).

2.2.2. Diploması

2000’li yıllarla başladığı iddia edilen 4. resterosyan döneminin (ilki Tanzimat, ikincisi Cumhuriyet, üçüncüsü demokrasi ve çok partili hayata geçiş olarak tasnif edilmiş) güçlü demokrasi, dinamik ekonomi ve etkin diplomasiden oluşan bir sacayağı üzerine bina edildiği ifade edilmektedir (Davutoğlu, 2014: 3-4). Yeni TDP’nin ziyadesiyle önem verdiği kavramların başında diploması kavramı gelir ki bunun hem muhtevasına hem de fiziksel yapılanmasına verilen önem dikkat çekici unsurların başında gelmektedir. Fiziki anlamda öncelikle Dış İlişkileri Bakanlığının fiziki yapısında ve insan kaynakları yönetiminde ciddi revizyonlara gidilmesi gösterilebilir. Aktif diploması ve dış politikada dinamizm gibi unsurları benimseyen yeni TDP için tüm bunlara kaynaklık edecek en önemli unsur olarak insan kaynağı unsuru göze çarpmaktadır (Davutoğlu, 2014: 13). İnsan kaynaklarının ve yurtdışı temsilciliklerinin gerek nitelik gerekse nicelik yönünden zenginleştirilmesi, personellerin kabiliyetlerini geliştirmesi için teşvik edilmesi ve şartlarının iyileştirilmesi, istihdamın farklı bilimsel disiplinlerden gelen nitelikli öğrencilere de olanaklı kılınması, teşkilat yapısının güçlendirilmesi adına yeni genel müdürlüklerin ihdası² iç ve dış teşkilatlanmada belli başlı yenilikleri ifade etmektedir (Ünsal, 2013: 235-242).

Bunun yanı sıra diplomasının muhtevasında ve diplomasıye yüklenen anlamda da ciddi değişimlerin yaşandığı iddia edilebilir. Bu muhteva değişikliğinin ilk nüvelerinin yumuşak güç ve kamu diplomasının yeni TDP açısından da müstakil bir önem kazanışında gözlemlemek mümkündür. *Oğuzlu (2009: 44)*, “Esas olan karşı tarafın cazibe ve muhakeme yollarıyla ikna edilmesi ve buna destek olarak da askeri olmayan metotların tercih edilmesidir. Asıl güç ikna kabiliyetinden gelir” şeklindeki Davutoğlu’nun ifadesini yeni diplomatik üslubun zihinlerin ve gönüllerin kazanılması yönünde ağırlık kazanacağını vurgulanması olarak yorumlamaktadır. Kalın Yeni Türk Dış Politikasının kamuoyu merkezli yeni anlayışına ve bu bağlamda kamu diplomasısının önemine dikkat çekmektedir:

Türkiye’nin, yeni dinamizmini ve gelişme trendlerini ulusal ve uluslararası kamuoyuna doğru ve etkin bir şekilde anlatabilmesi, izlenen politikalar kadar stratejik önemi haizdir. Dünya kamuoyunun bu politikaları nasıl algıladığı, çoğu zaman hakikatin önüne geçmektedir zira "kamuoyu" uluslararası ilişkilerin ve küresel eğilimlerin belirleyici etkenlerinden biri haline gelmiştir...

---

² **Yeni ihdas edilen bu kurumlar;** Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü, Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü, Komşu Ülkelerle İkili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü, Andlaşmalar Genel Müdürlüğü, Enformasyon Genel Müdürlüğü, Tercüme Dairesi Başkanlığı, Diploması Akademisi Başkanlığı

Türkiye'nin yeni hikâyesinin etkin ve kapsamlı bir şekilde dünya kamuoyuna anlatılması faaliyetidir. Bu faaliyetlerin muhtevasını belirleyen, Türkiye'nin tarihinden ve coğrafyasından tevarüs ettiği birikimdir. Türk dış politikasının derinlik kazanması, bu birikimi stratejik bir değer haline getirmesiyle doğrudan orantılıdır (Kalm, 2011).

Bu üslubun temel çıkış noktası olan **yumuşak güç kavramı** yeni TDP için 'bölge ülkeleri ile tarihsel ve kültürel bağlantı kurma, demokratik gelenek ve kurumlar ve gelişen serbest piyasa ekonomisi' olmak üzere üç temel üzerine bina edilmektedir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 14). *Oğuzlu (2009: 46)*, "Cazibe ve muhakeme ile yapılacak ikna faaliyetlerinin zorlandığı noktalarda ekonomik ve sivil araçlar, en son ise askeri yöntemler düşünülmesi" yumuşak güç uygulamalarının temel düsturunu ifade eder. Bu bağlamda Türk diplomatlar ve politikacılarının da bölgesel ve uluslararası politikalarda sivil-ekonomik konuları önceleyen bir üslubu benimsemeleri vurgulanmaktadır (Davutoğlu, 2010).

Bir diğer operasyonel prensip olan **ritmik diplomasi** kavramı da Yeni TDP'nin diplomasi anlayışında önem kazanmaktadır. Özellikle uluslararası gündemin sürekli değiştiği, aktörlerin çeşitlendiği, hızın daha önce olmadığı şekliyle artarak ilişkileri niceliksel ve niteliksel olarak doğrudan etkilediği bir dönem olan Soğuk Savaş sonrası dönemde, yeni TDP'nin de gelişmeleri günbegün tüm aktörleri kapsayacak şekilde takip ederek doğru/yerinde politikalar üretmesinde ritmik diplomasinin önemi anlaşılmaktadır. Bu anlayış yalnızca uluslararası ilişkilerin ritmine ve hızına ayak uydurmak olarak değil aynı zamanda uyumlu hareket etmeyi de önemsemektedir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 15-16). Diğer bir ifadeyle proaktif dış politika yöntemine paralellik arz eden ritmik diplomaside, sorunun tüm taraflarının, önyargılarla sürecin dışına itilmeden muhatap alınması ve görüşmelerin hızlı ve etkin bir biçimde görüşülmesi önemlidir. Ancak görüşülecek olan tarafların amaçlarına ulaşmada meşru, demokratik ve uluslararası hukuka uygun olan yolları benimseyip benimsemedikleri hususuyla nazarı itibara alınmaktadır. Bu ilke Türkiye'nin geleneksel küresel güç bloklarıyla ortak hareket etme genel siyasetini kimi zaman değiştirmesi pahasına güdülmüştür. Örneğin Arap Baharı süresince Türkiye, Batılı büyük güçlerin desteğini almalarına rağmen otokratik rejim ve liderleri değil, meşru ve demokratik taleplerini dile getiren geniş kitlelerin ve bu kitlelerin rağbet gösterdiği liderlerin yanında olmayı tercih etmiştir.

2.2.3. Stratejik Derinlik

Türkiye, üzerine oturmakta olduğu coğrafya ve sahip olduğu tarihsel ve kültürel miras dolayısıyla asla tek taraflı ve tek boyutlu bir dış politika izlemesi mümkün olmayan, çıkarlarını tanımlarken kendisini daima merkezde konumlandırması gereken bir ülkedir (Oğuzlu, 2009: 44).

Bu ifade ve açılımı Stratejik Derinlik kavramına dayanak oluşturabilecek niteliktedir. Soğuk Savaş mirası olan ‘tampon devlet-jeopolitik konum’ yaklaşımını terk etme ve yeni uluslararası ortama uygun bir kimlik inşa etme zorunluluğunun farkında olan Türkiye (Keyman, 2010: 5) açısından bu dönemin doğru okunması ve gerekli iç ve dış revizyonların yapılması önemiyet taşımaktadır. Davutoğlu’na göre yeni ortaya çıkan uluslararası siyasi konjonktür küresel güç merkezleri arasındaki kuvvet kaymaları ve dağılımları meydana getirmiştir ve Türkiye böyle bir dönemde konumunu yeniden yorumlama zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır (Davutoğlu, 2001: 73). Soğuk Savaş döneminde bariz bir şekilde Türkiye’ye biçilen rol, Soğuk savaş sonrasında da pek tabii değişecek, şekillenecektir. Dış politikanın tek-eksenli oluşu ve dış tehditlere göre şekillenmesi onu ufuksuz yaparken iç tehdite göre tanımlanması ise stratejik dış rakiplere koz ve kaynak sağlanması anlamına gelir, nitekim Soğuk Savaş döneminde Türkiye bu nevi bir politika gütmüştür. Ancak özellikle 90’larla birlikte tarihi ve coğrafi derinliğe haiz dinamik bir Türkiye stratejisi tanımlama ve uygulanma mecburiyetindedir (Davutoğlu, 2001: 21). Kendine biçilen rolü oynayan ve birkaç örnek dışında edilgen bir tutum sergilediği düşünülen Türkiye, güç dengelerinin henüz kurulamadığı, Davutoğlu’nun ifadesiyle (2001: 555) “yeni güç dengelerini yansıtan nihai düzenlemeleri de kapsayan geniş ölçekli bir yeni dünya düzeninin oluşturulmadığı” bir dönemde güç salınımını doğru okuyarak kendi dinamiklerini açığa çıkarması neticesinde ancak mesafe kat edebilecektir. Keyman’a göre stratejik derinlik başarılı bir okumanın sonucu ortaya çıkan kristalize bir kavramdır (Keyman, 2010: 8).

Davutoğlu’na göre uluslararası arenanın dinamizmine karşı özgüven eksikliği yaşayan ülkeler bu dinamizmi statik bir duruşla geçiştirmek isterken, kimliğini tanımlayamayan ve kendi dinamizm ve güç unsurlarına bigâne kalarak edilgenliği seçenler başarılı olamamaktadır. Kendi tarihi ve coğrafi derinliklerinden kaynaklanan özgüvenle kendi dinamizmini bir güç parametresi haline dönüştürebilen kısaca belirleyici aktör olabilen ülkeler edilgen ve statik tavırlarıyla yönlendirilen değil bizatihi yönlendirme donanımına sahip bir aktör konumuna gelebilmektedirler (Davutoğlu, 2001: 21). Tarihi ve coğrafi derinliğin nazarı itibara alınması aslında Soğuk Savaş sonrası dönemdeki konjonktürün ruhuna uymaktadır ve

büyük oranda realist öğeler de taşımaktadır. Bu bağlamda yeni TDP tarafından stratejik derinlik anlayışından beslenen etkin bir diplomasi Soğuk Savaş sonrası dönemde kurulan tek kutuplu düzende Türkiye'nin 'otonomi arayışını' da ifade etmektedir. Yalçın'a göre her dönemde süreklilik arz eden otonomi arayışı TDP'nin temel amaçlarından birisidir ve Ak Parti'nin 'proaktif dış politika söylemi' ile zirveye ulaşmıştır. Türkiye'nin iddialı oluşunun ve aktif dış politikasını *anomali* olarak değerlendirmek yanlıştır, çünkü anarşik uluslararası sistemi kuran ve sürdüren temel dinamik olarak otonomi arayışı gösterilir. Soğuk Savaş şartlarında küresel aktörler tarafından belirli davranış kalıplarına göre hareket etmeye zorlanan ve Sovyet tehdidi karşısında otonomisini korumak adına Batı ittifakının bir parçası olarak görülen Türkiye'nin kendi başına bir otonomi arayışına girmesi, otonomisini kısıtlayıcı birlikteliklerden kaçınması ve bu amaçla aktif, çok taraflı ve çok boyutlu bir dış politika izlemesi son derece normal olarak yorumlanmalıdır. Çünkü Türkiye tek kutuplu sistemde otonomisini korumak değil arttırmak şansına da sahiptir (Yalçın, 2011: 44).

Yeni TDP'nin aktif diplomasisi realist çerçevede otonomi arayışı olarak da değerlendirilmektedir. Bu diplomasiye dayanak oluşturan stratejik derinlik anlayışı da *güç* kavramının yorumu ile ancak hayat bulabilmektedir. Davutoğlu'na göre tarih, coğrafya, nüfus ve kültürden oluşan sabit veriler ile ekonomik, teknolojik ve askeri kapasiteden oluşan potansiyel veriler ancak stratejik zihniyet, stratejik planlama ve siyasi iradenin başarılı bir ittifakı neticesinde etkili bir biçimde ortaya konabilir ve derinlikli bir yorumlamayla söz konusu sabit veriler birer güç unsuru haline gelebilirler (Davutoğlu, 2001: 17-30). Yukarıda da ifade edildiği gibi Türkiye, kendi tarihi ve coğrafi derinliklerinin farkındalığından kaynaklanan bir özgüvenle hareket eden, bölgesel ve küresel düzlemde potansiyel güç parametrelerini kullanabilen bir ülke pozisyonunda olmalıdır. Bu bilinçle kurgulanacak bir stratejik derinlik anlayışının ise yalnızca Türkiye'nin değil dünya siyaseti ve uluslararası arena açısından da elzem rolünün olduğu iddia edilmektedir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 12).

Stratejik derinlik anlayışı ile Türkiye'nin mümtaz tarihi ve coğrafi derinlik unsurlarını stratejik bir planlama neticesinde bir atılım potansiyeli haline dönüştürebilmesi (Davutoğlu, 2001: 10) vurgulanmaktadır. Günümüze değin TDP adına söz sahibi olan siyasi aktörlerin coğrafya, tarih, zaman ve mekân söylemleri ekseninde kimlik ve aidiyet tasavvurlarına göre şekillenen jeopolitik idrak ve tahayyülleri ola gelmiştir ki bunlar savunucularının siyasi ontolojileriyle doğrudan bağlantılı olarak ayrışır. Bunlar kısaca; *Yeşiltaş, (2014: 27)*, 'tarihsel ve bölgesel realitelerine bigâne kalmayı seçen seküler ulus devlet merkezli Kemalist jeopolitik tasavvur, dini ve etnik karmaşıklığı görmezden gelerek Türki bileşime

indirgenen Türkçü-Milliyetçi jeopolitik tasavvur ve son on yıla damgasını vuran İslamcı-muhafazakâr tasavvur’’dur. Bunlardan İslamcı-muhafazakâr tasavvurun yeni TDP’nin stratejik derinlik anlayışına önemli ölçüde yön verdiği düşünülmektedir. Yeni TDP’nin jeopolitik tahayyülü de bu meyanda farklılaşmakta ve söylemsel olarak da inşa edici bir nitelik taşımaktadır. Buna göre; Türkiye sınırları içerisinde bulunduğu boundary/territory den ibaret değildir. Özellikle yakın coğrafyasında derin tarihsel ve kültürel bağlarla da desteklenen bir *frontier* tahayyülü mevcuttur (Davutoğlu, 2001: 18). Türkiye bu tahayyülde merkez pozisyonda yer alır ve özellikle yakın coğrafyasında kendisine edilgenlik atfeden tüm kavramlara eleştirel yaklaşır. Bu bağlamda kendinden önceki dönemlerde Türkiye’ye yapılan *‘köprü ülke’* benzetmesi eleştirilir, çünkü köprü ülke etiketi ile Türkiye’nin uluslararası arenada bağımsız ve özgün olabileceği yönleri bertaraf edilerek edilgen bir pozisyona mahkûm edilmesi söz konusudur (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 12-13). Soğuk savaş döneminde NATO kayıtlarında Anadolu Coğrafyasının *Turkish Barrier/Türk Bariyeri* olarak ifade edilmesi de bu anlamda Türkiye’nin edilgen ve kendine biçilen rolün haricinde özgün bir tahayyülünün olamayacağı varsayımının bir neticesidir (Davutoğlu, 2002: 182).

Stratejik derinlikten hareketle **merkez ülke** tanımlaması da yeni TDP’nin temel kavramlarından birisi olmuştur. Tehdit odaklı, kendi başına var olmayan bir dış politika kavramsallaştırması olan köprü ülke tanımlaması etken aktörlerce aslında yeri doldurulabilir veya pasifize edilebilir olarak anlaşılmakta iken merkez ülke *Yalçın (2011: 46-47)*, “muhtemel müttefikleriyle yayı mümkün olduğunca geriye çekebilin ve bu suretle kıymet kazanacak bir devleti” ifade etmektedir. Keza Soğuk Savaşın bitimiyle başlayan çok kutuplu dönem işbirliği ve güvenlik arayışlarına bir dinamizm kazandırmıştır. Böyle bir ortamda yeni TDP’nin merkez ülke, düzen kurucu ülke vb. yöndeki tahayyülünün hayal ürünü cüretkâr bir iddiadan ziyade, rasyonel tutarlılığı olan bir dış politika vizyonuna işaret etmekte olduğu iddia edilmektedir (Kardaş, 2011: 25). Stratejik Derinlik bağlamında yeni TDP’nin merkez ülke ve ardından akıl ülke olma tasavvuru adeta dış politika vizyonunun bir hülasasını yansıtmaktadır.

Yeşiltaş’a göre *merkez ülke* tanımlaması;

Türkiye’nin jeo-politik, jeo-kültürel ve jeo-ekonomik olarak Doğu ile Batı arasında bir “aktarım nesnesi” değil aksine çok taraflı manevra kabiliyeti sayesinde kurucu, yapıcı ve düzen kurucu bir ülke olmasına gönderme yapar. Bu anlamda merkez ülke kavramı, sadece coğrafi bir tanımla değil aynı zamanda Türk dış politikasının uluslararası sistemin dönüşümüne ve bölgesel-küresel

düzye yeni bir düzenin kurulmasına yönelik tarih, kültür ve dini de içeren jeo-politik bir perspektiftir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 13).

Türkiye Merkez ülke olmanın yansira birçok maharete bir arada sahip olan akıl *ülke* olduğu iddiasını da taşımaktadır. Davutoğlu'na göre;

Özellikle, kriz dönemlerinde, dünyanın içinden geçmekte olduğu ekonomik kriz ya da bölgemizdeki siyasal dönüşüm gibi, akıl ülkelerin çatışmaların önlenmesi, arabuluculuk, çatışma çözümü ya da kalkınma yardımı sağlamanın duyulan ihtiyaç özellikle belirginleşmektedir. Akıl bir ülke olarak, başka bir ifadeyle uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olarak, çevremizdeki gelişmelerin akışını şekillendirme yetimizi artırmayı ve bölgesel ve uluslararası meselelerin çözümüne değerli katkılar sunmayı hedeflemekteyiz (Davutoğlu, 2012: 5).

İdealist ve normatif bir dış politika çerçevesinde gelişen ve ileride de değinilecek olan bir ulus markalama yöntemi olarak kullanılan bu metafor Türk Dış Politikasında tarihten gelen bir mağruriyetin ifadesidir. Bu muhakkak Osmanlının devam ettiricisi olma vasfının iç ve dış politikada içselleştirilmeye başlamasından kaynaklanan bir özgüvene işaret etmektedir.

2.2.4. Ben İdraki

Son olarak üzerinde durulması gereken kavram ise yeni TDP'nin "dış politika dilinde sıklıkla dile getirilmeyen en spesifik ve sofistike kavramlardan biri" olan **ben-idraki (self-preception)** kavramıdır ve bu kavram *Yeşiltaş ve Balcı, (2011: 11-12)*, "bütün bir dış politika perspektifinin en dibinde yer alan bir nevi temel felsefesini yansıtan" bir kavram konumundadır. Davutoğlu medeniyetlerin varlık tanımlamalarının uluslararası sahada ne yönde ve nasıl hareket ettiklerini etkilediğini savunmaktadır. Bu durumu analiz ettiği *Medeniyetleri Ben İdraki* adlı makalesinde ele alınan ben-idraki/self perception kavramı, kimlikten farklı ve daha geniş bir muhtevayı karşılamaktadır. Örneğin Davutoğlu'na göre siyasi irade tarafından devrimci ve baskıcı retoriklerle inşa edilmeye çalışılan Sovyet kimliğinin Rus kimliğine karşı başarısızlığında görülebileceği gibi dini/geleneksel unsurlarla bezenmiş medeniyet unsurları ile var olagelmiş Türk kimliğine mukabil batı-merkezli seküler bir Türk kimliği oluşturmadaki başarısızlık da ben-idrakinin daha kapsamlı, değişmez ve yönlendirici yönünü anlamamızı kolaylaştırmaktadır (Davutoğlu, 1997: 12).

Davutoğlu'na göre;

Kimlik, sosyal tanınma temelinde gerçekleşen ilişki-bağımlı bir bilinç olarak iki tarafı gerekli kılarken, ben-idraki bir karşı tarafa ya da sosyal bir tanınmaya ihtiyaç hissetmeyen bireysel bir şuur halini yansıtır. Kimlik sosyal, iktisadi ve

siyasi otorite tarafından tanımlanabilen ve verilebilen bir nitelik taşıırken, özneyi esas alan ben-idrakinin herhangi bir başka otorite tarafından tanımlanabilmesi de, tasfiye edilebilmesi de imkânsızdır. (.....) Dolayısıyla her ben-idraki tabii bir kimlik haline dönüşebilirken, her kimlik bir ben-idraki bilincine ulaşmamaktadır (Davutoğlu, 1997: 11).

Yeni TDP bağlamında ben-idrakinin, Türkiye'nin coğrafi ve tarihi mirasının getirdiği potansiyel ile özellikle yakın havza tahayyülünde etkili olduğu söylenebilir. Bu meyanda ben-idrakinin açığa çıkması ve dış politikayı etkilemesi dış politikaya anlam ve değer kazandıracak bir etken olacaktır. Ben-idraki kavramı gündelik dış politika dilinde doğrudan karşımıza çıkmamaktadır ancak başta yakın coğrafyası olmak üzere Türkiye'nin geleneksel mekân ve coğrafi algısını şekillendirmiştir. Buna göre Osmanlı bakiyesi coğrafyalara karşı onun devam ettiricisi olması hasebiyle Türkiye, Davutoğlu'nun ben idrakleri tipolojisinde yer alan 'sert ve esnek ben idraki' içerisindeki 'İslam/Osmanlı' medeniyet unsurlarına matuf dış politika stratejilerini geliştirmelidir. Zaten Davutoğlu'na göre Türkiye'nin doğru dış politika hamleleri yapması, tarihsel ve konjonktürel olarak hak ettiği konumu elde edebilmesi ancak bu ben-idraki ile hareket etmesine bağlıdır. Nitekim bu ben-idraki zaten kazanılmış ve geri döndürülemezdir, mündemiç/embedded olarak mevcudiyetini sürdüren bir realite olarak iç ve dış politikanın her safhasında hissedilecektir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 11-12).

Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada güvenlik ve demokrasi dengesinin gözetilmesi, sorunların minimize edilmesi, ilişkilerde karşılıklı ekonomik ve içtimai bağlılık kanallarının aktifleştirilmesi suretiyle bir barış havzası oluşturulması son derece önemlidir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 11-12). Diğer yandan küresel düzleme de İslam medeniyetinden kaynaklanan bir ben-idrakinin yansımalarını taşımak elzemdir. Medeniyetler İttifakı projesine öncülük edilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Genelde mensubiyet hissedilen İslam Medeniyetinin, özelde ise hususiyle Osmanlı bakiyesi coğrafyada olmak üzere civar bölgesinde âkillik, liderlik vb. iddialarıyla dış siyasi arenada bulunan yeni TDP temsilcilerinin Medeniyetler İttifakı projesine öncülük etmesi de bu anlamda söz konusu ben-idrakinin küresel platformlarda ifade edilmesinin Türkiye profilinin zihinlerde belirginleşmesine hizmet edeceği düşünülmektedir (Kardaş, 2011: 30-31).

2.2.5. Komşularla Sıfır Sorun

Yeni TDP'nin fenomen kavramlarından olan Komşularla Sıfır Sorun politikasının başarılı olması Türkiye'yi bölgesel ve küresel ölçekte enerji, ticaret ve insan hareketliliğinin

merkezine taşıyabilecektir (Balcı, 2013: 258). Buradan hareketle Yeni TDP'nin kurucu kavramlarından olan komşularla sıfır sorun ilkesi öncelikle negatif durumları pozitif durumlar lehine değiştirmeyi hedeflemekte ve kendi bölgesel havzasında bir istikrar kuşağı oluşturma vizyonu ile hareket etmektedir (Yeşiltaş ve Balcı, 2011: 17). Komşularla sıfır sorun anlayışı aslında nevezuhur bir kavram değildir ancak kavramın Ak Parti döneminde özgünlük ve metodoloji kazandığı düşünülmektedir. Doğan'a göre;

Ak Parti hükümeti kendinden önceki Ecevit hükümetinin bölge merkezli dış politika kavramını andıran, o hükümetin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in vurguladığı üzere Türk Dış Politikasına tarihi, kültürel, ekonomik, askeri, sanatsal boyutu ekleyen ve Osmanlı geçmişine atıfta bulunan politikasına bazı yönleri ile benzeyen, komşularla sıfır sorun politikası diye adlandırdığı bir politika uyguluyor. Önceki hükümetten farklı olan ise bu politikanın çok zengin bir ilişkiler ağı ile destekleniyor olması. İsmail Cem'in Dışişleri Bakanı olduğu hükümet bölge merkezli bir politikanın gerekli olduğunu kavramıştı fakat bunu uygulayabilmek için neredeyse tamamen Dışişleri Bakanlığının kurum kültürüne ve dünyayı algılama biçimine dayanmaktaydı. Oysa bugünkü hükümet, dış politika ideolojüve pratisyeni Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun dil ve içerik kazandırdığı bir ekseninde, bürokrasi dışı, siyasal, iktisadi ve kültürel ilişki ağlarını devreye soktu (Doğan, 2010: 1).

Komşularla sıfır sorun ilkesinin bileşenleri Yeşiltaş ve Balcı (2011:17-18),“Herkes için eşit güvenlik, Ekonomik entegrasyon, Farklı kültürlerin saygı içinde bir arada yaşaması, En yüksek düzeyde siyasi işbirliği oluşturma, En yüksek düzeyde bölgesel bilinç, istikrar ve gelişme ile güvenlik işbirliği ilişkisinin iyi şekilde kurulması” şeklinde özetlenebilir. Yeni TDP'nin komşularla sıfır sorun politikasının temelinde “neoliberal yeniden yapılanmaya uygun olarak ekonomik karşılıklı bağımlılık ilkesi” (Balcı, 2013: 260) vardır. Ekonomik güç Davutoğlu'nun güç tanımlamasında ciddi öneme sahiptir. Keza Davutoğlu'na göre çeşitlenen diplomasi aktörleri arasında iş dünyası temsilcileri ve ticaret örgütleri özel öneme sahiptirler. Her ne kadar doğrudan ekonomiye gönderme yapan yeni dış politika prensipleri arasında yer almasa da itici güç olarak, ekonomik temelde kurulacak olan bir karşılıklı bağımlılık ilişkisinin daha ileri boyutlarda bir güvenlik bölgesi için temel faktör olduğu görüşü hâkimdir (Kirişçi, 2015: 42-43). Evveliyatında Özal ile başlayan bir sürecin daha ileri boyutlara taşınması idealiyle kurgulanan bu ilkenin temelinde, ekonomik ilişkilerin kriz çözümü ve barış inşası için fonksiyonalist bir etki yapacağı bunun yanında ülkenin ihracatının ve iş dünyasının gelişimine katkı sunacağı da yer almaktadır (Kirişçi, 2015: 42).

Bu bağlamda birçok alanda iç içe geçmiş ilişkilerden oluşan ve ortak gelecek tasavvurlarına sahip devletler için “kazan-kazan” mantığı ön planda bulunur. Bununla birlikte böyle bir ilişki neticesinde öteki kavramı olabildiğince belirsizleşir ve ‘çatı/şemsiye aidyetler’ oluşarak bir barış/güvenlik bölgesi oluşturulmuş olur (Oğuzlu, 2009: 46). Davutoğlu’na göre çevre aktörlerle karşılıklı bağımlılık ilişkisi esasında kurulacak bir güvenlik halkası için coğrafi ve tarihsel derinlik unsurlarını harekete geçirebilecektir (Davutoğlu, 2004: 152). Bu anlayış komşularla sıfır sorun ilkesinin hayatiyeti açısından da son derece önemlidir. Çünkü yakın coğrafyası karmaşık ve problemlili olan Türkiye’nin bu nevi bir güvenlik çemberini inşa edememesi onun bölgede otonomi alanını daraltarak bölge dışından müdahil olan aktörlerin güttüğü politikaların edilgen unsuru olmasına sebep olacaktır (Yalçın, 2011: 47-48).

Komşularla sıfır sorun ilkesi yine özgürlük ve demokrasi dengesi ile bağdaştırılmalıdır. Özgürlük ve demokrasi arasında kurulacak olan denge önem taşımaktadır çünkü 9/11 sonrası güvenlik ikilemlerinin arttığı bir konjonktürde içeride ve dışarıda olmak üzere ilkeli bir biçimde özgürlüklerin ve demokrasinin yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmektedir (Davutoğlu, 2010). Burada salt öz-yönetim ilkelerinin ötesinde angaje olunacak ülkenin yönetim biçiminin, demokrasi ve özgürlüklere bakış açısının da güvenlik ve istikrar açısından elzem oluşuna önem verilir (Balcı, 2013: 286). Bu anlayışa göre demokrasi ve özgürlüklerin ön planda olduğu ülkeler barışı ve istikrarı sürdürmede muvaffak olabileceklerdir. Burada iç politikaya verilen önemdeki artış da bu bağlamda değerlendirilebilir. İçeride yapılan reform, iyileştirme vb. çalışmalar dış politikada ülkenin inandırıcılığının artması açısından ayrıca önemlidir. Komşularla Sıfır Sorun ilkesinde klasik iç ve dış politika ayrımları yapılmaz, bizatihi komşularla dostane ilişkilerin kurularak sorunların minimize edildiği bir ortamda Türkiye’nin enerjisini iç sorunlara harcayabilmesini sağlayan pragmatist/çift yönlü bir politikayı da yansıtmaktadır (Oğuzlu, 2009: 44-45). Bu çift yönlü kazanım yeni TDP tarafından son derece önemsenen yumuşak gücünü arttıracak, böylece bölgesel/küresel nüfuzunu olumlu yönde etkilenecektir.

Komşularla Sıfır sorun prensibinin uygulamada sekteye uğradığı hatta Sıfır Sorundan Sıfır Komşuya giden bir sürece girildiği yönünde görüşler mevcuttur. Komşularla sıfır sorun politikasına yapılan eleştiriler ilkenin savunucuları tarafından; uluslararası ilişkiler metot ve uygulamalarından bîhaber, bölge gerçeklerinden ve dinamiklerini kavrayamayanlar tarafından yapılmış, eleştiriden ziyade mesnetsiz salvoları andıran, kronik problemlerde yaşanan bazı

olumsuzlukları dahi politikaya isnat edebilecek derecede rasyonaliteden uzak daha ziyade tarafgirliği çağrıştırın ifadeler olarak da değerlendirilmektedir (Ulutaş, 2015). Bu eleştirilere cevap olarak TDP yapıcıları Komşularla sıfır sorun prensibinin Özgürlük ve demokrasi dengesi prensibinin ile birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Özgürlük ve demokrasi dengesi prensibine 2010 yılından sonra daha çok önem verildiği, daha önceki dönemde ekonomik liberalizm bağlamında muhatap ülke rejiminin demokrat oluşu veya olmayışının göz ardı edilebildiği iddia edilmektedir. 2010 sonrası dönemde ise özgürlük ve güvenlik dengesi prensibi çerçevesinde komşularla sıfır sorun ilkesinin daha çok *komşu halklarla sıfır sorun* ilkesine dönüştüğü de iddia edilmektedir (Balcı, 2013: 286).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI BALKANLAR VE TÜRKİYE

3.1. Batı Balkanlarda Kimlik, Coğrafya ve Güncel Meseleler

Batı Balkanlar Yugoslav Federal Sosyalist Cumhuriyeti (YSFC)'den ayrılarak bağımsızlığını kazanan, Slovenya hariç Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya ve Sırbistan'dan oluşan bir coğrafi bölgeyi tanımlamak için kullanılmaktadır (Şahin Y. , 2013: 10). Esas itibarıyla Doğu Balkanlar adında coğrafi bir kullanım yokken Batı Balkanlar isimlendirmesinin yabancı güçlerin bölgeye 'tepeden bakan', bölgeyi istikrarsız olarak niteleyen Eski Yugoslav Federal Sosyalist Cumhuriyeti ülkelerine atfen kullanılmakta olduğu iddia edilir ve bu yönüyle eleştirilir. Çünkü birleşmenin/tek çatı altında bir araya gelebilmenin hayati olduğu bir bölgede Batı Balkanlar olarak ismen dahi bir ayırımın söz konusu oluşu dikkat çekilmesi gereken bir ayırım unsurudur (Yaşın, 2010). AB üyelik sürecinde olan bu ülkeler genelde küresel güçler açısından özelde ise bölge hakkında farklı tahayyüllere sahip sınırdaş ülkeler açısından ciddi bir öneme sahiptir. Söz konusu bu bölge tarih boyunca büyük çekişmelere sahne olmuş, sınırları sürekli değişmiş ve mütemadiyen yeni ülkelerin zuhuru tanık olmuştur ancak nihayetinde bölgedeki çekişmeli sosyo-politik yaşam son bulmamıştır. Bugün bile bu bölgenin yedi devletten meydana geldiğini kabul etsek bile (Hırvatistan kimi kaynaklarda Batı Balkanlar bölgesine dahil edilmemektedir) bazılarınınca bu bile kabul edilmemektedir, zira şuna kadar yalnızca 114 ülke tarafından Kosova tanınmaktadır (Kosovo ThanksYou, 2017).

Kimlik ve ideolojilerin çatışma alanı olarak bilinen, hatta literatüre Balkanlaşma kavramını kazandırmış olan Balkanlar, tarihsel birikimin ve yaşanmışlıkların gündelik siyasete hala sıcak bir biçimde yansıdığı bir bölge olma özelliğine sahiptir. Diğer taraftan Balkanlar farklı birçok etnik unsurun tarih boyunca bir arada yaşadığı, bunların birbirinden etkilenmesiyle mevcut bir Balkanlı kimliğinin zuhur ettiği bir bölge de olagelmıştır. Küresel güçlerin tarih boyunca etki alanında olan Balkan coğrafyası ve etnisiteleri, kimliklerinde ve hatta adlandırılmalarında bile bu güçlerin etkisine maruz bırakılmışlardır. Müstakil bir coğrafyanın bir ülke için ifade ettiği anlam birçok konunun bileşkesinden meydana gelir. Örneğin Ortadoğu toprakları- ki bu isimlendirmenin de icat edilmiş olduğu iddia edilir- zengin yer altı kaynakları, jeopolitik pozisyonu ve dinsel birtakım gerekçeleri ile tarih boyunca küresel güçler tarafından nüfuz altına alınmaya çalışılmıştır. Bunun gibi Asya, Uzak Doğu, Batı gibi coğrafik kavramların da birer kurgudan ibaret oldukları iddia edilir. Bu gibi

adlandırmalar/yakıştırmalar farklı küresel güçlerin farklı dönemlerde etki altına almaya çalıştığı bölgeyi tanımlayışına yansımaktadır. Bu yakıştırmalardan memnun olmayan bölge halkları da kimlik inşaları sürecinde bu durumla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Örneğin Asya kavramı bir Batı icadıdır ve Japonlar kendisini Asyalı olarak görmemektedir. Asyalılığın kabul edenlerinin ise Japonlar hakkında olumsuz kanıları mevcuttur. Çin kendini dünyanın merkezinde görmekte ve kendini medeniyetin beşiği olarak kabul etmektedir. Diğer taraftan kendini gerçek medeniyetin beşiği olarak gören Batı ise bugün Avrupa ve Amerika olarak ikiye ayrılmış durumdadır (Moisi, 2009: 22). Balkanlar için de durum pek farklı değildir. Bölgenin isimlendirilmesinde Rumeli, Balkanlar, Osmanlı Avrupa'sı, Doğu Avrupa, Güneydoğu Avrupa gibi birtakım farklılıklar zaman içerisinde yaşanmıştır (Çalış ve Önsoy, 2012: 4). Bölgeye Osmanlılar tarafından Balkanlar denmez ancak Osmanlı da bölgeden geçen büyük dağ silsilesinin adı olarak Balkanlar kavramını kullanmaktadır. Bölge olarak Balkanlar adı ise bizzat 19.yy'ın başı ve 20.yy da- bölgesel bir isim olarak ilk kez 1808'de Alman coğrafyacı Johann August Zeune'un 'Balkan Yarımadası' şeklindeki tanımıyla ve 1831'de G. Thomas Keppel'in Balkanlar'a Bir Seyahat'teki kullanımlarıyla literatüre dâhil edilmiştir (Çalış ve Önsoy, 2012: 5).

Balkanlar için bir diğer önemli konu literatüre kazandırdığı yeni bir kavramı bizzat ismiyle müsemma kıldığı yönündeki kabulden kaynaklanmaktadır. Coğrafyalar zihinlerde her zaman belirli birtakım çağrışımlar yapmakta yine bu çağrışımlar da birtakım önyargıları beraberinde getirmektedir. Bazen de doğrudan coğrafyanın isimlendirilişi bile çeşitli ön kabulleri kendiliğinden yaratabilmektedir. Balkan coğrafyasında yaşanan hadiselerle atfedilerek üretilen 'Balkanlaşma' kavramında da benzer bir durum yaşanmaktadır. Hatta Balkanlar denildiğinde izah babında bir kavramsallaştırmanın ötesine geçilerek türlü alçaltıcı sıfatları belli bir coğrafya üzerinden remzetmek gibi haksız bir tutum takınıldığı da görülebilmektedir. 19. yy'den itibaren yaşanan çatışmaya/ayrışmaya atfen Balkan ismine sistematik bir şekilde köprü, kavşak gibi metaforların yansırı kaynayan kazan, barut fıçısı gibi pejoratif anlam yükleyen kullanımlar tedavüle sokulmuştur (Çalış ve Önsoy, 2012: 7-8). Balkanlaşmanın bir tür oryantalizm ve ötekileştirme olduğunu savunan *Todorova* Balkanlaşma hakkında (2013:17), "yalnızca büyük ve yaşayabilir siyasal birimlerin parçalanmasını ifade etmekle kalmayıp kabileciliğe, geriliğe, ilkelik ve barbarlığa dönüşle aynı anlama gelir olmuştur" demektedir.

Pajaziti bu önyargılı ve haksız bir tutum olarak nitelendirdiği Balkanlaşma kavramının kullanımı şöyle ifade etmektedir:

Balkanlar yüzyılların akışının en trajik hikayeleri getirdiği bir coğrafi alan, yaşamın var olduğu bir dünyadır, une civilization par les dechiree conflits; Balkanlar daimi yapı çözümünün mecazisi, sıkıntıların ürettiği terminolojik rezaletidir: yanlış anlamalara, belirsizliklere, etnik ve dini düşmanlıklara, öteki ve ötekiliğe karşı mitolojileri abartmanın ve aforoz edilmenin sonucu olan yıkıcı eğilimlere, soykırıma, kültür kırımına vs. işaret eden Balkanlaşma (Pajaziti, 2016: 27)....

Avrupa'nın öteki yaratma çabasının bir ürünü olarak literatüre kazandırılan bu kavram birçok farklı alandaki çalışmalarla desteklenmiştir. Edebi eserler -örneğin İvo Andriç'in Drina Köprüsü romanı Balkanlardaki köprü imgesini derinleştirmiş ve bir arada yaşamın mümkün olmadığını vurgulamıştır- bu algıyı derinleştirmektedir. Çizgi roman vb. yayımlarla bölgedeki en önemli unsurlardan olan Müslümanlar bölgeyi bozan ve Avrupalılıktan uzaklaştıran bir unsur olarak tanıtılmıştır. Emir Kurstica, Milço Manchevski gibi sinemacılar tarafından da Balkanların vahşi, ilkel vb. olarak sunulması bu imgelemeyi derinleştirilmiştir (Çalış ve Önsoy, 2012: 10).

Aslında Balkanlar iddia edildiğinin aksine çatışma, kargaşa, kaos, barbarlık, vahşilik vb. kavramlarla özdeşleştirilemeyecek özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Davutoğlu'na göre Balkanlara yönelik bu kavramsallaştırma -tıpkı Ortadoğu kavramsallaştırmasında yapıldığı gibi- bir haksızlıktır. Balkanların barış içerisinde yaşadığı yüzyıllara, Balkanlardaki barış asırlarına da vurgu yapılması gerekmektedir;

Avrupa'da ne zaman bir karmaşadan bahsedilse, Balkanlar gibi denir ya da Ortadoğu gibi denir. Ne zaman etnik çatışma, dini çatışma akla gelse, hemen Balkanlar veya Ortadoğu akla gelir. Ve zannedilir ki oryantalist bir bakışla, Balkan milletleri, Ortadoğu milletleri birbirine öldüren, kana susamış milletler, hep böyle yaşadılar. Bakınız, 19. yüzyılın son çeyreği, ikinci yarısı ve 20. yüzyılı dışarı alırsanız, paranteze alırsanız, ondan önceki uzun asırlar Balkanlar'da barış asırlarıdır. Edirne, Filibe, Selanik, Saraybosna, Üsküp, herhangi bir çatışmayı ve savaşı 19. yüzyılın sonlarında, Balkan Savaşına kadar neredeyse görmediler, Saraybosna daha önce gördü. 20. yüzyıl bu bölgelerin tarihinde bir parantezdir, maalesef kötü bir parantez(Davutoğlu, 2011).

Ortaylı'ya göre de Balkanlar çatışmanın ve kargaşanın ötesinde bir arada yaşama kültürünün de güzel örneklerinin verildiği bir bölgedir:

Balkanların şehirleri, zamanları ve ideolojilerin ötesinde aynı mayadan yoğrulmuş kardeş şehirlerdir. Tiran, Bükreş, Belgrad, Ankara- Sofya'nun kravathı, soluk gözlüklü çehreleri arkasında bir Balkan mahallesinin sıcaklığı yatar. Selanik, İzmir, Antalya, Dubrovnik'in Akdenizliliği Marsilya ve Barselona'dan

farklıdır. Saraybosna, Tirnova, Bursa, Berat, Kastorya-Konya; ben Balkanlıyım diyen soylu sıcak kentlerdir. İnsan hepsinde kendini evinde sanır ve hangi dili konuşurlarsa konuşsunlar sokaklarındaki insanlarla hemşeridir. Bir köşedeki cami ile yan meydana kilise, kentin kenarındaki sinagog insana, çocukluğunda dedesiyle gittiği mabedin sıcaklığını verir. Pencerelerden sokağa aynı tip yemeklerin kokusu taşar, bir düğüne rastladığınızda akraba düğünü gibi rahatlıkla neşelenir birlikte eğlenirsiniz. Balkan şehirleri dış dünyanın maddi, manevi kirlenmesinden korundukça daha çok düşman çatlatacaklar (Ortaylı, 2007: 93).

Balkan tarihine bakıldığında birçok devletin hüküm sürdüğü, birçok etnisite, devlet ve inançların çekişmelerinin yaşandığı ancak diğer taraftan da tüm bu birikimin hülasesi ile meydana gelen çok yönlü bir balkan kimliğinin yaşandığı bir coğrafya akla gelmektedir. Aynı zamanda bu etnisteler farklı devletler içerisinde varlıklarını sürdürmektedir. Konuşulan diller açısından bakıldığında Slav kültürü, Türk kültürü ve Yunan kültürünün baskın kültürler olduğu görülmektedir (Özey ve Bozkurt, 2012: 32-33). Tarih boyunca ise Roma ve Osmanlı haricinde bölgeye hükmetmiş büyük ölçekte bir güce rastlanmamaktadır. Birçok etnisitenin yaşadığı bu coğrafyada bu durum milliyetçiliklerin ideolojik olarak gelişmesinde ve Büyük Sırbistan, Büyük Makedonya, Büyük Arnavutluk, Büyük Hırvatistan, Büyük Bulgaristan, Büyük Yunanistan, Büyük Yugoslavya gibi ütöpik söylemlerin taraftar bulmasına yol açmıştır (Özey ve Bozkurt, 2012: 32-33). Eski Avrupa'nın menşei olarak kabul edilen bu topraklarda Roma İmparatorluğu -ki Romanın parçalanmasıyla (M.S 395) daha sonra bölgenin büyük bir kısmı Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır-, uzun yıllar hüküm sürmüş ardından bölgeye yoğun Hun, Slav, Peçenek ve Kuman Türk boylarının akınları devam etmiş, Ortaçağ döneminde ise Büyük Bulgar İmparatorluğu ve Büyük Sırp İmparatorluklarının bölgede egemenlikleri söz konusu olmuştur (Kayapınar ve Aslantaş, 2012: 68). Sonuç olarak denilebilecektir ki *İnalçık (2012: 2)*, "Balkanlar ve Anadolu, Boğazlar ekseninde, 330 tarihinde Konstantinopolis'in kuruluşundan 1919'a kadar hemen hemen 1600 yıl, kesintisiz, iki imparatorluk, Doğu Roma ve Osmanlı İmparatorluklarının idaresi altında bir siyasî bütün olarak birleşmiştir."

Ardından Osmanlı'nın bölgedeki fetih hareketleri Balkan tarihi açısından bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. İnalçık'a göre Anadolu'dan gelen Türklerin bölgeye ilk yerleşmesi 1261'de Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus'la döneminde olmuştur, bu dönem aynı zamanda Anadolu'dan gelerek bölgeye yerleşen İslam velisi Baba Saltuk'un faaliyetleri vasıtasıyla bölgenin İslamlaşma sürecinin de başlangıcı kabul edilmektedir. Osmanlı

Devleti'nin 14. yy. I. Beyazıt döneminden itibaren Mora'dan Tuna'ya kadar olan Balkan coğrafyasını egemenlik alanı olarak benimsediği kabul edilmektedir (İnalçık, 2013: 10-13).

Bir Rumeli İmparatorluğu olma özelliğine de sahip olan Osmanlı'nın bölgede hüküm sürdüğü yıllar gerek dönemde gerekse günümüze bıraktığı izleriyle son derece önemlidir. “Rumeli kıtasını Garbdan Şarka şakk eden silsile-i cibâl”e yani yarımadaı ikiye bölen dağ silsilesi anlamında kullanılan Balkan (Çalış ve Önsoy, 2012: 7) kelimesi bile Sıradağ/dağlık anlamlarına gelen Türkçe bir sözcüktür ve bu coğrafya 6.yy'dan itibaren Türklerin yurt edindikleri topraklar olagelmiştir (İnalçık, 2013: 9). Todorova'ya göre Balkanlar'ın somut bir tarihinden söz edilecek olduğunda; ilki derin siyasal, kurumsal, dinsel ve kültürel etkisiyle bölgenin bin yılını etkilemiş olan Bizans dönemi, ikinci olarak da yarımadaı adını vermiş ve tarihindeki en uzun siyasal birliği kurmuş olan beş yüzyıllık Osmanlı dönemi vurgulanmadır. Demografi ve halk kültürü alanında Bizans'inkine kıyasla Osmanlı daha kalıcı ve kesintisiz etkiler bırakmıştır. Bu yönüyle Balkanların bir Osmanlı mirası olduğu sonucuna ulaşmak abartılı olmayacaktır (Todorova, 2013: 36). Balkan Yarımadası'nda çeşitli kimlikler tarafından ‘baba’, ‘fatih’ ‘istilacı’ gibi birçok sıfatla anılan Türklerden başka kimsenin bu bölgeyi daha iyi anlayamayacağı, onlara atıf yapmadan bölge hakkında konuşulamayacağı yabancılar tarafından da dile getirilmektedir (Dede, 2014: 5).

Ortaylı'ya göre Osmanlılar hüküm sürdüğü altı asrın ilk yüz elli yılında bir Balkan imparatorluğu olarak ortaya çıkmıştır diğer bir ifadeyle Osmanlı hâkimiyet sahası henüz Orta Anadolu'yu bile kapsamazken, Balkanlar'da bütün Makedonya, Doğu Sırbistan, külliye Bulgaristan ve Kuzey Yunanistan'ı kapsar hale gelmiştir (Ortaylı, 2008: 71).

Birçok farklı etnisitenin bir arada olduğu ve birçok farklı dilin konuşulduğu bölge tarih boyunca Ortodoks-Katolik, Müslüman-Hıristiyan çekişmelerine sahne olmuş bu sebeple tarih boyunca potansiyel çatışma bölgesi olarak görülmektedir. Ancak Balkanların tarihine bakıldığında Osmanlı döneminin farklı bir pozisyona sahip olduğu görülecektir. İnalçık'a göre 14. yüzyılın ikinci yarısında -bu dönemde Balkanlarda zayıf durumda Bulgar, Sırp ve Macar krallıkları mevcuttu- Osmanlıların Rumeli'ye geçip Balkanlar'da Bizans mirasını ele geçirerek bir imparatorluk durumuna yükselmesinde başlıca iki temel şey etkili olmuştur: Gaza geleneği ve Türkmenlerin kitle halinde göçü (İnalçık, 2009: 9). Osmanlı'nın Balkanlarda hızlı bir biçimde yayılmasında ve yüzyıldan kısa bir süre içerisinde Tuna'ya kadar uzanan bir coğrafyayı etkisi altına alabilmesinde Osmanlı'nın “kitleleri çeken, uzlaşıcı, koruyucu ve hoşgörü siyasetini” bilinçli bir şekilde izlemesinin -bu ilk Osmanlı kroniklerinde fetihteki

istimalet siyaseti olarak yer almaktadır- etkileri bulunmaktadır. Bu siyasette altı çizilmesi gereken nokta istimaletin yalnızca köylü kitlelere karşı değil kilise, yerli askeri sınıflar, büyük arazi sahibi feodallere karşı da uygulanmış olmasıdır (İnalçık, 2013: 21-22). İnalçık'a göre Balkanlarda bugünkü yol ve şehir ağlarının ana hatları bile Osmanlı döneminde ortaya çıkmıştır; bu Balkanlar hakkında hatırı sayılır tarihçilerin de ifadesiyle Osmanlı imparatorluk düzeninin Balkanlar iç barışını sağlayarak ticaret ve şehirleşmenin önünü açtığını gösterir niteliktedir (İnalçık, 2013: 30). Diğer taraftan şehir ve köylerde Türklerle uzun yüzyıllar beraber yaşanması, Osmanlı devletinin kanun ve altyapı kurumlarının etkisi altında olunması ve nihayet Osmanlı yüksek kültürünün bir prestij kültür olarak taklit edilmesi-bu minvalde İstanbul siyasi ve kültürel olarak bir merkez olma statüsünü sürdürmüştür- önemli bir göstergedir (İnalçık, 2012: 2). Bunlar Balkan yerli halkı arasında kültürleşmenin başlıca yollarını oluşturmuştur (İnalçık, 2013: 26).

Bu yalnızca İslamiyet'i kabul eden ahali için değil gayrimüslim ögeler için de böyle olmuştur. Örneğin İyiyol ve Ćatović makalesinde, Osmanlı kültür ve folkloru Balkanlardaki Müslüman toplumların yanında, Hristiyan unsurları da etkilemiştir demektedir. Sırp dilbilimci Vuk Karadžić, 1829'da Belgrat'taki sosyal hayattan bahsederken Sırp erkeklerin Müslüman erkekler gibi sarık takıp nargile içtiklerini, Sırp kadınların da Müslüman kadınlar gibi çarşaf giydiklerini ifade etmiştir (İyiyol ve Ćatović, 2012: 248). Bu kültür etkisinin en açık belgesi ise Balkan dilleridir. Yapılan araştırmalara göre; Türkçeden alınmış yalnızca kültür sözcüklerinin sayısı bugün bile Balkanlarda bölgesine göre 2000-5000 arasındadır, giyim kuşam, halk müziği, yeme içme ve davranışlarda bugün bile Osmanlı mirası göze çarpar bir kerededir. Osmanlı Döneminde Balkan coğrafyasında filologların da tespit ettiği üzere konuşulan dillerin neredeyse yarısının Türkçe olduğu, Türkçe olmadan yazılan şiirlerin dahi tuzsuz bir yemeği andırdığı, hatta Alhamijado denilen Osmanlı Türkçesi ve yerli Balkan dillerinden oluşan edebiyat akımından neşredilen bazı şiirlerde Türkçe kelime sayısının mı yoksa Boşnakça kelime sayısının mı daha çok olduğunun tespit edilemediği ifade edilmektedir (İyiyol ve Kesmeçi, 2011: 624-625). Zira Abdulah Škaljić'in 1966'da yayınlanan, "*Turcizmi u Srpsko-Hrvatskom Jeziku / Sırpça ve Hırvatçada Bulunan Türkçe Kelimeler Sözlüğü*" adlı çalışmada, 8.878 Türkçe kelime tespit edilmiştir (İyiyol ve Catovic, 2012: 247). Sırpçada 8 bin civarı, Hırvatçada 7 bin civarı, Arnavutçada 5 bin civarı Türkçe kelimenin tespit edildiği de muteber kaynaklarda ifade edilmektedir (İyiyol ve Kesmeçi, 2011: 625). Bu örnekler yüksek kültür etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Günümüzde de örneklerine rastladığımız anonim Boşnak halk şiirleri, içerisinde aşk, tasavvuf, devlet adamları ve daha birçok temayı barındıran Sevdalinkalar, Osmanlı fethinden sonra bölgenin hızlı bir şekilde Osmanlı kültürüne eklenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Fatih İyiyol ve Alena Ćatović araştırmasına göre Sevdalinkalar Boşnak kültür ve kimliğini oluşturan bir öğedir ve Boşnak kültürünü Balkanlarda ayırt edici bir konuma yerleştirmiştir:

1780-81 yılında Mula Mustafa Bašeski Saraybosna'yı konu edindiği ve Türkçe olarak yazdığı Rûz-nâme'de Saraybosna'daki kültürel hayattan bahsetmiştir. Mula Mustafa Bašeski'ye göre, Saraybosna'da kadınlar haftada bir kez toplanır, sohbet helvası yapar, ney üfler ve sevdalinka söylerlerdi. Bir süre Bosna-Hersek'te kalmış Rus tarihçi Aleksandar F. Giljferding, Hersek'te Stolac şehrinin kaymakamı Hamza Bey Rizvanbegović'in konağında akşamları tambur eşliğinde sevdalinkaların söylendiğini belirterek, bey konaklarında özellikle Ramazan akşamları sevdalinkaların okunduğunu ifade etmiştir. Fransisken Antun Knežević 1870 yılında "Bosna'daki Evlenme Adetleri" isimli kitabında sevdalinka örneğinden hareketle, Türk kız-oğlanların arasındaki aşkın nasıl yaşandığını ifade etmiştir. Knežević'e göre, Türk erkeklerin kız evine girmeleri yasaktı; bundan dolayı kızlar akşamları pencere önüne geçer sevdalinka okurlardı. Oğlanlar ise tambur eşliğinde sevdalinkalara karşılık verirlerdi. Kızlar sevdalinkayı bitirip pencereden uzaklaşınca oğlanlar rüyadan uyanmış gibi kalkıp giderlerdi. 1893 yılında Çek etnomüzikolog Ludvig Kuba, Mostar şehrinde Ramazan geceleri ailelerin bir evde toplandığını, erkeklerin bu toplantılarda sevdalinka okuyup tambur çaldıklarını, kızların ise tepsi çevirerek sevdalinka söylediklerini ifade eder. 1894 yılında Hırvat seyahatname yazarı Ferde Hedele, İstanbul'a giderken Bosna'dan geçer ve sevdalinkaların kahvehanelerde müzik eşliğinde söylendiğini belirtir (İyiyol ve Catovic, 2012: 248-249).

Balkanlarda Osmanlı egemenliğinin sona ermesi ile birlikte ise yüzyıllardır süren istikrar ve huzur ortamının sona erdiği iddia edilmektedir. Ortaylı'ya göre;

Balkanlar'a baktığımız zaman, her köşe başında ayrı bir milliyet vardı ve maalesef son zamana kadar Balkan tarihi bu her köşe başındaki etnik unsurların birbirlerini katletmeleri ile cereyan etmektedir. Osmanlı hâkimiyetinin bittiği gün, bittiği bölgede, kitlelerin birbirlerini katletme olayları da başlar (Ortaylı, 2008: 65).

İnalçık'a göre;

Ayrı ayrı halkları, dinleri ve kültürleri koruyucu geniş kadrosu içinde toplayan ve bir çeşit common-wealth karakteri taşıyan Osmanlı rejimi yerine milli devletler gelince, Balkanlar birbirini boğazlayan bağınazlıklara sahne olmuştur (İnalçık, 2012: 10).

İngiltere, Avusturya –Macaristan, Almanya ve Rusya gibi büyük devletler menfaatleri adına çatışarak 19.yüzyılın sonlarından itibaren Balkanları adeta bir ‘barut fıçısına’ çevirmişlerdir. 20.yüzyılın hemen ilk on yılında Bosna Hersek buhranı ardından gelen Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı da bölgedeki ayrışmayı derinleştiren unsurlar olmuştur. Dünya Savaşı sonunda imzalanan mutabakatlarla mutmain olmayan büyük devletlerin izlediği politikalar da yeni bir dünya savaşına giden yolları oluşturmuştur (Sarınay, 1987: 231-232).

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile birlikte bölgede sosyalist kimlik ağır basarak SSCB’nin etki alanına büyük ölçüde giren Yugoslavya Federal Cumhuriyeti bölgenin büyük bir bölümünde mutlak hâkimiyet kurmuştur. Bu döneme bakıldığında Balkan isminden ziyade ideolojik içeriğe sahip ‘Doğu Avrupa’ kavramının tercih edildiği görülecektir (Çalış ve Önsoy, 2012: 5-6). Tito’nun II. Dünya Savaşı sonunda kurduğu ve dinsel etnik topluluklar esasına dayanan federal sistemi, aslında Osmanlı devletinin yüzyıllarca Balkanlarda uyguladığı rejimin daha sistematik bir şekilde uygulanmasından ibaret olmuştur ancak Osmanlı’nın Balkanlarda hiç bir etnik gruba üstünlük atfetmemesine karşılık Yugoslavya Federal sistemi Sırpların üstünlük sağlamasını engelleyememiştir. Bunun sonucunda Büyük Sırbistan idealine sahip Sırp milliyetçilerinin siyasi ve kültürel egemenlik elde etmek için giriştikleri hareketlere direnen Hırvatlar, Boşnaklar ve Kosovalılar çok zarar görmüş ve Yugoslavya’da dağılmaktan kurtulamamıştır (Karpat, 2006: 2).

Tüm bu süreçlerden en fazla etkilenen ise Balkanlı kimliği olmuştur denilebilir. Davutoğlu’nun kimlik ve ben-idraki kavramsallaştırmasına göre kimlik; tanınma temelinde gerçekleşen, ilişki-bağımlı bir bilinç olarak iki tarafı gerekli kılmaktadır ve sosyal, iktisadi, siyasi otorite tarafından tanımlanabilen/verilebilen bir nitelik taşımaktadır. Buna karşılık ben-idraki bir karşı tarafa ya da sosyal bir tanınmaya ihtiyaç hissetmeyen bireysel bir şuur halini yansıtmaktadır. Özneyi esas alması itibariyle de herhangi bir başka otorite tarafından tanımlanabilmesi veya tasfiye edilebilmesi mümkün değildir. Davutoğlu bu kavramsallaştırmayı Batı Balkanlarda çatışan taraflar nezdinde örneklendirmektedir;

Yugoslavya devleti Sırp, Boşnak, Arnavut ve Sloven vatandaşlarına ortak bir kimlik tayin etmiştir. Ancak, zamanla, bu toplulukların içlerinde yaşata geldikleri medeniyet aidiyetlerine dayanan ben-idrakleri gerçek muharrik güç olarak devreye girmiş ve tanımlanan kimlikleri aşan bir siyasi olgu haline kısa zamanda dönüşebilmiştir. Ortak medeniyet geçmişleri dolayısıyla birbirine yakın ben-idraklerine sahip olan Hırvat ve Sloven ya da Boşnak ve Arnavut topluluklar

arasında görülmeyen çatışmalar, Sırp-Boşnak, Hırvat-Boşnak, Sırp-Arnavut ve Sırp-Hırvat unsurlar arasında tahakkuk etmiştir (Davutoğlu, 1997: 11).

Soğuk savaş esnasında azalmayarak aksine derinleşen milliyetçi akımlar, soğuk savaş sonrası yaşanan savaş sonucunda da memnuniyetsiz kitleler oluşturmuş, sınır ve kimlik çatışmaları potansiyeli ortadan kalkmamıştır (Özey ve Bozkurt, 2012: 32-33).

Balkan coğrafyasında yaşayan toplulukların coğrafi tahayyülleri ve kültürel algıları çeşitlilik göstermektedir. Ancak genel itibariyle bazı ortak algıların asırlar boyunca maruz kalınan politikalar neticesinde ortaya çıktığı iddia edilebilmektedir. Örneğin Balkanlar her zaman bir köprü/kavşak imgesi çağrıştırmaktadır (Todorova, 2013: 42). Bu yalnızca coğrafi/stratejik bir lokasyonu ifade etmez aynı zamanda kalkınma evreleri arasında da bir taşıyıcı ve köprü olmasından kaynaklanır. Ancak bu özelliğiyle yarı gelişmiş, yarı sömürge, yarı uygar, yarı oryantal gibi niteliklere de sahip olduğu düşünülmektedir (Todorova, 2013: 43). Aynı zamanda bölgede asırlarca süren Türk ve Müslüman hükümdarlığından rahatsızlık duyan Batılılarca Balkan halklarının bozulmuş/özünü kaybetmiş olduğu, bunun da esas itibariyle İslam-Hristiyanlık ayrımından ve Hristiyanlarının ise Ortodokos-Slavik oluşlarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Todorova, 2013: 50). Ekonomik, siyasal ve kültürel olarak Avrupa sınırları ile örtüşmediği düşünülen Balkanlar Avrupa'nın bir periferisi, taşrası olarak kabul edilegelmiştir (Todorova, 2013: 44). Buna karşılık Balkan halklarının hissiyatları ise genel olarak ötekileştirilmeye duyulan tepki, savunma içgüdüsünün yanında kendini Batı Avrupa değerleri üzerinden meşrulaştırma ve tatmin etme -Müslümanlar için ise referans olarak özelde İstanbul, genelde Türkiye takip edilmiştir-denilebilir. Müslümanların yanında bir istisna olarak Yunanlılar söylenebilirler. Zira Yunanlılar Avrupa sözcüğünün bile Yunanca olduğunu hatırlatır ve Avrupa değer ve ilkelerinin menşei olduklarını ileri sürerek bir nevi konumlarını bu algı üzerinden devam ettirmek gayreti içerisinde (Todorova, 2013: 96-97). Bunlar dışında Balkan halkları genel itibariyle kendilerini Avrupalı olarak görmemekte ve Balkan yarımadası sakinleri bölgelerinin batısında herhangi bir ülkeye seyahat etmeyi tasarladıklarında Avrupa'ya gitmekten bahsetmektedirler (Todorova, 2013: 96).

Kısaca Balkan toplumlarında Balkanlı olma hissiyatı çoğu zaman gurur verici bir kimlik olarak algılanmamakta iken Batılı olma hissi kimlik oluşumunda önemli bir öneme sahiptir (Todorova, 2013: 120-123). Batılılık ve Doğululuk Balkan Kimliğini belirleyen önemli bir unsur oluşunu Todorova şöyle ifade etmektedir:

Bir Sloven için Sırp Doğuludur, ama coğrafi açıdan Bosna batıda yer alsa da, Sırp için Bosnalı bir doğuludur. Aynı şey Arnavutlar için de geçerlidir. Gerçi Arnavutluk Balkanların batısında yer alır, ama diğer balkan ulusları tarafından en doğulu ulus diye algılanır. Yunanistan Avrupa Birliğinde yer almak gibi benzersiz bir statüsü bulunduğu için, Balkanlardaki komşuları tarafından 'doğulu' sayılmaz, ama Avrupa'nın kurumsal çerçevesinde 'doğulu' role sahiptir. Bütün Balkan ülkeleri için ortak doğulu Türk'tür, oysa Türk kendisini Araplar gibi gerçek doğulular karşısında Batılı olarak görür.....Gerçi kendi aralarında öteki Balkan ülkelerinden daha fazla Avrupalı olmak için rekabet eder, daha az ve daha çok 'Doğululaşmış' mensupları için içsel hiyerarşiler yaratırlar, ama nihai ve mutlak 'Doğululuk'la damgalanmış tek ulus Türklerdir (Todorova, 2013: 126-127).

Balkan dillerinde Avrupa ilerleme, düzen, refah, radikal fikirler anlamına gelmekte ve bir imge ve ideale referansla kullanılmaktadır (Todorova, 2013: 96). İlk bölümde Yeni TDP'nin köprü ülke yakıştırmasından rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştik. Benzer bir algının Balkanlarda da hissedildiğini görmek mümkündür. Todorova'ya göre Batılı ülkeler tarafından köprü/kavşak olma gibi durumlar Balkan devletleri için tahammül edilemeyecek bir varoluş şeklidir (Todorova, 2013: 127). Bu durum tıpkı Türkiye'ninkine benzer bir psikolojiyi de beraberinde getirmektedir. Bir yanda mevcut yakıştırma ve adlandırmalardan duyulan rahatsızlıklar varken diğer yanda tüm bunları bertaraf etmek için üretilen hamasi söylemler görülebilmektedir. Örneğin söz konusu ülkeler Avrupalı olma hissini bir yandan yakalayabilmek adına öncelikle kendilerini Avrupalı olarak tanımlar ardından *Todorova (2013: 127)*, “Avrupa'yı Asya'nın tecavüzlerinden kurtarmak için kendilerini feda edenler” olarak da eklemektedir. Onlara göre *Todorova (2013: 123)*,“Balkanlar iki farklı dünyanın Batı ile Doğunun, farklı kültürlerin, dillerin geleneklerin hatta uygarlıkların kavşak noktasıdır. Soğuk savaşta demir perde diye anılan ayırım çizgisi, yüzyıllar önce Türk fetihlerinin durdurulduğu, Batı'yı şiddet ve asimilasyondan kurtaran yerdir.” Bu düşünce hem halk arasında hem de akademide/tarih yazımında/eğitimde geçerliliğini devam ettiren bir düşünce olmuştur. Soğuk Savaş döneminde sosyalist bir görünüm arz etmekle birlikte arka planda her zaman mevcut olan milliyetçilik düşünesi özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki eğitimde kendini çok daha belirgin göstermektedir. Örneğin tarih yazımı konusuna dikkat çeken Karpat'a göre;

II. Dünya Savaşı Balkan tarihçileri de siyasî mecburiyetler gereği ülkelerinin millî tarihini Marksist tarihî determinizm çerçevesinde açıklamaya zorlandılar ve sonuçta Osmanlı dönemi “feodal çağ” olarak yaftalandı; buna göre 19.yy yüzyılda kendi toplumları küçük burjuvazi ve kapitalizme, ertesini yüzyılda ise sosyalizme doğru ilerleyecekti. Bazı zorlama Marksist yorumlara rağmen Balkan

tarih-yazımı (historiografisi), Osmanlı devletinin toplumsal ve ekonomik yapısına yeni ışıklar düşüren değerli niceliksel veriler ortaya koymuştur. Osmanlı tarihinin daha olgusal bir incelemesine yönelik bu eğilim maalesef şimdilerde, Marksist terminolojiye kendini kaptırmış olup İkinci Dünya Savaşı'ndan önce geçerli olan yaklaşımdan çok daha zehirli olacağını belli eden milliyetçi bir yaklaşıma yerini bırakır görünmektedir (Karpas, 2006: 21).

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte Balkanlar farklı bir sürece girmiştir. Sovyetlerin etki alanından kurtulmaya başlayan bölgeye bu sefer Avrupa, daha sonra ABD nüfuz etmeye çalışmıştır. Her ne kadar Yugoslavya'ya ne olacağı ve sonrasında ne yapılması gerektiği konusunda Avrupa devletleri arasında bir mutabakat oluşmamışsa da Avrupa Birliği bütünleşme politikaları ile bölgeyi etki alanına dahil etmek ve sürece dahil olmak istemiştir (Çalış ve Önsoy, 2012: 6). Doğu Avrupa'da başlayan çözülme, milliyetçiliğin yeniden yükselişe geçişi Balkanlarda kimliksel ve coğrafi anlamda yeni bir yapılaşmaya neden olmuştur. Soğuk Savaşın bitiminden sonra yaşanan en büyük savaşlardan birisi olan Bosna Savaşı'nda Sırp ve Hırvatların yaptıkları ve tüm bu yapılanlara karşı Batı'nın uzun süren duyarsızlığı da insanlık tarihe kara bir leke olarak geçecektir. Çatışmalar adeta Müslüman nüfus üzerinde sistematik bir soykırıma dönüşmüş, bununla da yetinilmeyerek Müslümanların kimliklerini oluşturan en önemli unsurlarının da bilinçli bir şekilde ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Özellikle camiler, tekke ve medreseler, hanlar bombardımana maruz bırakılmış ve yazılı birçok eser de Saraybosna'daki Şarkiyat Enstitüsünün bombalanması ile yok edilmiştir:

Kayıp arşiv belgeleri ve kitaplar arasında Arapça, Farsça, İbrânice, Alhamiyado dillerinde 8 bin elyazması ve yine Osmanlı Dönemi'ne ait ferman, buyruldu, berat, timar tevcihi gibi 7 bin Türkçe belge ile Saraybosna vilayet arşivinin yaklaşık 250 bin belgesi yok edilmiştir (Sarıkaya ve Zunic, 2014: 289-290).

Maastricht Kriterleri ve Kopenhag belgeleri ile Avrupalılığın tanımlamasını yapan ve yeni bir genişleme dalgası başlatacak olan AB Balkanlar için bu dönemde 'Güneydoğu Avrupa' yakıştırmalarını uygun bulmuştur. Bu tanımlamanın da Çalış ve Özsoy'un ifadesiyle Balkanları Avrupa'dan dışlamayan, coğrafi ve düşünsel Avrupa tahayyülünün içerisinde tutan, diğer yandan da istikrar ve işbirliğine atıf yaparak bölgeyi Avrupa sistemine müdahil eden bir tanımlama olduğu düşünülmektedir (Çalış ve Önsoy, 2012: 6-11). Aslında Güneydoğu Avrupa Yarımadası kavramı ilk kez 1863 yılında ünlü balkan uzmanı, bilim adamı ve diplomat Johann George Halm tarafından ortaya atılmış ancak girişimi sonuçsuz kalmıştır. Ardından Alman coğrafyacı Theobald Fischer tarafından Sidosteuroopa (Güneydoğu Avrupa) adlandırılması önerilmiştir. 1930 ve 40'larda popüler olan bu kavramın Naziler

tarafından sıklıkla kullanılıyor olması ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra itibarını kaybetmesine sebep olmuştur (Todorova, 2013: 66). Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle oluşan yeni güç boşluklarını doldurmak için kavramın modifiye edilmesi lazım görülmüştür. Balkanların Batı Avrupa için çağrıştırdığı kargaşa, kaos, ortaçağ motifleri, Osmanlı mirası ve Müslüman kimliğin yoğunluğu gibi unsurlar bu seferlik bir kenara bırakılarak Soğuk Savaş sonrası bölgede bir güç dengesi oluşturulması anlamında Balkan devletlerine *Avrupa'ya dönün* çağrısı yapılmıştır (Rupnik, 2011: 29). 1996 yılında 'Bölgesel Yaklaşım, 1999 yılında İstikrar ve Ortaklık Süreci ardından Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı (CARDS), 2007'de Katılım Öncesi Yardım Aracı IPA ile Balkan ülkelerini içselleştirmeye, ya da en azından nüfuzu altına almaya çalışan AB bunun yanında söz konusu ekonomik bütünleşme sürecinin sağlıklı yürüyebilmesinin ön şartlarının da Kopenhag ve Maastricht'te belirtilen temel esaslara yönelik reformları gerçekleştirmede gösterilecek olan irade olduğu mesajını da vermiştir (Ağca, 2010: 47-51). Bunun yanı sıra genişleme dalgalarında Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan'ın AB üyeliklerinin onaylanması üyelik kabullerinin söz konusu kitreleri yerine getirilmesi sonucunda değil ancak siyasi birtakım gerekçelerle olduğu düşünülmektedir.

Batı Balkanlar günümüzde hâlihazırda problemlere müsait bir görünüm arz etmektedir. Gerçekten de bölge tarih boyunca olduğu gibi bugün de küresel güçlerin oyun tahtası olma özelliğini korumaktadır. Homojen bir etnisite dağılımının olmadığı Batı Balkan ülkelerinde milliyetçilik herhangi bir çıkar çatışması durumunda radikaller tarafından fütursuzca kullanılabilir. Hâlihazırda Bosna Hersek'te dengeler tabiri caizse diken üstünde durmaktadır ve bölgede yaşanabilecek gerilimler haritaları değiştirecek şiddette olma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte Kosova, Sırbistan ve Kosova'nın kuzeyinde yer alan ayrılıkçı Sırp lar arasında kesin bir çözümün bulunamamış olması da bir diğer şiddete evrilebilecek potansiyeli ifade etmektedir. Diğer bir sorun da Makedonya'nın Yunanistan ile yaşadığı isim sorunudur. Diğer sorunlar gibi dramatik bir sonuca evrilmesi uzak bir ihtimal gibi görünen bu sorunun mahiyetinde ise uzun yıllardır her iki ülkenin de dış politika ajandalarını işgal etmesi gelmektedir. Nitekim sorunun çözümünün karşılıklı güven duygusunu arttıracığı ve bölgede barışa katkı sunacağı düşünülmektedir (Dede, 2014: 2).

Batı Balkan ülkelerinde AB üyeliğinin halk nezdinde çok ciddi önemi bulunmaktadır. Bölge insanların birçoğu istihdam³, güven, istikrar, kalkınma vb. sebeplerle Avrupa Birliği üyeliğini bir kurtuluş kapısı olarak görmektedir. ‘*Bizi AB’ye almazsanız Balkanlar tekrar radikalleşir*’ şeklindeki söylemler de mevcuttur. Diğer taraftan her devlet komşularıyla ve kendi içerlerinde bulunan müstakil sorunları çözmeden ayrıca AB ile müzakere yürütmek istemektedir (Ağca, 2010: 48).

Bölge ülkeleri için bölgesel organizasyonlara katılmanın, bölgesel kurumlara üye olmanın çatışmaları ve ayrışmaları azaltarak ortak bir güvenlik havzası oluşturulmasına katkı sunacağı düşünülmektedir. Arnavutluk ve Hırvatistan NATO’ya üye Batı Balkan ülkeleri iken Hırvatistan tek AB üyesi Batı Balkan ülkesidir, bunun yanında ise tüm Batı Balkan ülkeleri GDAÜ üyesi durumundadır.

3.2. Ülkeler

3.2.1. Arnavutluk

Nüfusu 3.020.209 ve Başkenti Tiran olan Arnavutluk Balkanlarda Arnavut nüfusunun en yoğun olduğu ülkedir (%95 Arnavut, %5 diğer). Diğer Balkan ülkelerine kıyasla etnik anlamda daha homojen bir görünümü olan Arnavutluk’ta yoğun Müslüman nüfusun yansıra Ortodoks ve Katolik nüfus da mevcuttur. (2011- %56 kendini Müslüman olarak tanımlarken, Bektaşî olarak kendini tanımlayanlar %2, Katolikler %10 ve Ortodokslar %6.7dir). Arnavutluk halkının %98’nin anadili Arnavutçadır (Emin, 2014a: 13-14). İşsizlik %13’lerde seyretmektedir. Gayri meşru ticaret, yolsuzluk ve kayırmacılık, siyasetin aşırı gölgesinde bir ticaret hayatı, şeffaf olmayan mali ilişkiler vb. konular problemlerin başında gelmektedir (Emin, 2014a: 35-37).

Osmanlı Devleti’nden 1912 yılında bağımsızlığını ilan ederek ayrılan Arnavutluk II. Dünya Savaşı’na kadar birçok defa işgallere maruz kalmıştır. 1928 yılında Ahmet Zago’nun kendini kral ilan etmesinin ardından Arnavutluk Demokratik Parlamenter Krallığı adı altında monarşi ile idare edilmiştir. 1938 yılında İtalya’nın işgaline maruz kalan Arnavutluk 1944’e kadar İtalya’ya bağlı olarak yönetilmiştir (Emin, 2014a: 14-17). 1944’te Yugoslavya ve SSCB’nin de destekleriyle, Bağımsız Arnavutluk Halk Cumhuriyeti’ni ilan eden komünist parti lideri Enver Hoca ateizmi resmi din ilan etmiştir. İlk dönemlerinde Stalinist, ardından

³Bosna-Hersek’te %43.31, Kosova’da %30.00, Makedonya’da %27.32, Sırbistan’da %19.20, Arnavutluk’ta %17.30, Hırvatistan’da %17.10, Karadağ’da %13.94 işsizlik oranları mevcuttur. (Unemployment Rates In Western Balkans, 2015)

Maoist ve sonrasında da bağlantısız olarak ülkesini Soğuk Savaş yılları boyunca komünist blokta konumlandıran Enver Hoca halkına karşı uyguladığı baskı, sindirme ve zulüm politikaları ile tanınan izolasyonist ve uzlaşmaz bir diktatör olarak tarihe geçmiştir (Emin, 2014a: 14-15). 1985'te Enver Hoca'nın ölümünün ardından ülkede başlayan dönüşüm süreci, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından daha da derinleşerek devam etmiştir. Ancak Enver Hoca'nın bıraktığı siyasi ve ekonomik miras, bu sürecin hızlanması önünde önemli bir engel teşkil etmiş ve zaman zaman ülke siyasetinde istikrarsızlık ve krizler meydana getirmiştir (Emin, 2014a: 11).

Enver Hoca'dan sonra geçiş döneminin başladığı Arnavutluk'ta çok partili liberal bir sisteme geçmek ve eski radikal yasak ve uygulamaları kaldırılmak son derece sıkıntılı olmuştur. Eski rejimden kalanların etkinliğinin sürmesi, uzun dönem süren bir izolasyon döneminin zorluklarını yaşamış bir halkın mevcudiyeti bu süreci zorlaştıran etmenlerin başında yer alır. Demokrat Parti (PD) 1990'da ilk muhalefet partisi olarak kurulmuştur. Diğer en güçlü parti ise Sosyalist Parti'dir. Tarihi ve sosyo-kültürel nedenler siyasi tercihleri belirleyen en önemli etmenler olmakla birlikte Demokrat partinin oylarının genelde ülkenin kuzeyinden toplamasına karşın sosyalistlerin oylarını ülkenin güneyinden topladıkları bilinmektedir (Geg-kuzeyli) ve Tosk (güneyli) ayrımı) (Emin, 2014a: 27-33). 1997'de yaşanan ekonomik skandallar sonucunda iktidarı bırakmak zorunda kalan PD, yönetimi 2005 yılına kadar komünist partiye bırakmak durumunda kalmıştır (Emin, 2014a: 15-18).

Dış politika önceliğinin Batı olduğunu söyleyebileceğimiz Arnavutluk 2009 yılında NATO'ya dahil olmuştur. AB üyeliği, ABD ile yürütülen ilişkiler Arnavutluk dış politikasının temel vizyonunu oluşturmaktadır. Hâlihazırda potansiyel aday statüsündedir ve müzakerelere başlamak için birtakım reformları hayata geçirmeye devam etmektedir. Özellikle seçimler konusunda çok iyi bir karneye sahip olmayan Arnavutluk'ta siyasiler birbirlerini seçimlerde usulsüzlük yapmakla suçlamaktadırlar. Ancak AB sürecinde bu hususun günbegün aşıldığı göze çarpmaktadır (Emin, 2014a: 21-22). Arnavutluk 2010'da AB ile vize muafiyeti anlaşması imzalamıştır (Emin, 2014a: 15-16). 2000 yılında AB tarafından potansiyel aday ülke olarak kabul edildikten sonra 2006 yılında 'istikrar ve ortaklık' anlaşması imzalanmıştır. 2010 yılında ise üyelik müzakereleri başlamıştır. Arnavutluk'un süreçteki olumlu davranışları neticesinde 2010'da Schengen bölgesinde vize muafiyeti hakkı elde etmiştir. 2014'te AB bazı eksiklerin giderilmesi kaydıyla ki bunların başında yolsuzlukla ve organize suçlarla mücadele gelmektedir, aday ülke statüsü vermiştir. 2011'de yapılan bir ankete göre halkın 80,7'si AB üyeliğini desteklemektedir. Demokratikleşme, hukuk ve geçim standartları öncelikleriyle

üyeliği destekleyenlerin yanında Arnavut kimliğini dönüştüreceği yönünde ve fiyatların artacağı yönünde kaygılar taşıyan karşı kesimde bulunmaktadır. Bunun yanında AB reformlarının iç politika malzemesi haine getirildiği ve pragmatist amaçlara hizmet ettiğini düşünenler de mevcuttur (Emin, 2014a: 37-38).

Ülke açısından bir diğer dış ilişkiler meselesi ise Kosova başta olmak üzere diğer Arnavutlarla olan ilişkilerdir. Kosova'nın bağımsızlığı ile birlikte Arnavutlar ikinci bir devlete sahip olmuştur denilebilir. Kosovalı akademisyen Recep Qosja'ya göre bu iki devlet tek millettir. Bu bağlamda Kosova ile Arnavutların birleşmesini savunan, bunun tarihi bir kader olarak görenlerin sayısı gerek hükümetler gerekse halk nezdinde azımsanamayacak bir katededir. Örneğin Kosova Başbakanı Haşim Taçi ‘‘Kosova'nın Arnavutluk ile birleşmesi hayali ile büyüdüm... ancak bu birleşme AB ailesi içerisinde gerçekleşebilir’’ derken, Kosova ile birçok konuda yüksek işbirliği ve dayanışma göstereceğini belirten Arnavutluk yöneticilerinin birleşme fikrine sıcak bakmadığı iddia edilmektedir. Kosova ve Arnavutluk'un bu denli birleşme tartışmalarına konu edilmesi, Arnavutların hedefleri olduğu iddia edilen ‘Büyük Arnavutluk’ söylentileri ile alakalıdır (Emin, 2014a: 33-35).

Ancak görünen odur ki her iki ülkenin birleşme hayalleri bilinçaltılarında mevcudiyetini korumaktadır, ancak gerek Sırbistan faktörü, gerek kalkınma, istikrar ve AB üyeliklerinin her iki ülke için de öncelik olarak telakki edilmesi neticesinde bu mesele henüz pek dillendirilmemektedir. Ayrıca Arnavutluk açısından bir diğer dış politika önceliği olarak da diğer ülkelere (Makedonya, Karadağ, Preşova (Sırbistan) ve Çameria (Yunanistan) dağılmış olarak bulunan Arnavut nüfusun haklarının yaşadıkları ülkelerin hükümetleriyle çatışmaya sebebiyet vermeyecek şekilde savunulması, Yunanistan ile deniz sınırının belirlenmesi ve karşılıklı azınlık sorunları mevcuttur ki böyle bir ajanda da birleşme yoğun olarak dile getirilmekten uzaktır denilebilir (Emin, 2014a: 39-40).

3.2.2. Bosna-Hersek

Nüfusu 3.800.000 olan Bosna-Hersek Batı Balkanların etnik ve dini olarak en fazla çeşitliliğin yaşandığı ülkesidir. Bosna-Hersek % 48'i Boşnak, % 37'si Sırp, % 14'ü Hırvat. (FBiH: % 70 Boşnak, % 28 Hırvat, % 1 Sırp) (RS: % 88 Sırp, % 8 Boşnak, % 4 Hırvat) (Brčko: % 46 Sırp, % 43 Boşnak, % 11 Hırvat nüfustan müteşekkildir. Yine nüfusun tahminen %40'ının Müslüman olduğu Bosna-Hersek'de, %31 Ortodoks, %15 Katolik nüfus mevcuttur. Resmi diller Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçadır. İşsizlik oranının yüksek olduğu Balkan ülkelerinden birisi olan Bosna-Hersek'te işsizlik oranı %28'dir (Ekinci, 2014b: 15).

1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması ile kurulan siyasal sistem oldukça karmaşık bir mekanizmadan meydana gelir ve bu yapı günümüzde de birçok sorunlara sebebiyet vermektedir. Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti adındaki üç farklı entiteden meydana gelen bu yapı farklı statü ve içyapılara sahiptir ve her birinin kendi idari yapılanmaları mevcuttur. On kantondan meydana gelen ve başkenti Saraybosna olan Bosna-Hersek federasyonunda Boşnak ve Hırvatlar çoğunlukta yaşamaktadır. Her kantonun kendine özgü vatandaşlık hakları, bayrak ve sembollerinin olmasının yanı sıra farklı hukuki ve idari yapılanmaları mevcuttur. Federasyon yönetimi kantonlardan bağımsız şekilde savunma, güvenlik, vatandaşlık, enerji, maliye konularında etkili olmaktadır. Bunların haricinde ortak görev ve sorumlulukların paylaşıldığı insan hakları, sağlık, çevre, sosyal güvenlik, turizm vb konular mevcuttur. Bosna Hersek federasyon yapısının haricinde Sırp Cumhuriyeti de Sırpların çoğunlukta yaşadığı entiteyi ifade etmektedir. Kanton yapısından farklı olarak merkezi bir örgütlenmeye sahiptir. Bunun haricinde Brčko olarak adlandırılan Bosna Hersek ile Sırbistan ve Hırvatistan devlet sınırlarının kesişiminde yer alan bölge, Dayton'da çözümlenememiş ve sonraya bırakılmıştır. Uluslararası tahkim mahkemesi ise buranın silahsızlandırılmış özerk bir vilayet olduğuna karar vermiştir ve yürütme organı niteliğinde bir uluslararası gözlemci atanmıştır. 2012 yılında barış ve istikrarın süreceğine kani olunmasının ardından bu organ yönetimi bölge halkına tevdi etmiştir (Ekinci, 2014b: 19-20).

Bosna Hersek'de devlet düzeyinde yasama organları Temsilciler Meclisi ve Halk meclisinden oluşan iki kamaralı parlamentodan ibarettir. Entite düzeyinde ise Bosna Hersek'te yine temsilciler meclisinden ve halklar meclisinden oluşan iki kamaralı yapı mevcuttur. Bunun yanında Sırp Cumhuriyetinde ise yardımcı nitelikte halklar şurası ve senato olmakla birlikte esas yasama organının milli meclis olduğu bir yapı mevcuttur. Devlet düzeyinde Üçlü Başkanlık Konseyi ve Bakanlar kurulundan oluşan yürütme mekanizmasının görev ve yetkileri; dış politika, dış ticaret, gümrük, para politikaları, göçmen ve mültecilerin durumu ve ulusal hava trafiğinin düzenlenmesi gibi belli başlı alanlarla sınırlıdır. Diğer konular entite yönetiminin tasarrufuna bırakılmıştır. FBiH'den Boşnak ve Hırvat üyeler, Sırp Cumhuriyetinden ise Sırp üyeler doğrudan halkları tarafından 4 yıllığına seçilirler ve her üye konsey başkanlığını 8 aylık dönem için yürütür. Konseyde kararların oybirliği ile alınmasına çalışılır. Bakanlar kurulunda her entitenin en az üçte bir oranında temsil edilir ve kurul riyasetindeki dönemsel değişimin her entiteye uygulanması genel kabul görmüştür. Entite düzeyinde de yine kendi cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu olan küçük devletçikler mevcuttur (Ekinci, 2014b: 21-26).

Dayton antlaşması farklı entiteler arasında bir güç dengesi kurulması amacıyla oldukça girift bir bürokratik yapı meydana getirmiştir. Ekinci'nin ifadesiyle;

Brčko'nun statüsünün belirlenmesi, savaş suçlularının yargılanması, adil ve serbest seçimlerin gerçekleştirilmesi, silahlı kuvvetlerin birleştirilmesi ve merkezi güvenlik kurumlarının oluşturulması gibi meseleler büyük ölçüde çözümlenmişse de ülkenin siyasi, idari, ekonomik ve sosyal yapısı anlamlı bir bütünlük arz etmekten uzaktır (Ekinci, 2014b: 33).

Ülke; devlet, entite, kanton ve belediyeler şeklinde 4 farklı kurumsal mekanizmadan oluşan yapısı itibariyle her türlü siyasi, idari külfetlere ve sorunlara müsait bir yapıyı teşkil etmektedir. Irk mensubiyetleri arasında güç dengesi oluşturulmaya çalışılması her entitenin kendi çıkar ve amaçlarına daha fazla ağırlık vermesine yol açmaktadır. Bu durum ortak karar alma süreçlerini çoğu zaman sekteye uğratmaktadır. Ortak bir zeminde, üst kimlik etrafında bir vatandaşlık hissini yerleşmemiş olması normalleşme ve sosyo-ekonomik kalkınmanın önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır (Ekinci, 2014b: 33-35).

3.2.3. Kosova

1389'dan itibaren Osmanlı egemenliğinde kalan Kosova 1912'de Sırp-Hırvat-Sloven krallığı egemenliğine geçmiştir. 1944'ten sonra Tito Döneminde Yugoslavya'nın iki özerk bölgesinden birisi olan Kosova'ya talepleri federe cumhuriyet yönünde olmasına rağmen 1974'te yapılan bir anayasal düzenlemeyle Voyvodina ile birlikte genişletilmiş özerklik verilmiştir. 1980'de Tito'nun ölümüyle bağımsızlık taleplerini daha şiddetli dile getirmeye başlayan Kosova Arnavutları diğer taraftan yoğun Sırp Milliyetçi baskılarına maruz kalmışlardır. 1989'da Miloseviç'in Kosova savaşının 600. Yıl dönümünde Kosova Ovasında Yugoslavya içerisinde yaşayan tüm ulusları tehdit eder nitelikteki konuşması ve ardından gelen Kosova'nın özerkliğinin kaldırması Kosova için dönüm noktası olmuştur. 1990'lı yıllardan önce ülke dışında örgütlenen Kosova Bağımsızlık mücadelesinin askeri kanadı UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu) bu dönemden itibaren etkinliğini arttırmaya başlamıştır. 1998'de Kosovalıları göçe zorlayarak etnik temizlik yapmayı düşünen Sırlara karşı Bosna Savaşındaki farklı olarak uluslararası aktörler harekete geçmiştir. NATO'nun 'Müttefik Güç Harekâtı' operasyonu 77 gün sürmüş ve Haziran 1999'da sona ermiştir. Ardından Sırların çekilmeyi kabul etmesiyle NATO'nun *Kosova Force* adını verdiği kara ordusu (KFOR) Kosova'ya girmiştir ve Kosova UNMİK denilen BM'nin geçici idaresine geçmiştir. Böylece Kosova'nın bağımsızlık süreci de başlamıştır (Emin, 2014b: 16-18). Ardından BM Genel Sekreteri Ahtisari'nin planında yer alan "Kosova'nın başka bir ülke ile birleşip

bölünmeyeceği’’ esas alınarak 17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkiye, ABD ve Arnavutluk Kosova’nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeler olurken BM Güvenlik Konseyi üyelerinden Rusya ve Çin Kosova’yı tanımamaktadırlar (Emin, 2014b: 18-19).

Nüfusu 2.126.708 olan ve başkenti Prizren olan bu genç Batı Balkan ülkesi Arnavutların Balkanlardaki ikinci ülkesi- nüfusun %92’si- olarak ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Balkanlarda ‘ikinci Arnavut ülkesi’ olarak anılmaktadır. Diğer etnik guruplar ise; %5,3 Sırlar, %1,6 Boşnak ve %1,5 Türk ve diğer etnik unsulardan müteşekkildir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016ı). %96’sı Müslüman olan bir ülke olması (diğer %2,2 Katolik, %1,5 Ortodoks) hasebiyle de son derece önemli bir pozisyona sahiptir. 17 Şubat 2008’de Sırbistan’dan ayrılmış, bağımsızlığı 2010 yılında BM’nin aldığı 1244 nolu karar ile meşruiyet kazanmıştır (Bu karar ile aynı zamanda Sırlar Kosova’dan çekilmek zorunda kalmıştır). Resmi dilin Arnavutça ve Sırpça olduğu Kosova’da Türkçe, Boşnakça ve Romca bu etnik gurupların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde resmi dil olarak kullanılmaktadır. Para birimi olarak Avro kullanılmaktadır. GSYHİ ve kişi başına düşen milli geliri itibariyle Avrupa’nın en yoksul ülkelerinden birisi olan Kosova’da işsizlik oranı da son derece yüksektir, %45. Ülkenin en önemli dış politika meselelerinin başında şüphesiz Sırbistan ile olan ilişkileri gelmektedir. 2011 yılına kadar üst düzey bir görüşmenin gerçekleşmediği ilişkilerde 2012 yılında AB Yüksek Temsilcisinin arabuluculuğunda görüşmeler başlamış ve Nisan 2013’te 15 Maddelik Brüksel Antlaşması ile taraflar arasında önemli konularda uzlaşma sağlanmıştır. (Kosova’da Sırp belediyeler topluluğu oluşturulması, dolaşım serbestliği, polisin tek çatı altında ‘Kosova Polisi’ ismiyle örgütlenmesi, hukuk sistemi ve gümrük sisteminin işlevselliğinin sağlanması, her iki ülkenin birbirlerinin AB üyelik süreçlerinin bloke etmeyeceğinin taahhüdü gibi) (Emin, 2014b: 13-16). Diyalog kurulması amacıyla bunun gibi bir takım girişimlerde ve mutabakatlarda bulunulmuştur ancak Sırbistan Kosova’yı hiçbir şekilde tanımayacağını ifade etmektedir (Emin, 2014b: 35). Türkiye gerek İslam İşbirliği Teşkilatında (İİT) gerekse üyesi olduğu diğer uluslararası kuruluşlarda Kosova’nın tanınması için yürüttüğü lobicilik faaliyetlerinin önemi çok büyüktür.

Kosova bu süreçte gayretli ve isteklidir. Bağımsızlığını tanıyan devletlerin sayılarının artması, Sırbistan ile sınırlarının netleşmesi ve Kuzey bölgesinin (Mitrovitsa’da yaklaşık 15.00 Sırp, 3000 Arnavut, 2000 Boşnak, 600 Türk, 500 Roman’ın yaşadığı tahmin edilmektedir) Kosova’ya entegre olmasının sağlanması gibi talepleri bulunmaktadır (Emin, 2014b: 29-30).

Kosova'nın bugün en büyük dış politika hedefleri arasında NATO ve AB'ye üye olmak yer almaktadır. Henüz BM üyesi olmadığı için NATO'ya başvuramayan Kosova için AB üyeliği ise ülke içerisindeki ekonomik ve yapısal sorunların çözümü, refah ve kalkınmanın sağlanması için gerek hükümet gerekse halk nezdinde son derece hayati görülmektedir. Kosova AB ile Ortaklık Antlaşması (Stabilization and Association Agreement-SAA) imzalayarak üyelik müzakerelerine başlamıştır. Bunun yanı sıra Kosova, AB ile vize serbestisi anlaşması bulunmayan tek Balkan ülkesidir (Emin, 2014b: 38-39).

Kosova'nın üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar IMF, Dünya Bankası, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Venedik Komisyonu, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'dir. Belgrad-Priştine Diyalog Süreci'nde mutabakata varılan formül çerçevesinde Bölgesel İşbirliği Konseyi'nde (BİK) de kendi ismiyle temsil edilir hale gelen Kosova kendi ismiyle Avrupa Yatırım Bankası ile çerçeve anlaşması imzalamıştır yine kendi ismiyle Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci'nin (GDAÜ)'nün toplantılarına ve Bölgesel Silahların Kontrolü Doğrulama ve Uygulama Yardım Merkezi'nin (RACVIAC) toplantılarına üye ülkelerle eşit şartlarda katılmaktadır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016f).

3.2.4. Makedonya

Makedonya tarihinin başlangıcı meselesi günümüzde Makedonya'nın yaşadığı birçok siyasi sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Etnik Makedonların kendilerini Büyük İskender dönemini kapsayacak şekilde geriye giden 'antik Makedon' olarak tanımlamaları Yunanistan'la ve Bulgaristan'la başta olmak üzere anlaşmazlıklara sebebiyet vermektedir. Günümüzde bir ulus devlet olan Makedonya 8 Eylül 1991'de yapılan referandumla bağımsızlığını ilan etmiştir. Diğer Balkan ülkelerinin aksine çatışmasız bir şekilde bağımsızlık elde edilmiştir. Ancak Miloseviç yönetimindeki Yugoslavya'nın saldırı ihtimaline karşı BM'ye bağlı, ABD askerlerinden oluşan bir önleme gücünün (United Nations Preventive Deployment –UNPREDEP) ülkeye gelmesi ile Yugoslavya ve Makedonya arasında uzlaşma sağlanmış ve sınırlar belirlenmiştir (Emin, 2014c: 15).

Makedonya'nın resmi dili Makedoncadır. Arnavut ve Türklerin yoğun olduğu bazı il ve ilçelerde ise Arnavutça ve Türkçe resmi dil olarak kullanılmaktadır. Etnik olarak çok zengin bir ülke olan Makedonya'da çok sayıda farklı unsur bulunurken Hırvatça, Sırpça, Romca, Ulahça gibi diller de konuşulmaktadır. Makedonya'da etnik farklılıklar olduğu gibi dini çeşitlilik de bulunmaktadır. Ülke halkının yaklaşık %67'si Ortodoks Hıristiyan, %30'u

Müslüman ve %3'ü diğer dinlere mensuptur. Nüfusu 2.022.547 olan Makedonya'da en son 2002'de yapılan nüfus sayımına (Nüfus sayımı ülke siyasetini şekillendiren etnik unsurların, güncel nüfus oranını ortaya çıkaracak olması sebebiyle tartışmalara neden olmaktadır) göre ülkenin etnik dağılımı: %64,2'si Makedon, %25,2'si Arnavut, %3,9'u Türk, %2,7'si Roman, %1,8 Sırp ve %2,2 diğer etnik guruplardır (Emin, 2014c: 13-14).

Makedonya'nın en önemli meselelerinden birisi olan isim sorunu gerek Yunanistan ile olan ilişkilerini-örneğin Makedonya NATO adayı bir ülke olarak gerçekleştirmesi gereken askeri reformları tamamlamasına rağmen Yunanistan'ın vetosu sebebiyle üyeliği gerçekleşmemektedir (Emin, 2014c: 22). -gerek sair uluslararası münasebetlerini doğrudan etkileyen bir sorundur. Bugün 140 civarında ülke Makedonya'yı Makedonya Cumhuriyeti olarak tanımaktadır ancak Yunanistan'la yaşanan isim problemi yüzünden Makedonya; AB, BM ve NATO gibi uluslararası kurumlarda FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia) olarak anılmaktadır (Emin, 2014c: 15). Bunun yanında Makedonya'nın Bulgaristan'la dil ve ortak kültürel değerler konusunda, Sırbistan'la Kilise konusunda, Arnavutlarla da Makedonya'da yaşayan Arnavutlar konusunda sorunlar da bulunmaktadır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016h).

Makedonya diğer Batı Balkan ülkeleri gibi ekonomik ve siyasi anlamda yapısal problemlerini henüz aşamamış bir ülkedir. Çok dilli, çok kültürlü, çok uluslu, çok dinli kozmopolit bir yapıya sahip olan Makedonya'da bu farklılıklar çoğu zaman bir zenginlik sebebi değil yaşanan gerginliklerin ana sebeplerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Arnavutlar ile Makedonlar arasında sürekli sıcak olarak devam eden rekabet siyasi hayatı da şekillendiren meselelerin başında gelmektedir. Özellikle Arnavutların Kosova ve Arnavutluk sınırlarına yakın yerlerde yaşamaları etnik gerilimlerin bölgesel nitelikte tehlikelere dönüşebilme potansiyelini oluşturmaktadır (Emin, 2014c: 25).

3.2.5. Sırbistan

Yaklaşık 7.300 milyon nüfusa sahip Sırbistan'da halkın % 83'ü Sırp geri kalanı ise Macar, Boşnak, Romen, Yugoslav ve Karadağlıdan oluşmaktadır. % 85'i Ortodoks, % 5.5 Katolik ve 3.2'si ise Müslüman'dır. Ekonomik sorunlar ve işsizlik en büyük sorunların başında gelmektedir.

Sırp Ortodoks kilisesi Sırp milliyetçiliğinin ateşli bir savunucusu olan oldukça siyasileşmiş bir kurumdur. Bunun yanında Müslümanlar (yaklaşık 230 bin) Sancak ve Preşevo'da yoğun olarak yaşamaktadır. Sancaktaki Müslümanların bağlı olduğu iki diyanet

kurumu varken (Bunlardan birisi Saraybosna'yı diğeri Belgrad Riyasetini merkez kabul eder, her iki Riyasetin merkezi de birleşmeyi kendi bünyelerinde yapmaya çağırır. Sırbistan tarafından çıkarılan 'her topluğun bir dini cemaati olur' kanuna rağmen bu iki başlılık sürmektedir. Sırbistan'ın Vakıf mallarını iade kanunu çıkarması bunun aslında en önemli sebebedir) Preşevo'da genelde Kosova Riyaseti etkili olmaktadır (Ekinci, 2014d: 36).

Hakkında Balkanların Orta Avrupa'ya açılan kapısı yakıştırması yapılan Sırbistan'ın bağımsızlığı 1878 yılında resmen tanınmıştır 1. Dünya Savaşı sonrasında Hırvat ve Sloven krallıklarıyla birleşerek Belgrad Merkezli Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı oluşturulmuş ancak 1929 yılında meclisin feshedilmesiyle devletin adı Yugoslavya Krallığı olarak değiştirilmiştir. Çetnikler (Kraliyet Yanlısı Sırp Milliyetçiler) ile Komünizmi savunan Partizanlar arasında yaşanan iç savaş neticesinde Tito önderliğinde hâkimiyeti ele alan Partizanlar Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Karadağ ve Makedonya ile birlikte özerk eyalet olan Voyvodina ve Sırbistan'a bağlı bir özerk bölge olan Kosova'dan oluşan Yugoslavya'da milliyetçilik yasaklanmış ve federal birimlere geniş haklar tanınarak gerilimlerin önüne geçilmiştir. 1974'de Hırvatlarca başlatılan ayaklanma neticesinde özerk birimlerin yetkileri genişletilmiş ve Kosova'ya özerk eyalet statüsü tanınmıştır. 1980'de ölen Tito'nun ardından Sırp'ların en geniş topluluk olmaları suretiyle daha geniş yetkilere sahip olması gerektiği iddiası milliyetçiliklerin tırmanmasına ve gerilimlerin hızlanmasına sebep olmuştur. 1990 yılında Yugoslavya Komünist Birliği'nin dağılması ile neticelenen bu süreç büyük bir kargaşayı da beraberinde getirmiştir. Hırvatistan ve Bosna Hersek gibi içerisinde birçok Sırp'ın yaşadığı ülkelerin Belgrad yönetimine cephe almasıyla Sırp topluluklar ayaklanmıştır. Yugoslavya savaşları neticesinde 1991'de Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Kosova, 1992'de de Bosna Hersek de referandumları neticesinde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Dayton Barış Anlaşması ile noktalanmış bu sürecin ardından Miloseviç Kosova'da yeniden kontrolü ele almak düşüncesi ile orantısız güç kullanmak suretiyle harekâta başlamış buna mukabil Arnavutlarca oluşturulan Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) kuvvetli bir şekilde direnmiştir. Bunun üzerine 1999 yılında NATO'da Yugoslavya harekâtı başlatarak meseleye müdahil olmuştur. Öte taraftan iç politikada Miloseviç'e artan tepkiler muhalefetin elini güçlendirerek muhalefeti iktidara taşımıştır. Bu yılların ardından Sırbistan'da köklü bir reformizasyon süreci başlatılmıştır. Demokratikleşme, Liberalleşme, savaş suçlularının üzerine gidilmesi gibi kararlı adımlar atılmaya başlanmıştır. 2003'te Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kaldırılmış ve Sırbistan-Karadağ birliği kurulmuştur. Ancak 2006 yılındaki referandumla birlikte Karadağ ile Sırbistan

resmen ayrılmışlardır. 2008 yılında da Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. AB tarafından desteklenen Kosova'nın bağımsızlık kararı gerek ülkenin AB sürecinin niteliğini etkilemiş gerekse iç siyasette halen milliyetçi çevrelerin söylemlerini etkilemiştir. Sırbistan 2012 yılında AB'den adaylık statüsü almış ve müzakerelerine halen devam etmektedir (Ekinci, 2014d: 13-19).

Ülkenin gündeminde Kosova ile yürütülen diyalog süreci önemli yer tutmaktadır. Sırbistan tarafından Kosova'nın bağımsızlık kararı tanınmamıştır. AB'nin Kosova'yı tanınması ve Sırbistan'ın tam üyeliği için Kosova-Sırbistan ilişkilerinin normalleşmesini ön koşullardan biri olarak öne sürmesi iç politikadaki siyasi aktörler arasında önemli ayrışmalara sebep olmuştur. 2011 yılında Sırbistan hükümeti AB arabuluculuğunda ilişkilerin normalleşmesi amacıyla görüşmeleri kabul etmiş ve sınır geçişleri, serbest dolaşım gibi konularda ortak rejim belirlenmiştir. 2013 yılında imzalanan temel mutabakat metniyle, Sırbistan Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırp'ların Kosova anayasa ve kurumlarıyla uyumlu hareket etmesi gerektiğini kabul etmiş buna karşılık Kosova'da Sırp'ların yaşadığı bölgelere geniş yerel yönetim yetkileri vermiştir. Halk nezdinde ise Kosova konusunda bir bıkkınlık vardır ve genel olarak AB üyeliği konusunun ve refah beklentilerinin ön planda olduğu söylenebilir. Yapılan kamuoyu yoklamalarında halkın $\frac{3}{4}$ 'ünün Kosova'yı bağımsız bir ülke olarak kabul ettiği görülebilmektedir. Buna karşılık büyük siyasi partiler ise Kosova bağımsızlığının asla tanınmayacağı konusunda hemfikirlerdir (Ekinci, 2014d: 25-27).

AB üyelik süreci -Kosova konusunun önceliği konusunu direten milliyetçi ve muhafazakâr partilerin dışında- Sırbistan'ın önem verdiği dış politika konularının başında gelmektedir;

AB'nin 2013 yılı sonunda yayınladığı ilerleme raporunda, Sırbistan'ın üyelik için siyasi kriterleri büyük ölçüde sağlamakla beraber kamu ve yargı reformu, yolsuzlukla ve organize suçlarla mücadele, basın özgürlüğü ve azınlıkların korunması gibi alanlarda birtakım adımlar atması beklendiği kaydedilmektedir. Ekonomik kriterler bakımından ise ülkede serbest ve rekabetçi piyasanın yerleşmesi için önemli yapısal reformlara ihtiyaç bulunmaktadır. AB ayrıca Sırbistan ile Kosova arasındaki ilişkilerin normalleşmesini üyeliğin bir ön koşulu olarak ortaya koymaktadır (Ekinci, 2014d: 27).

Güvenlik ve Savunma konularında askeri tarafsızlık ilkesini benimseyen Sırbistan'da Batı bloğuna bağlı bir askeri oluşum yerine denge unsuru ile diğer bloklarla ilişki kuran bir anlayış mevcuttur. NATO'nun 1992'de Bosna Hersek'e ve 1999'da Kosova'ya yaptığı müdahaleler (gayri meşru ve gayri insani olarak görülmekte ve ekonomi ve altyapıya büyük

zarar verdiği savunulmaktadır) ile olumsuz imajı bu tutumu sürdürmede etkili olmaktadır (Ekinci, 2014d: 28-29).

Yerel meselelerde ve Azınlık meselelerinde Sırbistan, gündemi son derece yoğun bir ülkedir. Voyvodina halen anayasal özerklik statüsüne sahip iki bölgeden biridir. Kosova'nın bağımsızlığı neticesinde Sırbistan'ın mevcut tek fiili özerk bölgesi konumundadır. Bölgede sayıca en yoğun nüfusa sahip Macarlar yoğun olarak yaşadıkları bölgede özerklik talep etmekte ve bu da Macaristan hükümeti tarafından desteklenmektedir. Preşova vadisi Kosova ve Makedonya ile sınırdadır ve çok sayıda Arnavut yaşamaktadır. Bunlar her ne kadar özerkliklerinin tanınması ve Kosova ile birleşme eğiliminde olsalar da Sırbistan ve uluslararası toplum tarafından bu karar tanınmamaktadır. 2000'lerin başlarından sonra bu bölgede Arnavutların yaşadığı bazı bölgelerde Arnavutça resmi dil olarak kabul edilmiştir. Preşevo'daki Arnavutlar daha fazla hak ve özerklik talebinde bulunmakta ayrıca kendilerinin tarihsel olarak da Kosova'nın bir parçası olduklarını savunmaktadır. Buna karşılık Sırbistan da Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırpırları örnek göstermektedir. Buna karşılık tıpkı Novi Pazardaki Boşnakların arasında olduğu gibi Preşevo'daki Arnavutlar arasında da bölünmüşlük mevcuttur (Ekinci, 2014d: 31-37).

3.2.6. Karadağ

13.812km² alanı ve 660.000 nüfusu ile Batı Balkanların en küçük ülkesi olan Karadağ 2006 yılında Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. İlk kez 1878 Berlin Antlaşması ile Bağımsızlığını kazanan Karadağ ardından 1918'de Sırbistan'la birleşmiştir. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinde özerk statüye sahip olan ülke birliğin sağılmasının ardından da Sırbistan ile federal ortaklığını devam ettirmiştir. Miloseviç'in baskıcı yönetiminin ayrılık yönündeki talepleri güçlendirdiği Karadağ'da 2000'li yıllarda Miloseviç'in devrilmesiyle yeni statü talepleri hız kazanmıştır. 2002 yılında imzalanan anlaşma ile Sırbistan ve Karadağ arasında gevşek ve federal yapıya geçilmesi kararlaştırılmış, 2003'te ise Sırbistan Karadağ birliği resmen kurulmuştur. 2006 yılında yapılan referandumda %55 ayrılık yönünde oy kullanılmasıyla Haziran 2006'da Karadağ bağımsızlığını resmen ilan etmiştir. Karadağ'da % 45'i Karadağlı, % 29'u Sırp, %9'u Boşnak, %5'i Arnavut, Yüzde 3'ü Karadağlı (Slav) Müslümandan oluşan etnik yapının yanında %72 Ortodoks, % 19 Müslüman ve % 3 Katolik'ten oluşan dini yapı mevcuttur (Ekinci, 2014c: 11-14). Müslümanlar genelde ülkenin güneyinde ve doğusundaki Sancak bölgesinde yaşamaktadırlar. 2012'de Karadağ Hükümeti ile Karadağ İslam Birliği arasında imzalanan protokolle Müslüman cemaati resmen

tanınmış olup Müslümanların kamu ve özel sektörde başörtüsüyle çalışabilme, Cuma namazı ve bayram izni gibi dini birtakım hakları güvence altına alınmıştır. Ayrıca İslam Birliği'nin tek başına çözemediği meseleler için Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na danışılması kararlaştırılmıştır (Ekinci, 2014c: 55-56).

Azınlık hakları konusunda Sırbistan'dan ileri olan Karadağ'da 2007 anayasasında azınlıkların ve bireylerin toplu hakları açıkça belirtilmiş, ulusal azınlıkların milli, etnik, kültürel ve dini özelliklerini ifade etme, koruma ve geliştirme haklarına sahip olduğu, haklarını korumak için ulusal konseyler oluşturabilecekleri, dil ve alfabelerini şahsi, kamusal ve resmi işlerinde kullanabilecekleri, kamu görevlerinde ve idarede nüfusları nispetinde olmak üzere temsil hakkı elde edebilecekleri belirtilmiştir (Ekinci, 2014c: 18-19).

AB üyelik süreci, NATO üyeliği tartışmaları, Sırp Siyaseti, Yolsuzlukla Mücadele gibi konular Karadağ siyasetindeki öncelikli konulardır. Karadağ'da çoğunluk oluşturacak bir etnik grup yoktur, devlet de tüm farklı etnik ve dini topluluklara yurttaşlık esasında eşitlik ve adalet çerçevesinde muamelede bulunmaktadır bu durum da bölgeye istikrar ve barış anlamında örnek olabilecek mahiyette bir meziyettir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016d).

2008'de AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunan Karadağ'a 2009'da Schengen vize hakkı tanınmıştır. Üyelik müzakereleri ise 2012'de resmen başlamış olup AB üyeliği meclisteki tüm siyasi partiler tarafından ve halk tarafından da büyük destek görmektedir. Bağımsızlığın ardından NATO üyeliğinin elzem görüldüğü Karadağ'da Avrupa-Atlantik taraftarları bu üyeliği desteklerken Sırbistan ve Rusya'yı destekleyen siyasi guruplar NATO'ya karşı çıkmaktadır. Bağımsızlık sürecinde ilişkilerde yaşanan soğukluk son yıllarda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Sırp temsilcisi partilerin geleneksel Sırbistan tarafgirliği ile yürütülen politikaların yanında genel olarak ilişkilerde bir yumuşamanın olduğu söz konusudur. Yolsuzluk ve rüşvet Karadağ'da yaygın olarak mevcudiyetini korumaktadır ve bu durum AB üyelik sürecinin önündeki önemli engellerden birisini oluşturmaktadır (Ekinci, 2014c: 21-24).

3.2.7. Hırvatistan

Yaklaşık 4 milyon 300 bin Nüfusa sahip Hırvatistan'da etnik bir homojenlikten söz etmek mümkündür zira Hırvatlar nüfusun %90,4'nını oluştururken Sırp'lar %4,4 ile en büyük azınlık gurubu temsil etmektedirler. Geri kalan %6 civarındaki nüfus ise Boşnak, Macar, Slovak, Çek ve Çingenelerden meydana gelmektedir. Hırvatları diğer Balkan

Hıristiyanlarından ayıran bir özellik olarak Katolik inancını benimsemesi kabul edilebilir (Agency, 2017). 2013'te 28. Üye olarak Avrupa Birliğine katılan, parlamenter demokrasi ile idare edilen Hırvatistan 20 idari bölge ve Zagreb şehrinden oluşmaktadır, yerel yönetimler doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Yaklaşık 800 yıl Macaristan (ve Avusturya-Macaristan), yaklaşık 200 yıl önemli bir bölümü Osmanlı egemenliğinde kalan Hırvatistan 1918'de, kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının (sonra Yugoslavya Krallığı) bir parçası olmuştur (Ekonomi Bakanlığı, 2016a).

Günümüzde işsizlik Hırvatistan'ın en büyük makroekonomik sorunlarından biridir, özellikle genç işsizlik %40 gibi yüksek oranlarda seyretmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2016b). 1 Temmuz 2013'te gerçekleşen AB üyeliği Hırvatistan'ı diğer ülkeler nezdinde farklı bir pozisyona yerleştirdiği açıktır. Ancak yolsuzluk kayırmacılık ve organize suçların mevcudiyeti gibi kronikleşmiş sorunlar, milliyetçiler-eski komünistler-liberaller arasındaki kutuplaşmalar AB üyesi bir ülke olmasına rağmen Hırvatistan'ın üstesinden gelmesi gereken sorunlarıdır. Hırvatistan'ın üyeliği ile hâlihazırda diğer Batı Balkan ülkelerinin etrafı AB üyeleri ile çevrilmiş durumdadır. Bu durum Hırvatların Balkanlı kimliğinden uzaklaşarak Avrupalı kimliğine bürünmesine sebebiyet vererek bir yabancılaşma yaratacağı ve bu durumun da özellikle Bosna-Hersek gibi uzun sınırdaşları başta olmak üzere sınır geçişleri, Bosna'daki Hırvat topluluğun statüsü vb. konularda sorunlar oluşturabileceği düşünülmektedir (Ekinci, 2013).

3.3. TDP İçin Batı Balkanların İfade Ettiği Anlam

Batı Balkanlar Türk Dış Politikasının geleneksel olarak önem verdiği coğrafyalardan birisi olagelmıştır ve bunun bir takım iç ve dış dinamikleri bulunmaktadır. Öncelikle daha öncede değinildiği gibi Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluk mirasının en önemli kurumsal devam ettiricisi olması özellikle yakın coğrafyasına yönelik yürüttüğü politikalarda önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır. Bu bağlamda TDP, Batı Balkanlar özelinde politika üretirken teşvik edici bir takım dinamiklere sahiptir, Osmanlı mirasının bölgedeki varlığı ve sürdürülmesi gerekliliği düşüncesi, misak-ı milli sınırları dışında yaşayan Türk ve Müslüman unsurların baskılara maruz bırakılmadan mevcudiyetlerinin korunmasına ve sürdürülmesine önem verilmektedir.

Bunların yanında jeopolitik olarak Balkanların ehemmiyeti Türkiye için de büyüktür. Jeopolitik analizlerin incelendiği makalesinde Davutoğlu bu duruma dikkat çekmektedir;

Mackinder (1861-1947)'in kara jeopolitiğinde siyasi tarih jeopolitik temellere indirgenmiş ve dünya coğrafyası mihver saha, iç kuşak ve dış kuşak alanlarına ayrılmıştır. Mackinder'e göre kesin dünya hâkimiyeti için Avrasya hâkimiyeti gerekmektedir. Nazi yayılmacılığını bilimsel bir meşruiyet zeminine oturtmaya çalışan, jeopolitiğin bütün tabii ve beşeri bilimleri kapsayan bir bilim olduğunu iddia eden ve *Lebensraum* teorisi ile meşhur Haushoffer'de dünya hâkimiyeti için Avrasya'ya özel önem atfetmiştir. İşte bu Avrasya hâkimiyeti için Mackinder'e göre *Heartland (İç Ülke)* hâkimiyeti, heartland hâkimiyeti içinse Doğu Avrupa hâkimiyeti gerekmektedir (Davutoğlu, 1986: 6).

Geleneksel TDP'nin önemli bir prensibi olan Batıcılık prensibi bağlamında Balkanlar Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı, bağdaştırıcısı olma gibi mühim bir pozisyona sahiptir (İsen ve Babalı, 2012: 263). Oran'a göre Türkiye Akdenizli ve Balkanlı kimliğine atıf yapmak suretiyle Batılı yönüne vurgu yapmaktadır. TDP'nin siyasi ve ekonomik olarak takip ettiği Batı Avrupa'ya ulaşmak içinse Balkanlar bir geçiş güzergâhıdır. Bu gerçek kolay kolay değişmeyeceğe benzemektedir. Nitekim Rusya ve Ortadoğu ülkeleri ile ticaret artmaktadır ancak AB ülkeleri hala Türkiye'nin en büyük ticari partneridir. Bu bağlamda Balkanlar ve Balkanların güvenliği ve barış ortamı Türkiye açısından ayrıca önem taşımaktadır (Dede, 2014: 1). Bunun yansısı Balkanların Türkiye'nin askeri ve ekonomik güvenliği bağlamında da son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanında milliyetçiliğin çoğu zaman uçlarda yaşandığı ve çoğu zaman çatışma yaşanma potansiyelini koruyan Batı Balkan coğrafyasında ortaya çıkabilecek kıvılcımların enerji güzergâhlarını tehdit edeceği, jeopolitik kırılmalara sebebiyet vereceği ve bu durumun bölgeyle ilgili uluslararası ve küresel aktörler arasında ciddi çatışmalara sebebiyet vereceği düşünülmektedir. Türkiye ise bu durumdan ciddi biçimde etkilenecek ülkelerin başında yer almaktadır.

Son olarak da bölgede geçmişte yaşanan savaşlar sonucu büyük göç dalgalarına maruz kalan Türkiye'nin Batı Balkan kökenli milyonlarca vatandaşa ev sahipliği yapmasından kaynaklanan bir iç politika konjonktürüne sahip olmasıdır. TDP'nin kriz zamanlarında bölgedeki gelişmelere bigâne kalması iç politikada böylesine geniş bir kitlenin özgül ağırlığını riske atmak anlamına gelmektedir (İsen ve Babalı, 2012: 263). Örneğin köklü özellikle Balkanlı nüfusun oluşturduğu lobiler (Arnavut Kardeşliği Kültür ve Dayanışma Derneği-1952, Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği-1975, Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği-1985) özellikle göçmen halk üzerinde son derece etkilidir ve TDP yön verebilecek

ciddi demografik kurumlar olarak değerlendirilmektedir (Uzgel, 2001b: 170). Balkanlardaki bazı guruplar Türkiye'yi kendilerine doğal müttefik olarak görmekte ve Türkiye ile organik bağları olduğunu düşünmektedir. Ayrıca Balkanlar bir bölge olarak Türkiye'nin ulusal kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur, tersi olarak da Balkan ülkelerinin ulusal kimliklerinin oluşumunda da Osmanlı ya da Türklerin etkileri son derece önemlidir (Çalış ve Akgün, 2001: 227) denilebilir. Bu bağlamda Türkiye'nin Balkanlarda yaşanan gelişmelere bigâne kalması, herhangi bir müdahale de bulunmaması bir takım içsel ve dışsal faktörler sebebiyle düşünülemeyecek bir bahistir. Her ne kadar eski olarak nitelendirdiğimiz cumhuriyet döneminde Balkanlar ihmal edilmişse de özellikle soğuk savaş sonrası dönemdeki gelişmelere bakıldığında iç faktörler ve kamuoyu baskısı Türkiye'yi Balkanlarla ilgilenmeye zorlamıştır denilebilir. Türkiye'de yaşayan azımsanamayacak miktardaki Balkan kökenli nüfus ve özellikle milliyetçi-muhafazakâr kesim arasında Balkanlara duyulan özlem, sorumluluk hissi vb. duygular diğer jeopolitik/reel-politik çıkarlar dışında Türkiye'yi Balkan gelişmelerine müdahil olma zorunluluğu oluşturan faktörlerdir.

3.4. Geleneksel TDP ve Batı Balkanlar

TDP'nin bölgeye yönelik tutumu Cumhuriyetin ilk yıllarında statükoculuk, içeride ve dışarıda barışa, diğer ülkelerin toprak bütünlüklerine riayetkâr tutum çerçevesinde şekillenmiş ve bu da Türkiye'nin 1934 yılında Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ile birlikte Balkan Paktına önderlik eden ülkeler arasında yer almasına sebep olmuştur. Diğer bir ifadeyle iki savaş arası dönemde TDP'nin Balkan politikası tarafsızlık, anti-revizyonizm, bölgesel işbirliği politikalarının bir sentezi olarak karşımıza çıkmaktadır (İsen ve Babalı, 2012: 264-265). Brown'a göre Ankara'nın başkent olduğu yeni Türkiye Osmanlı'nın diğer eşyalarının birçok parçasıyla birlikte Balkan hırslarını da terk etmiştir. Artık Türkiye'nin dış dünyadaki dikkati eğitim ve taklit amacıyla Batı Avrupa'ya yönelmiştir (J.Brown, 2000: 182).

II. Dünya Savaşı öncesinde TDP Balkan politikası İtalya'nın yayılma alanı olması sebebiyle önemli güvenlik kaygılarıyla büyük oranda şekillenmiştir (Uzgel, 2001b: 167-171). Soğuk Savaş döneminin başlaması ile birlikte Balkanlar NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan, Bulgaristan-Romanya ve Arnavutluk'tan oluşan Doğu Bloku ülkeleri ve Bağlantısızlar hareketini bölgede temsil eden Yugoslavya'dan oluşan üç parçalı bir coğrafya görünümündedir (İsen ve Babalı, 2012: 265). TDP soğuk savaş döneminde bölgeyi komünist yayılmacılık alanı ve azınlık sorunlarına gebe siyasal bunalım merkezi şeklinde yorumlamıştır (Uzgel, 2001b: 167-171).

Avrupa'yı ikiye ayıran demir perdenin yıkılması ve iki kutuplu küresel sistemin sona ermesi neticesinde Balkan coğrafyasında da ciddi bir güç boşluğu oluşmuş ve çatışmalara zemin oluşturabilecek gelişmeler yaşanmıştır. Yugoslavya'nın dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi neticesinde oluşan güç boşluğunu ekonomik ve siyasi olarak doldurabileceği düşüncesi taşıyan Türkiye ayrıca Bosna, Makedonya, Arnavutluk gibi ülkelerdeki tarihsel bağlarını kullanarak yakınlaşma ve etki oluşturma düşüncesi taşımıştır (Uzgel, 2001a: 281). Soğuk savaşın bitimiyle beraber Yugoslavya diğer Balkan ülkelerine nispeten gerek ekonomik yapısı ve özyönetimi, 1960'lardan itibaren başlayan liberalleşme hareketleri ile etnik yapısı ve federal sistemi ile farklılık arz etmekteydi. Burada mevcut ülkelerde genel olarak Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte etnik milliyetçilikler yeniden yükselişe geçmiş bulunmaktaydı. Yukarıda da bahsedildiği üzere Batı Avrupa tarafından literatürde Güneydoğu Avrupa tanımlaması yerleştirilmeye çalışılmış, Balkan sözcüğünden uzaklaşarak bölgenin Avrupa'nın bir parçası olduğu iddiası etkili olmaya başlamıştır. Dış güçlerin bu yeni dönemde etkisi altına almaya çalıştığı bölgede geçiş döneminin sancuları yaşanmıştır. Avrupa'nın yanı sıra çatışmaların ardından bölgeye müdahil olan ABD'nin ve Slav etnisiteyle ilişkilerini güçlendirerek bölgedeki güç dengesi oluşumunda yerini almak isteyen Rusya'nın da Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgedeki etkileri görülmektedir (Uzgel, 2001b: 481-483).

Türkiye'nin de bu süreçte temel Balkan politikası, kalıcı barış ve istikrarın sağlanması, güvenliğin tesis edilmesi, bölge ülkelerinin Avro-Atlantik kurumlarla bütünleşmesinin sağlanması yönünde özetlenebilir. Bu bağlamda bölge ülkelerle askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik olarak birçok işbirliği anlaşması imzalanmıştır (Ekinci vd., 2012: 194). Türkiye'nin inisiyatifıyla oluşturulan Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Rusya, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan üye olduğu KEİ ile bölge ülkeleri arasındaki ekonomik, bilimsel ve çevresel ilişkilerin arttırılması planlanmıştır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016e).

Ancak etnik çatışma, siyasal istikrarsızlık, organize suçların güçlenmesi sonucunda Türkiye'nin bölge politikasında ciddi değişimler yaşanmıştır. Yugoslavya bunalımının ilk ortaya çıkışında Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü savunan Türkiye daha sonra ayrılık ilan eden ülkelerin yanında yer almaya başlamıştır (Uzgel, 2001b: 491). 1992'de Bosna-Hersek'de gerçekleştirilen bağımsızlık referandumunda Sırp tahakkümünü kabul etmediklerini beyan eden Boşnak ve Hırvatlardan ayrılma kararı çıkmasıyla iç savaş patlak vermiştir. Türkiye bölgede ayrışma ve çatışmaların kaçınılmaz olduğunu anladığında ise 6 Şubat 1992'de Hırvatistan, Slovenya Bosna ve Makedonya'yı aynı anda tanımıştır (İsen ve Babalı, 2012: 268-271). TDP patlak veren Bosna savaşı esnasında tarihinin en uzun ve aktif dış politika

çalışmasıyla Bosna savaşının uluslararası alana taşınması için gayret göstermiş ve bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi, AGİT, Avrupa Konseyi, İslam Konferansı Örgütü (İKO) gibi örgütleri harekete geçirmek için aktif bir diplomasi izlemiştir. BM tarafından oluşturulan UNPROFOR'A ve NATO çerçevesinde oluşturulan kuvvetlere katkıda bulunmuş ve savaşı sona erdiren Dayton Antlaşmasından sonra da IFOR'a katkıda bulunmuştur (Uzgel, 2001b: 481). Bosna savaşında Türkiye iç kamuoyunda oluşan hassasiyet ile birlikte Bosna'da yapılanları yalnızca etnik çatışmanın yaşandığı bir ortamı olarak değil *İsen ve Babalı, (2012: 271)*, “Avrupa'da Osmanlı kültürel mirasının yok edilme çabası olarak da” nitelendirmiştir. Nitekim Avrupa'nın bu savaş esnasındaki kayıtsızlığı da bunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

90'lı yılların sonuna doğru Türkiye bu sefer Kosova Savaşı ile birlikte Balkan siyasetine yeniden aktif olarak müdahil olmak durumunda kalmıştır. Yakın ilişkiler kurduğu Arnavutluk ve nüfusunun neredeyse tamamına yakını Müslüman olan Kosovalı Arnavutların yanında olmayı tercih eden Türkiye iç politikada benzer ayrılıkçı politikalar yürüten azınlıklara emsal teşkil edici bir harekete destek veriyor tartışmalarına rağmen desteğini sürdürmüştür. Bunda ABD'nin de etkisi olmuştur. Bosna Bunalımı sonrasında bölgeye müdahil olan ABD siyasetinin de etkisiyle Türkiye Kosova krizinde Batı Bloku yanında yer alarak NATO tarafından kurulan KFOR'a (Çok Uluslu Barışı Koruma Gücü) 1000 askeri personel, f-16 savaş uçağı desteği vererek ve müttefiklere üslerini açarak destekte bulunmuştur (Uzgel, 2001b: 513).

Türkiye'nin gerek çatışma anlarında Bosna ve Kosova'ya verdiği destekler gerekse çatışma olmaksızın Arnavutluk, Makedonya ile geliştirdiği ilişkiler Yunanistan ve yeni Yugoslavya yönetimi tarafından bölgede bir İslam eksenini yarattığı, Demirel ve Özal tarafından dillendirilen *Adriyatik'ten Çin Seddine Türk Dünyası* söylemlerinin pratiğe döküldüğü iddialarını ve dolayısıyla bir neo-Osmanlıcı siyasetin izlendiğini şeklinde yorumlanmıştır.⁴ Ancak bu yakınlaşmanın Uzgel'e göre dinsel dürtülerden ziyade Yunanistan'ın bölgede etkinliğine denge oluşturmak amacıyla ve dönemin siyasal koşullarına ayak uydurmak amacıyla atılmış realist adımlar olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca Türkiye son derece ılımlı davranarak ayrılıkçılığı desteklemekten ziyade Müslüman toplulukların yönetimleriyle sorunlarını aşması ve buldukları ülkelerle bütünleşerek istikrara katkı

---

⁴ Bu söylem yeni TDP döneminde de dile getirilmeye devam etmiştir. Örneğin R.T.Erdoğan Mayıs 2015'te Arnavutluk'taki Preza Kale Camii açılışında “Biz, gönül dünyamızın sınırlarını 'Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar' diye ifade eden bir milletiz. Bugün işte bu anlayışla siz Adriyatik'in hemen yanı başında Arnavutluk'un her köşesindeki kardeşlerimi bir kez daha hasretle kucaklıyorum" demiştir (TCCB, 2015).

sunması adına yapılan çalışmaları desteklemiştir. Bölgenin Batıya entegre olması için bölgesel istikrar ve kalkınma hareketlerine aktif katılımları desteklenmiştir (Örneğin GAİG'e Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan Makedonya, Yunanistan Macaristan, Moldova Romanya, Türkiye, Slovenya Hırvatistan katılmıştır.) Türkiye aynı zamanda İslam-Hıristiyan çatışması olarak yaratılmaya çalışılan algının karşısında yer alarak zayıf ve saldırıya uğrayan halkların yanında yer almıştır (Uzgel, 2001b: 481).

Türkiye'nin Batı Balkanlar siyasetine aktif olarak katılmaya zorlayan Bosna Hersek ve Kosova olaylarının yaşandığı Soğuk Savaş sonrası dönemin günümüzde de devamı niteliğinde Bosna Hersek ve Kosova'ya olan özel ilgisinden söz edebilmek mümkündür. Bunun yansımalarını Türkiye'nin uluslararası askeri (KFOR ve EUFOR) ve sivil mevcudiyetlere (UNMIK, EULEX) asker ve emniyet personeli ile katılmasında görmek mümkündür (Dış İşleri Bakanlığı, 2016a).

3.5. 'Yeni TDP'nin Balkan Politikası

Thomas Friedman'a göre bir şirketin zorda olduğunu onu geçmişte ne kadar iyi durumda olduğunu söylemesinden anlamak mümkündür. Friedman bu durumun ülkeler için de böyle olduğunu savunmaktadır. Zira bir şirketin, bir bireyin veya bir ülkenin hatıraları hayallerinden fazla ise bir tükeniş mevcut olabilir. Başarı elbette kimliği bir tarafa bırakmak değildir. Ancak yeniliğe her zaman için duyulan bir heyecanla mümkündür (Friedman, 2006: 325-333). Yeni TDP'nin Batı Balkanlar tahayyülü eleştirilmekte ve aynı zamanda desteklenmektedir. Bu örnek TDP'nin Batı Balkan politikasının hamasi, rasyonel, pratik vb. birçok yönünü ortaya koyması hasebiyle önemlidir.

Yeni TDP'nin Batı Balkan politikasına eleştiriler de genelde bu duruma benzetilmektedir. Osmanlı geçmişi kast edilerek muhteşem bir maziye atıf yapılmaktadır. Buradan hareketle tüm Batı Balkanlarla olan ilişkilerin hak ettiği düzeye ulaşacağı iddiası fazla hayalci bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle yeni TDP'nin Batı Balkan politikası realizmden uzak duygusal bir neo-Osmanlılık olarak da değerlendirilmektedir. Bu iddia genelde kabul görmekte ve Türkiye'nin Balkan politikasının duygusal ağırlıkta seyrettiği iddia edilmektedir. Başlı başına böyle bir nitelendirme haksız olabilir. Çünkü görüleceği üzere TDP'nin Batı Balkanlar politikasının hamasi bir söylemle kurgulanan bir ilişki inşa etme çabası değil, yeni bir başlangıca vurgu yapan ve birçok farklı kulvarı ihata eden politikalar bütününe karşılık geldiği görülecektir. Yani TDP'nin Batı Balkanlar hakkındaki siyasetinin bu

nevi basite indirgenecek ve salt hamasetle yaftalanacak kadar sathi olmadığı görülmektedir. Yine Friedman'ın ifadelerine atıfla, her ne kadar uygulamada istenilen düzeye ulaşılammış olsa da teorik olarak yeni TDP'nin Batı Balkanlar tahayyülünün hatırlarla kısıtlanamayacak kadar çok yönlü ve yeni bölgesel ve uluslararası konjonktüre uygun tasarlandığı görülmektedir. Ekinci'ye göre, 1990'lardaki ekonomik, diplomatik, sosyal ve kültürel ilişkileriyle kıyaslandığında Türkiye'nin Batı Balkanlarla olan ilişkilerinde ciddi bir gelişme gözlenmektedir. Bunda Türkiye'nin diplomatik aktivizminin, bölge ülkeleriyle birebir ekonomik ilişkilerinin gelişmesinin, sivil toplum ve iş dünyasının oluşturduğu ağdaki genişlemenin ve Batı Balkanların Europanization süreçlerinin etkili olduğu iddia edilmektedir (Ekinci, 2014a: 103).

Orta Asya, Orta Doğu, Kafkaslar, Balkanlar ve hatta kuzey Afrika'dan oluşan Avrasya Bölgesi'nin küresel jeopolitiğin yeni merkezi olarak kabul edilmektedir ve güç mücadeleleri bu bölgede cereyan etmektedir (Şahin, 2011: 334). Avrasya içerisinde ise Balkanları önemli kılan unsurların başında Avrasya'nın Batı geçişi olması özelliği gelir ve bu Balkanların önemli bir 'ulaşım ve iletişim koridoru' olduğu anlamına gelmektedir (Şahin, 2011: 334). Afganistan'nın Avrasya'nın Asya ayağından denize inme yolu olması gibi Balkanlar da Avrasya'nın Avrupa ayağından denize inme yolu olarak nitelendirilmektedir (Davutoğlu, 2002: 78-79). Yeni TDP'nin bu bölgeye olan ilgisi aşikârdır ve temel prensipleri çerçevesinde ve özellikle istikrar ve güvenliğe yönelik çok taraflılık çerçevesinde geliştirdiği politikaları mevcuttur. TDP bu politikalarının küresel güçler arasındaki güç mücadelesini dengeleyen ve bölgenin bütünüyle bir güç mücadelesi sahasına dönüşmesini engelleyen ve bu yönüyle de uluslararası sisteme olumlu etki sunan politikalarından oluştuğunu savunmaktadır (Kelkitli, 2013: 100).

Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik 'de Türkiye'nin Balkan politikasını 3 temel politika üzerine inşa ettiği görülmektedir; Türkiye'nin bölgede etkinliğini arttırması ve bunu hem barış hem de çatışma zamanlarında sürdürmesi gereklidir ve bu bağlamda öncelikle Osmanlı kültürel mirasını merkeze alarak, tarih ve gönül ilişkileriyle Türkiye'ye bağlı olan unsurlarla ilişkilerini güçlendirmesi önemsenmektedir. İkinci olarak, Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile kurabileceği jeografik, sosyal ve ekonomik potansiyelleri ile birlikte pivot ülke pozisyonuna dikkat çekilmektedir. Son olarak Türkiye'nin bölgedeki ilişkilere yakından müdahil oluşunun ve bunu tüm gerekli aktörleri kapsayacak şekliyle yapmasının, diğer dış güçlerin bölgeyi menfaatleri doğrultusunda etkilemelerinin önünü kesmek açısından önemi vurgulanmaktadır (Ekinci, 2014a: 105-106).

Bölge için atılacak herhangi bir adımda konuyla ilgisi bulunan tüm aktörler bir araya gelebilmedir ancak bu büyük güçlerin tacizine ve baskılarına maruz kalmadan ülkelerin kendi içlerinde kurmuş oldukları mekanizmalarla -konuyla ilgili bir aktör saf dışı bırakılmadan/ötekileştirilmeden- kendi kaderlerini kendilerinin tayin ettikleri bir tutumla olmalıdır. Özellikle bölgesel inisiyatiflerde bir aktörün dışlanmadığı bir karar alma mekanizmasına yeni TDP önem vermektedir. Bu bağlamda Balkanların kendi dinamiklerinden vücut bulması ve bölge ülkelerinin yegâne üst düzeyli diyalog platformunu oluşturması nedeniyle çok önemli bir fonksiyonu olan GDAÜ ve onun operasyonel kolu olan Bölgesel İşbirliği Konseyi (RCC) son derece önemlidir. Bu kurumun inşasında Türkiye öncü rol oynamıştır ve aktif rol almaktadır (Okçal, 2012: 204). Yeni TDP'nin vurgu yaptığı bir diğer konu siyasi yönetimlerin yanı sıra halkların siyaseti yönlendirmedeki potansiyelidir.

Balkan milletleriyle ilgili yanlış algıyı değiştirecek yine Balkan milletleridir. Çözüm, halklardadır. Siyasiler arasında ihtilaflar olsa bile, halkların birliktelikleri ve ortak kültürleri bu ihtilafları aşacak bir şekilde devreye sokulmalıdır (Yeni Şafak, 2012)

Özetle Yeni TDP'nin Batı Balkan politikası dört ana eksen üzerinde şekillenmektedir:

Bölgesel sahiplenme” ve “kapsayıcılık” ilkeleri gözetilerek şekillendirilen Balkan politikamızın dört ana eksenini; üst düzeyli siyasi diyalog, herkes için güvenlik, azami ekonomik entegrasyon ve bölgedeki çok etnili, çok kültürlü, çok dinli toplumsal yapıların muhafazası teşkil etmektedir. Bölge ülkeleri arasında “ortak çıkar alanları” yaratılarak mevcut işbirliğinin hızlandırılması ve kapsamlı bir bölgesel entegrasyon sağlanması hedeflerimizin başında gelmektedir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016a).

Davutoğlu'nun ana hatlarıyla ortaya koyduğu bu çerçeveye yeni TDP'nin Balkan politikasının temel parametrelerini yansıtması açısından önemlidir. Davutoğlu'na göre TDP'nin Ortadoğu'ya, Kafkaslara, Orta Asya'ya, Afrika'ya yaptığı açılımlarda olduğu gibi Balkanlara yaptığı açılımda da iki unsurun öne çıktığı iddia edilmektedir (Davutoğlu, 2011); bunlardan birincisi çevre havzalarda tarihin normalleştirilmesi, ikincisi geleceğe kriz odaklı değil vizyon odaklı olarak bakılmasıdır. Tarihin normalleşmesinden kasıt ise şudur: Balkanların tarihsel olarak çatışmaların yaşandığı -19.yy'ın son çeyreği, ikinci yarısı ve 20.yy- ki bunlar balkan devletlerinin kendi iradeleriyle ortaya çıkan savaşlar da değildir- dönemler haricinde çok büyük bir savaş vb. olayın yaşanmadığını, bir arada yaşama tecrübesinin gelişmiş olduğu bir bölgedir ve bu bağlamda Batı'nın bir oryantalizm yakıştırmalarına benzer kullandığı pajeoritif anlamları içerisinde barındıran Balkanlaşma

tanımlamasına yakışmayan bir coğrafyadır. Bu özellikleriyle bu coğrafyada yaşanan acıların hep beraber sahiplenilmesi ve bir arada yaşama kültürünün geçmişte yaşanan acıların paylaşılmasında ve farklı etnik unsurların birbirlerine bakış açılarının normalleştirilmesinde kullanılmasının gerekliliğidir.

Bu normalleşmenin sağlanması için Davutoğlu'na göre 5 adımlı bir yol güzergâhı takip edilmelidir; **Öncelikle** Devletlerden önce şehirlerin normalleşmesi- tarihsel olarak gerek kültürel gerek ticari olarak hak ettikleri konumda olmayan, potansiyellerinin ortaya çıkarılmadığı Üsküp, Filibe, Selanik gibi şehirlerin eski kültürel, ticari hinterlandlarına kavuşması kastedilmektedir-gerekmektedir bunun aynı zamanda bölgesel istikrar ve ortak güvenlik tanımlamalarına sunacağı katkı da önemsenmektedir. **İkinci olarak**; “adil bir hafıza ile tarihin birlikte konuşulması, bütün hafızaların birleştirilip kolektif bir vicdanın çıkarılması” ile Bosna Hersek-Sırbistan ilişkisi, Sırbistan-Kosova ilişkisi, Yunanistan-Makedonya gibi devletlerarası ilişkilerin normalleşmesi ve bu yapılırken “acıların müşterek olduğu, hiç kimsenin acısının diğerinden üstün olmadığı kabulü ile” hareket edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin oynadığı arabuluculuk rolleri son derece önemlidir. Ülkeler arasında mevcut buzların eritilmesi, kimlik siyasetinin yerini güvenlik, demokrasi ve kalkınmayı esas alan işbirliklerine yönelmesi amacıyla gerçekleştirilen arabuluculuk hamleleri Türkiye'nin bölgede yumuşak gücünü arttıran önemli adımlar olacaktır. **Üçüncü olarak**; her milletin birbirleriyle entegrasyonunu arttırıcı hamlelerle -ki bunlar öğrenci değişim programlarına, ekonomik ve siyasi alanlardaki işbirlikleri vb.dir - bir bütünleşme ve sahiplenme ortamı oluşturmak ve nihayetinde ekonomik, kültürel ve siyasi olarak Balkanlardaki her bir milletin birbirine tam olarak entegre olduğu bir Balkan barışı tahayyül edilmektedir. Bu anlamda atılan en önemli adım GDAÜ'dür. **Dördüncü olarak**; Batı Balkan ülkeleri arasında Avrupa ülkeleri, İskandinav ülkeleri ve kuzey ülkeleri ile bölgeselleşmeler mevcutsa Avrupa siyasetini etkileyecek ve bir aktör havza olabilecek bir bölgeselleşme hedeflenmektedir. Davutoğlu'nda “Balkanların kaderi iki ekstrem yödedir ya tam ve bütün bir Balkan birlikteliği ya da mikro etnik parçalanma” anlayışı mevcuttur. Bu bağlamda bölge ülkelerinin de Avrupa ile bütünleşmesi ayrıca önemli olmaktadır. **Son olarak ise** Balkanların küresel ekonomi politikte, küresel siyasette, küresel kültürde yer edinmesi için atılacak adımlara dikkat çekilmektedir (Davutoğlu, 2011).

Özellikle çatışmaların tekerrüründen kaçınılması ve bölgedeki jeopolitik potansiyelin bölge ülkeleri lehinde yönetilmesi gerekliliğine vurgu yapan yeni TDP'nin bu dönemde 4 temel prensip çerçevesinde şekillenen politikaları mevcuttur. Bunlar (Kelkitli, 2013: 90);

- Bölgedeki ihtilafli taraflar arasındaki siyasi anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olma denemeleri,
- Batı Balkanlar'daki barışı kurma misyonlarına katkıda bulunma ayrıca Batı Balkan devletlerinin Kuzey Atlantik savunma yapısına entegre olmalarına yardımcı olma,
- Balkan ekonomilerindeki çeşitli sektörlerdeki Türk yatırımlarını teşvik etme
- Türk yumuşak gücünün farklı boyutlarının eğitim, restorasyon çalışmaları ve popüler kültür ürünlerinin dağıtımını aracılığıyla Batı Balkanlar'a nüfuz etmesinin ve yayılmasının sağlanmasıdır.

Bölgesel sahiplenme, kapsayıcılık, katılımcılık ve AB entegrasyon sürecinin devamı ilkeleri etrafında şekillenen yeni TDP'nin Balkan politikası (İsen ve Babalı, 2012: 274) siyasi-ekonomik ve güvenlik alanlarında Batı dünyası ile birlikte veya çok boyutluluk çerçevesinde takip ettiği bloktan bağımsız olarak da birtakım adımlar atmıştır (Kelkitli, 2013: 91). Bu bağlamda; başarısının sınırlı kaldığı düşünülse de diplomatik arabuluculuk konusunda ciddi çalışmalar yürütülmüştür. 90'larla başlayan ve Ak Parti döneminde farklı boyutların eklenmesiyle Batı Balkanlarla ilişkilerde Türkiye'nin taraflar arasında liderliğine vurgu yapan '*honest broker-tarafsız arabulucu*' olarak vasıflandırılması önemlidir (Kelkitli, 2013: 104). Bu aynı zamanda önemli bir yumuşak güç unsuru olarak Türkiye'nin hanesine yazılmıştır. Sırbistan'la olan ilişkilerde önemli başarılar elde etmesine karşı, bu alandaki başarısı kısıtlı kalmıştır. Savunma işbirliği alanlarında bölge ülkelerinin AB ve NATO üyeliklerinin desteklenmesinin yanı sıra askeri ekipman bağışı ve askeri eğitim anlaşmaları yapılmıştır (Kelkitli, 2013: 97-99). Artan diplomatik münasebetlerin yansınan artan dış yardımların kurumlar vasıtasıyla (TİKA, Diyanet, YTB vb.) aktarılması, sivil toplumun, NGO'ların, üniversitelerin, işadamlarının ve şirketlerin aktiviteleri de yeni TDP Batı Balkan siyasetinin ilkelerini yansıtan hareketler olarak yorumlanmaktadır (Ekinci, 2014a: 108-115).

Örneğin Kelkitli'nin araştırmasına göre ekonomik ilişkilerde Batı Balkan ülkelerinin Türkiye'nin toplam dış ticaretteki payı çok düşük seviyelerde seyretse de bölgedeki vergi avantajları, düşük işçi ücretleri, çifte vergiden muaf tutulma, altyapı konularındaki donanımı gibi teşvik edici unsurlar sayesinde Türkiye'nin bölgedeki ekonomi etkinliğinde artış gözlemlenmektedir. Örneğin Batı Balkanlarda Türkiye'nin en büyük ticari partneri Sırbistan'dır ve büyük oranda altyapı ve tekstil sektörleri üzerinde çalışılmaktadır. Bunun yanında TAV Makedonya'da Ohri ve Üsküp havalimanlarının işletilme ihalelerini almıştır. Kosova'da Türkiye, Almanya ve İngiltere'den sonra en büyük yabancı yatırımcı

durumundadır (Kelkitli, 2013: 99-103). Ak Parti döneminde hatırı sayılır ölçekte iş adamının bölgeye yatırım yapması teşvik edilmiş ve özendirilmeye çalışılmıştır.

Tüm bu gelişmelerin beraberinde tezinde ana konusu olan ve ilerleyen bölümlerde müstakil olarak ele alınacak olan Türkiye'nin Batı Balkanlar'da gözle görülür biçimde yumuşak gücünün, bu minvalde yapılan kamu diplomasisi çalışmalarının da ciddi oranda arttığı gözlemlenebilmektedir. *Şahin (2011: 335)*, "Türkiye siyasi sınırları ile tarihi kültürel sınırları örtüşmeyen geniş jeopolitik kuşaklara sahip ender ülkelerde birisidir" anlayışı ile hareket eden yeni TDP, bu bağlamda Batı Balkanlara yapılan açılımda tarihsel mirasa dayalı Osmanlı bakiyesini bir avantaj olarak görmektedir. Yeni TDP'nin jeopolitik, ekonomik, siyasi ve sosyal çıkarlar elde etmek için Batı Balkanlara yönelik uygulanacak politikalardan kamu diplomasisinin temayüz edişi bahsedilen bu tarihsel kök birliğinden azami derecede istifade edebilme potansiyelinin keşfedilmesinden kaynaklanmaktadır. İleride de değinileceği gibi Türkiye'nin bölgedeki kamu diplomasisi faaliyetleri büyük oranda eğitim kurumları, kültürel merkezler, destekleyici burs programları, tarihi mirasa yönelik ihya edici faaliyetler, Türk TV dizilerinin izlenilirliğinde yaşanan artış gibi başlıklar çerçevesinde şekillenmiştir (Kelkitli, 2013: 103).

Son yaşanan gelişmelerin ötesinde büyük resimde Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, Batı Balkanların demokrasi, insan hakları, barış, istikrar, ekonomik gelişme ve AB ile bütünleşme sürecine büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Batı Balkanlar'da sağlanacak, medeniyetler uzlaşması, belki tüm Dünya'ya örnek olabilecek hoşgörü, uzlaşma ve birlikte yaşama kültürünün gelişmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda AB'nin küresel çapta siyasi etkisinin artmasını sonucunu da doğurabilecektir (Ağca, 2010: 64).

Burada Türkiye'nin Batı Balkan ülkeleriyle birebir olan ilişkilere kısaca değinilecektir:

Dış İşleri Bakanlığından edinilen somut bilgiler ışığında **Arnavutluk ve Türkiye** arasında dostane ilişkilerin mevcut olduğu görülmektedir. İki ülke arasındaki tarihi ve sosyolojik bağlar iki ülkeyi yakınlaştıran unsurların başında gelmektedir. Türkiye'de çok sayıda Arnavut kökenli vatandaşın mevcut olması iç siyaset açısından ayrıca önemlidir. İki ülke arasındaki faaliyetler turizm, ticaret ve savunma alanında daha fazla göze çarpmaktadır. Türk Silahlı kuvvetleri eğitim, donanım ve modernizasyon alanlarında Arnavutluk Silahlı Kuvvetlerine destek vermektedir. Turizm alanında 2015 yılında 80 bin Arnavut turist Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ticaret alanında iki ülke arasında 1 Mayıs 2008'de imzalanan

Serbest Ticaret antlaşması çerçevesinde gümrük vergisi oranları sıfırlanmıştır ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2015 yılı verileri itibariyle 337 Milyon Dolar olmuştur. 1.1. Milyar Doları müteahhitlik alanında olmak üzere toplam 300 Türk Şirketinin ülkedeki yatırımları 2015 yılında 3 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. Akademide Türkiye ve Anadolu Burs Programları kapsamında Türkiye’de okuyan Arnavut öğrencilere burs imkânları tanınmaktadır. Tiran Üniversitesinde Türkoloji bölümü mevcuttur. Yunus Emre Enstitüsünün Tiran ve İşkodra şubeleri bulunmaktadır ve burada Türkçe kurslarının yanı sıra birçok kültür ve sanat faaliyetleri sürdürülmektedir. Mukabil olarak Ankara’da da Arnavutluk Kültür Merkezi bulunmaktadır. Yerel Yönetimler alanında ise 12 kardeş şehir ilişkisi tesis edilmiştir. Diğer taraftan TİKA Arnavutluk’ta birçok faaliyet yürütmektedir ve Tiran’da bir Proje Koordinasyon Ofisi bulunmaktadır. 2005-2015 yılları arasında çevre, eğitim, sağlık, sosyal sorumluluk, kapasite inşaatı, restorasyon, tarım ve diğer alanlarda da toplam 430 proje gerçekleştirilmiştir ve toplam 85 milyon dolarlık kalkınma yardımında bulunulmuştur (Dış İşleri Bakanlığı, 2017).

Türkiye için **Bosna-Hersek** özel bir konuma haizdir. Arnavutluk’la olduğu gibi Bosna-Hersek ile Türkiye arasında da serbest ticaret anlaşması imzalanarak gümrük vergileri sıfırlanmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 543 milyon dolar olup bunun yanında Türkiye’nin ülkeye büyük oranda kalkınma yardımları ve hibeleri mevcuttur (300 milyon dolar kalkınma yardımı, 1 Milyar Avro maddi katkı). TİKA’nın ülkede 700 projesi gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında 85 bin Bosna-Hersekli turist ülkemizi ziyaret etmiştir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016b). Türkiye ile organik bağları itibariyle ilişkilerin realist düzlemin ötesinde daha farklı bir çerçevede tezahür ettiği söylenebilir. Örneğin Aliya İzzetbegoviç’in mahdumu Bakir İzzetbegoviç’in Cumhurbaşkanımız Recep Tayip Erdoğan’a farklı bir ünsiyet duyması ve açık desteklerini dile getirmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Buna karşın Begoviç’in muhaliflerinden olan Fahrudin Radoncic Bosna-Türkiye ilişkilerinde artan yoğunluğun Boşnaklar nezdinde İslamcılığı ve Osmanlı nostaljisini beslediğini ileri sürerek eleştirmekte buna mukabil Bosna’nın Avrupa bütünleşmesine daha fazla ağırlık vermesi gerektiğini savunmaktadır (SETA, 2014: 181). Bu durum hem Bosna’nın yakın çevre ilişkilerini hem de Türkiye’nin bölge olan ilişkilerinde önemli bir durumu ortaya koymaktadır.

1999’da NATO harekâtı esnasında Türkiye’nin oynadığı etkin rol, **Kosova**’da yaşayan Türkler arasında ve Arnavutlar arasında da Türkiye’nin imajını olumlu yönde arttırmıştır. Yeni TDP çerçevesinde hem Türk nüfusa yönelik hem de Arnavutlara yönelik yumuşak güç

unsurlarının (Örneğin TİKA'nın Osmanlı'ya ait mimari eserleri restore etmesinin yanı sıra Türk ve Arnavutların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde altyapı, eğitim, sağlık ve STK alanındaki farklı projelere verilen destek gibi) ön plana çıkarılmasıyla Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini arttığı söylenebilir. Türkiye Kosova'nın hukuki tanınması yönündeki faaliyetlere de destek vermektedir. Bunun yansısı ekonomik ilişkiler de iki ülke arasındaki münasebetlerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Kosova'nın istikrar ve kalkınmasına özel önem atfeden Türkiye'nin son yıllarda bölgeye olan yatırımlarında ve iki ülke arasındaki ticaret hacminde önemli artışlar gözlenmektedir Kosova ile Türkiye arasında imzalanan serbest ticaret anlaşması Kosova'nın imzaladığı ilk Serbest Ticaret Anlaşmasıdır ve iki ülke arasında 300 milyon dolarlık bir ticaret hacmi mevcuttur. Yaklaşık 500 Türk şirketinin- özellikle müteahhitlik (1 milyar avro), madencilik, bankacılık alanlarında- toplamda 340 milyon avro civarında yatırımı mevcuttur (Dış İşleri Bakanlığı, 2016ı). Kosovalı Türkleri yönetimde temsil etmek amacıyla Kosova Türk Demokratik Partisi (KDTP), Kosova Türk Adalet Partisi (KTAP) ve Kosova Türk Birliği (KTB) olmak üzere 3 siyasi parti mevcuttur.

Türkiye **Makedonya**'yı anayasal adıyla tanıyıp başkent Üsküp'e ilk büyükelçi tayin eden ülkedir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016i). Ülkede %3.85 (77.959) gibi bir azınlığa sahip Türkler, Makedon ve Arnavutlardan sonra etnik olarak üçüncü sırada yer almaktadır. Ohri Çerçeve Anlaşması (OÇA) ile Türklerin 3.büyük halk statüsü elde ederek anavatan olarak Türkiye'yi kabul etmeleriyle, merkezi ve yerel yönetim birimlerinde temsilleri olanaklı hale gelmiştir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016i).Türklerin siyasi arenada çok etkili olduğunu söylemek güçtür. Türklere ait halen üç siyasi parti faaliyet göstermekte, bunlardan ikisi parlamentoda temsil edilmektedir. Oyların bölünmesine sebebiyet veren bu parti çokluğu en nihayetinde siyasi bölünmüşlüğe ve ayrışmaya, parlamentoda ve diğer kurumlarda da zayıf bir temsil kabiliyetine sebebiyet vermektedir (Emin, 2014c: 26-27). Türkiye ile ilişkiler; kültürel yakınlaşma yollarının kurumlar vasıtasıyla güçlendirilmesi, ekonomik yatırımlar, kalkınma yardımları vb. minvallerde şekillenmektedir. 2013 yılında Makedonya'da düzenlenen 'Küresel Liderlik ve Komşu Ülkeler' anket çalışmasında Türkiye %16 oy oranı ile 'en dost ülke', %14 oy oranı ile de Makedonya'nın en iyi müttefikleri arasında 1.sırada seçilmiştir. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler 2000 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile artan bir seyirde olup toplam ticaret hacmi 400 milyon dolar civarında, toplam Türk yatırımı ise 1,2 milyar dolar civarındadır. Yunus Emre Enstitüsü ülkede aktif olarak çalışmaktayken TİKA vasıtası ile toplam 650 proje hayata geçirilmiş ve toplam 116 milyon dolarlık kalkınma yardımı sağlanmıştır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016g).

Karadağ'ı 2006'da ilk tanıyan ülkelerden olan Türkiye açısından nüfusun %19'unu oluşturan Müslüman nüfusun varlığı son derece önemlidir. 2010 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ile ülkemizden giden mallarda gümrük vergisi uygulamasına son verilmiştir. Ülkede 5 Türk şirketi faaliyet göstermektedir ve toplam yatırımı 26 milyon dolar civarındadır. 2015 yılında Ziraat Bankası ülkede faaliyete geçmiş, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 'da 2014 yılında Karadağ Borsası'na %25 hisse ile ortak olmuştur. Ülkede üniversiteler bünyesinde Türkiye bölümü ve Türkoloji bölümü vardır. Yine Yunus Emre Enstitüsünün ve TİKA'nın ülkede faaliyetleri önemli ölçüdedir (Dış İşleri Bakanlığı, 2016c).

Sırbistan ülkemiz kamuoyu açısından sempatik kabul edilmeyen bir ülkedir. Tarihsel arka planının yanında bunun en büyük müsebbibi şüphesiz Bosna Savaşı yıllarında Sırp Çetniklerin Boşnaklara uyguladıkları şiddet politikalarıdır. Milliyetçi ideolojinin uzun yıllar iktidarda kalışı da Türk hükümetlerinin sağlıklı ilişki tesis etmesini engellemiştir. 2000'li yılların başından itibaren demokratik unsurların ülkede etkin olmaya başlaması, Sırbistan'ın AB üyeliği için irade beyan eden istekli davranışları Türkiye olan ilişkileri olumlu etkileyecek bir süreci olanaklı kılmıştır (Türbedar, 2010: 1). Bunda hiç şüphesiz Yeni Türk dış politikası prensiplerinin rolü önemli ölçüde olmuştur denilebilir. Kriz odaklı değil çözüm odaklı bir yaklaşım ve bölgesel barış ve komşularla sıfır sorun politikaları çerçevesinde Sırbistan'la ikili ve çok yönlü ilişkilerin geliştirilmesi bu bağlamda sorunların üzerinin örtülmesi yerine onların üzerine giderek çözüme kavuşturulması bu süreçte etkili olmuştur. Sırbistan'ın özellikle komşuları başta olmak üzere bölgesel çapta da AB ve NATO ile yakınlaşmasında Türkiye'nin desteği olmuştur. Sırbistan'ı Balkanların istikrar ve barışı konusunda kilit ülke olarak niteleyen Türkiye'nin ekonomi ve ticaret başta olmak üzere ilişkilerinde eskiye oranla olumlu bir ivme yakalamış olması tek başına yeterli olmamaktadır. Nitekim Sırbistan'ın ilişkilerini açmaza sokan/yavaşlatan konular bulunmaktadır, bunlardan en önemlisi Kosova'nın statüsü ve akıbeti konusudur (Türbedar, 2010: 3). Türkiye öncülüğünde başlatılan ve Sırbistan, Hırvatistan, Bosna Hersek ülkelerini kapsayan üçlü mekanizmalar AB'ye bile öncülük edecek nitelikte olmuştur. Her ne kadar Türkiye aleyhine muhalif tutumlar mevcutsa da bölgede Türkiye'nin itibar ve imajı olumlu yönde artmıştır denilebilir. Muhaliflerin eleştirileri özellikle Türkiye'nin bölgede bir hegemonya kurma, bölgeyi nüfuzu altına alma bunu da bölgedeki tarihsel bağlarını, özellikle Türk-Müslüman unsurlarla olanlarını, kullanmak suretiyle yaptığı yönünde yoğunlaşmaktadır. Örneğin dönemin Başbakanı Erdoğan'ın *Sabah Gazetesi* (2013), "Hepimiz ortak bir tarihin, ortak bir kültürün, ortak bir medeniyetin, birbirine dost, birbirine akraba, birbirine kardeş olduğu bir yapının insanlarıyız. Unutmayın,

Türkiye Kosova'dır, Kosova Türkiye'dir'' ifadeleri Sırbistan siyasetinde ciddi çalkantılara sebep olmuş, Sırbistan Cumhurbaşkanı Nikoliç, Erdoğan'ı ifadeleri için özür dilemeye çağırmiş ve bu özür gerçekleşinceye kadar Türkiye-Sırbistan-Bosna-Hersek üçlü toplantılarına katılmayarak protesto edeceğini dile getirmiştir.

Türkiye-Hırvatistan'ın AB üyeliğini bölge ülkelerinin Batı kurumlarıyla bütünleşmesini destekleme politikası çerçevesinde olumlu karşılamıştır (Ekinci, 2013). Türkiye Bosna savaşı esnasında da Boşnaklarla Hırvatlar arasında arabuluculuk faaliyetlerini sürdürmüş, 1993'te Hırvat ve Boşnaklar arasında ateşkese, 1994'de Boşnak Hırvat Federasyonunun kurulmasına vesile olmuştur (Akman, 2006: 296). Soğuk Savaş sonrası yıllarda olduğu gibi Yeni Türk Dış Politikası vizyonu çerçevesinde Türkiye Bosna Hersek ve Hırvatistan'ı da içine alan bir istişare mekanizmasının hem ikili hem de bölgesel ilişkileri geliştireceği varsayımı ile politikalar üretmeye başlamıştır. 2009 yılında dış işleri bakanları arasında Strateji Belgesi imzalanmış, 2010 yılında ise Türkiye, Hırvatistan ve Bosna Hersek arasında Üçlü İstişare Mekanizması kurulmuştur. TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü'nün de başkent Zagreb'de temsilcilikleri bulunmaktadır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016j). Aralarındaki coğrafi yakınlığa rağmen ticari oranlar beklenen seviyelere ulaşamamıştır. 1996 yılında 55 milyon dolar civarında olan ticaret hacmi 2006 yılında 274 milyona 2016 yılı itibariyle de 387 milyon dolar civarında seyretmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2016c: 1). AB üyeliği sonrasında ise (01 Temmuz 2013) dış ticaretin Türkiye değil daha ziyade AB ülkeleri lehinde geliştiği görülmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2016: 2).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK KAMU DİPLOMASİSİ VE BATI BALKANLAR

4.1. Türkiye’de Kamu Diplomasisi

20.yy’ı Amerika’nın ve ideolojilerin asrı, 21.yy’ı ise Asya’nın ve kimliklerin asrı olarak nitelendiren Moisi ideolojiden kimliğe geçiş döneminde duyguların her zamankinden daha ön planda olacağını iddia etmektedir. Bu bağlamda bireyler arası bağlantının her zamankinden fazla olduğu küreselleşme çağında kimlik edinme gayretinin mevcut olduğunu ve bu çağda bireyler için kendi özlerini nasıl algıladıkları ve başkaları tarafından ne derece sevgi ve saygı gördüklerinin son derece önemli bir bahis olduğunu iddia etmektedir (Moisi, 2009: 9-10). Tıpkı bireylerde olduğu gibi devletler nezdinde de kimliklerin ön planda olduğu bu çağda devletlerin kendi hikâyelerini, duygularını ve muhayyilelerini dış dünyaya anlatmaya daha fazla gayret ettikleri müşahede edilebilmektedir. Duyguların kamuoyunu ve diğer karar alıcı mekanizmaları harekete geçirmede gayet etkili olduğu günümüzde kabul edilen bir olgudur. Moisi’ye göre duygular insanların tutumlarını, kültürler arası ilişkileri ve ulusların davranışlarını da etkilemektedir ve *duyguların haritasını* çıkarmanın riskli bir girişim olacağı düşünülse de duyguların yok sayılmasının daha riskli olacağını iddia etmektedir (Moisi, 2009: 29). Bu bağlamda Türkiye’nin son dönem dış politikasını etkileyen konular arasında Türkiye’nin bir duygu haritasının çıkarılması gösterilebilir. İmparatorluğun devam ettiricisi olma gibi nevi şahsına münhasır bir pozisyona sahip olan ve bu bağlamda fiziki sınırları ile tahayyül sınırlarının örtüşmediği algısına sahip olan Türkiye gerek idealist gerekse realist gerekçelerle kadim ilişkilerinin bulunduğu coğrafyalarla, özellikle yakın havzasında olanlarla ilişkilerini hak ettiği kerteye taşıma gayreti içerisine girmiştir denilebilir. Türkiye’nin bu minvalde kurgulayacağı siyasetinin başarısını iç kamuoyundan alacağı güç ve destekle meşru, kabul edilebilir, ikna edici bir perspektiften yabancı kamuoyuna anlatabilmesi önemli görülmektedir. Tabiri caizse *‘yeni bir Türkiye Hikâyesi’nin* (Kalın, 2011) anlatılması gerekmektedir.

Türkiye’nin kamu diplomasisinin ehemmiyeti iki açıdan önemlidir. Öncelikle Türkiye’nin yeni söylemini ve vizyonunu hedeflenen uluslararası kamuoyuna anlatma sorumluluğu vardır. Öte yandan Türkiye hakkında inşa edilmiş yanlış imaj ve tanımlamalara karşı mücadeleyi de ihtiva eden bir kamu diplomasisi yol haritasının ortaya konması zorunluluğudur. Türkiye kendi algı ve itibarını yönetemezse başkaları tarafından yönetilir hale gelmesi kaçınılmaz bir ülkedir, bu Ermeni Meselesi, Kıbrıs Meselesi, Kürt Meselesi vb.

örneklerde açıkça görülmektedir (Akçadağ, 2010: 18). Yurtdışındaki Türkiye algısı, uygulanacak olan kamu diplomasisi faaliyetlerinin akıbeti açısından ciddi önem arz etmektedir. Günümüzde Türkiye’de demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü konularında eskiye nazaran bir iyileşmenin olduğu kabul edilse de uluslararası ilişkilerinde kronikleşmiş bazı sorunları üzerinden Türkiye aleyhine yanlış algılar oluşturulabilmektedir. İmajın hakikatin önüne geçebildiği çağımızda Türkiye algısının düzeltilmesi, bir başarı hikâyesine dönüşebilmesi, iç ve dış politikasının tüm bileşenleri ile doğru kurgulanmasıyla doğrudan ilgilidir (Kalın, 2011).

Yeni TDP perspektifinin de ortaya konduğu bu zaman dilimi, Türkiye’nin kendi tarihi ve coğrafyası ile barışmaya, küreselleşen dünyada zaman ve mekân unsurlarını stratejik birer değer haline getirmeye, Soğuk Savaş döneminin tek boyutlu ve indirgemeci ayrımlarını geride bırakmaya çalışıldığı bir dönemi ifade etmektedir (Kalın, 2011). Yine bu dönemde kültür ve medeniyet kavramlarının TDP söylem ve uygulamasında sık tekrarlanan iki kavram oluşu da bunu göstermektedir (Pürtaş, 2013: 2). Bu çerçevede kamu diplomasisi faaliyetlerine verilecek ağırlık son derece önemli gözükmemekte gerek teorik gerek pratik üretimde olunması elzem kabul edilmektedir (Kalın, 2011).

Kalın’a göre (2011), “Adalet, paylaşım, meşruiyet, temsilde eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, farklılıklara saygı, erdemli toplum, din ve vicdan hürriyeti, insan onurunun korunması ve temel hak ve hürriyetlerin anayasal güvence altına alınması, Türkiye’nin yeni toplumsal muhayyilesinin kurucu unsurları” olduğunu ve bunun Türkiye’ye kamu diplomasisinde mukayeseli üstünlük sağladığı iddia edilmektedir. Etkili bir kamu diplomasisi için Türkiye’nin ince güç potansiyelinin keşfedilmesi ve bu yönde adımlar atılması gerekliliği bilinmektedir. Bu bağlamda yeni TDP’nin ilkeleri olan komşularla sıfır sorun/ merkez ülke ve bağlantılı diğer kavramsallaştırmaların arka planında bir takım ince güç potansiyeline duyulan güven yer almaktadır. Kalın’a göre Türkiye’nin mirasçısı olduğu tarih ve kültürel derinliği onun askeri ve teknolojik üstünlüğünden çok daha yüksek bir güç kaynağıdır (Kalın, 2011). Burada vurgulanan elbette yakın havzasında yaşayan etnik gurupların ortak tarihini oluşturan ve beraber inşa ettikleri Osmanlı tecrübesine yapılan vurgudur (Kalın, 2011). Osmanlı vurgusu bir takım çevrelerce emperyalizm, irridentizm gibi TDP’nin ilkeleri ile uyuşmayan bir içeriğe refere edilemez. Aksine *Kalın (2011), “jeopolitik tasavvurun ve küresel muhayyilenin bölge insanının kendi referanslarıyla barışık hale gelmesine imkân tanıyan”* bir platform oluşturması şeklinde yorumlanmalıdır.

Bunun yansira son dönemde Türkiye'nin dünyanın 16.büyük ekonomisi olması, enerji nakil güzergahında ciddi etkinliğinin olması, önemli projelere ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahip olması, yakın havzasında cereyan eden çatışmalar için çözüm süreci başlatmada inisiyatif alabilmesi ve diyalog girişimlerinde arabuluculuk rolleri üstlenme iradesi ortaya koyabilmesi Türkiye'nin yumuşak gücünü destekleyen unsurlardan bazılarıdır (Akçadağ, 2010: 19-20).

İlk bölümde de değinildiği gibi Türkiye yeni vizyonu çerçevesinde yumuşak güç potansiyelini ortaya çıkartmak, özellikle tarihi-kültürel bağlarını kullanarak bölgesel ve küresel çapta etkinliğini arttırmak peşindedir. Merkez ülke/âkil ülke/bölgesel güç vb. iddialara sahip Türkiye'nin kamu diplomasisi uygulamalarına ayrıca önem vermesinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu dış politika aktörleri tarafından anlaşılmış gözükmektedir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi STK'lar, şirketler, üniversiteler, medya, kamu kurumları, akil veya popüler insanlar gibi çok geniş bir yelpazede kamu diplomasisi aktörleri ile karşılaşmak mümkündür. Türkiye'de kamu diplomasisi alanında son dönemde temayüz eden bazı aktörler mevcuttur/veya bu dönemde oluşturulmuştur ki bunlar Türk Kamu Diplomasisi ile adeta özdeşleşmiş niteliktedir. Bu kurumların çalışanlarının görev tanımlamalarında doğrudan kamu diplomatı oldukları veya söz konusu kurumların kısmı küllisinin kuruluş hükümlerinde doğrudan kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmesi yazmasa da bu kurumlar yapıp ettikleriyle birer kamu diplomasisi aktörü olarak nitelendirilebilmektedirler. Bu kurumlar kamu diplomasisinin “devletten-halka” olan ilişki yönteminin temsilcileridir. Burada bu kurumlara genelde Batı Balkanlar adına yürüttükleri faaliyetlerine atıf yapmak suretiyle kısaca değinilecektir.

4.1.1. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

YEE Alliance Française, Italian Cultural Institute, British Council, Swedish Institute, Gothe Institute, Institute Cervantes gibi kurumalara muadil olacak şekilde kurulmuştur. Yunus Emre Enstitüsü;

Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfi (YEE, Yunus Emre Enstitüsü,t.y.).

olup günümüzde yurtdışında 40 ülkede 50 kültür merkezinde Eğitim faaliyetleri, Kültür sanat faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca Türkoloji Projesi, Türkçe Seçmeli Yabancı Dil Projesi, Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası Projesi, Balkanlarda geleneksel Türk el sanatlarının ihyası projesi, 100 Türkiye kütüphanesi projesi vb. projelerle de etkili bir kamu diplomasisi aktörü görünümündedir. Tercihim Türkçe projesi kapsamında Boşnakça ve Arnavutça Türkiye’de seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır (YEE, 2017). Balkanlarda Geleneksel Türk El Sanatlarının İhyası Projesinin gerekçesi şu şekilde açıklanmaktadır;

Kaybolmaya yüz tutmuş ya da unutulmuş geleneksel Türk el sanatlarının Balkanlar’da tespit edilerek yeniden canlandırılması ve geliştirilmesi için çeşitli sanat dallarından uzmanlar bu alanlarda açılacak meslek edindirme kurslarında Arnavutluk’ta Tiran ile İşkodra’da, Bosna Hersek’te Saraybosna ile Foynitsa’da, Kosova’da Priştine, Prizren, İpek ile Vuçitirin’da, Makedonya Üsküp’te ve Romanya Bükreş ve Köstence’de kültür merkezlerimizde açılan hat, ebru, sımırma, telkırma, telkari, kazaziye ve ahşap oymacılığı kurslarımızda, yaklaşık iki bin kursiyer geleceğin sanatçıları ve ustaları olmak için eğitim almaktadır. ...Bu projenin gerekçesi ise Balkanlarda yüzyıllar öncesine dayanan ortak kültürümüzün hedef ülkelerde zaman içinde etkisinin ve mevcudiyetinin zayıflaması nedeniyle tekrar canlandırılması ve desteklenerek geliştirilmesidir (Ustadan Çırağa, 2014).

İlk kez 2009’da Saraybosna’da açtığı ‘Saraybosna Yunus Emre Türk Kültür Merkezi’ ve ardından 2 yıl içerisinde sırasıyla Tiran, Foynista, Mostar, İşkodra, Priştine, İpek, Üsküp, Bükreş ve Köstence’de merkezlerini açan Yunus Emre Enstitüsünün ilk yayılma alanının bu bağlamda Balkan coğrafyası olduğunu söylemek gerekmektedir. Türkçeyi dünya dilini haline getirme ülküsü ile faaliyetlerini sürdüren Enstitünün eğitim faaliyetleri olan Türkçe Yeterlilik kursları, Türkçe Sertifika Kurslarının yanı sıra Türkçe Yaz Okulları Türkçe öğrenen yabancıları Türkiye’de ağırlanması projesi de bir nevi mübadele diplomasisi örneği olarak kabul edilebilir. Kültür-sanat faaliyetleri arasında festivaller, yarışmalar, kulüpler, bilimsel toplantılar, fuarlar, kurslar, konser, sergi, şiir ve imza günleri, tanıtımlar, atölye çalışmaları gibi faaliyetleri öne çıkmaktadır. Aynı zamanda örneğin Türkoloji projesi ile (1999’da TİKA tarafından başlatılan proje 2011’de Yunus Emre Enstitüsüne devredilmiştir) hedef ülkelerdeki üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkoloji bölümleri ve Türkçe Kursları açılması adına protokoller imzalanması önemli kültür diplomasi faaliyetleridir. Batı Balkanlarda Tiran Üniversitesi, Tuzla Üniversitesi, Zernica Üniversitesi, Mostar Cemal Biyediç Üniversitesi, Zagreb Üniversitesi, Priştine Üniversitesi, Aziz Kiril Metodiy Üniversitesi, İştıp Goste Delçev Üniversitesi, Kalkandelen Üniversitesi, Novi Sad Üniversitesi, Belgrad Üniversitesi protokol

imzalanan ve Türkoloji ve Türk Dili Edebiyatı bölümlerinin açıldığı üniversitelerdir (Ekşi, 2014: 195-2015).

4.1.2. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)

Kökleri 1862 Matbuat Müdürlüğüne kadar uzanan Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM, 2017a);

Uluslararası medyayı yakından izleyerek, karar alma süreçlerini zamanında ve doğru bilgilerle beslemek; basının gelişimine, ülkemizin tanıtımına katkıda bulunmak ve bunlara ilişkin iletişim stratejilerini oluşturma misyonu ve dünyada gerçekçi bir Türkiye algısının yerleşmesine, güçlü ve özgür basın ortamının sağlanmasına katkıda bulunan referans kurum olma vizyonu...

ile hareket eden etkili kamu diplomasisi kurumlarımızdan birisidir. 231 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye (madde 16) göre BYEGM (Resmi Gazete, Yönetmelik, 2013);

- *Devletin tanıtma siyasetinin ve tanıtma ile ilgili alanlarda Hükümetçe uygulanacak stratejilerin tespitine yardımcı olmak,*
- *Kamuoyunun ve ilgili makamların zamanında ve doğru bilgilerle aydınlatılmasını ve bu faaliyetler için gerekli aydınlatıcı ve tanıtıcı bilgi akımını sağlamak,*
- *Hükümet faaliyetlerinin ve yapılan hizmetlerin iç ve dış kamuoyuna etkin bir biçimde yansıtılmasına ve bunların kamuoyu üzerindeki etkisinin belirlenmesine ait hizmetler yapmak,*
- *Basınla ilgili münasebetlerin düzenlenmesi ve basının güçlendirilmesi için gerekli faaliyetlerde bulunmak,*
- *Yerli ve yabancı basın-yayın organlarının ve mensuplarının çalışmalarını kolaylaştırmaya yönelik tedbirleri almak, bu hususta gerekli düzenlemeleri yapmak,*
- *Türkiye aleyhindeki propaganda faaliyetlerini takip etmek, değerlendirmek ve sorumlu kamu kuruluşları ile işbirliği yapmak, gerekli karşı tedbirleri almak,*
- *Türkiye'nin dış tanıtma faaliyetlerini yönlendirmek ve bu amaçla kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşları, meslek kuruluşları, amaca yönelik vakıflar, dernekler gibi teşekküllerle işbirliği yapmak,*
- *Yabancı ülkelerde Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda yapılan aydınlatma faaliyetlerine katılmak,*

- *Enformasyon ve aydınlatma faaliyetlerini Türkiye'nin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenlemek ve Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği suretiyle yürütmek.*

Yukarıda sıralanan görevlerin tevdi kılındığı BYEGM Türkiye'nin önemli bir kamu diplomasisi kurumudur. Türkiye'nin uluslararası arenada görünürlük ve etkinliğinin artırılması anlamında BYEGM faaliyetleri önem arz etmektedir. Günümüzde medya ve iletişimdeki gelişmelere paralel olarak BYEGM özellikle yeni medya kanallarını etkili bir biçimde kullanmaya özen göstermekte, sosyal medya, dijital diplomasi vb. alanlarda kanallar açmakta (Facebook, Twitter, LinkedIn, Android Applications) ve bu alanlarda kurum içerisinde eğitimler düzenlemekte, reklam ve tanıtım faaliyetlerine katkı sunmakta ve uluslararası medya kanalları ile karşılıklı olarak gerek kurumsal gerek personel boyutlarında akreditasyon ve işbirliği çalışmalarına katılmakta, uluslararası medyayı sürekli takip etmekte ve gerekli haber çevirilerini yapmakta (Medya İzleme Merkezi), bu bilgileri tasnif ederek yetkili mercilere iletimini sağlamakta (Devlet Enformasyon Sistemi-DES), yapılan bu tasnifler neticesinde tematik bültenler hazırlayarak etkili kurum, kuruluş ve kişilere göndermektedir. Tüm bunların yanı sıra yakın ve hedef hinterlandı başta olmak üzere kamu diplomasisi etkinliği gözetilen coğrafyalardaki meslektaş kurum ve kuruluşlarla ortak fikir teatisi, medya forumları, sempozyum ve kongreler (Türk Dili Konuşan Ülke ve Topluluklarla Medya Forumları, Balkan Ülkeleri Medya Forumu, Türk-Arap Medya Forumu, Türk-Afrika Medya Forumu, Avrupa Medya Buluşmaları, İslam İşbirliği Teşkilatı, Medya Forumu, Uluslar arası Kadın ve Medya Sempozyumu, Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi) düzenlemektedir (BYGEM, 2017a). Bu yönüyle de kamu diplomasisinin boyutları olan günlük iletişimler, stratejik iletişimler ve uzun süreli münasebetler konularında stratejik bir rolü olduğu söylenebilir.

4.1.3. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK)

Öncelikle 30 Ocak 2010 tarihli ve 27478 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2010/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK)'nın; i) üniversite programları (kamu diplomasisi panelleri, dış politika tanıtım programları, dış politika çalıştayları, gençlik programları) ii) siyasal iletişim faaliyetleri (ülke toplantıları, akıl insanlar konferansları, Avrupa toplantıları paneller, İstanbul küresel forumu, medya tanıtım çalışmaları (gazeteci heyeti programı, yabancı basını bilgilendirme, kültür ve tanıtım faaliyetleri) olup (KDK,2017c),Nye'nin kamu diplomasisinin boyutları kavramsallaştırmasında

yer alan günlük iletişimlere, stratejik ilişkilere ve uzun süreli ilişki inşa eden kurumsal ilişkileri muhteva eden ve yine Cull'un dinleme, savunma, kültürel diplomasi, uluslararası yayıncılık gibi kamu diplomasisi tekniklerini içerisinde barındıran bir faaliyet skalasına sahip olduğu gözlenmektedir.

KDK'nın Kültür ve tanıtım faaliyetleri bünyesinde TRT ekranlarında yayınlanan Kardeş Eli Belgeseli, Türkiye'nin Dostları Belgeseli, Somali Belgeseli, Saraybosnalı müzisyenler tarafından CRR'de verilen Suriye Halkına Destek Konseri gibi çalışmaları dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra örneğin KDK'nın girişimleriyle Aralık/2010'da CNN INT. ve CNN US kanallarında yayınlanan ve geniş bir izleyici kitlesine sahip I-LIST programında 1 ay boyunca Türkiye'den önemli isimlerle röportajların yapıldığı, Türkiye'de yaşam tarzı ve ticari hayatın ele alındığı, bunun yanında Kapalı arşı, Türk Mutfağı, Türk dizileri, Konya ve Gaziantep gibi tematik ögelere yer verildiği bir Türkiye programı yayınlanmıştır. Program neticesinde yapılan anketlere göre Türkiye'nin izleyici tarafından hatırlanan ölkeler arasında 2. Sıraya yükseldiği, turizm destinasyonu olarak 4.sıraya yükseldiği, yatırım ve iş potansiyeli açısından da ilgi çekici ölkeler arasında bulunduğu tespit edilmiştir (KDK, 2010).

Diğer taraftan siyasal etkileşim faaliyetleri bünyesinde düzenlenen akıl insanlar konferansı serilerinde tartışılan küresel meselelere Türkiye perspektifi de katılarak çözüm arayışları masaya yatırılmış konferanslara uluslararası düzeyde siyaset adamları, entelektüeller, gazeteci ve uzmanlar katılmışlardır (KDK, 2017b). Bölgesel ve küresel meselelerde Türkiye bakışının ortaya konabildiği bu nevi platformların oluşturulması da kamu diplomasisi açısından önemli kabul edilmektedir.

Gençlik programları çerçevesinde 18-30 yaş arasındaki yabancı gençler yaz okulu vb. programlar dâhilinde Türkiye'ye davet edilerek gençlerin ölkemiz hakkında doğru ve derinlikli bilgiye ulaşmaları, küresel meselelerde ortak sosyal-kültürel ve siyasi bir gündemin oluşturulması hedeflenmiştir (KDK, 2014).

Uluslararası basını bilgilendirme toplantıları ve gazeteci heyeti programlarında ise yurtdışından etkili gazeteci, editör, basın kuruluşları ve köşe yazarları davet edilerek Türkiye hakkında doğrudan bilgi edinme ve yaşananları yerinde görme imkânı elde etmelerine olanak tanımıştır (KDK, 2017d) (KDK, 2017e).

4.1.4. Kùltür ve Turizm Bakanlığı

Kùltür ve Turizm Bakanlığı (2017), “ùstùn evrensel değerlere sahip kùltür mirasımızın, ulusal ve uluslararası sürdürülebilir korunma çabalarını başarı ile yöneten ve ùlkemizi turizm alanında dünya liderleri arasında ilk sıralara taşıyan güçlü, saygın ve vazgeçilmez bir kurum olmak” amacı ile çalışmalarını sürdürmekte olan Bakanlık ve bağlı organları da önemli kamu diplomasisi çalışmalarını yürütmektedir. Turizm gibi ùlkenin kamu diplomasisi başarısını doğrudan etkileyen bir unsurun niteliksel ve niceliksel görünümünü arttırmak, tarihi ve kùltürel mirasımızı açığa çıkartmak, yeni nesillere aktarmak gibi önemli görevleri hasebiyle müstakil bir öneme sahiptir. Bakanlık günümüz şartlarına uygun şekilde geleneksel proje ve çalışmalarının haricinde küresel ortama uygun çalışmalar da yürütmektedir. Örneğin Bakanlık tarafından öncesinde ‘Come See Turkey’ projesi ile dünyanın çeşitli bölgelerinden instagram fotoğraflarının bir araya getirilerek Türkiye’nin fotoğraflara tanıtılması önemlidir. ‘Turkey Home’ projesi ile Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, LinkedIn, Pinterest, Google, Yahoo, Tripadvisor, Expedio gibi sosyal medya mecralarında tek bir logo ve kurumsal kimlik çatısı altında belirlenen konseptler üzerinden bir tanıtım çalışması yürütölmektedir. İtalyan Leonardo Dalessandri yönetmenliğindeki Watchwoer of Turkey filmi, dünyanın tanınmış şef ve gurmelerinin yorumlarının yer aldığı #GastroHunt in Turkey projesi, İstanbul’daki sesler ana teması ile çekilen Life in Istanbul kısa filmi, Home of Cappadocia tanıtım filmi, baklava, çay, Göbeklitepe, Pamukkale, Kapadokya, Mimar Sinan, RUMİ, Ebru Sanatı gibi temaların Home of başlığı ile görsel içerik haline getirilmesi projesi gibi projeler sayesinde Bakanlık etkileşim ve takipçileri itibariyle dünya sırlamasında 5. sıradadır (Serim, 2015).

Bakanlığın bağlı kuruluşları da kendi başlarına birer kamu diplomasisi aktörü olabilmektedir. Örneğin Bakanlığa bağlı bir kurum olarak 1991 yılında kurulan İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu (ITTMT); klasik Türk müziği, tasavvuf müziği, mehter, Mevlevi ayini vb. alanlarda ırcaları ile yurtiçinde ve yurtdışında sayısız konserler düzenlemiştir. İzleyenlere hem görsel hem işitsel anlamda bir sunum gerçekleştiren ITTMT icraları geleneksel musikimizin ve kùltür birikimimizin zirve örneklerinden olan Mevlevi Ayini icrasını gerçekleştiren Türkiye’nin imajına olumlu katkılar sunmakta ve hedef kitleleri etkileyebilmektedir.

4.1.5. Kızılay ve AFAD

Larry Minear ve Hazel Smith tarafından ilk kez kavramsallaştırılan insani diplomasi kavramı, insani kuruluşların insani amaçla giriştikleri diplomatik çalışmalar olarak tanımlanmıştır. İnsani diplomasi siyasal ve askeri aktörlerin yanı sıra insani kuruluşların faaliyetleri için alan açmayı hedeflemektedir ve insani kuruluşların koordinasyon faaliyetleri sivil halka insani yardımın ulaştırılması ve uluslararası hukuk ve normlara farkındalığın artırılması gibi alanlardan oluşmaktadır (Ihlamur, 2015: 51). İnsani diplomasi Türkiye'nin son yıllarda özel önem atfettiği diplomasi metotlarından birisidir. Nitekim Türkiye'nin küresel sistemde zulme maruz bırakılan toplumlara bakış açısı ve bunun sonucu *değerli yalnızlık* söylemi ile ifade edilmiştir. *Kalın (2013)*'in ifadesiyle katliamlara sessiz kalırken tek başına doğrunun yanında olmamız gerekirse bundan çekinmeyiz. Eğer buna yalnızlık demek icap ediyorsa bu değerli bir yalnızlıktır. Bu yalnız kalmak, değil onurlu bir duruş sergilemektir.” Türkiye'nin bu bağlamda insani diplomasi alanında yürüttüğü faaliyetlerin bir kamu kamu diplomasisi artışı olacağı düşünülebilir. Türkiye'nin insani diplomasi alanında birçok sivil toplum kuruluşunun ötesinde kamu alanında öne çıkan kurumlarının başında Kızılay ve AFAD gelmektedir.

2010-2015 Stratejik Planın'da açıkça belirtildiği üzere **Kızılay** insani diplomasi alanında potansiyelini kullanmak suretiyle bir yumuşak güç aktörü olmayı hedeflemektedir:

İnsani diplomasi, karar alıcıların ve kanaat önderlerinin, temel prensiplere bağlı olarak zarar görebilir kişilerin çıkarları doğrultusunda hareket etmelerinin sağlanması ile ilgilidir. Devlete yardımcı rolü Türk Kızılayı'na zarar görebilir kişilere hizmet etmesi için tarafsız bir insani alan, insani sorunları gündeme getirme fırsatı, karar alım mekanizmalarında imtiyazlı bir konum sağlar. Türk Kızılay'ı insani diplomasi alanındaki gücünü kullanarak ulusal ve uluslararası alanda zarar görebilirliği en aza indirmek için çalışmalar yürütecektir. Bu çalışmalar gelecekte oluşabilecek zarar görebilirliklerin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik çabaları da içermektedir (Kızılay, 2010: 22).

Yine bu bağlamda Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı **AFAD**'da yurtdışında yürüttüğü çalışmalarla Türkiye'nin yardımsever imajını pekiştirmektedir.

Kalkınma İnisyatifleri adlı kuruluşun hazırladığı Küresel İnsani Yardım raporuna göre, en fazla uluslararası yardımda bulunan ülkeler listesinde Türkiye dördüncü sırada yer alıyor. Türkiye'nin insani yardımları AFAD koordinasyonunda yapılırken, Türkiye'nin yardım elini uzattığı ülke sayısı 100'ün üzerinde. Sadece Başbakanlık AFAD, Afganistan'dan Endonezya'ya, Bosna-Hersek'ten Filipinler'e kadar 40'tan fazla ülkede insani yardım çalışmaları yaptı.

Türkiye'nin afetlerdeki ortak gücü olarak nitelendirilen AFAD, deprem, sel, kuraklık, yangın ve iç karışıklıklar gibi nedenlerle zor durumda kalan ülkelere yardım taşıyor. AFAD'ın insani yardımda bulunduğu ülkeler arasında; Afganistan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Endonezya, Filistin, Haiti, Irak, İran, Japonya, Libya, Lübnan, Moğolistan, Pakistan, Somali, Sudan, Lişi ve Filipinler yer almaktadır (KDK, 2017a).

4.1.6. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA bugün 54 ülkede 56 Program Koordinasyon Ofisi bulunan, 2015 yılı itibarıyla yaklaşık 4 milyar dolar kalkınma yardımında bulunmuş, 5 kıtada 140'ın üzerinde ülkede kalkınma merkezli işbirliği çalışmaları yapan, özellikle Osmanlı bakiyesi coğrafyalarda eğitim, sağlık, restorasyon, tarımsal kalkınma, altyapı çalışmaları, maliye, turizm, sanayi, kültürel ve sosyal etkinlik ve daha bir çok alanda projeler yürüten bugün Türkiye'nin en önemli kamu diplomasisi kurumlarından birisidir (TİKA, 2015) ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, İtalyan Kalkınma İşbirliği, İsviçre İşbirliği Ajansı gibi kurumlar kamu diplomasisi açısından son derece önemli vazifeler üstlenmektedir. Bu bağlamda TİKA için de yeni TDP'nin kamu diplomasisinden muradının tecessüm etmiş halidir denilebilir. TİKA her ne kadar doğrudan bir dış politika yapımcısı olmasa da Yeni TDP'yle hedeflenen dış politikaların uygulayıcı ve alt yüklenicisi pozisyonundadır (Kardaş ve Erdağ, 2012: 170). Diğer bir ifadeyle;

Konstrüktivizm insanların ve toplumların birbirini inşa ettiğini ve oluşturduğunu iddia eder. Toplum ve insanlar arasında sağlanan iletişim ilişkilerin geleceğine yön verir. Materyal nitelikleri göz ardı etmemekle birlikte uluslararası ilişkilerde ve devletlerin dış politikalarında önemli etken sosyal ve kültürel ilişkileridir. TİKA'nın proje ve faaliyet yürüttüğü ülkelerde toplumlar ve devletler sosyal ve kültürel temelli projeler ile yakınlaşmış ve bir anlamda ortak kültür oluşturulmuştur (Kardaş ve Erdağ, 2012: 170).

Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Türk devletlerinin uluslararası toplum tarafından tanınması ve kabul görmesinin sağlanması, bölgede SSCB'den doğan boşluğun doldurulması amacıyla bölgede yaşayan halklara karşı yardım yapılması, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerinin sağlanması, ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla diğer bir ifadeyle TİKA (2015), "Türk Cumhuriyetlerinin kendi sosyal yapısını üretmesi, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasi haklarının gelişmesi, teknik alt yapı konusunda eksiklerin giderilmesi" gayeleriyle 1992 yılında kurulmuş olan TİKA, daha sonra faaliyet coğrafyasını ve faaliyet başlıklarını, eğitim, iletişim projeleri, burs ve staj programları, teknik ekipman ve uzman desteği vb. – yönlerde çeşitlendirmiştir. Yeni TDP'nin

dinamizmi ve yeni muhayyilesi neticesinde faaliyet coğrafyasını genişleterek günümüzde oldukça geniş bir yapılanmaya ulaşmıştır. TİKA 1992-2002 yılları arasında toplam 2346 proje ve faaliyet gerçekleştirmişken, 2003-2006 yılları arasında bu sayıyı aşarak toplam 2800 proje gerçekleştirmiştir. TİKA aracılığıyla Türkiye teknik yardım alan değil Teknik yardım veren ülke pozisyonuna 3 yıl gibi kısa bir sürede yükselmiştir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 171). TİKA proje ve faaliyetlerinin %45,5 sağlık, %20,49 idari ve sivil toplum, %15,81 eğitim, %14,78 kültürel işbirliği ve restorasyon, % 3,45 su ve su hijyeni sektöründedir (Muhsiloviç, 2016).

Herhangi bir karşılık beklemezsiniz proje ve faaliyetlerini yürüten TİKA'nın kamu diplomasisi bağlamında sağladığı katkı ve destekler son derece önemli olarak değerlendirilmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 171). TİKA'nın ayrıca kalkınma desteği sağlaması ve insani yardım gibi amaçlara sahip olması Türk kamu diplomasisinde pozisyonunu sağlamlaştırmaktadır (Akçadağ, 2010: 20). Dikkat çekici bir biçimde 2000'lerden sonra dış yardımlarını 30 kat arttıran ve bu yönüyle dış yardımlar konusunda Türkiye'nin uluslararası örgütler nezdinde 'donör ülke' olarak nitelendirilmesini sağlayan bu girişimlerde Kızılay ve AFAD'ın yanında TİKA'nın faaliyetleri de çok önemli ölçüdedir (Ekşi, 2014: 151). İnsani Diplomasi ve dış yardımlar yumuşak gücün geçici unsuru olarak nitelendirilen imaj ve algı yönetiminin ötesinde daha kalıcı bir yumuşak güç inşacıdır. Bu bağlamda TİKA'nın rolünün ehemmiyeti daha iyi anlaşılabilir (Ekşi, 2014: 159). TİKA'nın etkinlikleri Türk dış politikasına "TİKA Dünyası" şeklinde yeni bir kavramı dâhil etmiştir. TİKA dünyası, Türkiye'nin yardım elini uzattığı her yer olarak tanımlanmakla birlikte, öncelikle ecdat yadigârı olarak adlandırılan kültürel ve tarihi mirasın bulunduğu toprakları kapsamaktadır (Pürtaş, 2013: 8). TİKA'nın yabancı toplumlarla diyalog kurma sürecinde de önemli görevler istendiği görülmektedir:

Dış politikanın kurumsallaşma ve uygulama alanlarından biri olarak TİKA'nın faaliyetleri incelendiğinde Türkiye'nin ilişkilerini geliştirmek istediği ya da yeni ilişki kurmak istediği ülkelerle ilgili yeni bir stratejik dil kullandığı ve başta kültürel ve sosyal projeler yoluyla diyalog kurmaya çalıştığı görülmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 178).

Buradan anlaşılacağı gibi zihinlerin ve gönüllerin kazanılması için yerinde projeler vasıtasıyla diyalog geliştiren TİKA önemli kamu diplomasisi kurumlarımızın başında gelmektedir (Kardaş ve Erdağ, 2012: 178).

4.1.7. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB) bünyesinde bulunan Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı “öncelikle vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkelerdeki varlıklarını teminat altına alarak, onları asimilasyon politikalarına karşı korumak, buldukları toplumlarda sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerine katkı sağlamak” ana amacıyla 2010 yılında kurulmuştur (YTB, 2017).

Yurtdışı Vatandaşlar, Soydaş ve Akraba Toplulukları, STK’lar, Hukuk, Uluslararası Öğrenciler olmak üzere Başkanlığın kurumsal yapılanmasında 5 çalışma alanı mevcuttur. Örneğin Soydaş ve Akraba Toplulukları birimi Balkan Gençlik Forumları ile Balkan ülkelerinden STK’lar ve Üniversite Öğrencilerinin katılımlarını sağlayarak iletişim ağı kurmak ve akabinde Balkan ülkeleri arasında sosyal ve kültürel bağları canlandırmayı hedeflemiştir. Bu 5 alanın dışında yurtdışı genç liderler programı, liderlik eğitim programları, kültürel değişim ve eğitim programları, kültür gezi kampı gibi programları mevcuttur ve bunlardan örneğin Balkan kökenli başarılı yüksek lisans ve doktora öğrencilerine yönelik liderlik eğitim kampları düzenlenmesi dikkat çeken bir çalışmadır (Ekşi, 2014: 212-215). Bunun yanında Başkanlığın öne çıkan en büyük faaliyetinin **Türkiye Bursları** programının yükleniciliğini üstlenmesi gösterilebilir. Türkiye Bursları ve Liderlik Eğitim Programlarının kategorilere ve bölgelere yönelik tematik olarak projelendirilmesi de öğrencileri ileride hedef ülkelerde Türkiye lehine lobicilik yapma kapasitesine ulaştırmayı hedeflemektedir. Diğer taraftan Yurtdışı Vatandaşlar Danışma Kurulu (YVDK) Türk **Diaspora Meclisi** olarak nitelendirilmektedir ve bu da yine diğer projelerindekilere benzer amaçlarla yurtdışında güçlü bir lobi teşkilatına ön ayak olunması amacına hizmet etmektedir (Ekşi, 2014: 216-217).

4.1.8. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY)

22.2.1994/3973 sayılı resmi gazetede yayımlanan TÜRKSÖY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun'da TÜRKSÖY'un faaliyetleri şöyle sıralanmaktadır (Resmi Gazete, Türksoy'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 1994):

- *Türk kökenli ve Türk dili konuşan, Türk ülkeleri ve halkların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak*
- *Türk kültürünün, tüm insanlık medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tuttuğunu ve Türk dili konuşan ülke ve halkların kültür ve sanatının*

korunması, yeniden canlandırılması ve gelişmesinin gerekli olduğunu göz önünde bulundurarak ülkelerin gelecek kuşaklarına millî kültürün esaslarını öğretmek ve böylece karşılıklı dostane temaslar sağlamak amacıyla...

Türk Dünyasının UNESCO'su olarak nitelendirilen (1996 yılında UNSECO ile işbirliği anlaşması imzalanmıştır) TÜRKSOY; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve ülkemiz Kültür Bakanları tarafından imzası ile kurulmuş ardından ile o daha sonra Rusya Federasyonu içerisinde yer alan altı özerk cumhuriyet (Tataristan, Başkörtostan, Altay, Saha (Yakut), Tiva ve Hakasya), Gagavuz Yeri (Moldova) ve KKTC gözlemci ülke olarak katılmışlardır (Yıldırım, 2013). Spesifik bir amaca hizmet eden TURKSOY; *Pürtaş, (2016)*, “Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yarattığı yeni jeopolitik koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkan TÜRKSOY, uzun süre birbirinden kopuk ve iletişimsiz yaşayan Türk halklarının birbirlerini daha yakından tanımaları ve kültürel ortaklıklarını güçlendirmeleri” amacıyla kurulmuştur

TÜRKSOY'un etkinlikleri arasında Daimi Konsey toplantıları, ressam buluşmaları, opera günleri (özellikle Üzeyir Hacıbeyli'nin Köroğlu Operası, Mukan Tölebayev'in Birjan ve Sara Operası, Yunus Emre Oratoryosu) Türk Dünyası kültür başkenti uygulaması, edebiyat kongreleri, 3 dilde yayımlanan TURSOY dergisi, nevruz kutlamaları, Türk müziği ve kültürünü tanıtan uluslararası konserler, Türk dünyasının önemli şahsiyetlerini anma ve yaşatma çalışmaları önemli yer tutmaktadır (TÜRKSOY, 2017). Örneğin bunlardan Nevruz kutlamalarının TURKSOY kanalı ile uluslararası alanda tanınır kılınması önemli bir kültür diplomasisi hamlesi olarak değerlendirilmektedir. 2009 yılında TÜRKSOY'un girişimleriyle nevruz kutlamaları UNESCO nezdinde “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi”ne dahil edilmiş, 2010 yılında BM Genel Kurulu 21 Martı Uluslararası Nevruz Bayramı olarak ilan eden bir karar almıştır. UNESCO Merkezi 2010'da, BM Genel Kurulu ise 2011 yılında Nevruz kutlamalarına sahne olmuştur (Pürtaş, 2016).

4.1.9. Anadolu Ajansı (AA) ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurulu (TRT)

Cumhuriyetten eski bir kurum olan Anadolu Ajansı Türkiye'nin kamu diplomasisinin günlük iletişim ve uluslararası yayıncılık başlıkları bağlamında önemli kurumları arasında yer almaktadır. Yayın dili sayısı 10 olan Ajansın 35 ülkede ofisi ve 86 ülkede temsilciliği bulunmaktadır. Kuruluşunun 100. yıldönümü olacak 2020'de Anadolu Ajansı, yeni vizyonu çerçevesinde küresel gerekliliklere, Türkiye'nin yeni dış politikasına ve kamu diplomasisi

politikalarına uygun bir yayıncılık projesi geliştirmektedir. Bu bağlamda AA yeni medya anlayışı çerçevesinde dijital diplomasi kanallarına büyük önem atfetmektedir (AA, 2016):

- Sosyal medyayı geleceğin en etkin haber ve iletişim mecrası olarak görmektedir.
- 100. Yıl Vizyonu çerçevesindeki plan ve projelerini, sosyal medya ağlarının şekillendirdiği “Yeni Medya” konsepti üzerine inşa etmektedir.
- Çalışanlarının bu hassasiyet ve beklentiyle sosyal medya ağlarını kullanmalarına ve takip etmelerine büyük önem vermektedir.
- Bu ağları, etkin bir şekilde kullanan çalışanlarının, dünyadaki tüm gelişmelerden anında haberdar olmalarının yanında, bilgi ve deneyimlerini en üst düzeye çıkarmalarını beklemektedir.
- Köklü geçmişi ve geleceğe yönelik büyük hedefleriyle, tüm çalışanlarının ancak bu sayede geleceğin medya dünyasına “fark” ve “değer” katacağına inanmaktadır.

AA bu minvalde Facebook, Youtube, Vimeo, Instagram, Twitter gibi sosyal medya kanallarında 9 farklı dilde anlık paylaşımlarda bulunmaktadır (KDK, 2015). Daha öncede değinildiği gibi medya ve internet kamuoyunu yönlendirmede ve gündem oluşturmada günümüzdeki en etkili ve hayati araçlardır. Bu yönüyle kamuya ait medya ve internet kanalları, ülkenin kamu diplomasisi amaçlarına hizmet etmede, imaj ve itibar çalışmalarına, markalama ve tanıtım faaliyetlerine kısaca zihinlerin ve kalplerin kazanılmasında devlet eliyle kullanılacak bir mecra konumundadır. Bu bağlamda daha önce de üzerinde durduğumuz kamu diplomasisinin propagandadan/manipülasyondan ayrılan yönlerine riayetinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu kanalların güvenilirliği ve tutarlılığı doğrudan hükümetin ve ülkenin güvenilirlik ve tutarlılığı ile ilişkilendirilecektir. Diğer taraftan yeni sosyal medya araçları haber yönetimi ve gündem oluşturma gibi alanları daha fazla aktörün müdahil olmasına olanaklı kıldığından bu çok aktörlü olma durumu bir taraftan demokratik bir atmosfer inşa ediyor gibi görünse de diğer taraftan ciddi bilgi kirliliği ve manipülatif bir ortamı da oluşturabilmektedir. Bu bağlamda AA gibi kamu menşeli kurumların sosyal medyada mevcudiyeti daha elzem olmaktadır.

Etkili bir kamu diplomasisinin en önemli araçlarından birisi de şüphesiz televizyonlardır. Televizyonlar günümüzde aşağı yukarı tüm sosyo-ekonomik grupların ulaşabildiği, izleyici kitlesi yüksek olan ve birçoklarının haber ve eğlence temin ettikleri birincil kaynaklar arasında gösterilen mecralardır. Devlet ve devlet dışı aktörler de bu vasıtanın iletişim kurma, etkileme, algı oluşturma vb. etkilerini kavramış olacaklar ki

yayıncılığa ayrılan bütçeler ve yayınların manipüle edilmesindeki rekabet bunun göstergesidir.

‘Medya bize ne düşünmemiz gerektiğini değil neyi düşünmemiz gerektiğini söyler’ ifadesinden hareketle haber yönetimi (*news management*) ve gündem belirleme yöntemi (*agenda setting*) ve sair iletişim ve enformasyon faaliyetleri kamu diplomasisinin stratejik iletişim boyutlarından olan müdafa (advocacy) tekniği ile ilişkilendirilmektedir (Ekşi, 2014: 102). Bu anlamda AA ve TRT Türkiye’nin müdafaasında öncül kurumlar olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)’de bu anlamda kurulduğu 1964 yılından günümüze kadar eğitim ve haber yayınının ötesinde günümüzde gerek iç politikadaki gerekse Türk dış politikasındaki değişimler neticesinde nitelik ve nicelik olarak değişimler geçiren bir kurum olmuştur. TRT, TRT Anadolu, TRT Müzik, TRT Haber, TRT Çocuk gibi iç kamuoyuna daha çok hitap eden kanallarının yanı sıra Türkiye’nin yakın hinterlandındaki ülkeleri kendisine hedef seçerek o dilde yayınlar yapan TRT TURK ile, 27 ülkede 250 milyonluk bir nüfusa hitap edebilen TRT Avaz, TRT INT, TRT Arap, TRT Kürdi, TRT World, TRT Belgesel, TRT et-Turkiye gibi kanallar ile, 32 dilde yayın yapan Türkiye’nin Sesi Radyosu (Voice Of America, Voice of Russia’ya benzer) ile ve 35 dilde online yayın yapan trt-world.com.tr ile Türkiye’nin tanıtımının yapıldığı, ülke ve dünya gündemindeki meseleler hakkında Türkiye’nin bakış açısının ortaya konduğu ve hedef ülkelerle tarihsel ve kültürel bağların güçlendirilmesine yönelik yayınların ortaya konduğu ciddi bir platformu ifade etmektedir. Burada ayrıca TRT World’e hususen değinmek gerekmektedir. Dünya Markası olma hedefiyle, BBC, CNN ve El Cezire gibi kanallarda çalışmış tecrübeli ekran yüzlerini kadrosuna transfer eden, henüz Washington, Londra, Kuala Lumpur’da merkezleri olan, 7/24 yayın yapan bir kanal olarak TRT World yayıncılık ilkesi olarak insan merkezli, insani duyarlılıkla Türkiye’nin tezlerini anlatan ve menfaatlerini koruyan bir yayıncılık anlayışı sunmayı vaat etmektedir (TRT Haber, 2015). Kaliteli, nitelikli ve propagandanın uzak başarılı bir yayıncılığı tüm dünyada geniş kitleler tarafından izlenen bir pozisyona yükselttiği takdirde TRT World küresel kamuoyunda yeni bir medya etkisi doğuracak potansiyeli taşımaktadır.

4.1.10. Dış İşleri Bakanlığı (DİB)

13.07.2010 tarihli Dış İşleri Bakanlığı yeni teşkilat kanunu ile on yeni alt birim (Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü, Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü, Komşu Ülkelerle İlgili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Bilişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı, Tercüme Dairesi Başkanlığı, Diplomasi Akademisi Başkanlığı) kurulmuştur. Bu alt birimlerden örneğin (Dış İşleri Bakanlığı, 2013);

- **Dış İşleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürlüğü** “Bakanlık sözcülüğü, Bakanlığın yerli ve yabancı medya kuruluşları ve medya mensupları ile ilişkilerinin yürütülmesi, basın toplantılarının ve Bakanlık açıklamalarının yapılması görevlerini yürütür. Dış politika alanında medya aracılığıyla yerli ve yabancı kamuoyu ile iletişimi sağlar, kamu diplomasisi alanındaki faaliyetlerin planlanması ve icra edilmesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde hareket eder” görev tanımı ile kamu diplomasisinin günlük iletişim boyutuna,
- **Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü**; “ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapmak suretiyle, kültür, eğitim, bilim, spor ve benzeri alanlarında diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarla ikili ve çok taraflı ilişkileri ve işbirliğini yürütür. Türkiye'nin yurtdışındaki tanıtımına yönelik proje ve faaliyetlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlar” Misyonu ile kültürel diplomasi ve tanıtım faaliyetlerine,
- **Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü**; “çevre, insan hakları, göç, iltica, insan ticareti ve insani yardımlar ile küresel boyut taşıyan diğer konularda politika ve hareket tarzlarının belirlenmesine ve tatbikine yönelik faaliyetlerde bulunur, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlar” ifadesi ile insani diplomasi faaliyetlerine;
- **Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü**; “bölgesel ve küresel boyutlu çatışmalara yol açma riski taşıyan gelişmeleri ve çatışmaya dönüşmüş uyuşmazlıkları takip eder, bunların önlenmesine, yönetimine ve çözümüne yönelik olarak ilgili ülke ve uluslararası örgütlerle işbirliği içerisinde izlenecek politikaları ve tatbik edilecek hareket tarzlarını, ilgili kurum, kuruluş ve Bakanlık birimleriyle eşgüdüm içerisinde belirler” ile arabuluculuk ve diplomatik faaliyetlerle ülkenin saygınlık ve güvenilirliğinin artmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

İhdas edilen bu yeni müdürlüklerin yanı sıra;

- **Başbakanlık Tanıtma Fonu**; 10.6.1985 tarihli ve 3230 sayılı Kanun ile kurulan Tanıtma Fonu'nun amacı; ülkemizi yurtiçi ve yurtdışında çeşitli yönleriyle tanıtmakla görevli kuruluşların kaynaklarını artırmak, Türk kültür varlığının yayılmasını sağlamak, devlet arşiv hizmetlerini müessir hale getirmek, milletlerarası kamuoyunu memleketimizin menfaatleri istikametinde yönlendirmeye çalışmaktır. (Tanıtma Fonu, 2016)
- **Dış İşleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Başkanlığı** bünyesinde başlatılan ve her yıl dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen genç diplomatların katılımları ile gerçekleştirilen bir eğitim programı olan **Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı ve Yabancı Diplomalara Yönelik İkili Eğitim Programları**; “çok kültürlü bir ortamda bir araya gelen genç diplomatlar için önemli bir platform oluşturmakta ve Türkiye'nin küresel varlığı, prestiji ve kamu diplomasisinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda, eğitim programı Türkiye'nin medeniyeti, tarihi, sanatı, müziği, edebiyatı ile dış politika ve diplomasisini çok geniş bir katılımcı kitesine tanıtan önemli bir girişimdir”. Program bünyesinde Türkiye'nin temel dış politika ilkelerinden, dış politika önceliklerine, Türkiye'nin müzik ve medeniyet algısından, Türk Edebiyatına ve Sema gösterilene uzanan geniş bir skalada faaliyetler düzenlenmekte ardından üniversiteler, düşünce kuruluşları ve kamu diplomasisi kurumları ile kültürel lokasyonları kapsayan bir gezi programı düzenlenmektedir. Ortadoğu, Kafkas, Balkan, Latin Amerika, Orta Asya ülkelerinden 35 yaşın altında 800'e yakın genç diplomat 1 ay süreyle bu programlardan yararlanmıştı (DIAB, 2016). Bu da kamu diplomasisinin uzun süreli stratejik iletişim boyutu bağlamında değerlendirilebilecek bir çalışmadır.

4.1.11. Türk Hava Yolları (THY)

İnsan hareketliliğindeki artış 21.yüzyılın en çarpıcı gerçeklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların uluslararası hareketliliğini etkileyen dünyadaki birçok sosyo- ekonomik etkininin ötesinde bunu mümkün kılan vesait teknolojisindeki gelişmeler de kayda değer nitelikte olmuştur. Bu bağlamda bir ülkenin pasaportunun gücü o ülke için ciddi bir imaj ve prestij kaynağı olabilirken diğer taraftan ülkelerin havayolu taşımacılığındaki karneleri de önemli bir itibar kaynağı olabilmektedir. Özellikle havayolu şirketlerinin global

bir marka haline dönüşmesi ülke imajına doğrudan katkı sunmaktadır. Bu yönüyle adeta ülkenin kurumsal bir marka elçisi olarak hareket edebilir, tüketicilerde oluşturdukları çağrışımları ülkenin imajına transfer edebilir hale gelmektedir (Köksoy, 2016: 243). Bu da günümüzde marka diplomasi olarak tabir edilen yardımcı bir kamu diplomasisi faaliyetine dikkat çekmektedir;

Markaların sunduğu ürünler, hizmetler, mimari yapılar, görsel kimlik unsurları, iletişim biçimleri, çalışan etkileşimleri, kişisel ilişkiler genel olarak bir yaşam biçimini ve kültürünü temsil etmekte, marka ile dolaylı olarak da markanın ait olduğu ülke ile yabancı topluluklar, halklar arasında yakın ilişki kurulmaktadır. Markalar, ülkelerin değerlerinin, kültürel unsurlarının, imajlarının taşıyıcı kanalları haline gelmektedir. Marka diplomasisi, kısa dönemli tanıtım kampanyaların aksine ülkelerin yabancı halklarla uzun soluklu ve gerçek zamanlı iletişim kurmalarına ve marka imajlarını oluşturmalarına aracılık etmektedir (Köksoy, 2016: 249).

Bu markalar da genel olarak ülkeyi bir konu üzerinde markalayabilmektedir. Örneğin İtalya moda, Almanya Mühendislik, Japonya ise teknoloji ile anılan ülkelerdir. Türkiye'nin bu meyanda markalaştırılmasında ise zorluklar yaşanmaktadır. Türkiye'nin bazı lokasyon markalaştırmaları (Efes, İstanbul gibi) mevcuttur. Bunun yanı sıra son yıllarda şirket ve ürünlerimizin küresel birer marka haline getirilmesi için *Turqualtiy*, *Turkey Discover the Potential* slogan ve projeleri kullanılmakta ve bu suretle Türk Malı algısı yükseltilmeye çalışılmaktadır (Köksoy, 2016: 251). Hâlihazırda küresel anlamada en önemli markamızın THY olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

THY üst üste 5 yıl Avrupa'nın en iyi havayolu seçilmiş, 'Uluslararası Alanda En Başarılı Şirket', "Yılın Global Türk Markası" ödüllerine layık görülmüştür. THY yalnızca yolcu taşımacılığında değil uluslararası iştirak ve çok sayıda alt marka ile de havacılık sektöründeki konumunu yükseltmeye devam etmektedir (Köksoy, 2016: 253). THY'nin bazı noktalara gerçekleştirdiği uçuşların ekonomik olarak avantajlı olmasından ziyade sembolik değer taşıması veya siyasi birtakım mesajlar içermesi de manidardır. Bunun en bariz örneklerinden birisi de ilk kez 25 Kasım 1995'de THY'nin Saraybosna'ya gerçekleştirdiği sivil uçuş ve THY'nin Bosna Hersek Havayollarına verdiği ekonomik destektir (Selçuk, 2012: 128).

Bundan başka THY'nin bazı bölgeler için geliştirdiği spesifik projeleri önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilmelidir. Örneğin Balkan Ülkelerine seyahati arttırmak amacıyla 2011 yılında gerçekleştirilen *vizesiz Balkanlar* projesi ile Türkiye ile vize

serbestisi anlaşması olan Balkan merkezlerine (Zagreb (Hırvatistan), Saraybosna (Bosna Hersek), Priştina (Kosova), Üsküp (Makedonya), Podgorica (Karadağ), Tiran (Arnavutluk) ve Belgrad (Sırbistan) uçuşlarında cazip ücret ve özel paketler hazırlanmıştır. THY Türk insanının yurt dışına uçuş istatistiklerinde yalnızca %1,7 gibi düşük bir dilime sahip olan Balkan merkezlerine uçuşu teşvik etmek amacıyla bölge merkezlerinin Türkiye'ye yalnızca 1-2 saatlik uçuş mesafesinde oluşuna, Türk dili ve kültürüne benzerliğine, tarihi yakın ve dost ilişkilerine ve doğal güzelliklerine dikkat çekmiştir (THY, 2011). Balkanlar hakkında THY'nin bir diğer projesi olan '4 Mevsim Balkanlar' projesinin ise dijital öğelerle desteklenmiş olmasına özellikle dikkat çekmek gerekmektedir. 4mevsimbalkanlar.com adlı internet sitesinde yapılan 'Balkanları ne kadar tanıyorsun' adlı yarışmada katılımcılara 5 adet soru sorulmakta kazananlar belirlenen rotalara THY çekim ekibi ile seyahat hakkı kazanmaktadırlar. Seyahat sonrası deneyimler, videolar ve fotoğraflar internet sitesinden paylaşılmaktadır. #okadaryakınci adlı hastag ile de projenin twitter'da yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır (THY , 2016a).

Türkiye'nin tanıtımına önemli katkılar sunan sloganların yaygınlaştırılması için de THY önemli adımlar atmıştır. Türkiye'nin sloganlarından olan '*Invest in Turkey*' ve '*Discover the Potential-Turkey/Potansyeli Keşfet-Türkiye*'nin Uçak gövdelerine yazılması, Atatürk Havalimanında Turkish Airlines Lounge İstanbul yolcu salonunun wireless şifresinin 'investinTurkey' yapılması, bu sloganlarla ilgili görsellere Skylife ve Business dergilerinde ve Airshow ekranlarında yer verilmesi de 113 ülkede 284 noktaya uçuş gerçekleştiren bir firma olan THY kamu diplomasisi faaliyetlerine örnek olarak gösterilebilir (THY, 2016b).

Bunun yanında yürüttüğü sponsorluk faaliyetleri (THY, 2017) (Manchester United, Borussia Dortmund, Olympique Marseille, FC Barcelona, Shakhtar Donetsk sponsorluk anlaşmaları, Lionel Messi, Didier Drogba, Yunan Basketbol Ligi'nden Maroussi B.C., Avrupa Basketbol Liginde sponsorluk ve Ligin adının Turkish Airlines Euroleague olarak değişmesi, bunların yanı sıra Golf alanında Turkish Airlines Open, 2016'da Avrupa Futbol Şampiyonası (UEFA EURO 2016) nda ilk resmi havayolu ortaklığı, Batman vs Superman: Adaletin Şafağında filmi ana sponsorluğu yapması ve Batmobile aracının Yavuz Sultan Selim köprüsünden geçmesi ve bunun İstanbul görüntüleri eşliğinde bir tanıtım filmi haline dönüştürülmesi, Kobe Bryant, Drogba, Lionel Messi, Ben Affleck ve Jesse Eisenberg, Vine fenomeni Zach King, Morgan Freeman gibi önemli isimlerin THY reklam filmlerinde

oynaması ve bu filmlerin örneğın Amerikan Ulusal Futbol Ligi final karşılaşması 'Süper Bowl gibi dünyanın en prestijli ve en çok izlenen spor organizasyonunda yayınlanması (Airport Haber, 2017) ile Türkiye'nin tanıtımına ciddi olumlu katkıları sunmakta bu bağlamda Türkiye'ye yapılacak yabancı yatırımları cezbetmekte ve turizm gelirlerini arttırmaktadır.

THY'nin twitter'da *#TurkishAirlinesHelpSomalia* etiketi ile yaydığı yardım kampanyası da dijital diplomasi ve insani diplomasi anlamında değerlendirdiğinde son derece anlamlı bir faaliyet olarak kabul edilebilir. THY'nin bu mesajı sayesinde 24 saat içerisinde 2milyon dolarlık rakama ulaşılmış ve kampanya etiketi aralarında Hollywood'un ünlü aktörlerinden Ben Stiller, sosyal medya fenomeni Jerome Jarre'in de olduğu binlerce kişi tarafından paylaşılmıştır. Toplanan 2 milyon değerindeki 60 ton yardım ise bölgeye uçan tek havayolu şirketi olma özelliğine sahip THY uçağı ile taşınacaktır. Kampanya Türkiye'nin imaj ve tanıtımı açısından başarılı bir kamu diplomasisi faaliyetidir (AA, 2017).

4.2. Batı Balkanlarda Türk Kamu Diplomasisi

Batı Balkanlar özelinde değerlendirildiğinde, Türk Dış Politikasının bölgedeki ağırlığının Türkiye'nin bölgedeki kamu diplomasisi niteliğindeki faaliyetleri ile başladığını veya bundan beslendiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Yeni TDP'nin jeopolitik anlamda genelde Balkan coğrafyasına özelde Batı Balkan coğrafyasına özel önem verdiği daha önce ifade edilmişti. Bu amaçla uygulanacak politikaların bölge kamuoyu ve hükümetleri nezdinde itibar görmesine zemin teşkil edecek kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısı son derece önemlidir. Bölge halkının sosyo-kültürel kodlarının yürütülecek kamu diplomasisi faaliyetlerine elverişli olmasının yanı sıra bölge halkının sosyo-ekonomik durumunu ve bölge ülkelerinin uluslararası konjonktürdeki pozisyonunu geliştirmeye yönelik atılacak adımlar da Türkiye'nin bölge nezdinde imaj ve itibarını olumlu yönde etkileyecektir. Örneğın Türkiye'nin bölgeye yapmakta olduğu teknik altyapı ve kalkınma yardımlarının, güven ve istikrarın sürdürülmesine yönelik bölge ülkeleri arasında yürüttüğü arabuluculuk faaliyetlerinin ve yine bölge ülkelerinin uluslararası kurum ve kuruluşlarla akreditasyonlarının geliştirmesi yönündeki girişimlerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Ülkelerin izledikleri politikaları, ince güç potansiyelleri ile tarih ve kültür birikimleri kendi tahayyüllerini yabancı kamuoyuna anlatırken kullandıkları üslup ve araçları etkilemektedir (Kalin, 2011). Bu bağlamda üslup ve araçların niteliğı, güvenilirliğı ve teori-pratik uyumu önem kazanmaktadır.

Tarihsel miras ve kültürel ortaklıkları dış politika aracına dönüştürmek elbette her ülkenin başvurabileceği bir şeydir ancak bunun ne şekilde ve hangi araçlarla icra edileceği önemli bir sorundur. Eğer tarihsel miras ve kültürel ortaklıklara atıf sadece söylem ve propaganda düzeyinde kalır, somut adımlar atılmaz ise istenen sonucun elde edilmesi tabiki zordur (Ateş, 2014: 103).

Tarihsel ve kültürel ortaklıklara yapılan atıfların söylemsel düzlemde ibaret olmadığı görülmektedir. Birçok kamu diplomasisi aktörü tarafından yürütülen projeler bunun göstergesidir. Üslup ve araçlar bağlamında ise Batı Balkanlara yönelik yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinde bazı başlıkların son derece önemli bir pozisyona sahip olduğu görülmektedir. Yeni TDP ilkeleri ve yeni Türkiye ideali çerçevesinde bu başlıklar ayrıca önemli bir potansiyele de sahiptir. Bunlardan ilki medya kanalları ve dijital diplomasi marifetiyle yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri, ikincisi özellikle Ak Parti iktidarından itibaren yükselişe geçtiği düşünülen yerel yönetimlerin bir kamu diplomasisi aktörü olarak ortaya çıkışı ve son olarak da Türkiye'nin bölgeye yönelik kamu diplomasisi faaliyetlerinde önemli bir motivasyon kaynağı/katalizörü olan, bunun da Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç unsurunun en etkili ayağını oluşturmasından kaynaklı rasyonel bir tercih olduğu varsayımından hareketle dini diplomasi mahiyetindeki faaliyetlere bu bölümde yer verilecektir.

4.2.1. Dijital Diplomasi ve Medya

Modern zamanlarda devletlerce kullanılan bir diplomasi metodu olan dijital diplomasi⁵, özellikle internet ağının hızla genişlemesi ve toplumun önemli bir bölümü tarafından kullanılır hale gelmiştir ve sosyal medya platformları, web siteleri, bilgisayar oyunları gibi mecraları sayesinde yükselişe geçmiştir. Ülkeler, hedef coğrafyalarda ve belirli konular üzerinde propagandadan farklı olmak üzere kendilerini ifade edebilecekleri, muhataplarını görsel, işitsel verilerle veya çarpıcı kısa cümlelerle ikna edebilecekleri ciddi bir platforma kavuşmuş bulunmaktadır. İnternet sayesinde bilgi akışının son derece hızlandığı günümüzde sosyal medya kullanımı ve sosyal medya aracılığı ile birey-birey, toplum-birey, devlet-birey ve nihayetinde uluslararası toplum içerisindeki etkileşim de büyük oranda hız kazanmıştır. İnternet çağında internet medyası, akıllı cep telefonları vb. ile insanların birbirleriyle sürekli temas kurabildikleri bir dönem yaşanmaktadır. Bugün dünyada 3 milyar civarında internet kullanıcısı mevcutken 2 milyar civarında sosyal medya hesabı

⁵ Dijital Diplomasi Alanı hakkında The USC Center on Public Diplomacy (CPD) ve The Netherlands Institute of International Relations ortaklığıyla hazırlanmış geniş bir okuma listesi için; http://www.clingendael.nl/sites/default/files/Digital_Diplomacy_Bibliography_2014_CLI-CPD.pdf

bulunmaktadır (Kemp, 2015). Son 10 yılda varlığından haberdar olduğumuz Dijital diplomasi için kısaca İngiltere tarafından “klasik diplomasi faaliyetlerinin internet yoluyla çözümlenmesi”, ABD tarafından “diplomasi tekelinin diplomatların elinden alınması” vb. tanımlamalar (Yücel, 2012) yapılmaktadır. Bilindiği üzere, küreselleşme modern dünyanın en büyük fenomenlerinden birisi haline gelmiş olup teknoloji ile olan ilişkisi nispetinde etkisini daha ileri boyutlara taşıyabilmektedir. İnternet erişimi sayesinde (The State of Broadband 2015, 2015) siyaset, ekonomi, halkla ilişkiler, eğitim, bilim ve teknoloji gibi birçok disiplin bir önceki yüzyıla nispetle bugün çok farklı bir görünüme kavuşmuştur.

Diplomasi de internet erişimi sayesinde tüm bu alanlarda olduğu gibi yeni bileşenler kazanmıştır. Türkiye’de Dijital Diplomasi alanındaki çalışmalarıyla öncülerden kabul edilen ve dünyada bu sahadaki sayılı isimlerden olan, Dijital Araştırmalar Derneği Başkanı, Diplomacy.Live direktörü ve yenediplomasi.com kurucusu *Yücel* diplomasiyi (2015), ‘siyah takım elbiseli beyaz gömleklilerin yaptığı reel politiğin, ulusal çıkarların ve propagandanın mevzubahis olduğu bir iş’ olarak nitelediği 1.0 dönemi, Joseph Nye’da ön plana çıkan yumuşak güç kavramının şekillendirdiği ve ‘devlet- halk ilişkilerinin merkezde olduğu kamu diplomasisinin önem kazandığı 2.0 dönemi, ‘her yerde, her zaman, herkes için herkes tarafından yapılan bir diplomasi olduğunu, onun için devletin her zaman bir muhatap olmasının gerekmediği dijital diplomasi dönemi olarak adlandırdığı 3.0 dönemi ve son olarak da nesnelere arası etkileşimi sağlayacak über-diplomasi dönemini ifade eden 4.0 dönemi olmak üzere 4 ana dönemde tasnif ederek dijital diplomasiye önemine tarihsel bağlamıyla dikkat çekmektedir.

Yücel’e göre günümüzde yumuşak gücü oluşturan önemli bir aktör olan dijital diplomasiye hedeflenen kitlelere politikaları zorla değil rıza ve istekleri doğrultusunda yaptırarak gücüne, yani yumuşak gücüne dikkat çekmektedir:

Dijital diplomasi, en başta yumuşak gücün inşasında kullanılan bir diplomasi yöntemidir. Onun içindir yumuşak güce etki eden kültürel diplomasi, vatandaş diplomasisi benzeri diğer yöntemler de dijital diplomasi çalışmalarına dâhil edilmelidir. Dijital diplomasi, dış politika sahasında meselelerin İnternet’ten faydalanarak yürütülmesine verilen isim olduğundan, bu alandaki araştırma ve yayın faaliyetleri de amiral gemisidir. Yanı sıra, Nye’in “soft power” kavramını Yeni Diplomasi ekosistemindeki inovatif bir tercihle başka şekilde adlandırmak gerekirse “softpoware” kavramı kullanılabilir (Yücel, 2016: 752).

Ancak dijital diplomasi kavramı sınırlarının iyi çizilmesi ve onun aslında ne olmadığı konusunun kavranması uygulayıcının hedef ve stratejilerini doğru belirleyip uygulanmasında önem teşkil etmektedir. Bu meyanda Yücel dijital diplomasiyi şöyle açıklamaktadır.

Kamu diplomasisini dijital araçlarla sürdürmeye dijital diplomasi diyebiliriz. Elbette dijital diplomasi konusunda çok yol kat eden ABD, İngiltere, Kanada ve İsrail gibi ülkelerin hepsinin kendi tanımları ve tarzları var. En temelde, Facebook ve Twitter başta olmak üzere sosyal ağların zihinleri ve gönülleri kazanmakta kullanılmasını tanımlar. Ülkelerin diğer ülkelerdeki vatandaşlarını ve dünyadaki farklı halkları dijital araçları kullanarak bilgilendirmesi, onlarla iletişime geçmesini hedefler. İnteraktif bir süreç olması, pozitif öğelerle beslenmesi ve bir strateji dâhilinde sürdürülmesi lüzumludur. Diğer türlü, dijital diplomasi yerine dijital bilgilendirme süreci olarak tarif daha uygun olacaktır. Yine yumuşak güç bağlamında düşünecek olursak, eğer kamu diplomasisi 'soft power' (yumuşak gücü) kavramını merkeze alıyorsa, dijital diplomasi 'soft poware' (soft power+software) üzerine yoğunlaşmaktadır. Ama nihayetinde amaç etkidir (Yücel, 2013).

Sivil toplumun, ünlü müzisyenlerin, film yıldızlarının, internet fenomenlerinin yanında ferdi girişimlerle ortaya konan projelerin de birer aktör haline gelebildikleri dijital diplomasi platformları ülke tanıtımı ve imaj yönetimi açısından son derece önemli mecraları ifade etmektedir. Örneğin Amerika'da yaşayan bir Türkün girişimleriyle kurulan "Turkey.org/Turkey 2.0: Turkish International and Digital Coffeehouse" bu konudaki çarpıcı örneklerden birisidir. Bu sanal platform Türkiye ile bir şekilde olumlu münasebeti bulunmuş kişilere "Türkiye'yi Bir de Sen Anlat!/"Share your Türksperience!" mesajı vererek Türkiye'nin özellikle White, (2011), "Kültür, İnsan, Eğitim, Eğlence, İş dünyası, Doğal Çevre ve Küresel Türkiye" ana başlıkları olmak üzere 68 alt kategorideki mesaj, fotoğraf vb. materyallerini tek çatı altında toplayarak "Türkiye'nin modern dünyadaki yerinin tanımlanmasına ve Türkiye markasını geliştirme sürecine yardımcı olmak" amacı ile kurulan uluslararası sanal bir kahve evi niteliğindedir.

Sosyal medya platformlarının da özellikle büyükelçilikler ve ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerine hizmet eden kurumları tarafından kullanılması da dijital diplomasiye daha ciddi bir nitelik kazandırmıştır. Bu kurumlar çoğunlukla bilgilendirme yapmak ve kriz yönetimine katkı sunmak adına sosyal medya ve internet kanallarında bulunmayı bir gereklilik görmektedir (Ekşi, 2014: 117).

Wireless File bunun çarpıcı bir örneğini temsil etmektedir;

Enformasyon amaçlı çalışmalarının en önemli ayağı ABD Büyükelçilikleri vasıtasıyla dağıtılan, beş dilde yayınlanan Wireless File adlı aktüel bir bülteni. Bu bültende Amerikan hükümetinin resmi açıklamaları, röportajlar, analizler ve makaleler bulunmaktaydı. Günümüzde bu bülten, uydu bağlantıları ve internet ile desteklenmiştir ve Washington File adıyla bilinmektedir. Çağdaş dünyada en temel kamu diplomasisi araçlarından biri de şüphesiz internettir. Enformasyon amaçlı çalışmalarının çok önemli ayağını oluşturan internet aracılığıyla, Amerikan hükümetinin resmi açıklamalarını, hükümet yetkililerinin röportajlarını, Amerika politikası ile ilgili analiz ve makaleleri ve akla gelebilecek her türlü konu hakkındaki bilgiyi milyonlarca insana ulaştırmak mümkündür (Akçadağ, 2010: 10-11).

Bu bağlamda Dış İşleri Bakanlığı, BYGEM, AA, KDK ve daha birçok kamu diplomasisi kurumu sosyal medya kanallarında sayfalar açarak gerek çalışmaları hakkında takipçilerini bilgilendirmekte gerekse güncel gelişmelerde karar alma mekanizmasında bulunan kişilerin görüş ve düşüncelerini doğrudan aktarmakta ve Türkiye'ye yönelik yapılan çarpıtıcı veya kasıtlı haberlere karşı tepkisel ve düzeltici paylaşımlarda bulunmaktadır.

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren sosyal medyayı takip etmeye başlayan devletler sosyal ağlarda hesap açarak sanal iletişim ve etkileşime dahil olmuşlar, sanal elçilikler açmak suretiyle bireylerle iletişim ve diyalog kurma faaliyeti yürütmeye başlamışlardır. Örneğin ABD'deki İtalya Büyükelçiliğinin 2015 yılı Kasım ayı itibariyle 17 twitter profili, 16 facebook sayfası, 5 youtube kanalı, 3 flickr hesabı, 2 linked-in sayfası, 1 Tumblr hesabı ve 1 de instagram hesabı bulunmaktadır. Bu hesaplar ABD'de yaşayan İtalyan vatandaşlarına hizmet etmenin yanı sıra ABD vatandaşlarına İtalya hakkında olumlu bir imaj oluşturma çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca bu hesaplar marifetiyle ABD halkına ait hedeflenen algıyı oluşturmada yardımcı bir aktör olarak kullanılmaktadır (Digital Diplomacy Italy, 2016). Dış işleri bünyesinde Fransa'nın geliştirdiği dijital diplomasi projesi (<http://consoletwitter.f DIP. FR/#!/en>) ilk kurulduğunda beğeni toplamış bir projedir. Tüm diplomatların sosyal medya hesaplarını tek çatı altında toplanması olarak özetlenen projede toplam 112 diplomatın hesabı (Afrika'da 11 hesap, Ortadoğu'da 9, Kuzey Amerika'da 16, Güney Amerika'da 18, Avrupa'da 18, Asya'da 15 hesap) bulunmakta ve bu hesapların toplam 871 bin takipçisi bulunmaktadır, ancak projenin devamı getirilememiştir (Launch of the Ministry of Foreign Affairs' New Twitter Console, 2014).

Bugün Dijital Araştırmalar Derneği'nin projesi olan diplomacy.live araştırması neticesinde 210 ülkenin Dış İşleri Bakanlıklarının toplam 195 web sitesi, 13 blog, 53 RSS, 43 mobil uygulama ve 33 sosyal ağda toplam 742 hesap/kanalı mevcuttur. 210 bakanlığın 166'sı en az bir Twitter hesabına, 120'si en az bir Facebook hesabına sahipken yalnızca 77 dışişleri bakanının ise Twitter hesabı bulunmamaktadır. Söz konusu araştırmaya göre İngiltere, Fransa ve ABD ilk sırayı oluştururken Türkiye Dış İşleri bakanlığı, 742 sosyal ağ hesap sayısı ve 356 dijital varlıkla 2015 yılında dijital diplomasiyi kullanan en iyi 25. ülke olmayı başarabilmiştir (Sabah Gazetesi, 2016).⁶

Türkiye'nin dijital diplomasi alanında Batı Balkanlarda uygulamaya koyduğu en önemli projelerden birisi Kosova ile dijital diplomaside işbirliği yapılması konusunda olmuştur. İnternet sayfaları geliştiricileri, web tasarımcıları, medya ve dijital diplomasi yetkilileri desteği gibi uzmanlıklar konusunda Kosova'ya destek veren Türkiye, Kosova Dış İşleri Bakanlığının dijital diplomasi faaliyetleri marifetiyle bugün 114 ülke tarafından tanınmaktadır. Kosova'nın öncelikle Facebook'da ülke olarak tanımlanmasını sağlanmış, ardından ülkenin markalaşması ve meşruiyet profilinin yaygınlaştırılması yolunda önemli başarılar elde edilmiştir. Digital Kosovo, Balcanes, KosovoDiaspora, InstaKosovo, AppCamp, Wiki Academy projeleri ile Kosova Strategy of Digital Diplomacy, Yeni Diplomasi dergisi tarafından İngiltere, ABD ve İsrail'den sonra en iyi 4. Dijital diplomasi projesi olarak ödüllendirilmiştir (Kosovo MFA, 2017).

Batı Balkanlar'da internet kullanımında son yıllarda yaşanan artış Türkiye'nin bu alandaki etkinliğini arttıracak bir gelişmedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar Batı Balkan ülkelerindeki internet erişimi ve sosyal medya kullanımındaki artışı ortaya koymaktadır. 2015 yılı verilerine göre Arnavutluk'ta nüfusun %62,7'si, Bosna-Hersek'de %68,7'si, Hırvatistan'da %75'i, Kosova'da %84'ü, Makedonya'da %68,1'i, Karadağ'ın %68'i internet kullanıcısı iken, bu ülkelerde yalnızca facebook kullanıcılarının toplam sayısı 6 milyon civarındadır (Internet World Stats, 2017). Örneğin Bosna Hersek için Facebook'dan sonra en popüler sosyal medya platformları Youtube, Google Buzz, Tagged, Myspace, Twitter'ın olduğu gözlenmektedir (Balas, 2011: 161). Özellikle gençler arasında yaygın olan internet ve sosyal medya kanalları bu bağlamda Türkiye'nin dijital diplomasi faaliyetleri için önemli bir kitleyi ifade etmektedir. Özellikle Türkiye'nin günlük iletişim ve bilgilendirme faaliyetlerini üstlenen kamu diplomasisi kurumlarının sosyal medya ve medya faaliyetleri Türkiye'nin iç ve

⁶ Ayrıca bu istatistikler için çeşitli yumuşak güç parametreleri üzerinden yıllık sırlama takibi çalışması için; <http://softpower30.portland-communications.com/>

dış politika gelişmelerini, özellikle Batı Balkanlar hakkında Türkiye'nin görüş ve eylemlerini doğru bir şekilde aktarılmasını sağlayabilecektir. Söz konusu kurumların sosyal medya ve internet kanallarına erişiminde bölge dillerinin kullanılması, bölge halkına yönelik yerel ve özgün içeriklerle bunun desteklemesi etkinliğini arttıracak önemli bir unsurdur.

Sosyal medyanın ve internetin bir kamu diplomasisi mecrası olarak kullanılmasının yanı sıra Televizyonun da kamu diplomasisinde daha eski yıllara uzanan hususi bir yeri vardır. İlk bölümde de değinildiği gibi uluslararası yayıncılık önemli bir kamu diplomasisi tekniğidir. Günümüzde uluslararası yayın yapan kuruluşlar aynı zamanda internet ve sosyal medya hesaplarını da kullanarak daha hızlı ve daha erişilebilir bir bilgilendirme platformu oluşturmuş durumdadırlar.

Burada Türkiye'nin uluslararası medya sahasındaki attığı adımlarının başında TRT World'ü zikretmek gerekmektedir. Yeni TDP'nin tezlerini, olayları yorumlayışını ortaya koyabileceği bir medya platformunun bulunmayışı, dünya kamuoyunun Türkiye'nin düşünce, yorum ve eylemlerini birincil kaynaklardan değil de ancak Reuters, Associated Press, AFP, BBC, CNN, Al Jazeera gibi medya organların tezgâhından geçtikten sonra izleyebilmesi Türkiye'nin uluslararası yayın yapan bir medya kuruluşuna olan ihtiyacını elzem kılmıştır (Devran, 2015: 287). TRT WORLD'ün kurulmasıyla Türkiye, tezlerini ve bakış açısını ortaya koyabileceği bir platforma kavuşmuştur. TRT WORLD'ün yanı sıra diğer kamusal yayın araçlarımızın da kamu diplomasi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Batı Balkanlar nezdinde TRT ve AA gibi yayın kuruluşlarımızın faaliyetleri hem dijital diplomasi alanında hem de diğer yayıncılık alanlarında dikkate değer niteliktedir. Yücel'e göre;

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, bünyesinde bulundurduğu birçok yayın kuruluşu, TV ve radyo kanalı, yabancı dilde yayın yapan web siteleri, bu kurumlara ait yüzlerce sosyal medya hesabı ve çeşitli alt bileşenleriyle dijital diplomasi açısından dünyada eşi benzeri olmayan bir ekosistem olarak göze çarpmaktadır. Örneğin, tematik bir kanal olarak TRT AVAZ'ın 5 ayrı dilde dijital mecralarda yayın yapması, medyanın dijital diplomasideki potansiyel gücüne örnek teşkil etmektedir. Yayıncılık faaliyetlerinin yanı sıra dijital diplomasi yaklaşımının benimsenmesi TRT'yi bir anda uluslararası yayın çevrelerinde öncü bir konuma yükseltecektir (Yücel, 2016: 759).

Küreselleşme çağında medyanın önemi yadsınamaz. Uzmanlar kamu diplomasisi konusunda medya ve araçlarının son derece önemli olduğunu belirtmektedirler. Hükümetler, özellikle yabancı toplumlara kitle iletişim araçlarıyla ulaşarak ülkeyi tanıtıcı enformasyonel programlar yürütmektedirler. Ülke hakkında olumlu algı ve imajın oluşturulmasında kitle

iletişim araçları kritik bir role sahiptir (Ekşi, 2014: 115). Türkiye'nin kamu diplomasisinde önemli bir bölgeyi ifade eden Batı Balkanlar için de dijital diplomasi platformlarının yanında TV ekranlarının da etkin kullanılması son derece önemli olacaktır. Bu bağlamda TRT ekranlarında son yıllarda Balkanlar konu edinen birçok yapım göze çarpmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir;

- TRT TÜRK'te yayınlanan Balkan köylerinde yaşayan Türklerin hayatlarını ele alan "Balkan Köyleri" kısa röportajlarla tarihi zenginlikleri, farklı yaşam öyküleri ve yaşadıkları yöre kültürüne olan katkıları ile ekrana gelmektedir. Sözlü tarih veri tabanı niteliğindeki bu program gerek Türkiye tarafından bölgenin daha yakından tanınması gerekse ortak yönlerin yeniden keşfedilmesine olanak sağlayabilecek niteliktedir (TRT, 2016a).
- Balkan halklarının Anadolu'ya göçlerini konu alan ve 1689'da Avusturya güçlerinin Üsküp'ü bombalaması sonucu başlayan ilk göçlerden, yine 18.yüzyılın sonunda başlayıp, 1922'ye kadar süren kitlesel Rum göçleri ile az sayıda yaşanan Bulgar göçlerinin konu edildiği 14 bölümlük 'Balkanlar ve Göç' belgeseli TRT 2 ekranlarında yayınlanmaktadır (TRT, 2016c).
- Yine TRT tarafından Balkan Savaşları'nın 100. Yılı münasebetiyle hazırlanan "Balkan Savaşları Yüz Yıllık Hüzün" adlı 4 bölümlük belgesel savaşın öncesi ve sonrasını yerli ve yabancı tarihçilerin bakış açısıyla ekranlara taşımaktadır (TRT, 2016b).
- Tüm Balkan coğrafyasının siyaset, ekonomi, diplomasi, kültür ve sanat alanında yaşanan gelişmelerin, önemli olayların konu edildiği Balkan Gündemi programı hafta içi her gün TRT AVAZ'da yayınlanmaktadır. Bir haber programı niteliğindeki programda bölge ve ülke uzmanlarının da görüşleri alınarak gelişmelerin yorumları izleyiciye aktarılmaktadır (TRT, 2017a).
- Ayhan Akkaya ve Fehmi Çelik'in öncülüğündeki "Gayda İstanbul" müzik topluluğunca hazırlanan 'Yüzyıl da Geçse' programı 'Balkanlarda yaşayan halkların kültürel ve sosyal benzerliklerine vurgu yapmaktadır.' Göç ve savaşın üzerinden 100 yıl geçmesine ve bu zaman diliminde uygulanan baskıcı yönetim anlayışına rağmen halk kültüründe yaşayan ve dillerden düşmeyen müzik parçalarının izinin sürüldüğü programda parçalar ulaşılan yerlerdeki yerel sanatçı ve müzisyenlerle de seslendirilmektedir. Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Yunanistan, Bosna-Hersek, Karadağ gibi ülkelerde gerçekleştirilen programda

ortak kültürün en veciz ifadesi olan müzikal birliktelik gözler önüne serilmektedir (TRT, 2017b).

- TRT HABER’de yayınlanan Orhun’dan Üsküp’e Kardeş Eli adı programda TİKA ve diğer kamu diplomasisi yürüten kamu ve sivil toplum kuruluşlarının Balkanlar’daki tüm kamu diplomasisi faaliyetleri, projelerin yapılış öyküsünü ekrana taşımaktadır. Programın öncelikli hedefi ise “...bu halkları tanımak ve onlar için yaratılan yeni dünyanın kapılarını aralamak” olarak belirlenmiştir (Haber 10, 2016).
- TRT Belgesel tarafından yayına hazırlanan Türkiye’nin Dostları adlı 13 bölümlük belgeselde Türkiye’de eğitim gören Balkan kökenli öğrencilere de yer verilmiş, bu öğrencilerin hikâyeleri, Türkiye deneyimleri ve düşünceleri ekrana taşınmıştır. Bu önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti olan mübadele diplomasisinin de bazı yansımalarını göstermesi açısından dikkate değer bir programdır (KDK, 2011).

Balkan halklarının Türkiye’ye olan ilgisini arttıran en önemli işlerin başında ise Türk TV dizilerinin geldiğini söylemek gerekmektedir. Mendillioğlu’nun kapsamlı araştırması bu gerçeği gözler önüne sermektedir. Balkanlarda ilk kez Yunanistan’da 2005 yılında gösterime sokulan *Yabancı Damat* dizisi ile yüksek reyting oranları yakalayan Türk dizilerinin asıl yükselişi ise 2010 yılındaki *Binbir Gece* dizisi ile başlamıştır. Bu ilgi öylesine büyük olmuştur ki örneğin Zagreb’de dizide sıkça kullanılan ‘Hoş geldin’, ‘Estağfirullah’, ‘Tövbe Ya Rabbi’ gibi sözler halk arasında kullanılmaya başlanmıştır. Mareco Index Bosnia araştırmasına göre 2013 yılında Makedonya’da 9, Bosna Hersek’de 13, Kosova’da 3, Sırbistan’da 4 Türk dizisi farklı TV kanallarında gösterilmiştir. Bunlardan en popülerleri sayılabilecek olan Muhteşem Yüzyıl dizisi için Bosna Hersek OBN TV Muhteşem Süleyman ve Hürrem Sultan’a en çok benzeyen kişi yarışması düzenlemiş, yarışmaya 300 kişi başvurmuş ve kazananlar İstanbul seyahati ile ödüllendirilmiştir. Sırp sosyolog Ratko Bozoviç’n araştırmasına göre Türk dizilerine Sırp halkının gösterdiği yoğun ilgi ki daha öncede Latin Amerika dizilerine ilgi büyüktü, yalnızca yapım kalitesinin daha yüksek olması, yoğun duygusallık ve melodrama barındırması, 2008’den itibaren girilen ekonomik krizle birlikte sosyo-ekonomik olarak bunalan halkın bu dizileri ucuz ve kaliteli bir eğlence aracı olarak görmesi, hakeza TV sahiplerinin de dizi ithalatını yeni dizi yapma maliyetine tercih etmesi, unutulmaya yüz tutan bazı aile geleneklerini hatırlatıyor olması vb. sebeplerden ziyade izleyicilerin linguistik ve kültürel benzerliklerden duydukları memnuniyetten ileri geldiğini ileri sürmektedir. Kosovalı

sosyolog Artan Muhaxhiri de Kosova'daki başarının da yine bu benzerliklerin oluşturduğu keyfiyetten kaynaklandığını ileri sürmektedir (Mendillioğlu, 2014).

Sinema ve TV dizileri de bir ülkenin kültürünü değerlerini, yaşam tarzını yansıtan bir araç olarak ülkenin yumuşak gücü olarak algılanmaktadır. Bu dizilerin birer jeo-linguistik ve jeo-kültürel meta olmaları hasebiyle üretimleri kadar dağıtımları da önemli olmaktadır (Karlıdağ ve Bulut, 2014: 76). Siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda Türkiye ve Batı Balkan ülkeleri arasındaki ilişiklerin artması toplumsal alana da aksetmektedir. Bu bağlamda ilişkilerin toplumsallaşmasına katkı sunan ve Türkiye ve Balkan toplumlarının unutulmuş ortak yönlerinin yeniden tazelenmesine vesile olacak bir araç olarak Türk dizilerinin etkinliği önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk dizilerinin Balkan halkalarının özellikle linguistik ve kültürel manada olmak üzere Türkiye ile ortak yönlerini keşfetmede, zihinlerdeki mesafelerin ortadan kalmasına yardımcı olmada eğlenceli ve işlevsel bir araç olduğu saptanmaktadır (Emin, 2013).

Türk TV dizileri dünya dizi ihracatı sıralamasında ABD'den sonra ikinci sırada yer almaktadır ve özellikle popüler dizilerden ciddi ihracat gelirleri elde edilmektedir. En az 75 ülkeye ve 400 milyonluk bir kitleye Türk TV dizileri ihraç edilmiş, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda dizi ihracatını 25. ihracat kalemi olarak tanımlamıştır. Çekimlerin yapıldığı mekânlara duyulan ilgi, dizide kullanılan kıyafetler, tüketim unsurları, aksesuar vb. ürünlere duyulan ilgi dizilerin ülkemize olumlu katkıları olarak geri dönmektedir. Örneğin 43 ülkede 200 milyon kişi Muhteşem Yüzyıl dizisinin nerede çekildiğini merak etmektedir (Karlıdağ ve Bulut, 2014) Dizilerin destinasyon imajına katkısı, tüketim alışkanlıklarına etkisi araştırma konusu olmuş ve önemli veriler elde edilmiştir. Örneğin Mel Gibson'un başrolde oynadığı Cesur Yürek filminin ardından İskoçya'da bulunan W.Wallace anıtına yapılan ziyaretçi sayısında %300 artış, Görevimiz Tehlike 2 filminden sonra Sydney'deki milli parklara yapılan ziyarette %200 artış ve Er Rayn'ı Kurtarmak filmimin ardından Normandiya/Fransa'ya Amerikalı turistlerin sayısında %40 artış ölçülmüştür (Şahbaz ve Kılıçlar, 2009: 37). Bu bağlamda dünyada TV dizileri ihracatında ilk sıralarda yer alan Türkiye'nin dizilerdeki destinasyon tanıtımlarına, ürünlere ve verilecek mesajlara ehemmiyet vermesi Türk Dizilerini önemli bir kamu diplomasisi aracına dönüştürebilecektir (Türk Dizilerinin Rekoru, 2014).

Özellikle Batı Balkanlarda Türkçeye karşı artan ilginin dizilerden kaynaklandığı bölge analistleri tarafından kabul edilmektedir. Dizilere artan ilginin ekonomik yansımaları arasında

Balkanlı insanların Türk kültürünü, mimarisini vb. tanımak için Türkiye'ye gelmesi ve turizmi canlandırması gösterilmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken hususların başında dizilerin yalnızca tanıtım amacı taşıyan bir araç olmadıklarıdır. Bu bağlamda dizilerin içerikleri de son derece önem kazanmaktadır, Emin'in ifadesiyle dizilerin 'ne söylediği' ile ilgilenilmesi gerekmektedir (Emin, 2013).

4.2.2. Yerel Diplomasi

Literatürde Van de Plujim ve Melissen tarafından tanımlanan şehirler diplomasisi (Daoudov, 2013b: 28) yerel yönetimlerin etkinliğinin arttığı, şehirlerinin markalaşma faaliyetlerine yöneldiği Türkiye için önemli bir kamu diplomasisi yöntemi olabileceği izlenimi vermektedir. ABD'li Schuman'ın yerel dış politika (local foreign policy), beledi dış politika (municipal foreign policy) terimlerini, Salomon tarafından ulus-altı dış politika (subnational foreign policy) terimlerini (Daoudov, 2013b: 28) kullanarak anlattığı yerel dış politika/yerel diplomasi, devletlerin kamu diplomasisinde yükünü azaltacak, etkili ve dinamik bir plan çerçevesinde yürütüldüğünde ise son derece etkili olabilecek bir mekanizmaya işaret etmektedir. Nitekim insan ilişkilerinin son derece yoğun olduğu bu küreselleşme evresi bunu vaat etmektedir:

Fiziki sınırların belirsizleştiği küreselleşme döneminde, bir kentte ya da bölgede bulunan yönetimler, kuruluşlar ve firmalar farklı örgütlenme ve ağlar aracılığıyla aynı kent ve yörede ya da dünyanın herhangi bir yerindeki kuruluşlarla işbirliği ve rekabet ilişkisine girebilmektedir (Öktem vd., 2016: 51).

En geniş ifadesiyle yerel yönetimleri, çıkarlarını temsil etmek amacıyla uluslararası siyasi alandaki aktörlerle temas haline getiren süreçleri anlatmak amacıyla kullanılan şehir diplomasisinin güvenlik, kalkınma, ekonomi, kültür, ağ oluşturma ve temsil gibi alt başlıkları bulunmaktadır (Daoudov, 2013b: 34). Şehir diplomasisi bağlamında bu alt başlıklardan ekonomik boyut, kültürel boyut, ağ oluşturma boyutu ve temsil boyutu Türkiye'nin yumuşak güç unsurlarını etkili bir şekilde kullanıp, markalaşmasına, imaj ve itibarının artmasına vesile olabilecektir. Örneğin kültürel boyutta; kardeş şehir (sister city, twin towns) projelerinin yürütülmesi ortak sportif faaliyetler düzenlenmesi, yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz tarihi ve kültürel mirasın ihyası çalışmaları yerel toplulukları yakınlaştıran faaliyetlerdir. Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (CEMR), Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UGLG) gibi birlik ve kuruluşlarda yürütülen çalışmalar ve buralarda yürütülen lobicilik faaliyetleri de kamu diplomasinin ağ oluşturma ve temsil boyutuna dikkat çekmektedir (Daoudov, 2013b: 34-35).

Kamuoylarına merkezi yönetimlerden daha yakın olan Belediyelerin uluslararası kuruluşlara akreditasyonu son derece önemli bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak değerlendirilmektedir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi; (EUROCITIES) Avrupa Kentleri Teşkilatı, (UCLG) Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Dünya Teşkilatı, (METROPOLIS) Dünya Büyük Metropoller Birliği , (ECAD) Uyuşturucuya Karşı Mücadele Veren Avrupa Kentleri Teşkilatı, OICC İslam Başkentleri ve Kentleri Teşkilatı, (OWHC) Dünya Mirası Şehirleri Teşkilatı, (LHC) Tarihi Şehirler Birliği, (EMI) Depremler ve Mega kentler İnisiyatifi , (WUWM) Dünya Haller Birliği, (ISPRS) Uluslararası Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Uzay Bilimi Birliği , (WHO) Healthy Cities Network Dünya Sağlık Örgütü Sağlıklı Kentler Ağı, (WCTRS) Ulaşım Araştırmaları Derneği Dünya Konferansı , (AMF) Asya Belediye Başkanları Forumu , (ESN) Avrupa Sosyal Hizmet Ağı , (XARXA) Profesyonel Eğitim Birliği gibi 15 adet uluslararası kuruluşu üyedir. Bunun yanında, 37 adet şehir ile kardeş şehir protokolü imzaladığı şehir, 19 adet işbirliği protokolü imzaladığı şehir, 9 adet mutabakat zaptı/iyi niyet mektubu aldığı şehir mevcuttur (İBB, 2016).

Bu minval üzere yerel yönetimler alanında son yıllarda ciddi bir atılım trendi yakalayan Türkiye açısından yerel yönetimlerin de birer kamu diplomasisi aktörü olarak davranmaları son derece doğal karşılanmalıdır. Türkiye Belediyelerinin bu yöndeki çalışmalarının özellikle Ak Parti döneminde arttığı görülmektedir. Belediyelerin bu süreçte etkinliğinin artması neticesinde Türkiye, yerel yönetimleri ilgilendiren uluslararası kuruluşlarla da etkin olmaya başlamıştır. Pürtaş'a göre;

Doksanlı yılların başından itibaren Türkiye'de kasaba ölçeğinden büyükşehirlere yerel yönetimler de etkin bir paralel diplomasi yürütmeye başlamışlardır. Balkanlarda ve Türk cumhuriyetlerinde gerçekleştirilen toplu sünnet şölenleri, ramazan programları, sağlık taramaları ile yerel yönetimler ilk kez dışa açılmışlardır. Kültürel mirasın restorasyonu, belediyeçilik hizmetlerinin eğitimi, meslek edindirme kursları, insani yardım faaliyetleriyle Türk belediyeleri bu coğrafyalarda pek çok kardeş şehir ilişkisi yürütmüştür. Bu tecrübe 2000'li yıllarda Türkiye'nin inisiyatifiyle Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İpek Yolu Şehirleri Federasyonu gibi saygın uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Pürtaş, , 2013: 8-9).

Ancak Türk yerel yönetimlerinin dış ilişkiler geliştirmede yetkileri olsa da sınırlanmış bir profile sahip oldukları görülmektedir. 5393 Sayılı Belediye Kanununun 74. Md. ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu 62.md'de yerel yönetimlerin uluslararası ilişkilerde kurabilecekleri ilişki formları yer almaktadır (Daoudov, 2013a: 285). Buna göre;

Yerel yönetimler 'a) uluslararası teşekkül ve organizasyonlara üyelik veya kurucu üyelik; b) bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahallî idarelerle ortak faaliyet; c) bu teşekkül, organizasyon ve yabancı mahallî idarelerle ortak hizmet projeleri; d) kardeş kent ilişkisi (sadece belediyeler için). Bunun yanı sıra Türkiye, Avrupa Konseyi tarafından 1980 yılında hazırlanan Avrupa Yerel Topluluklar veya Yönetimler Arasında Sınır ötesi işbirliği Çerçeve Sözleşmesi belgesini de, Türkiye'nin diplomatik ilişkisi bulunan ülkeler ve sadece yerel yönetim ve birliklerinin işbirliği için geçerli olmak üzere imzalamıştır (Daoudov, 2013a: 285).

Türkiye'de yerel yönetimlerin kısıtlanmasını etkileyen faktörlerden birisinin de federalist korku olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ancak bu çekince dış politikada önemli bir aktör olmaya namzet olan ve gelişmiş ülkelerde kurdukları ilişki ağlarından son derece istifade edilen yerel yönetimlerin Türkiye'de geliştirilmesi, dış politikaya teşvik edilmelerini ve tüm bunlar için gerekli mevzuat ve yapısal gerekliliklerinin temin edilmesine engel teşkil etmemelidir. Teamülen yerel yönetimlerin pasif bırakıldığı alanlar açılırsa, yetkilerinde ve görev tanımlarında Yerel Yönetimlerin umut vaat edici bir profili yok değildir.

Belediyelerin bünyesinde yer alan Dış İlişkiler Müdürlükleri tarafından yürütülen bu faaliyetler kamu diplomasisine önemli katkılar sunan birer aktöre dönüşebilmektedirler. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yer alan Dış İlişkiler Müdürlüğü görevleri arasında; Uluslararası kurum ve kuruluşlarla, Kültür ve Sanat kurumlarıyla ilişki kurmak ve işbirliği sağlamak, Kentsel, Ulusal ve Uluslararası etkinliklere katılmak, müştereken veya münferiden bu tür etkinlikler düzenlemek, İstanbul ile dünya kentleri arasında Kardeş Kent ilişkisi kurulması ve mevcut ilişkilerin geliştirilmesinde öncülük etmek, Yurtdışındaki Belediyelerle bazı konularda iyi niyet ve işbirliği protokolleri imzalanmasını koordine ve uygulanmasını takip etmek, Belediyemizce yapılan çalışmaların yabancı misyon temsilcilerine tanıtılması, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen çeşitli toplantılarda sunulmasını teminen yazılı ve görsel materyal geliştirmek, yaptığı çalışmalarla ilgili kamuoyunu aydınlatmak amacıyla her dilden broşür, dergi, kitap ve benzeri yayınlar yapmak, yaygınlaşmasını sağlamak, Uluslararası kuruluş, kardeş kent ve diğer dünya kentlerinden gelecek misafirleri ağırlamak, gerekli programları yapmak, motivasyonlarını ve yetkililerle görüşmelerini sağlamak, Kardeş şehir uygulamaları ile farklı kültürlerin birbirlerini tanınması ve yakınlaşmasını temin etmek, halklar arasında kardeşlik duygusunu geliştirecek etkinlikler düzenlemek, Dış medyada İstanbul'u takip etmek, elde edilen bilgileri ilgili makamlara ileterek

İstanbul'un yüksek imaj ve prestij sahibi yerini korumasını sağlamak için gerekli her türlü çalışmayı yapmak gibi görevleri bulunmaktadır (İBB, 2016).

Bu bağlamda görev ve yetkilerin azami şekilde kullanılması, yerel yönetimleri birer kamu diplomasisi aktörü haline dönüştürebilecek niteliktedir. Yerel yönetimlerin, özellikle yoğun Balkan göçmeni nüfusu barındıran belediyelerin ortaya koyacağı projelerden daha etkin sonuçlar alınması mümkün görünmektedir.

Yukarıda ifade edilen şehir diplomasisinin boyutlarının en aktif yürütülebileceği ilişki biçimi ise kardeş şehir ilişkisidir. Kardeş Şehir ilişkisi (sister city) II. Dünya Savaşından sonra Avrupa ülkelerinin birbirleri ile bütünleşmelerinin arttırılması amacıyla kurulmuştur. Büyük bir yıkım yaşamış Avrupa şehirleri belediyeler arasında imzalanan kardeş şehir protokolleri ile çeşitli sahalarda ortak hareket etme kararı almışlardır. İngiltere'deki Coventry'nin Rusya'nın Stalingrad ve Almanya'nın Dresden kentleri ile kardeş şehir ilişkisi kurması ise ilk örneklerdir (Öktem vd., 2016: 53). Birbirine benzer nicelik ve niteliklere sahip belediyelerin bu hareketle fikri alışverişte bulunmaları, ortak projelerle de birbirine yakınlaşmaları hedeflenmiştir. Bu hareket daha sonra AB üyesi ülkelerle sınırlı kalmamış AB genişlemesinde ve aday ülke ilişkilerinde önemli misyonlar üstlenmiştir. Bütünleşmenin her yönüyle sağlanması ve ortak bir AB kültürünün oluşturulması amacıyla kalkınma, yerel hizmetler, dayanışma, toplumsal katılım, şehircilik hizmetleri, tematik başlıklar, kültürel kaynaşma ve derinleşme gibi birçok konuda kardeş şehirler arasında faaliyetler yürütülmektedir (A Quick Overview, 2016). Bu bağlamda AB'nin en eski ve günümüzde de en geniş kurumlarından olan Council of European Municipalities and Regions (CEMR)/Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi yerel yönetimlerin temsili, kardeş şehir ilişkilerinin tesisi ve güçlendirilmesi amacıyla 1951 yılında kurulmuş olup günümüzde 42 ülkeden 130 bin yerel idareye hizmet vermektedir (Introducing CEMR, 2016).

Benzer bir şekilde ABD'de kardeş şehir uygulamalarına son derece önem vermiş bir ülkedir. ABD'de Başkan Eisenhower kardeş şehirlerin kurulması amacını şu şekilde açıklamaktadır: *Öktem (2016: 52)*, "uluslararası iletişim ve etkileşimin kişiden kişiye seviyesinden şehirden şehre seviyesine çıkarılarak uluslararası anlayışın artırılması ve barışın teşvik edilmesi." Bu amaçla 1956 Başka Eisenhower tarafından kurulan Sister Cities International günümüzde ABD'nin sınır ötesinde en yaygın yerel yönetimler ağını oluşturmuş kurumudur. 2015 yılı itibariyle Avrupa'dan 721, Asya'dan 674, Amerika'da 452, Sahra Altı Afrika'sında 145, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da 90, Okyanusya'da 39 olmak üzere dünya

genelinde 145 ülkeden 2.121 kardeş şehir ilişkisi tesis edilmiştir. Söz konusu organizasyona ABD’den 32bin gönüllü katılmaktadır. 2015 yılında 1.13 milyon kişinin yararlandığı gençlik ve eğitim, kültür ve sanat, iş ve ticaret, belediye personeli değişimi ve eğitimi başlıklarında, özellikle de kalkınma yardımları konusunda toplam 2.316 etkinlik gerçekleştirilmiştir (International, 2015: 1-4).

Zira çoğunlukla ulusal çıkarlara paralel siyaset yürüten yerel yönetimlerin bu faaliyetleri son tahlilde ulusal kazanımlara hizmet etmekte ve yabancı ülke halklarına olan angajmanını artırarak ülkenin imaj ve itibarını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında küreselleşmenin her yönden arttırdığı olanaklar yerel yönetimler için bir takım fırsatlar ortaya koymaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir;

a) dünyadaki diğer yerel yönetimlerle doğrudan işbirliği sayesinde iyi uygulamaları ithal etmek, var olanları paylaşmak; b) uluslararası fon ve kredi kaynaklarına doğrudan (merkezî idarenin izni ve yönlendirmesi olmadan) ulaşmak; c) uluslararası yatırımı kendi yörelerine/bölgelerine çekmek, “markalaşmak”; d) uluslararası kurumlarla doğrudan ilişkiler kurarak politikalarını etkilemek, politika yapım sürecine katılmak (policy making); f) çevre, göç, çatışma gibi ortak sorunları şehirlerarası düzlemde çözmek gibi (Daoudov, 2013b: 66).

Bu fırsatlardan azami derecede yararlanılması yerel yönetimleri etkili birer kamu diplomasisi aktörüne dönüştürebilecektir.

Kardeş Şehir ilişkileri tesisinin Batı Balkanlara uygulanan Kamu Diplomasisinde önemli bir yerinin olduğu düşünülmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’de Yerel Yönetimlerin çalışmalarının niteliğine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Belediyeler yalnızca sorumlu oldukları şehirlerde değil, ülke dışında da faaliyetler yürütmeye başlamışlardır. Türkiye’de 1960’lı yıllarda kurulmaya başlanan kardeş şehir ilişkileri 2000’li yıllarda gelişmiş ve sayıları artmıştır (TDBB, 2016). Yeni TDP ile paralel olarak etkinliğin artmasının hedeflendiği yakın coğrafyasında kardeş şehir ilişkilerinin tesis edilmesi önemli görülmektedir. Türkiye’nin il ve ilçe belediyelerinin yurtdışında birçok kardeş şehir ilişkisi mevcuttur. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin 40 şehirle kardeş şehir protokolü mevcutken Saraybosna/Bosna Hersek, Durres/Arnavutluk, Üsküp/Makedonya şehirleri Batı Balkanlardakilerdir (İBB, 2017). Pendik Belediyesi’nin Travnik/Bosna Hersek, Mamuşa/Kosova, Plasnitsa/Makedonya, Novipazar/Sırbistan ile kardeş şehir protokolleri bulunmaktadır (Pendik Belediyesi, Kardeş Şehirlerimiz, 2017). Yine Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin Saraybosna/Bosna Hersek, Bitola, Manastır/Makedonya, Tiran/Arnavutluk,

Priştina/Kosova Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin Batı Balkanlar'daki kardeş şehirleridir (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2017). Bununla birlikte Anadolu'da daha birçok il ve ilçe Belediyesinin Batı Balkanlardaki şehirlerle kardeş şehir ilişkisi bulunmaktadır.

Yoğun Batı Balkan Göçmen nüfusuna sahip Türkiye'de özellikle Ege ve Marmara bölgelerinde yer alan Belediyeler Batı Balkan yerel yönetimleri ve halklarıyla yürüttükleri birçok faaliyet Türk kamu diplomasisine doğrudan pozitif katkı sağlayan faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Kosova Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Bursa Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan protokolle, BUSMEK (Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları)'ten alınan sertifikaları Kosova Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın iş bulmada yeterli görmesiyle, 156 branşta eğitim veren BUSMEK faaliyetlerini Kosova'ya taşımış, buradaki gençlerin meslek edinimlerine katkı sunarak ülkedeki istihdama ve kalkınmaya doğrudan katkı sunan bir pozisyon elde etmiştir (Kosova'da İşgücüne BUSMEK Takviyesi, 2016).

Yine Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan çalıştay, sempozyum, Balkan Gençlik Buluşmaları, Alan Araştırmaları, Sürekli Eğitim Çalışmaları, Karşılıklı Sivil Toplum Projeleri ve Yayınlar maddelerinden oluşan bir proje olan “Balkanlarla Sürekli İşbirliği ve Temas” projesinin amacı;

Tarihi ve kültürel bağlarımız bulunan Balkanlardaki sivil toplum kuruluşlarını, toplum liderlerini, resmi kurumları ziyaret ederek bölgenin sağlıklı bir okumasını yapmak, gelecek yıllar için kalıcı ve etkili işbirliği zemini tesis etmek, gerçekleştirilecek ortak projelerin verimliliğini ve etkinliğini artırmak ve başta Türkiye olmak üzere İslam Dünyasının bölgeye dikkatini çekme (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2013).

olarak belirlenmiş ve bu proje halen devam etmektedir.

Bayrampaşa Belediyesinin her yıl düzenlediği “Kardeşlik Sınır Tanımaz Balkanlar'da Ramazan” projesi ile 2005 yılından itibaren her yıl Ramazan ayında Balkan ülkelerinde binlerce kişilik iftar sofraları kurulmakta olup Bayrampaşa Belediyesi bu projesiyle Marmara Belediyeler Birliği tarafından jüri özel ödülüne layık görülmüştür (Sınır Tanımayan Kardeşliğimize Özel Ödül, 2016).

Pendik Belediyesinin katkılarıyla Sırbistan'ın Novi Pazar şehrinde geleneksel Türk mimarisine uygun olarak “Novi Pazar Tasavvuf Kültürünü Yaşatma Merkezi” (Pendik Belediyesi, 2016) inşa edilmesi de önemli kabul edilmektedir. Tasavvuf kültür ve hayat

tarzının yaygınlaştırılması amacını taşıyan bu merkez, menşei ülke olarak Türkiye'yi kabul etmektedir. Batı Balkanlarda kritik bir bölge olan Sancak bölgesindeki bu oluşum aynı zamanda ileride değinilecek olan önemli bir dini diplomasi faaliyeti olarak da kabul edilebilir.

Sonuç olarak yerel yönetimlerden dış politika uygulamalarında azami derecede istifade edilmesi kamu diplomasisinin derinleşmesinde önemli etkenlerden birisi olacaktır. Bu merkeziyetçiliğe hanel getirecek veya merkeziyetçiliği nitelik olarak dejenere edecek bir görünüm de arz etmemektedir. Daoudov'un ifadesiyle;

Yerel dış politikayı sadece "müsamaha edilmesi", "hoş görülmesi" gereken bir olgu olarak görmeyip, buna ülkenin dış politikası açısından stratejik- bir değer addetmektedirler. Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın yayınların- da yer alan "yerel yönetimlerin uluslararası alandaki faaliyetleri, artık Fransa'nın dış politikasının en emin değerlerinden biri haline gelmiştir", "yerel yönetimlerin çalışmaları, Fransa'nın yurtdışındaki etkinliğini ve etkisini artırmaktadır" gibi ifadeler, böyle bir vizyonun en gelişmiş emsalidir. Merkeziyetçi üniter sistemin simgesi olarak görülen Fransa'nın yerel yönetimlerinin dış çalışmalarına bu yaklaşımı ibret vericidir (Daoudov, 2013b: 125-126).

4.2.3. Dini Diplomasi

Pürtaş (2013: 2), "fikirlerin, düşüncelerin, dünya görüşünün, yaşam tarzının, estetik anlayışının, zevklerin ve tatların paylaşımı suretiyle kendini doğru ifade etme ve muhatabını da doğru tanıma yolu olarak tanımlayabileceğimiz kültürel diplomasi" kamu diplomasisinin önemli bileşenlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Nitekim ilk bölümde de değinildiği gibi devletler kültürlerini diğer devletleri ve yabancı toplumları etkilemek amacıyla sürekli kullanmışlardır. Kültür enstitüleri, misyonerlik faaliyetleri, dil eğitimi, müzik, mimari, mutfak vb. yollarla kültür transferleri devletlerin kurumsal olarak organize ettiği birer kamu diplomasisi enstrümanı olagelmiştir. Küreselleşme ile birlikte ise bu enstrümanları devletlerin dışında uluslararası aktörler de kullanmaya başlamış ve ortaya daha önce olmadığı hızda ve veçhede karmaşık bir kültürel etkileşim platformu ortaya çıkmıştır. Hatta günümüzde bireyler -özellikle sanatkâr, sporcu, gazeteci, bilge şahsiyetler, iş adamları hatta sıradan vatandaşlar- dahi diplomatik münasebetlerde etkili birer aktör olabilmektedir. Vatandaş diplomasisi de denilen bu yeni diplomasi şekli kültürel enternasyonalizmi/kültür diplomasisinin önemli bir ayağını oluşturmakta, ülkenin markalaşma faaliyetlerine ve bir bütün olarak kamu diplomasisi menfaatlerine doğrudan etki edecek bir unsuru oluşturmaktadır (Jora, 2013: 44-45).

Türkiye’de kültürel diplomasi faaliyetlerinin tez boyunca da iddia edildiği üzere yeni TDP perspektifi ile ivme kazandığı görülmektedir. Batı Balkanlar tarihi ve kültürü ile kültür diplomasisi bağlamında Türkiye’ye birden çok konuda imkân sunmaktadır. Örneğin *dil* bunlardan birisidir. Batı Balkan dilleri ile birçok ortak kelimeye sahip olan Türkçenin bölgede yeniden canlandırılması, öğreniminin teşvik edilmesi kamu diplomasisi açısından son derece önemli kabul edilmektedir. Yunus Emre Enstitüsü’nün bir kültür diplomasisi kurumu olması itibariyle yürüttüğü projeler bu bağlamda önemli kabul edilmektedir. Dil alanında yapılan faaliyetler de bu bölümde değineceğimiz dini diplomasisi bağlamında son derece önemlidir zira dil bu etkileşimi canlandıracak ana unsurların başında gelmektedir. Batı Balkanlar özelinde Yunus Emre Enstitüsünün Merkez Bankası işbirliği ile gerçekleştirdiği proje ile “Savaş esnasında tahrip olmuş el yazması eserlerin ihyası, tamir ve bakımı; yanmış eserlerin kopyalarının temini ve mevcut eserlerin korunması-Balkanlarda Kültürel Mirasın Yeniden İnşası Projesi”nin gerekçesi şöyle açıklanmaktadır;

Son yirmi yılda Balkanlar’da aşırı milliyetçilik ve farklı kültürden veya dinden olan topluluklara karşı hoşgörüsüzlük, gittikçe güç kazanmış, insanlar arasında nefret ve düşmanlık hâline dönüşmüştür. Bunun sonucunda, ülkemizi de doğrudan etkileyen kapsamlı savaşlar ve bölgesel sıcak çatışmalar yaşanmış, uluslararası güçlerin müdahalesinin ardından ancak kısmi ve kırılğan bir barış ortamı tesis edilebilmiştir. Bu sıcak çatışmalar esnasında, Balkan kültür ve medeniyetinin mirası, kasıtlı olarak tahrip edilmiş, bazı eserler ise tamamen yok edilmiştir. Sadece ordulara karşı yapılmayan bu savaşın, özellikle Balkanlar’daki Türk tarihinin izlerini silmeye ve Balkan kültürü ile olan tarihi bağını koparmaya yönelik olarak yapıldığı açıkça görülebilmektedir. Bu kültürel yıkımın etkisini ortadan kaldırmak için planlanan proje, tarihi bağların yeniden oluşturulmasını ve Balkan kültüründeki Türk tarih ve medeniyetinin izlerinin korunmasını amaçlamaktadır (YEE, 2014).

Dil ve diğer kültür faaliyetlerinin yanında kültür diplomasisinin en önemli yönünün **dini diplomasi** alanında olduğu düşünülmektedir. Özellikle Batı Balkanlar özelinde bu böyledir. Kültür diplomasisinin yukarıda bahsettiğimiz tanımı itibariyle en önemli unsurlarından birisinin dini diplomasi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. *Ekşi (2014: 134)*, “din, kültürü oluşturan ve onu tanımlayan unsurlardan biri olarak dini diplomasi de kültür diplomasisinin bir uzantısı ya da bir boyutudur.” Nitekim yukarıda sıralanan kültür diplomasisi unsurlarının tarihte olduğu gibi günümüzde de gelecekte de en şümul ifadesinin dini veçhede olacağı yadsınamaz bir gerçekliktir. Teokratik bir devlet olan Osmanlı Devleti dine yaptığı vurgu ve hayatın neredeyse tüm alanlarında dini referans olarak yaptığı

düzenlemelerle bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin fetih politikası/amacı bile Tevhid inancını yüceltip hâkim kılma anlamına gelen *ilâ-yi kelimetullah* (Yurdağür, 2000) olarak ifade edilmiştir. Osmanlı'nın Balkanlarla yaptığı seferlerde, daha sonraları da buraları imar ederek, kendi medeniyet tasavvuru çerçevesinde şekillendirmesinin jeopolitik gerekçelerinin yanında dini unsurlarının da en başat aktörlerden birisi olduğunu söylemek gerekmektedir. Burada elbette Batı Balkanlar'ın fethinin jeopolitik veya dini nedenlerinin irdelenmesine yer verilmeyecektir. Ancak Osmanlı'nın bu bölgede etkili olmasını kolaylaştıran unsurlara, bölgeye nüfuz ederken kullandığı metotlara ve günümüzde bölge ülkeleri ve kamuoyu ile yakın ilişkiler kurmasına temel teşkil edecek mirasına kısaca yer verilecektir.

Bilindiği üzere Balkanlarda İslam'ın ve Osmanlı idaresinin yayılmasında; Bogomilizm inancının bölgede yaygın mezhep oluşunun yansısı fetihlerin öncesinde bu bölgeye yayılan seyyah dervişlerin önemli rollerinin olduğu kabul edilmektedir (İzeti, 2009: 222). Nitekim Batı Balkan halklarının İslamlaşmasının da bir nevi dini bir hareket olan -ünlü tarihçi Ömer Lütfü Barkan'ın 'Kolonizatör Türk Dervişleri' makalesinde de değindiği üzere bölgeye giden alp ve erenlerin yürüttüğü faaliyetlerin marifetiyle- tasavvufi İslam'ı yayma hareketi ile gerçekleştiği bilinmektedir (Barkan, 1942). İslâm ve Osmanlı idaresinin Balkanlarda özellikle Arnavut ile Boşnaklar arasında toplu bir biçimde kabul edilmesi ve benimsenmesinde yapısında mistik bir anlayış barındıran Bogomilizm ile Osmanlı öncesi bölgeye yayılan dervişler etkili olmuştur (İzeti, 2016a: 188).

Bir gönül kazanma sanatı olarak da bilinen tasavvufi yorumun İslam'ın yayılmasında etkili bir unsur olduğu kabul edilen bir gerçektir. Tasavvufun dinin tebliğinde fıkihtan daha etkili bir yöntem olduğu otoriteler tarafından da dile getirilmektedir. Dünya'nın en etkili 500 Müslümanından biri olarak kabul edilen Shems Friedlander Batı'da hala birçok insanın tasavvuf vasıtasıyla Müslüman olduklarından bahsetmektedir (Friedlander, 2013). Nasr'da bu durumu şöyle dile getirmektedir;

İlk Arap fetihlerinden sonra İslâm'ın Türkler arasında, Siyahî Afrika'da ve aynı şekilde Hindistan'da, Çin'de ve Güneydoğu Asya'da yayılmasında tasavvuf önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde İslâm, Avrupa'da ve Amerika'da yayılmaktadır ve yine bu süreçte özellikle eğitilmiş sınıflar arasında tasavvuf önder bir rol oynamaktadır. Tasavvufun aynı zamanda geniş anlamda insanlık için de bir mesajı vardır ve bu mesaj tasavvuf metinlerine İslâm dünyasının dışında hem Batı hem de Doğu'da gösterilen büyük ilgiye bakıldığında daha kolay görülebilecektir. Günümüzde Amerika'da en çok satan şiirin büyük Farîsi Sufî şair ve üstâd Rumi'nin şiirleri olması ne kadar da dikkat çekicidir (Nasr, 2006).

Demir'e göre Osmanlı fethettiği ülkelerde sert güç kullanmış, ama öncesinde ve sonrasında buralarda yumuşak güç kullanarak mevcudiyetini daimi hale getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun çok uzun yıllar zor bir coğrafyada mevcudiyetini sürdürmesinde sert gücü kadar adalet, hoşgörü, adil idare ve müsamaha anlayışı etkili olmuştur (Demir, 2012: 179). Bu da Rumeli alperenlerinin genel anlayışlarını ortaya koymaktadır. Rumeli'ye giden alperenlerden en bilineni olan Sarı Saltuk Müslümanlar arasında sevildiği kadar Hıristiyanlar arasında da benimsenmiş bir kişidir:

Balkanlar'da Saltuk Dede ile ilgili söylenen ve ona ile müritlerine atfedilen efsane, menkıbe ve rivayetlerden hareket ederek Saltuk Dede'nin Balkanlar'da yürütmüş ve icra etmiş olduğu insani ve İslami faaliyetlerin neticesinde, Balkanlar'da yerel halklardan Boşnaklar başta olmak üzere, Hristiyan-Katolik kilisesinin temsilcileri ve papazları ile yoğun bir anlaşmazlık ve mücadele içerisinde bulunan ve Bogomolizme inanan Bogomillerin Sarı Saltuk Dede ve müridlerinin hoşgörülerini, ahlaki davranışları ve saygı ile hürmetle Bogomillere bakışları sayesinde İslam'la şereflemelerine vesile olmuş, Hristiyan-Katolik tebanın Balkanlar'daki sayısının azalmasına büyük ölçüde yardımcı olmuşlardır (Hoca, 2016: 96).

İzeti (2016b)'ye göre Sarı Saltuk aslında “tarihi bir şahsiyetten çok, Balkanlara İslam’ı sadece dini mükellefiyetlerle değil, kültürüyle, medeniyetiyle, sanatıyla, edebiyatıyla getiren seyyah sufilerin toplumsal tecrübelerini temsil etmektedir.” Hakkındaki en eski kayıtlara İbni Batuta'nın Seyahatnamesinde rastlanan Sarı Saltuk'un (Koltaş, 2014: 269) – Bohemya, Moskova, Moldova, Dobruca, Babadağ Kosova, Kruya (Arnavutluk), Blagay (Bosna Hersek, Ohri Makedonya, Kalikra Bulgaristan, Korfu Adası Yunanistan, Danzing Polonya, Bivenyah İsveç, Moskova Rusya, Kırım ve Türkiye’de Babeski, Bor, Diyarbakır, İznik, Manisa, Edirne (Demir, 2012: 143)- mezarının olduğu (hatta kilise avlusunda bile mezarı olduğu) rivayet edilmektedir (Erginli, 2012: 141-142). *Akalın (2016: 55)*, “Balkanlardaki ilk Müslüman-Türk yerleşimi Sarı Saltuk’un 1263 yılındaki yolculuğu ile başlamıştır... Sarı Saltuk, Anadolu ve Balkanlarda gazalara katılan, cengâverliği ve velayeti ile efsanevî bir şahsiyet haline gelen bir Türk kahramanıdır.” Sarı Saltuk günümüz Balkanlarında hala canlılığını koruyan bir şahsiyettir:

Sarı Saltuk, Balkanlarda İslam'ın yayılması, Türk boylarının bu coğrafyada iskânı için faaliyetler yürütmüştür. Gazi-derviş, bir başka söyleyişle alperen tipinin en karakteristik örneği olan Sarı Saltuk kimi zaman kahramanlıklarıyla kimi zaman gösterdiği kerametlerle Balkanların İslamlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Sarı Saltuk'un hatırasının Balkanlarda hâlen yaşadığının göstergesi Balkan ülkelerindeki Sarı Saltuk türbe ve makamlarıdır...yalnızca türbe ve makamlarda değil Balkanlardaki camilerde, Bektaşî tekkelerinde, dergâhlarda,

mescitlerde ve halkın hafızasında Sarı Saltuk canlı bir biçimde yaşamaktadır (Akalın, 2016: 68-69).

Bölge kimliğine önemli etkileri olan bu kültürün tarihi ise Türklerin bölgeye gerçekleştirdiği fetih hareketlerine ve öncesine götürülmektedir. İzeti'ye göre bölgeye giden Sarı Saltuk gibi dervişler ulaştıkları noktalarda inşa ettikleri tekke ve zaviyelerin etrafında zamanla köyler oluşmuş ve böylece buralar birer din, kültür ve sanat merkezi haline gelmiştir. Bu tekkelerin din, dil, ırk ayrımı gözetmeden iktisadi ve sosyal alanda faaliyetlerde bulunmaları onların halk tarafından rağbet görmesine, 'kalplerinin kazanılmasına' yol açmıştır (İzeti, 2016c). Buralarda inşa edilen tekke ve zaviyeler İslamlaştırmanın yanı sıra cami, okul, imaret vb. yapılarla da bir şehir kültürü oluşturmuş ve böylece bölgede bir değişim hareketi başlatmıştır. Söz konusu hizmetlerin yalnızca Müslümanlarla sınırlı olmayışı da hareketin kayda değer niteliklerindedir (Koltaş, 2014: 267). Özellikle Nakşibendi, Mevlevi, Kadiri, Sa'di, Rifai ve özellikle Bektaşî dervişleri tarafından kentlerde ve hatta köylere kadar uzanan bir skalada sayısız İslami müesseseler inşa edilmiştir (Hoca, 2016: 74). Bu kurumlardan bazıları zamanla dejenere olmuş, bazıları da dönemin idarecileri tarafından baskı altına alınmış olsa da bu kültürün bölge insanının karakteristiki yapısına tesir etmesine engel olamamıştır. İzeti'ye göre;

Türklük ve İslâm adına bir gönül fethi gerçekleştiren dervişlerin önemli rol oynadığını günümüzde dahi yol kavşaklarında bulunan tekkelerin varlığını koruması ile açıklamak mümkündür... Bu tekkelerin büyük bir bölümü komünist dönemde değişik bahanelerle yıkılmış ise de bazıları yine ayakta kalabilmiştir. Meselâ: Kalkandelen Harabatî Baba tekkesi, Mostar Blagay tekkesi, Kanatlar Bektaşî tekkesi, Ustruga Halvetî tekkesi, Yalova Bektaşî tekkesi, Kruya Bektaşî tekkesi vs. Balkanlarda Müslümanların dinî, sosyal ve kültürel yaşayış tarzını incelediğimizde tasavvufî motiflerin belirgin şekilde bulunması, çoğu ailede tarikat anlayış ve geleneğinin devam ettiğini göstermektedir (İzeti, 2016a).

Kültürün en rafine ifadelerinden olan musiki alanında da- ki dönemin en yüksek musiki eserleri dini olanlarıdır- Batı Balkanlarda görülen tablo tasavvufun bölge halkının yaşantısını ne derecede etkilediğini gösterir niteliktedir:

Bir topluma hayranlığın ilk belirtisi, o toplumun müziğine ilgi duymaktır. Öyle ki, Balkanlar, abdest almadan ilahi okumayan, Hz. Yunus Emre'nin sözlerinin Osmanlıcasını tekkelerinin duvarlarına yazan, hiç Türkçe bilmedikleri halde Türkçe ilahi okuyan bir medeniyetin devamı haline gelmiştir. Günümüzde bile Saraybosna'nın, Struga'nın, Prizren'in, İskeçe'nin, Tiran'ın arka sokaklarında Türkçe ilahiler okuyan Evlâd-ı Fâtihân'a rastlanabilir.....İstanbul Üniversitesi

Bilimsel Araştırma projesi kapsamında derleme çabalarımız sonucu bin iki yüzün üzerinde ilahi, naat, şuşul gibi değişik formlarda eser derledik. Bu çalışmamız sonucu şunu bir kez daha anladık ki Osmanlı Devleti mimarisi, mûsikîsi, gelenek ve görenekleri ile Balkanlara yıkılmayacak bir medeniyet kurmuştur. Diğer bir örnek olarak mevlidi şerifin XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar Arnavutlar'da ve Boşnaklar'da XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkçe olarak okunan Süleyman Çelebi Mevlidi Rumeli'de mevlid törenleri âdet ve gelenek hâline gelip kutsal gün ve gecelerde, sünnet, doğum gibi vesîlelerle yapıla gelmiştir (Sezikli, 2016: 481-484).

Tasavvufî hayatın günümüzde de etkisi sürmektedir ve bölge Müslümanlarının ve hatta gayri Müslimlerin algılarına varıncaya kadar ciddi bir etki alanına sahiptir. İzeti, (2016c), “Tasavvuf hem müessese hem de anlayış olarak hiçbir zaman Balkan insanından uzaklaşmamıştır.” Bu durumun dikkate alınması Batı Balkanlar nezdinde ise ayrıca önemlidir. Zira gerek tarihsel ve kültürel birlikteliğin yeniden keşfedilmesi gerekse günümüzde güncel bir takım meseleler hakkında izlenecek yolların tespitinde önem kazanmaktadır.

Dışişleri Bakanlığının 2013 yılına ait strateji belgesinde Balkan Politikası olarak benimsenen , “üst düzeyli siyasi diyalog”, “herkes için güvenlik, azami ekonomik entegrasyon” ve “bölgedeki çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli toplumsal yapıların muhafazası” (Muhasiloviç, 2016) gibi hedeflerin başarısı için etnik ve dini kimlikler için belirlenecek politikalar son derece önemlidir. Bilhassa kimliği oluşturan en önemli unsur olan din merkezli faaliyetlerin de önemi ayrıca teslim edilmelidir. Yeni TDP'nin Batı Balkanlar nezdinde en çok vurguladığı konulardan birisi de dini birlikteliğin daha aktif olması ve kurumsal zeminlerde vücut bulması gerekliliğidir (Ekinci, 2014a: 106-107).

Batı Balkanlar için yürütülecek olan dini diplomasi faaliyetlerinin önemiyetinde üç noktanın nazarı itibara alınması hususen gerekmektedir. Bunlardan ilki ve en önceliklisi olarak, Türkiye adına sözde faaliyet yürüten örgütlerin bölgede etkin bir pozisyon elde etmiş olmasının Türk kamu diplomasisine hız kaybettiği konusudur. Özellikle din kisvesi altında bölgede okullar vb. aracılığı ile örgütlenen bu örgütler (FETÖ) Türkiye adına faaliyet yürüttüklerini iddia etmişlerdir. Ancak bunların Türkiye aleyhine yürüttükleri faaliyetler Türkiye'yi ve Türk kamu diplomasisini olumsuz etkilemiştir. Balkan ülkelerinin bu konuda bilgilendirilmesi, başta bu örgüt olmak üzere Türkiye aleyhine faaliyet gösteren her türlü örgüt, kuruluşun tasfiyesi, itibarsızlaştırılması, bunun için bilgilendirme faaliyetlerinde bulunması, ortak hareket edilmesi Türk kamu diplomasisinin bölgedeki başarısı için elzem

kabul edilmektedir. Bu mücadelenin Türkiye için ileride değineceğimiz selefi/vehhabî akımlarla mücadele etmekten daha öncelikli ve önemli olduğu düşünülmektedir.

İkinci olarak TDP'nin bölgedeki yoğun Müslüman popülasyonla olan tarihsel ve kimliksel bağlardan da istifade edilmesi -ki buna yeni TDP'nin uygulayıcısı olan siyasi iktidarın ve halkın önemli bir bölümünün ideolojik kodları ve tahayyülleri elverişlidir- ve bu bağlamda gerek Türkiye'nin bölgedeki çıkarlarının gerekse Müslüman nüfusun çıkarlarının azami oranda savunulması gerekliliğidir.

Bir diğer dikkat edilmesi gereken nokta ise bölgede özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde artan Vehhabî /Selefi İslam yorumunun bölgede önemli ölçüde artmaya başlamasıyla oluşan ortamdır (Pajaziti, 2016: 39). İslam'ı büyük oranda tasavvufi mülahazalarla içselleştiren ve asırlar boyunca böyle bir birikimle dini kimliğini meydana getirmiş bölge halkına organik olarak tezat oluşturan ve tarihsel birikimleri itibariyle taban tabana zıt olan selefi/vehhabî yorumun bölgede yükselişe geçmesi, bölgede özellikle genç Müslüman nüfusu etkisi altına alması Türkiye'nin Batı Balkanlar hakkındaki dış politika uygulamalarını gerçekleştirmesinde ve kamu diplomasisinde başarıya ulaştırmasında istenmeyen bir vakiyadır. İzeti Selefi İslam yorumunun bölgede yayılmasını şöyle açıklamaktadır:

Yetmişli ve seksenli yıllardan itibaren Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya ve Sancak bölgelerinden Kahire, Şam, Medine, Beyrut ve Trablus İslam üniversitelerine öğrenci olarak gidenler döndüklerinde, halkın alışık olmadığı şekilde ve Osmanlı döneminden tanıdıkları geleneksel anlayıştan farklı bir İslami anlayıştan bahsetmeye başlamışlardır. Fakat doksanlı yıllara kadar bu yeni dini tarz pek etkili olamamış ve bu tarihten itibaren esen demokrasi rüzgârları, aslında toplumsal hayatın tüm alanlarına bir anarşik durum dayatmış ve bu durumdan İslam birlikleri ve Müslüman dindar toplum da hissesini almıştır. Bu tarihlerden itibaren durum küçük farklılıklarla Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Arnavutluk ve Sancak bölgelerinde benzerlik arz etmiştir. Dünyada gerçekleşen değişikliklerin de etkisi ile özellikle Arap dünyasındaki bazı üniversitelerden gelen mezunlar, halkın inandığı geleneksel din anlayışının hurafelerle dolu olduğunu ve selefi anlayışa dönülmesi gerektiğini söyleyerek, değişik dernekler vasıtasıyla yerleşmeye ve yayılmaya başlamıştır. İşte bundan sonra Bosna-Hersek'te, Kosova'da ve Makedonya'daki savaşlar, Arnavutluk'taki yönetim krizleri meydanın boşalmasına sebep olmuş ve bu gibi sert ve kaba din anlayışlarının yayılmasını kolaylaştırmıştır (İzeti, 2016b).

90'lı yıllarda Körfez ve Suudi sermayesi tarafından finanse edildiğini bildiğimiz Selefi ve Vehhabî akımlar bölgede yaşanan çatışma ortamından ve krizlerden de istifade ederek,

Batı ve Sırp düşmanlığıyla besledikleri düşüncelerini yayma çalışmalarını hızlandırmışlardır. 1990'lu yıllar Selefi düşüncenin Balkanlarda hızla yayılmaya geçtiği yıllar olmuştur. Selefi düşünce sisteminin bölgede kurumsallaşma girişimleri büyük oranda Suudlar tarafından finanse edilmektedir. Günümüze değin özellikle bölgede hakikatinden uzaklaşan birtakım Bektaşî gelenekleri fırsat bilen İran tarafından da bu destek verilmektedir. Politik risk araştırma şirketi olan SEERECON tarafından yapılan 'Balkanlardan İŞİD'e' başlıklı araştırmada; sadece Bosna-Hersek'e savaştan sonra Selefi düşüncenin genelde camiler, İslami yardım kuruluşları ve NGO'lar aracılığı ile yaygınlaştırılmaya çalışıldığı bu amaçla 800 milyon dolar Suud parasının ülkeye sokulduğu, bunun 100 milyon dolarının da radikal islamın finansmanında kullanılmak üzere ortadan kaybolduğu belirtilmektedir (Petrović, 2014: 2).

Etnik, dinsel ve sınırsal çekişmelerin ve ayrışmaların herhangi bir çıkar çatışmasında kaotik bir ortamı oluşturma potansiyelinin olduğu Batı Balkan coğrafyasında, bu nevi bölge halkının İslami kodlarıyla tezat oluşturan ve radikalleşmeye müsait bir inanç yorumunun yayılması kaos ortamının oluşturulmasını kolaylaştıracaktır. Bu durum Türkiye'nin politikalarını hayata geçirmesini zorlaştıracaktır. Türkiye'nin 'güçlü tarihi, sosyal, kültürel ve insani' bağlara yaptığı vurgu yalnızca etnik ve dini olarak yakını olan topluluklara değil bölgede yaşayan tüm etnik ve dini toplulukları muhteva eden çok kültürlü bir anlayışı ihtiva etmektedir (Ekinci, 2014a: 106-107). Ancak radikalleşmeye ve dış güçlerin manipülasyonuna son derece açık olan bu anlayışın bölgede yayılması çok kültürlü anlayışı tehdit edecek bir unsur olacaktır. Balkanlarda Osmanlı mirası olan çok kültürlülüğün hâlâ olduğunu ancak bir huzurun buna eşlik etmediğini savunan Prof. Dr. Ali Pajaziti: "Günümüz Balkanlarında ise Müslümanların büyük çoğunluğu Sünnî, bir kısmı Bektaşî'dir. Hâlihazırda ise Selefilik/Vehhabilik akımı kaygı verici bir şekilde yükselmeye başlamıştır. Suudi Arabistan destekli bu akım, Müslümanlar arasındaki toplumsal dokuyu zedelemeye başlamıştır" tespitinde bulunmaktadır (Serin, 2015). Selefi İslam yorumu bölgedeki asırlardır süre gelen sufi-tasavvufi yorumla taban tabana zıt bir görünüm arz etmektedir ve bu iki farklı yorumun mensupları arasında ayrılık meydana getirmekte ve en başta bölgede hâkim tasavvufi-İslam yorumu üzerinde baskı oluşturmaktadır. Örneğin Bosnalı bir sufi olan Mansoor İslamovic selefilerin zaviyelerine saldırılarda bulduklarını dile getirirken Arnavut bir sufi olan Ahmad Aslani Selefilerin kendilerini İslam'a davet ettiklerini, kendilerine İslam'a dönün çağrısında bulunacak kadar ileri gittiklerinden yakınmaktadır (İnanç, 2015).

Bu bağlamda Türkiye'nin bölgedeki varlığının aşırılıkların önlenmesi açısından son derece önemli olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası Saraybosna Üniversitesi Öğretim Üyesi Amerikalı Joseph J. Kaminski:

Kosovalı Müslümanların radikal eğilimli gruplara katılım oranı yüksek değil. Bu durumun en büyük sebebi Kosovalı Müslümanların din anlayışlarının temelini Hanefi mezhebinin oluşturması ve yine Kosovalı Müslümanlar ile aynı mezhebi benimseyen Türkiye'nin, bölgede restore ettiği ibadethaneler sayesinde aşırılığı tetikleyen dini eğilimleri törpülemesidir (Muhasiloviç, 2016).

Yine Makedonya Cumhuriyeti Tetova Üniversitesi Sanat Felsefesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Metin İzeti bu durumda Türkiye'nin önemine dikkat çekmektedir;

Türkiye Cumhuriyeti'nin bazı çevrelerin söyledikleri gibi bölgede hiçbir zaman zorla ve baskıcı dini faaliyetleri olmamıştır. Tam tersine şiddete başvuran ve İslam düşüncesini son dönemlerde ciddi sıkıntılara sokan anlayış ve gruplara karşı, Türkiye en üst yöneticisinden memuruna kadar, her zaman bölgeye destek olduklarını devamlı dile getirmiş ve bu aşırıcılığın geniş kitlelere yayılmaması için büyük gayret göstermiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki mevcudiyetinin dini aşırılıkların ve şiddetin önüne geçilmesinde en önemli etken olacağından asla şüphe yoktur. Türkiye, Balkanlarda dini aşırılıklara karşı kalkan ülkedir (Muhasiloviç, 2016).

Dede'ye göre bu bağlamda Türkiye'nin;

Bölge ülkeleri ile anlaşarak, ilgili kurum ve kuruluşlar marifetiyle Balkanlar'da yaşayan yaklaşık 1,1 milyon Türk ve 8,2 milyon Müslüman'ın dini konulardaki ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmalı, buradaki Türk ve Müslüman unsurları aşırı dinci hareketlerin insafına terk etmemelidir. Bu alanda atılacak olumlu adımlarla Türkiye dost Balkan ülkelerinde herhangi bir radikalleşmenin yaşanmaması için yardımcı olmalıdır (Dede, 2014: 63).

Batı Balkanlarda Müslüman topluluklar arasında yükselişe geçen radikal akımların yanı sıra Müslümanların kendi içlerinde çekişmelere sebep olan konular da mevcuttur. Türkiye arabuluculuk girişimleriyle sorunların çözümüne katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Bilindiği üzere bölgede Türkiye'nin girişimleriyle Türkiye-Hırvatistan-Bosna-Hersek ve Türkiye-Sırbistan-Bosna-Hersek üçlü danışma mekanizmaları kurulmuştur. Bu mekanizmalar hem bu ülkelerin birbirleriyle olan uzlaşmalarını arttıracak hem de bu ülkelerin Türkiye ile siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerinin gelişmesine katkı sunacaktır (Dış İşleri Bakanlığı, 2016a). Bunların yanında Türkiye'de doğrudan hükümet girişimlerinin yanında bazı kurumlarının pozisyonlarına duyulan güven bu kurumlara birer kamu diplomasisi aktörü niteliği kazandırabilmektedir. Bunlardan **Diyanet İşleri Başkanlığı** ve beraberinde **Türkiye**

Diyanet Vakfı öne çıkan kurumlarımızdandır. Kamu diplomasisi olarak nitelendirilebilecek birçok faaliyeti yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanı Görmez Kurumu şu şekilde nitelendirmektedir:

Diyanet İşleri Başkanlığı, yukardan beri özetlemeye çalıştığım ilkeler ışığında, hizmet anlayışını, bugüne kadar yaptığı ve yapmayı planladığı hizmetlerini abartmadan misyonunu başta Avrupa olmak üzere, Asya, Afrika, Kuzey ve Latin Amerika'ya taşımış durumdadır. Bunu yaparken misyonerlik hedefi asla gütmemiş, orta yoldan, itidalden ayrılmamıştır. Öncelikle bir kamu kurumu olduğu halde siyasete müdahale veya siyaseti kendi işlerine müdahale ettirme gibi bir tutum içinde bugüne kadar olmamış, bundan sonra da olmayacaktır. Bu anlamda Diyanet, Devlet'in ne hard power' ne de soft power'ıdır. Eğer bir tanım yaparsak, Diyanet, bir bilgi, iyilik, hayır ve güzellik hareketidir. Yeryüzünün huzur ve mutluluğuna gücü ve imkânları nispetinde katkı sunmaktır (Görmez, 2017: 12).

Gerçekten de Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduğu 1924' yılından itibaren günümüze değin Türkiye'nin iç siyasetinde en çok tartışılan kurumlardan birisi olmuştur. Ancak özellikle son 10 yılda iç siyasetteki tartışmaların ötesinde Diyanet İşleri Başkanlığı yurtdışında da ciddi bir biçimde teşkilatlanarak Türkiye'nin kamu diplomasisinde faal olan kurumlardan birisi haline gelmiştir. Bugün 120'ye yakın ülkede teşkilatlanan Başkanlık, insani diplomasi, yardım faaliyetleri, inşa faaliyetleri başta olmak günümüzde yükselişe geçen islamofobi, mezhep taassubu ve radikal düşüncelerle ile mücadele etmede de öncü roller üstlenmektedir. Başkanlık Doğu-Batı arasında kültürel bir köprü oluşturulması adına faaliyetler yürüten, yine İslam ülkelerinde dini liderler ve kanaat önderleri ile ortak karar alma mekanizmalarının geliştirilmesi projeleri (Örneğin Avrasya İslam Şurası) yürüten bir kurumdur. 3 yıldır düzenlenmekte olan Uluslararası İyilik Ödülleri, kardeş şehir⁷ projeleri de Başkanlığın önemli faaliyetlerindendir. Yeni Türk Dış politika prensipleri çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanı ve teşkilatının da uluslararası münasebetlerde görünürlüğü ve itibarı arttırılmıştır. Burada nazarı itibara alınacak bir konu olarak Diyanet İşleri Başkanlığının Medeniyetler İttifakı bağlamında Doğu ve Batı ilişkilerinde ve İslam toplumu içerisindeki

---

⁷ Belediyelerin kardeş şehir ilişkilerine benzer şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı işbirliği ile 2006 yılında başlatılan 'Kardeş Şehir Projesi' bugün 93 ülkeden 208 kardeş şehire ulaşmış durumdadır. En çok 37 şehirle İstanbul'un ilçelerinin kardeşliği bulunurken, bunu 11'er şehir ile Ankara ve Bursa, 10 şehir ile Konya, 9 şehir ile İzmir takip etmektedir. 'Müslüman topluluklar arasında kardeşlik duygularını ve işbirliği imkânlarını geliştirmek, mevcut tarihi ve kültürel mekânların korunmasına, yeni ibadethane ve eğitim müesseselerinin oluşturulmasına destek vermek, Müslüman toplulukların dini ve milli kimliklerinin korunmasına yardımcı olmak, uluslararası ölçekte karşılıklı bilgi ve tecrübe paylaşımı imkânlarını sağlamayı amaçlamaktadır' 'Bu konuda detaylı bilgi için; (2015 Yılı Faaliyet Raporu, 2015: 39)

mezhepsel ayrımcılıkla mücadelede nasıl bir vizyonla hareket edeceği yeni Türkiye adına verilecek mesaj ve oluşturulmak istenen algı babında önem kazanmaktadır. Başkan Görmez büyükelçiler konferansında bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Diyanet İşleri Başkanlığımız, asrın idrakini okuyan, insan hayatını ve toplumu önceleyen, farklı inançlarla bir arada yaşama ahlâkını ve hukukunu yaygınlaştırmayı ilke edinen, hem Batı'yı hem Doğu'yu kucaklayan ve nihayet, bir mezhebi taassubiyet içinde olmadan hizmet ağını geliştirmeyi hedef edinmiştir. Bu hedefin temel parametresi vahiy ile akli buluşturmak, Ehl-i Beyt ve tasavvuf geleneğini birleştirerek 72 millet ile el ele tutuşmaktır. Hiç şüphesiz, bu zorlu ve kutlu yolculuğumuzda Mevlana, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre gibi manevi şahsiyetlerimizin rehberliği önümüzü aydınlatmakta, içimizi ısıtmakta, ruhlarımızı coşturmaktadır (Görmez, 2017: 11).

Bu anlayış özellikle Batı Balkanlar için özel bir öneme haizdir. Nitekim bir devlet kurumu olması hasebiyle Diyanet'in tarihsel ve kültürel kodlarla uyumlu bir şekilde tasavvufi islami referans olarak faaliyet yürütmesi hedeflenen kamuoyunun algısı için de son derece önemli olacaktır. Diyanet Vakfı aracılığı ile finansal desteklerde bulunulması, dini eğitimi destekleyici projelerin hayata geçirilmesi, medrese ve cami yapımı-örneğin Tiran'da inşası süren Namazgâh Camii (Türkiye Diyanet Vakfı, 2016) tamamlandığında Balkanların en büyük camisi olacaktır- ve restorasyonu gibi konularda girişimlerde bulunulması önemli kabul edilebilir. Diyanet'in bölgedeki dini guruplarla diyalog ve işbirliği çalışmaları yürütmesi de ayrıca önemlidir (Ekinci, 2014a: 111). Sırbistan'ın Novi Pazar bölgesinde baş müftülük tartışmasıyla ortaya çıkan çatışma ve ayrışmalarda Türkiye'nin arabulucu rolü önemli görülmektedir. Taraflardan birisi olan Sırbistan Baş Müftüsü Adem Zilkiç:

Eğer bir merkezimiz olacaksa orası da Saraybosna değil, Türkiye Diyaneti olmalıdır. Çünkü Balkanlardaki tüm Müslüman halkların merkezi Türkiye Diyaneti'dir" demiştir. Taraflardan bir diğeri olan Sancak müftüsü Muamer Zukorliç ise "Türkiye'ye, Türk yetkililerine ve Türk halkına her zaman için saygım ve sevgim sonsuzdur. Türkiye, buraya objektif davranacak bir heyet göndersin, bu heyet burada çalışma yapsın. Bu heyetin yapacağı çalışmanın ardından kim haksız çıkarsa o görevi bıraksın" diyerek Türkiye'nin objektif arabulucu olabileceğine ve çözüme katkı sunabileceği yönündeki düşüncelerini dile getirmiştir (Osmanlı'nın Emaneti Sancak'ta Tehlikeli Bölünme, 2011).

Diyanet'in yanında benzer çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının da bu bağlamda önemli olduğu düşünülmektedir. Sivil toplum aktörleri düşünce merkezleri (*think tanks*), üniversiteler, enstitüler (kültür ve dil enstitüleri), lobiler, ticari ve dini örgütler, meslek örgütleri, şirketler, çokuluslu şirketler, çevre ve insan hakları örgütleri, medya-

gazeteler, cemaatler, baskı ve çıkar gurupları vb. devlet dışı aktörlerin dış politika ve diplomasiyi kamuoyu önünde tartışmaya açmak, kamu duyarlılığı oluşturmak, gündem belirlemek, medyada konuları çerçevelemek, lobicilik ve norm geliştirmek, diplomasi alanında yeni konular ve gündemler oluşturmak gibi faaliyetlerde bulunabilmektedirler (Ekşi, 2014: 75). Kamu diplomasisinin temel kaynağı olan yumuşak gücün kaynakları çoğunlukla devletlerin değil sivil toplumun ve özel sektörün ellerindedir. Bu yüzden devletler yumuşak güç elde etme ve uygulayabilme amacıyla sivil toplumla birlikte çalışma gereği duymaktadır (Ekşi, 2014: 74). Batı Balkanlarda sivil toplum kuruluşları kamu diplomasisi için her zaman önemli birer aktör olarak kabul edilmektedir. Örneğin İDSB, İHH, RUTEV, Hüdayi Vakfı, İlim Yayma Cemiyeti, Rumeli Vakfı, Arnavutluk'ta ALSAR ve ARDHMERIA, Kosova'da AKEA, Preşova Vadisi'nde DİTURIA, Bosna'da MLADI MUSLİMANI ve CNS, Karadağ'da HORIZONTI, Yeni Pazar/Sancak'da BOŞNAK KÜLTÜR BİRLİĞİ, Makedonya'da MERHAMET, ENSAR, VİZYON M, KÖPRÜ, ELİTA gibi vakıf ve dernekler sivil toplum kuruluşlarından bazılarıdır (İsmaili, 2013: 17-18).

Dini diplomasi bağlamında bir diğer husus olarak Osmanlı mirası tarihi eserlerin restorasyonu ve ihyası çalışmalarının olduğunu zikretmek gerekmektedir. Mimariye son derece önem vermiş bir devlet olan Osmanlı'da inşa edilen yapıların malzemesi, tarz ve üslubunun arkasında düşünsel bir birikimin olduğu bilinmektedir. Bu zaten mimarinin doğası gereği böyledir. Osmanlı mimarisinde örneğin camiler yalnızca birer ibadethane değil etrafına inşa edilen medrese, hamam, şifahane vb. müstemilatı ile de bir sosyal tesisi andırmaktadır. Bu tarz ve üslubu Batı Balkanlarda görmek mümkün olmuştur. Batı Balkanlarda ayrıca evvelinde bölgeye giden alp-eren olarak tabir edilen seyyah dervişlerin de bir yaşam alanı oluşturma ve bunun yaparken de cami, tekke, medrese gibi dini müesseseleri merkeze alarak yaptıkları bilinmektedir. Burada kültürel algının ve medeniyet tasavvurunun mimari eserlerde tecessüm ettiği yönündeki “Eflatun’un ‘insanın en büyük erdemi şehir kurmak erdemidir’” anlayışı mevcuttur (Cansever, 2016: 87).

Cansever'in ifadesiyle;

Şehir, insan hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürün ve insan hayatını çevreleyen bir yapıdır. Bu yapıya biçim veren tercihleri ise insanlar ve toplumlar, inançlarından dinden hareket ederek belirlerler. Şehir, toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir (Cansever, 2016: 17).

Yine Cansever'in ifadesiyle;

Şehir, ahlaki, sanatın, felsefe ve dini düşüncenin geliştiği çevre olarak, insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı ortamdır. Bu idrak, şehir biçiminin oluşmasını da sağlar ve insanın en üst gelişme düzeyine ulaşmasının temeli olur (Cansever, 2016: 19).

İşte buradan hareketle günümüzde bu eserlerin restore edilmesi, aslen olmasa bile benzer amaçlarla sosyal hayata kazandırılması önemli bir kamu diplomasisi hareketidir denilebilir. Bugün TİKA ve diğer kurumlarımız da bu nevi restorasyon, ihya ve inşa faaliyetlerine önem vermektedirler. Cansever'in de ifade ettiği şehirleşmenin ve bizatihi şehrin kendisinin dini, toplumsal ve kültürel alanlardaki önemli oluşuna binaen başta TİKA olmak üzere kurumlarımız ecdat yadigârı eserlerin ihyası ile bölge halkı ve hükümetler ile – başta Prizren, Saraybosna ve Üsküp gibi Türk-Osmanlı geçmişini yansıtan şehirlerin olmak üzere- ortak muhayyilenin oluşturulmasını kolaylaştırmayı amaçlanmaktadır. Elde edilen verilere göre; 15 yıl içerisinde 5 bin ecdat yadigârı eserin restorasyonunu tamamlayan ve birçoğuna projeleriyle işlevsellik kazandıran TİKA bu çalışmaların büyük bir kısmını da Batı Balkanlar'da gerçekleştirmiştir. TİKA 2008-2016 yılları arasında Balkanlar'da Osmanlı döneminden kalan cami, Mevlevihane, tekke, türbe, çeşme ve hamamların dahil olduğu toplam 47 tarihi eseri restore etmiştir. 14 tarihi eserin de restorasyonuna devam etmektedir. Aslına uygun olarak tamamlanan restorasyon çalışmaları arasında Osmanlı döneminde önemli bir merkez olan Saraybosna'daki son Mevlevihane-bugün Balkanlar Mevlana Araştırmaları Merkezi olarak hizmet vermektedir-, UNESCO tarafından dünya mirası listesine dâhil edilen Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü (Drina Köprüsü), Arnavutluk'taki Preze Kale, Kruja Murat Bey, Elbasan Şehri Nazire, Korça Şehri İmrahorlu İlyas Bey ve Berat Şehri Kurşunlu Camileri; Bosna Hersek'teki Ferhadiye, Fatih Sultan Mehmet Careva Hünkar, Foça Hünkar Sultan II. Bayezid Camileri, Mostar Karagöz Bey Medresesi ile Konjic Köprüsü; Bulgaristan'daki Aytos Sultan Beyazıt, Sofya Banyabaşı, Rusçuk Mirza Said Paşa Camileri; Karadağ'da Podgoritsa Nizam Camisi, Kosova'da Gazi Mestan Türbesi, Yanova Murat Paşa, Fatih, Yaşar Paşa, Emin Paşa Camileri, Lokaç Çeşmesi; Macaristan'daki Pecs İdris Baba-Türk Çeşmesi; Makedonya'daki Manastır Askeri İdadi Binası, Radanya Mahmut Ağa Camisi, Ohri Voska Hamamı, Ohri Zeynel Abidin Paşa Halveti Tekkesi Şadırvanı, Üsküp Mustafa Paşa Camisi, Kırçova Çullu Baba Tekkesi, Manastır İshak Çelebi Camisi ile Struga Mustafa Kebir Çelebi Camisi, yer almaktadır. Bunların yanısıra Arnavutluk'taki Bekarlar, Berat Hünkar, İşkodra Kurşunlu ve Ethem Bey Camileri; Bosna Hersek'teki Mostar Koski Mehmet Paşa, Mostar Keyvan Kethüda Bugojno Sultan II. Ahmet Camileri; Bulgaristan'daki Şumnu Şerif

Halil Paşa Camisi ve Külliyesi; Macaristan'daki Gülbaba Türbesi; Makedonya'daki Üsküp Sultan Murat, Üsküp İshak Bey Alaca, Saray Hüseyin Şah camileri ile Sırbistan'daki Damat Ali Paşa Türbesi ve Sokullu Mehmet Paşa çeşmesinin restorasyon çalışmaları devam etmektedir.(BYEGM, 2016)

Geride kalan bölümlerde de değinildiği gibi Türkiye bölgenin çok kültürlü, kozmopolit yapısının muhafazasını savunmaktadır. TİKA bu bağlamda herhangi bir etnik ve dini ayırım gözetmeksizin bölgede çalışmalar yapmıştır. Yalnızca Müslümanların hizmetine sunulacak yapıların ihya edilmesinin haricinde Osmanlı idari ve sosyal hayatını referans alınarak günümüzde de TİKA tarafından birçok çalışma yapılmaktadır. Örneğin Makedonya'da Kumanovo şehrine yakın Aziz George Kilisesi'nin ölçüm ve arazi çalışmaları Makedonya Cumhuriyeti Milli Konservasyon Merkezi'nin talebi üzerine TİKA'nın görevlendirdiği restorasyon firması tarafından gerçekleştirilmiştir. Bosna Hersek'te, Fojnica Fransisken Manastırı'na alarm, kamera, yangın alarmı ve müdahale sistemleri kurulması, Bosna-Hersek'teki Ortodoks cemaatin Noel ve Paskalya ayinlerine ev sahipliği yapan Azize Meryem Kutlu Doğum Katedrali Kilisesi'nin çevre düzenlemesi çalışmalarının yapılması (Muhasiloviç, 2016) bu çalışmalara verilebilecek örneklerdendir.

TİKA'nın restorasyon, imar vb. faaliyetlerinin dışında dini diplomasi bağlamında bir diğer önemli projesi de 5 ciltten meydana gelen 'Balkanlarda İslam: Miadı Dolmayan Umut' adlı eseri yayımlanması gösterilebilir. Bu esere müstakil olarak burada yer vermemizin sebebi bölgede üzerinde en çok yanlış algı inşa edilen Osmanlı/İslam/Türkiye başlıkları hakkında yanlış/müphem düşünceleri düzeltilmesine katkı sunabilecek önemli bir eser oluşu sebebiyledir. 2016 yılında TİKA İnceleme ve Araştırma Dizisi kapsamında yayımlanan 5 ciltlik eser; genel olarak İslâm'ın Balkanlara ulaşmasından günümüze kadar gelen süreçte yaşanan çok yönlü gelişmeleri, İslâm'ın etki ettiği, değiştirdiği ve dönüştürdüğü veya etki edemediği sosyal, kültürel ve siyasi bütün alanları inceleyen ve değerlendiren, İngilizce ve Türkçe olarak yayıma hazırlanan makaleleri içermektedir: Muğlaklıktan Berraklığa / From Ambiguity to Clarity" adını taşıyan 1. ciltte, Balkanlara ve İslâm'a ilişkin teorik ve kavramsal meseleler, "Türkistan'dan Balkanlara / From Turkestan to the Balkans" adını taşıyan 2. ciltte, Türkistan'dan gelip Balkanlara ulaşan gönül erenleri ve dervişler vasıtasıyla İslamlaşma ve ardından İslâmlaşma süreci incelenmiş, "Gönül Fethinden Zihniyet Temsiline / From the Conquest of Hearts to the Representation of Mentality" adını taşıyan 3. ciltte, İslâm'ın benimsendiği, Avrupa'ya karşı İslâm'ın temsil edildiği ve ayrıca bölgedeki insanların bir arada yaşayabildiği, Fatih Sultan Mehmed'in Ahitnamesi ile sembolleşen, adaletin hâkim

olduğu Osmanlı dönemi değerdendirilmiş, “Vakti Azizden Vakti Zelalet / From Times of Glory to Times of Humility” adlı 4.ciltte de kimlik politikalarıyla önce birlikteliğin bozulduğu, tahammülsüzlüğün hâkim olduğu, Osmanlının dağıldığı, ardından ideolojiler döneminde inancın yok edilmeye çalışıldığı, Osmanlı dönemindeki adaletin karalanıp yalanların kurgulandığı, Sosyalizmin dağılmasından sonra ise Bosna savaşı ile zirveye ulaşan tahammülsüzlük ve bağların koptuğu dönem incelenmiş, “Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı / Demolishing Mentality Which Demolishes Bridges” adını taşıyan 5. ciltte ise son dönemde koparılan bağların yeniden kurulduğu, bir arada yaşama kültürünün tekrar değerli görüldüğu ve saklanan tarihi gerçeklerin yavaş yavaş gün yüzüne çıkarıldığı dönem değerdendirilmiştir (Kafkasyalı, 2016: 21-22).

Akademisyenler (ABD, Almanya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan’dan) tarafından yazılan makalelerle tarihi, kültürel, siyasi, etnik grupları, sosyo-ekonomik açıdan ele alarak ilk kez Balkan İşlâm’ını bir bütün olarak okuyuculara ve ilgililere sunmaktadırlar (Karpas, 2016: 13).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SÖYLEŞİLER

5.1. Prof. Dr. Metin İZETİ⁸ ile Söyleşi;⁹ (İzeti, 2017)

“Batı Balkanlarda Dini Diplomasi”

Türk Dış Politikası özellikle 2002’den sonra Ak Parti hükümetleri ile birlikte yeni bir görünüm kazandı. Gerek kavramsal boyutta gerekse sahada klasik Türk Dış Politikası yeni bir hüviyet, sefleri olduğu dönemlerin aksine tarihini, kültürünü ve potansiyelini de ihtiva eden yeni bir tahayyül ve heyecan kazanmaya başladı diyebiliriz. Bu meyanda Yeni Türk Dış Politikasının gerek realist ve jeopolitik gerekçelerle gerekse idealist bir bakışla yakın coğrafyasına özel bir ilgisinin olduğunu görebiliyoruz. Hususiyile Batı Balkan coğrafyasında da bu alakanın ciddi bir şekilde temayüz ettiğini görebiliyoruz. Bu konu hakkındaki düşüncelerinizi paylaşabilir misiniz?

Son dönemde Türkiye Cumhuriyeti ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan yönetimindeki ekip gelenek ve modernite engellerini ortadan kaldırarak belirli değerler sistemi ortaya atmakta ve onları toplumsal alanda tatbik etmeye cesaretle çalışmaktadır. İyi ama karşı taraftan akıl almaz ve hür düşünen hiçbir insanın anlayamayacağı bir baskı ile karşı karşıya kalmaktadır. Batıdaki belirli çevrelerden bastırılan eurocentrik düşünce sistemi ise kendi içinde başarılı olamamış ve son yüz yılda birkaç defa insanlığın huzurunu bozmuştur.

Fakat Türkiye Cumhuriyeti baskılardan haberdar ve bilinçli bir şekilde sistematik engelleri aşmak için kararlılığını devam ettirdi ve son dönemde de görüldüğü gibi devam ettirmektedir. Bu kararlılık, son dönemde insanlığa zarar veren ancak belirli merkezlerin çıkarına göre olan, üstün olma idealini yıkıp coğrafik sınırları olmayan bir hürriyet ortaya koymak yolunda devam etmektedir. Aynı zamanda dünyada olgu ve olaylar hakkında sadece

---

⁸ Prof. Dr. Metin İzeti, 1 Eylül 1970 yılında doğdu. İlkokul eğitimini Kalkandelen’de tamamladı. Bu dönem içerisinde Kalkandelen’de hafızlığını da tamamladı. Ardından Üsküp’teki “İsa Bey” medresesinden 1987 yılında mezun oldu. Medrese eğitiminin ardından 1996 yılında İzmir’de “Dokuz Eylül” üniversitesinde İlahiyat Fakültesini bitirdi. 1998 yılında aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini “Makedonya’da Bektaşilik” üzerine tamamladı. Doktorasını 2003 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler alanında “Balkanlarda 17. Ve 18.yüzyıllarda Tasavvuf Akımları” konusunda tamamladı. 2007 yılının Aralık ayında Kalkandelen Devlet Üniversitesi’nde Sanat Felsefesi ve Sosyoloji dalında doçentlik, 2009 yılının Kasım ayında ise Novi Pazar Üniversitesi’nde yardımcı profesör ve 2011 yılında Novi Pazar Üniversitesi Sanat Felsefesi ve Sosyoloji dalında Profesör unvanına sahip oldu. Şu anda Kalkandelen Devlet Üniversitesinde Sanat Felsefesi ve İslam Estetiği dersleri vermektedir. Makedonya’da çıkan SHENJA Dergisi’nde yazıları yayınlanmaktadır. Arnavutça ve Makedonca yayınlanan birçok kitaptan başka bir de “Balkanlarda Tasavvuf” kitabı Türkçe yayınlanmıştır. Kalkandelen’deki “Throni” Vakfının kurucusu ve yöneticisidir. (Biyografi <http://www.fikircografyasi.com>’ dan alınmıştır)

⁹ E-Posta üzerinden gerçekleştirilen söyleşi tarihi 20.01.2017’dir ve verilen cevaplara herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

algıyı değil içeriği de değiştirmek yolunda küçümsenemez adımlar atıldı. Bundan hareketle semboller, bilgiler, nazariyeler, tutumlar, sadece fonksiyonları açısından değil içeriği açısından da değerlendirmesi gerektiği anlayışı kararlılıkla ortaya konuldu.

Biz Müslümanların, dünyanın her tarafında uzun zamandır yaşadığımız, zulüm ve zulme yataklık etme hareketleri, geçen iki asrın en ağır baskılarından başlayın da soykırım ve islamofobi bastırmalarına kadar, hepsi sadece Müslümanların individuel egosunu yıkmak, nereden olursa olsun insanı yaşatmak felsefesinin pragmatik sistemini yıkmaya yönelmiştir. Bu çalışma sistemi yıkıldığı anda onların kaosu tertip olarak gösterildi bizim tertip ise her zaman kaos gibi öne çıkarıldı. Bu süreçteki en önemli zararlardan birisi hiç şüphesiz Müslümanların hürriyetin ağırlığından serbest bırakılmasıdır. Ne demektir, bilir misiniz, hürriyetin ağırlığından serbest kalmak? Biliyorsunuz fakat ben de söyleyeyim: Köle olmak demektir. Kölelik, üzerinde güçlü bir rejimin olduğunu düşünmek değil, kendi gücüne güvenmemek ve değişimi başkasından beklemek anlayışıdır.

Recep Tayyip Erdoğan ve ekibi yönetimindeki mevcut Türkiye Cumhuriyeti dünyada bağımsız hareket edebilen ve şan-ı olan bir devlet haline gelmiştir. Bütün aşağılık kompleksleri ortadan kalkmış ve esas şecere etrafında hak edilen haysiyet iade edilmiştir. Tabii ki burada unutulmaması gereken hususlardan biri de devletin sınırları içerisindeki alt yapı ve toplumsal organizasyondur. Türkiye Cumhuriyeti sadece bu dönemde Türkiye dışındakilerin haklarını korumak, onlara yardımcı olmayı düşünmüştür. Sadece bu dönemde biz Arnavutlar uluslararası boyutta Türkiye'den destek almış ve yardım edilmişizdir.

Bu açıdan baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti, hem dünyadaki Müslümanlar açısından hem de demokrasi ve hürriyet açısından, çok önemlidir. Fakat bana göre daha önemli olan başımız dik olarak geçmişimiz ile barışık bir şekilde dünya insanına ab-ı hayat vermeye en güçlü aday olduğumuza kendimizin inanması ve aşağılık komplekslerini kendimizden atmamızdır. İşte bu anlayış, dünyaya bu konuda bizlerin de var olduğunu ve belirli değerlere sahip olduğumuzu haber vermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanı dünyada İslam ve Müslümanları gölgeye düşürüp aşağılık kompleksini besleyen ve diğer taraftan da teröre başvurup Müslümanların imajını yıkan Müslümanların arasındaki para organizmalara da karşı gelmiştir. Müslümanların dünyada ayakta kalabilmesi için iyinin ve iyilerin desteklenmesi gerektiğini savunup, ontolojik, epistemolojik, etik ve aksiolojik platformlarımızı pragmatik bir şekilde ortaya atıp insan oğlunun susuzluğunu gidermemiz gerektiğini ön planda tutmuştur.

Yeni Türk Dış Politikasının ilişki kurduğu hükümetlerin ötesinde halklarla olan ilişkileri de önceleyen bir tavır var. Bu bağlamda Yeni Türk Dış Politikasının Kamu Diplomasisi uygulamalarına bu dönemde tarihinde rastlanamayacak raddede bir ehemmiyet gösterdiği görülüyor. Batı Balkan coğrafyasını düşündüğümüzde TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, TRT, Diyanet, Yerel Yönetimler ve daha birçok kurum ve kuruluşun kamu diplomasisi adına faaliyetlerde bulunduğunu görüyoruz. Türk Tarihi bir fetihten önce o bölge ahalisinin öncelikle akıllarının ve gönüllerinin kazanılması pratiğine zaten yabancı değil?

Türkiye Cumhuriyetinin ve içinde yaşayan vatandaşların balkanlarla sadece fiziki sınırlarla koparılamayacak bağları bulunmaktadır. Bu bağlar akrabalık ilişkilerden başlayarak sosyal ve manevi hayatın birçok alanlarına yansımaktadırlar. Özellikle Türkiye ile balkanlar arasında en önemli bağlardan birisini kültür birliği oluşturmaktadır. Bu iki cümle ile ifade etmek istediğim gerçek kaçınılmaz ve göz ardı edilmesi imkânsız olan bir fenomendir.

Osmanlı Devletinin balkan bölgelerinden çekilmesinden sonra, 70-80 yıllık cumhuriyet tarihinde, değişik sebeplerden dolayı Türkiye ile balkanlar arasında hissedilen derin bir kopukluk dönemi yaşanmıştır ve bu kopukluk özellikle bu bölgelerde otokton ve yerli olan Müslümanların kültür kargaşası ve bunalımı yaşamalarına sebep teşkil etmiştir. Son dönemde Türkiye Cumhuriyetini yetkililerinin balkanlara doğru alakanın artması ve bu kültür kopukluğunun ve bunalımının ortadan kalkıp gerçek ve köklerimize dayalı kültürün yeniden inşası için faaliyetlerin yapılması iyi niyetli çevreleri sevindirmiş fakat art niyeti olan bazı çevreleri de rahatsız etmiştir.

Balkanlarda, daha doğrusu Makedonya'da yaşayan bir vatandaş olarak, tüm samimiyetimle ve inancım ile ifade etmek istiyorum ki Türkiye Cumhuriyeti ve bölgelerimizde faaliyet gösteren oluşumları (TİKA ve Yunus Emre gibi) sosyal hayatın kültür ve öğretim alanları ile ilgilendiklerini müşahede etmekteyim. Arnavutluk, Kosova, Makedonya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Karadağ bölgelerinin etnik ve dini yapısına bakmadan her tarafında okullar inşa edilmekte, hastaneler donatılmakta, gelenekten ortak olan yazılı ve sözlü ortak kültür yaşatılmakta, bölge halklarının kültür mirasını oluşturan camiler, tekkeler, köprüler, imaretler, vb. restore edilmektedir. Balkan halklarının bu öz kültürünü yaşatmakta ne tür bir kötülük ve tehlike olabileceğini anlamakta zorluk çekiyorum!!! Tabii bunun arkasına değişik konspiratif teoriler eklersek o zaman Türkiye'den önce birçok diğer devlet için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. TİKA ve Yunus Emre'den çok daha önce Balkan bölgelerinde Birleşik Amerika Devletleri, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya kültür ve eğitim merkezleri faaliyet göstermektedir. Bundan dolayı hem yerli halklar olarak hem de dışardan olayı yorumlamaya çalışan herkes Türkiye Cumhuriyetinin multi-etnik, multi-konfesiyonel ve multi-kültürel

eksenli bu samimiyetini görmek gerekmektedir. Bu gerçeği görüp tespit etmek özellikle bölge insanı için ehemmiyet arz etmektedir.

Türkiye'nin bölgede istenilen düzeyde olmasa da ticari faaliyetleri, yatırımları, yardım projeleri, dil projeleri var. Öte taraftan özellikle TİKA başta olmak üzere diğer kuruluşlar tarafından da bölgede dini nitelikteki tarihi yapıların restorasyonuna, yenilerinin inşasına ve bu mekânların Osmanlı geçmişinde olduğu gibi aktif, hayata nüfuz eder kertede kullanılmasına önem verildiği görülüyor. Türkiye bu anlamda bu faaliyetleriyle ne anlatmak istiyor olabilir veya bölgedeki sosyo-kültürel yaşayışa nasıl bir tesirde bulunmak istiyor olabilir?

Türkiye Cumhuriyeti Balkan halklarının öz kültürünü ve ortak kültürün ürünü olan unsurları yaşatmakla Osmanlı döneminden bu bölgelerde devam edegelen ve günümüzde en çok ihtiyacımız olan hoşgörü, sevgi, saygı konseptlerinin yeni bir canlılık kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti ve bölgede faaliyet gösteren kültür ve yardım merkezleri insan ve toplum konularında devamlı baskıdan uzak ve hümanist bir yaklaşım sergilemektedir. Maalesef böyle bir yaklaşımı biz balkan halkları uzun zamandır unutmuşuz çünkü son yüzyılda her kim gelmişse sadece bölmüş, parçalamış ve kanımızın dökülmesine sebep olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti bölgede asla ve hiçbir zaman zorla ve baskıcı, bazı çevrelerin söyledikleri gibi, bir dini faaliyeti olmamıştır. Tam tersine şiddete başvuran ve İslam düşüncesini son dönemlerde ciddi sıkıntılara sokan, anlayış ve gruplara karşı, cumhurbaşkanından son memuruna kadar, olduklarını devamlı söylemiş ve onların geniş kitlelere etkisinin yayılmaması için elden gelen gayretini göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti bölgedeki devletleri yöneten yetkililerle, toplumsal hayatın tüm alanlarına yansiyacak, iyi ilişkiler içerisinde olmayı esas alan bir siyaset yapmaktadır. Bunun örneğini sadece çoğunluğu Müslüman olan ülkelerle, Arnavutluk, Kosova ve Bosna Hersek, gibi, değil çoğunluğu Hristiyan olan devletlerle, Makedonya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Yunanistan gibi, ilişkilerde de açık olarak görmekteyiz.

Türkiye'nin bölgede mevcut olması buralarda yaşayan halkların öz kültürlerini yaşamalarına ve hoşgörünün artmasına sebep teşkil edecektir. Zaten son dönemlerde yapılan faaliyetlerin de bu doğrultuda olduğunu açıkça görmekteyiz.

Aynı zamanda Türkiye'nin bölgede mevcut olması dini aşırılıkların ve şiddetin önüne çıkılmasında en önemli etken olacağından asla şüphe yoktur.

Türkiye'nin dini anlayışı kültürlü, sanatlı ve insanı yaşatmayı hedef seçmiş bir anlayıştır ve balkanlarda yaşayan bizlerin en çok ihtiyacı olan da bu olsa gerek.

Hiç şüphesiz sıralanan gerçekler daha da çoğaltılabilir fakat en önemlisi olayları gerçekçi bir gözle değerlendirip çifte standartlardan uzak durmaktır. Gerçekçi olmayan ve konspiratif teorilere dayanan tespitlerden en çok zarar görecektir olan yine biz, balkanlarda yaşayan halklar, oluruz.

Balkan coğrafyası genelde karmaşa, kaos vb. pejoratif ifadelerle imgelenmeye çalışıldı. Hatta Balkanlaşma denilen bir kavram bile literatüre böylece dahil edildi. Hâlbuki Davutoğlu'nun da ifadesiyle "19. yüzyılın son çeyreği, ikinci yarısı ve 20. yüzyıl dışarı alırsanız, paranteze alırsanız, ondan önceki uzun asırlar Balkanlar'da barış asırlarıdır. Edirne, Filibe, Selanik, Saraybosna, Üsküp, herhangi bir çatışmayı ve savaşı 19. yüzyılın sonlarında, Balkan Savaşına kadar neredeyse görmediler, Saraybosna daha önce gördü. 20. yüzyıl bu bölgelerin tarihinde bir parantezdir, maalesef kötü bir parantez". Yani görünen o ki Balkan coğrafyası bilinenin aksine çok daha uzun yıllar barışı tecrübe etmiş bir coğrafya. Her ne kadar bunun bir indi mütalaa olduğu düşünülse de – muteber kaynaklar ve tarihçiler bunu doğrulamaktalar- bizler bunu Osmanlı ve Tasavvuf tecrübesine mâl etmekteyiz. Günümüzde bu tecrübeden tevarüs eden kurumların mevcudiyetini önemli görüyor musunuz? Veya şöyle ifade edecek olursak; Bu kurumlar ve bundan kaynaklanan bir hayat tarzı Balkanlarda Müslümanların kendi içlerinde olduğu kadar diğer dini ve etnik yapılarla bir arada yaşayabilmesinin ve hatta bunu daha da ileriye taşıyarak medeni bir topluma dönüştürebilmesinin olmazsa olmaz şartlarından mıdır sizce? Hâlihazırda bunu vaat edecek bir görünümü gözleyebiliyor musunuz?

Osmanlılar Balkanlar'a sufi paradigmasını ön planda tutarak ilerlemişlerdir. Sufi paradigması kendi etkisini dinin sadece nazari yerleşmesinde değil aynı zamanda toplumsal hayatta ki görünüşlerinde de göstermiştir. Aslında Balkanlar'da yaşayan toplulukların kültür antropolojisi tasavvuf antropolojisinin bir devamı ve şekli yönüdür.

Balkanlarda Osmanlı şehri aslında bir insan-ı kâmil anlayışının mekân dâhilinde, yatay şekilde yer almasıdır. Sufî antropolojisinin tüm nazarî tecrübesi, kemale ve yüceliğe ulaşmış insan olan *insan-ı kâmil*, evrensel ve ideal olan *insan-ı külli* ve mutlak ve ruhanî olan *insan-ı mutlak* terkipleri ve ifadeleri etrafında toplanmıştır. İnsan-ı kâmil anlayışını mitolojik bir süreç olarak görmek yanlıştır, çünkü Kuran metninin bütünlüğü ve manasında insanın primordial ve evrensel karakteri zikredilmiştir. İnsandaki kemal anlayışı Müslüman toplumun tüm yönlerine de aktarılmıştır. Bugün de modern insanın en çok ihtiyacı olan bu anlayıştır ve bu nedenle en çok aranan şey de budur.

Balkanlar'da Osmanlı şehri tüm bu karakteristikleri içinde barındırmaktadır. Kur'an insanı, ilahi hilkatın içerisinde kemalin ve güzelliğin birinci derecedeki örneği olarak tarif etmekte, o aynı zamanda kendisinde maneviyatı ve maddiyatı barındırabilen, mikro kozmik

ve makro kozmik eşkâlin yoğunluk kazandığı obje, melekût ile şehadet âlemini birbirine yaklaştıran bir varlıktır. Balkanlarda Osmanlı şehri, cami, tekke, hamam, kervansarayı ile budur.

İnsanın ruhani ve fiziki şahsiyeti Yaratıcı Kuvvet tarafından gelen hediyelerin yetkin bir şekilde kabul edicisidir. Biz insanı Allah'ın hiçten yaratmış olduğu bir varlık veya füyûzat sonucu şehadet mertebesine inen bir *zillullah* olarak mı göreceğiz hiç önemli değil, o her açıdan Yaratıcı Kuvvetin kendi varlığını alem-i şehadete indirdiği ve esmâ ile sıfatını temsil ettirdiği karakterdir. İnsan karakteri ezelf ve ebedî olan nefha-i ilahiyyenin evrensel kabul edicisi olarak Allahu Teâlâ'nın doksan dokuz güzel isminin şehadet ve jografik anlamda objektifleşmesini sergilemektedir. Bundan dolayıdır ki tasavvuf literatüründe insan ilahi tecellilerin tezahür ettiği bir mekân olarak görünmüştür. İçinde bu vasıfları barındıran insan, epistemolojik ve ontolojik yönden varlık cetvelinin varlıksal ve bilimsel kademelerini aşarak, Kainat kitabını (*Liber mundi*) ve Vahyi (*Liber revelatus*) takip ederek kemal mertebelerine (*scala perfectionis*) ulaşır. İşte tasavvufun ortaya koymaya çalıştığı kemal insan tipi budur. İnsan kapasitesinin bu inceliğini çok iyi kavrayan değişik tasavvuf akımlarına mensup şahıslar bir yandan insan ferdiyetine diğer taraftan da sosyal yönüne gereken önemi vererek şahıs ve toplumlara uygun bir anlayış sunmuştur. Bugün de gereken ehemmiyet gösterilirse yeniden sunar.

Batı Balkanlarda dış güçler tarafından desteklenen selefi akımların mevcudiyetini biliyoruz. Bunlara kaynak aktarılıyor, yardım ediliyor. Bölgenin İslami kimliğini oluşturan ve tasavvufi ahlakla asla bağdaşmayacak bu durum Türkiye tarafından da tercih edilen bir durum değil. Tasavvufla hüviyet kazanmış bu topraklarda bu nevi akımların itibar görebiliyor olmasını nasıl yorumluyorsunuz. Bu Türkiye'dekine benzer bir süreç mi?

Dünyanın her tarafında olduğu gibi Balkanlarda da vahhabi akımları mevcuttur. Bu anlayış aslında Fransız ihtilali sonrası dünyada kaybolan dindarlığın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Din iki üç asırdır- buna Müslümanlar da dâhil maalesef- sadece diyanet teşkilatların üyelerini sosyal hayatta teşkilatlandırmak ve din bilimi (teoloji) konularına indirgenmiştir. Organizasyonu ve dini bilmek bir nevi yatay dindarlık haline gelmiştir ve sonuç olarak gerçek maneviyatın ve Yaratıcıya dikey yaklaşımın manası kalmamıştır. Bundan sonra işte İslam düşmanı olan çevrelerin de yardımı ile böyle kaba ve arrogant bir din anlayışı revaç görmeye başlamıştır. Balkanlarda 1919 yılından itibaren Sırp krallığı tekke ve zaviyelere büyük zulüm etmiştir. Şeyhler öldürülmüş, sürgün edilmiş, tekkeler yerle bir edilmiştir ve çok ilginçtir bu dönemde bir Devlet imamı müessesesi yaratılmıştır. Devlet imamın en önde gelen

görevlerinden birisi tekke ve dervişlere karşı husumetle mücadeledir. Binaen aleyh tekkeler ve dervişler sahipsiz kalmış ve günümüze kadar solmuş vaziyette gelebilmişlerdir. İşte vahhabi akımların başarılı oldukları çevreler bunlardır. Balkan insanı kozmopolit bir anlayışa sahiptir ve bu kaba din anlayışını asla kabul etmez, fakat eski paradigmalarımızı yeniden yaşatmak gerekir. Türkiye’de de temelde problem benzerlik arz etmektedir.

Gerek bu selefilikle mücadelede gerekse bölgede uzlaşa sağlanamayan konuların çözümünde Türkiye’nin etkin bir rolünün olabileceğini düşünüyor musunuz?

Üste verilen cevaplardan birinde de söyledim ki bu dini aşırılıkların azaltılmasında tabii ki Türkiye’nin önemi büyüktür. Ancak her zaman göz önünde bulunması gereken en önemli noktalardan birisi balkan insanının psikolojisini ve akıl yapısını iyi bilmek gerekir. Balkan insanı çok teslimiyetçi bir mantaliteye sahip değildir, biraz isyankârdır. Yaklaşım sırasında yerli unsurları nasihat alacak ve düşünce bazında yönetilecek fert ve toplumlar olarak görmemek gerekir. Osmanlı tecrübesinden de bunu görmekteyiz. Yerel unsurlarla başta düşünce ondan sonra sosyal, iktisadi, siyasi konularda işbirliği yapıp, yerli unsurların ön planda tutulması gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde hareket edilirse kanaatim o ki vahhabilik problem olmaktan çıkar.

Batı Balkan halkları Türkiye’nin bu siyasetini nasıl karşılıyor. Türkiye’ye ve kurumlarına son derece muhabbet duyanlarla birlikte bunu Türkiye’nin yayılmacı politikası olarak görenler veya neo-Osmanlılık gibi korkularla dezenformasyon yapmaya çalışanlar var?

Tabii ki Türkiye’de olduğu gibi balkanlarda da bu siyaseti medeniyet anlayışları için bir tehlike olarak görenler vardır. Bundan başka son bir asırdır Osmanlı ve Türkler hayatın her alanında işgalci olarak gösterilmiştir. Buna Türkiye’de son dönemde değişen siyaset anlayışını da eklerseniz işte yayılmacı konuları kendiliğinden ortaya çıkar. Fakat son dönemlerde bu anlayış ve yanlış olan historiografyaya karşı çıkan sesler yükselmeye başlamıştır.

Yapılan araştırmalarda bölge halkının sosyo-ekonomik olarak Batı ülkelerine müteveccih olduğunu görüyoruz. Halk nezdinde Türkiye’ye yönelik güven ve itibar duygusunun yaygınlaşabilmesi için Türkiye’nin kültürel ve sosyal anlamda tarihinde olduğu gibi özenilen bir pozisyona yükselmesi mi gerekiyor?

Yaşadığımız dönemdeki medeniyetin temsilcisi ve savunucusu Batıdır ve normal olarak balkan toplumları da bu medeniyette yer alabilmeleri için Batıya yönelmektedirler. Tabii ki objektif baktığımızda Batı toplumları sosyo-ekonomik açıdan Doğu ülkelerinden daha çok güven vermektedirler. Tabii ki yanlışlar da çoktur ama genel olarak sistem çalışıyor.

Amma Doğu böyle değil. Türkiye son dönemlerde içinde bir sistem kurmaya çalışıyor ve maalesef hala darbelerle uğraşmaktadır. Ciddi olarak bir devlet ve toplum sistemi oturduğunda kanaatim o ki Balkan insanın en çok benimsediği ve en çok güvendiği ülke Türkiye olacaktır.

Hükümetler arasında birçok görüşmeler yürütülmekte, mutabakatlar yapılmakta, öte taraftan Batı Balkanlarda yaşayan halklara yönelik hükümetimiz tarafından yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri de var. Ancak malum âliniz kamu diplomasisinin günümüzde birçok sivil aktörü de bulunmakta. Her ne kadar devlet tarafından bölgeye yönelik belli bir mefkûresi olan, örneğin dini ve milli hassasiyetlerin öncelendiği bir kamu diplomasisi tahayyülü ve ameliyesi mevcutsa da sivil aktörler tarafından da Türkiye etiketine sahip birçok istenmeyen ve tahayyülümüze tezat teşkil edecek faaliyetler de bulunmakta. Bunun en bariz örneği Balkanlarda meşhur olduğu söylenen, Türkiye'den ithal edilen TV dizileri. Arz etmeye çalıştığım şu ki; kamu diplomasinin devletten devlete olan ilişkilerin ötesinde devletten halka olan ilişkileri ihtiva edişi elbette elverişli birçok inkân sunuyor, ancak bir de işin halktan halka olan bir vechesi var. Her ne kadar hükümetleri halkın genel halinin bir yansıması olarak değerlendiresek de, aleyhe çalışanların sesi her zaman daha çok çıkmaya devam ediyor galiba. Bu anlamda ahaliye veya sivil alana düşen vazifeler sizce nelerdir? Batı Balkanları daha iyi tanımanın, daha çok içselleştirmenin yolu ahali için nereden geçiyor?

Bir kültür ve medeniyet anlayışının temellerini atmak bir süreçtir ve bu süreç zarfında yanlışlar ve hatalar da işini yapar. Kanaatimce son dönem tarzı dizilerle dünyanın problemi var sadece balkanların değil. Ama olsun bu süreçte gerçekçi olmak lazım. Benimsediğimiz dizilerde de bana göre çok sıkıntılar var, Chuck Norris tarzı rol anlayışı görüyoruz!!!

Bundan başka STK-lar, maalesef Protestant Luterist ve Calvinist anlayışın sonuçlarıdır, bizim kültürümüzle çok alakası yoktur. Bizim kültürümüzde devlet siyaset, esnaf ticaret, medrese ilim, cami ve tekke dindarlık yapar. Maalesef son dönemlerde bunlar tamamen biri birine karıştı. Kanaatimce zikrettiğim bu müesseselerden her biri kendi görevini üstlenmeli.

Yeni Türk Dış Politikası Balkan devletlerinin Avrupa kurumları başta olmak üzere uluslararası kuruluşlarla entegrasyonunu desteklemekte, bunun hem bölge ülkeleri için hem de Türkiye için jeopolitik, güvenlik, ekonomi vb. alanlarda olumlu katkılarının olacağı düşünülmüştür. Ancak Türkiye ile özelde Almanya, genelde AB ilişkilerinin son zamanlarda gerginleştiğine tanık oluyoruz. Özellikle mülteci politikalarında AB ülkelerinin son derece katı olduğunu bunun da AB itibar ve güvenilirliğini son derece sarsıcı bir süreci başlattığını hep beraber yeniden müşahade ettik. Oluşan bu yeni konjonktür Türkiye için bir fırsata dönüşebilir mi? Bölgede yükselen bir güç olarak Türkiye böyle bir konjonktürde Batı Balkan halklarını ve hükümetlerini daha fazla yanına çekmek için nasıl argümanlar üretebilir?

Modern politika maalesef her gün değişiyor. Bugün azılı düşmansınız iki gün sonra çok iyi anlaşabiliyorsunuz. Bu nedenle bu son gerginliklerin çok da gerçekleri ifade ettiğini

zannetmiyorum. Ama Türkiye Balkan bölgeleri için önemli bir unsurdur. Etkasiteye dayalı ciddi yatırımlar ve ticaret, köklü kültür faaliyetleri, sağlam ve isim yapmış ilim müesseseleri, ciddi televizyonculuk anlayışı iyi argümanlar üretebilir...

5.2. Öğr. Gör Murat DAOUDOV¹⁰ ile söyleşi¹¹ (Daoudov, 2017);

“Yerel Diplomasi ve Kamu Diplomasisi Kavramları Üzerinde Bir Değerlendirme”

Çalışmalarınızda ortaya atmış olduğunuz “yerel dış politika” kavramı ışığında gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’deki genel durumu nasıl değerlendirebiliriz?

Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlerin aktif bir şekilde dış ilişkiler faaliyetlerinde bulunmaları ve uluslararası alanda çalışma yürütmeleri bilinen ve genel kabul görmüş bir olgu haline gelmiştir. Birçok uluslararası politika ve belgelerinde bu durum vurgulanmakta olup, çok sayıda uluslararası kurum ve platformlarda artık yerel yönetimlerin çağın meseleleri için çözüm ortağı oldukları vurgulanmaktadır. Son on-yirmi yıl içinde ise bu vurgu daha belirgin hale gelmiştir.

Gelişmiş ülkelerin izinde gelişen ve yükselen ülkelerde de bu minvalde yerel yönetimler daha aktif rol almış bulunmakta veya almaya adaydır. Bu durum gerek o ülkelerin merkezî yönetimleri tarafından “çağın gereklilikleri” olarak algılanarak yerel yönetimleri teşvik şeklinde cereyan etmekte, gerekse dünyadaki muadillerinin sergiledikleri çalışmalardan ilham alan yerel yönetimlerin kendi inisiyatifleri sayesinde gelişmektedir. Fakat bu eğilim aynı zamanda beraberinde birçok zorlukları ve ihtiyaçları da getirmektedir.

---

¹⁰ Murat Daoudov 1976 yılında Çeçenistan/ Grozni’de doğdu, halen Belçika vatandaşı olup İstanbul’da ikamet etmektedir.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde lisans, Marmara Üniversitesi İstanbul Araştırmaları (Yerel Yönetim) alanında yüksek lisans yaptı, halen MÜ Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim bölümünde doktora öğrencisidir. Ayrıca MÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim görevlisi ve kamu politikalarında ihtisaslaşan uluslararası müşavirlik şirketi Middle East Development Network (MDN) Başkanındır.

Avrupa, Balkanlar, Türkiye ve Ortadoğu’da birçok ulusal ve uluslararası kurumda ve sivil toplum kuruluşlarında görev almıştır. Uluslararası ilişkiler, yerel yönetimlerin uluslararası faaliyetleri, yerel dış politika ve şehirler diplomasisi gibi konularda yorum ve makaleleri birçok ulusal ve uluslararası gazete, dergi ve ihtisas dergilerde yayınlanmıştır. “Yerel Dış Politikanın Temelleri” adlı, alanında ilk olan eseri kaleme almıştır (2013).

Çok iyi İngilizce, Fransızca, Rusça, Türkçe, Arapça, Hollandaca, temel düzeyde Almanca ve İspanyolca bilir, diğer dillerde öğrenime devam etmektedir. Anadili Çeçencedir.

(Biyografi <http://www.akademidernegi.org.tr/tan> alınmıştır)

¹¹ E-Posta üzerinden gerçekleştirilen söyleşi tarihi 04.07.2017’dir ve verilen cevaplara herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Yükselen ve gelişmekte olan ülkelerde (ki Türkiye’yi bu alanda bu kategoride değerlendirebiliriz) bu konudaki temel sorun, bu alanın düzenlenmesinin keyfiyeti ve uygulanacak yönetim modelinin belirlenmesidir. Gelişmiş ülkelerde sistemlerin tabir yerindeyse “oturmuş” iken ve dolayısıyla yerel yönetimlerin uluslararası ilişkileri daha kolay bir şekilde doğru mecrasını bulurken, gelişmekte olan ülkelerin genel itibarı ile yaşadıkları kamu yönetimi ve yerinden yönetim sistemindeki noksanlıkların etkileri bu alana da yansımaktadır. Neticede, bu ülkelerin yerel dış ilişkiler alanındaki eksikliklerini ve zorluklarını, sistemin genel sorunlarının dış ilişkiler düzlemindeki birer yansıması olarak görmek mümkündür.

Sistem içindeki eksikliklerin ve zorlukların “maliyetini”, en düşüğünden en büyüğüne kadar, verimsizlik, enerji kaybı, kaynak israfı, hayal kırıklığı, dış ilişkiler alanında merkez ile yerel arasında koordinasyonsuzluk, sürtüşme ve hatta gerilim olarak geniş yelpazede müşahede etmek mümkündür.

Türkiye’de yerel yönetimler farklı dönemlerde uluslararası ilişkiler alanında aktif olmaya gayret etmiştir. Bu süreci 1970’li yıllara kadar geriye dönük izlemek mümkündür. Ancak Türkiye’deki belediyelerin bu alandaki performansının “kademeli ve emin bir ilerleme evrimi” olgusundan ziyade inişli çıkışlı bir seyir izlediği, gerek dönemler itibarı, gerek dahil olan kurumlar itibarı, gerekse odaklandıkları [kurumsal ve coğrafi] alanlar itibarı ile parçalı bir görüntü arz ettiği, ve neticede hâlâ “gelişmekte olan” bir olgu teşkil ettiği söylenebilir. Bu yüzden yerel yönetimlerin uluslararası alandaki potansiyelden gerçek anlamda istifade edildiği söylenemez. Dahası, yer yer bu konudaki eksiklikler Türkiye için olumsuz imaj ve zarar riski bile teşkil edebilmektedir.

Türkiye’nin önümüzdeki dönemde dış politikada yerel yönetimlerin potansiyel gücünden hakkı ile istifade etmesi için bu sahada köklü bir dönüşümün tasarlanması, müzakere edilmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Yerel dış politika alanımızı nasıl tanımlıyorsunuz?

Türk yerel dış politikanın [sorun veya başarı] alanlarını anlamak için öncelikle yerel dış politika alanının temel unsurlarını bilmek gerekir. Yerel yönetimlerde dış ilişkiler konusunu ayrıntılı bir şekilde aşağıdaki düzlemlerde incelemekte fayda vardır:

Tablo 3. Yerel Dış Politika Sisteminin Boyutları

Ölçek ve Ortam	Temel Odak	Düzlem	İlişki ve Etkileşim Boyutları
Yerel ölçek: Yerel içindeki konumu	Yerel yönetim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kurum içi konum ▪ Mekân içi konum	a) <u>İç paydaşlar</u> ile ilişkiler. Dış ilişkiler ihtisasının kurum içi konumu ve ilişkileri b) <u>Dış paydaşlar</u> ile ilişkiler. Şehir/bölge içi aktörler ile ilişkiler
Ulusal ölçek: Ulusal sistem içindeki konumu	Merkezî yönetim	Merkez ile yerel arası ilişki <ul style="list-style-type: none"> ▪ İdarî ▪ Siyasî	a) <u>İç boyut / İdarî boyut</u> : “Yapı/teşkilat hiyerarşisi”. Merkezî yönetim ile yerel yönetimler arası (dış ilişkiler alanında) vesayet ve denetim boyutu; idarî, hukukî, malî çerçeveler ve hususlar. b) <u>Dış boyut / Siyasî boyut</u> : “Vizyon hiyerarşisi”. Merkezî yönetim ile yerel yönetimler arası (dış ilişkiler alanında) “vizyon ve hedefe” dair ilişkiler; siyasî çerçeveler ve hususlar.
Uluslararası ölçek: Uluslararası sistem içindeki konumu	U.arası/ yabancı aktörler	Uluslararası alanda kurumsal iç ve dış boyut <ul style="list-style-type: none"> ▪ “İç boyut” ▪ “Dış boyut”	Uluslararası alan kendi içinde iç ve dış düzlem olarak ayrıştırılabilir: a) <u>İç düzlem / Dikey boyut</u> : Uluslararası alanda ulusal ile yerel faaliyetler arasındaki ilişkiler, bir ülkenin ulusal dış politikası ile yerel dış politikası arasındaki etkileşim. a) <u>Dış düzlem / Yatay boyut</u> : Uluslararası alanda yerel yönetimlerin yabancı ve uluslararası aktörler ile ilişkileri. Bu da kendi içinde alt türlere ayrıştırılabilir: - <u>Simetrik</u> : Muadiller arasında ilişkiler, yerel yönetimlerin başka yerel yönetimler ile etkileşimi (“kardeş şehir” ve diğer). - <u>Asimetrik</u> : a) Yabancı ulusal yönetimler (dolayısıyla yabancı dış politikalar) ile etkileşimler; ve b) Uluslararası kurumlar (dolayısıyla uluslararası/ulusüstü politikalar) ile etkileşimler.

Kaynak: Daoudov, 2016: 12.

Türkiye'nin son on yılı aşkın sergilediği genel kalkınma ve temel gelişmeler içinde, yukarıdaki üç kademeli çerçeve ışığında yerel dış politikayı ilgilendiren üç temel gelişme zikredilebilir:

1) Yerinden yönetim reformları sayesinde yerel düzeyde belediyelerin güçlenmesi, yani:

- a. Hem belediye kurumlarının yapı olarak idarî ve malî açıdan güçlenmesi,
- b. Hem de belediyelerin şehirlerde/bölgelerde daha güçlü bir şekilde öne çıkması (il özel idarelerindeki reformlar, sonrasında birçok ilde bunların lağvedilmesi, bazı merkezî yetkilerin yerel yönetimlere devri vb. gelişmeler sonucu vali/kaymakam vb. merkezî yönetimin taşra teşkilatının göreceli etkisinin azalması).

2) Kamu yönetimi reformları sayesinde dinamik bir ortamın oluşması, yani:

- a. Bir yandan ulusal düzeydeki kamu yönetimi reformları sayesinde merkezî teşkilatın genel itibarı ile daha etkin ve dinamik hale gelmesi,
- b. Diğer yandan ise, uluslararası çalışmalarda bulunan paydaş sayısının hızla artması:
  - i. Bu da, ya mevcut olanların dinamik hale getirilmesi ile gerçekleşmiş (TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı, belediye birlikleri vb.),
  - ii. Ya da yenilerin kurulması ile (Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yunus Emre Enstitüleri, yeni TRT kanalları vb.).

3) Uluslararası ilişkiler ve Avrupa Birliği uyumu alanında aktif bir dış politikanın benimsenmesi, böylece:

- a. Bu sayede uluslararası ilişkiler alanında Türkiye'nin daha görünür ve meselelere daha müdahil olması,
- b. Avrupa Birliği sürecinde daha etkin müzakere ve lobicilik faaliyetlerine girişilmesi,
- c. Bazı bölgelere (Arap ve İslam dünyası, Afrika, Orta Asya, Balkanlar vb.) yönelik özel ve yoğun ilginin sergilenmesi,
- d. Ekonomik kalkınma modeli ile Türkiye'nin cazibesinin artması,
- e. Tüm bunların neticesinde Türkiye'ye olan ilginin ve beklentilerin hızla artması.

Yerel dış politika alanımızı ne derecede başarılı veya başarısız buluyorsunuz?

Yukarıda açıklamaya çalıştığım gelişmeler son on yılı aşkın bir dönemde Türkiye’de aktif ve etkin yerel dış politikanın gelişmesi ve ulusal politikaya takviye olacak bir destek alanını oluşturması için son derece müsait şartlar ve tarihî bir fırsat sunmuştur. Ancak şu görüldü ki böylesi mümbit bir ortama rağmen yerel yönetimlerin dış ilişkileri beklenen düzeye çıkmaktan ve arzulanan hedeflere ulaşmaktan uzak kalmıştır. Dahası, zaman zaman bu fırsatın değerlendirilmesi bir tarafa, plansız programsız vizyonsuz yaklaşımların yerel yönetimlerimizin bu alandaki profesyonellik görünümünü ve hatta ülkenin imajını zedeler hale gelmiştir. Bu olumsuz vakaların sergilendiği coğrafi bölgelerin başında maalesef Balkanlar gelmektedir¹². Bu durumu yine yukarıdaki üç düzlemde tespit etmek mümkündür:

1) Yerel düzeyde, belediyelerde dış ilişkiler konusu amaç ve araç boyutları ile bir netlik ve süreklilik kazanamamıştır. Dış ilişkilerin strateji, ekip ve kapasite, kurum için konum vb. hususlar itibarı ile hâlâ belirsiz bir zeminde kaldığı, ülke genelinde homojen ve sistematik bir yapı modeline kavuşamadığı ifade edilebilir. Bu durumun olumsuz etkileri içinde ise:

- a. İlk dönemlerdeki (2003-2010) heveslerin aksine birçok belediyelerde kurulan AB ve Dış İlişkiler birimlerinin/ekiplerinin zamanla ya tamamen tasfiye edilmiş olması, ya da etkisini kaybederek gerilemesi olmuştur.
- b. Buna ilaveten dış ilişkiler alanının belediyeler içinde hâlâ itibar edilmeyen bir alan olarak kalması, belediye - yerel halk - yerel paydaşlar düzleminde elzem bir konu olarak anlaşılmaması, hem belediye içi hem paydaşlar düzleminde ise “gezi amaçlı” bir israf alanı görülmesi gibi olumsuzluklar zikredilebilir.

2) Ulusal ölçekteki gelişmelerin seyrine bakılacak olursa şu tespitleri yapmak yerinde olacaktır:

- a. Yerel dış politikanın sağlıklı gelişmesi için gerekli uygun idarî ve hukukî çerçeve geliştirilememiştir.
- b. Ulusal ve yerel düzeyler arasında dış politika alanında kurumsal koordinasyon mekanizması oluşturulamamıştır.

---

¹² Bu husus yazarın gözlemleri dışında, Başbakanlık Yurt Dışı Türkler Başkanlığının sahadaki çalışmalarında tespit edilebilmiştir.

c. Operasyonel düzeyde de, yukarıda zikredilen eski ve yeni paydaş kurumlar ile belediyeler arasında sağlıklı ve bütüncül bir koordinasyon ve tamamlayıcılık ortamı gelişmemiştir.

d. Ulusal ve yerel düzeyde bu alanda bir güven ortamı tesis edilememiştir.

3) Uluslararası düzlemdeki hasıllata bakılacak olursa, en iyimser ifade ile yine dönemin şartlarının sunmuş olduğu potansiyelin çok altında bir verim alınabilmiştir. Şöyle ki:

a. Uluslararası alanda etkin bir yerel dış politika alanı oluşturulamamıştır. Bu açıdan ne yabancı aktörler üzerinde kalıcı bir etki oluşturulabilmiş, ne de dış alanda ulusal dış politikanın yönelişleri ile tamamlayıcı bir ilişki kurulabilmiştir. Genel itibarı ile düşük yoğunluklu ve süreklilik arz etmeyen bir performans sergilenmiştir.

b. Avrupa Birliği uyum sürecinde, söylemlere rağmen, ne uyum ve müzakere sürecinde yerel yönetimler gerçek anlamda paydaş yapılmış/olmuş, ne de AB üzerinde yerel yönetimlerin etkin olabilecekleri “etkileyeni etkileme” işlevini icra edecekleri ortamlar oluşturulmuştur. Bunun en belirgin örneği, on yıl geçmesine rağmen yerel yönetimlerimizin AB sürecinde söz sahibi ve paydaş olacakları AB Bölgeler Komitesi ile “Karma İstişare Komisyonu” oluşturulamamış, neticede bu konuda Türk yerel yönetimlerinin statüsü, AB aday ülkeleri içinde Karadağ, Makedonya ve Sırbistan’ın statüsünün altında kalmıştır.

c. “Kardeş / komşu coğrafyalarda” (Balkanlar, Arap dünyası, Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya vb.) Türk yerel yönetimlerinin etkin olacakları ve Batı merkezli kuruluşlara ciddi bir alternatif teşkil edecekleri bir yapı oluşturulamamıştır.

d. Bu dönem zarfında bazı münferit vakalarda elde edilen mevzilerde kurumsal dönüşüm mimarlığı üstlenememiş ve esas yatırımlar yapılmamıştır. Birçok alan ve platformda bu dönemde elde edilen dönem başkanlıkları ve diğer geçici pozisyonlar o kurum ve platformlar nezdinde kalıcı eserler bırakılmadan ya (süre/dönem itibarı ile) tamamlanmış ya da tamamlanmak üzeredir.

e. En önemli olumsuzluklar ise şöyle tanımlanabilir:

i. Vizyonsuz, plansız ve bilgisiz çalışmalar neticesinde bazı hedef bölgelerde Türk yerel yönetimleri hakkında daha önceki yıllarda oluşan

beklenti ve hevese karşın olumsuz bir imaj oluşmaya başlamıştır. Balkanlar ve Arap dünyası bunun başlıca iki örnek alanıdır.

- ii. Tarihi kırılma döneminin (kaderin?) sunduğu bir fırsat olan, “rakip aktörlerin anlık şaşkınlığı” geçmiş, ya da başka ifade ile “anın avantajı” kaçırılmıştır. Başta Batı olmak üzere gelişmiş ülkelerin yerel yönetimlerinin gelenek üzere etkin oldukları sahalarda (platformlar veya coğrafi alanlar), daha önceki yıllarda Türkiye’nin genel yükselişi ile paralel bir biçimde görünür ve etkin olmaya başlayan Türk yerel yönetimlerinin eksiklikleri ve hazırsızlıkları zaman içinde bilinir hale gelmiştir. Dolayısıyla şartların oluşturduğu psikolojik üstünlük fırsatı giderek azalmıştır.
- iii. Bu gelişmeler ile bağlantılı olarak, merkez-yerel güvensizliği artmıştır. Yani, Türkiye’nin kronik sorunlarından biri olan merkezî (bilhassa mülkiye, maliye ve hariciye) bürokrasinin yerel yönetimlere yönelik güven eksikliği bertaraf edilemeden, yerel yönetimlerin dış politika gibi “hassas” addedilen alanda “reşit olmadıkları” görüşü daha da pekişmiştir.
- iv. Yerel dış politika veya yerel dış ilişkiler alanında bir model oluşturulamamıştır. Başka ifade ile gelişmekte olan dünya için gelişmiş ülkelerin bilinen modellerine (misalen Fransa modeli, Hollanda modeli gibi) alternatif teşkil edecek kurumlaşmış ve konseptleştirilmiş bir Türk modeli kurulamamıştır. Yani bu iki şartı yerine getirecek ne böyle bir sistematik fiilen kurulabilmiş, ne de bazı alanlardaki başarılar usulünce konseptleştirilip ve markalaştırılıp uluslararası standartlar çerçevesinde “tedavüle” çıkarılabilmıştır.

Bu tespitler ışığında Türk yerel dış politikası açısından en büyük kayıp alanının uluslararası düzlem olduğu ifade edilebilir. Elbette ki bu zaman zarfında olumlu gelişmeler vuku bulmuş, bazı başarılı örnekler sergilenmiş, sınırlı da olsa ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak bunlar, bardağın dolu tarafını pek dolduramadığı gibi, bardağın boş tarafındaki durumun Türkiye gibi bir ülkenin potansiyeline yakışmayacak bir seviyede kaldığı söylenebilir.

Türkiye’deki yerel yönetimlerin uluslararası çalışmalarının bilançosunun çıkarılması, bu çalışmaların özellikle dış politika ve Türkiye’nin yürütmeye gayret ettiği alternatif

diplomasi çabaları ile etkileşiminin ve bu alana katkısının değerlendirilmesi elzem görülmektedir. Merkezî yönetimin ilgili kurumlarının (Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, TİKA) millî çıkarlar ve kamu diplomasisi hassasiyeti ile olaya yaklaşması ve bu çabalarda öncülük etmesi doğru ve yerinde bir girişim olacaktır.

Yerel dış politikanın veya başka bir tabirle yerel diplomasinin kamu diplomasisi ile ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hem yerel diplomasi hem de kamu diplomasisi kavramlarını ve modellerini çalışan biri olarak ki bu sahada hem pratik hem de teorik tecrübeyi elde etmek nasip oldu, bu iki alanı teorik bakımdan ayırmanın şahsen daha isabetli olacağını düşünüyorum. Şöyle bir tanımlamayı savunuyorum: Klasik diplomasi alanının (yani Dışişleri ve bağlı bürokrasinin) dışında kalan alanı “alternatif diplomasi” olarak tanımıyorum. Kamu diplomasisi, yerel dış politika veya yerel diplomasi, sivil toplum diplomasisi, kültürel diplomasi, akademik diplomasi, ticari diplomasi, sportif diplomasi vb. uygulamalar bu alternatif diplomasi alanının şemsiyesi altına girmektedir. Bunlar içerisinde hepsinden farklı olarak kamu diplomasisinin özelliği, esas itibarı ile asimetrik olmasıdır. Diğer alanlar esasen simetriktir, yani genelde diğer ülkelerdeki muadilleri ile ilişkilidir. Kamu diplomasisi, dış politika yapım merkezine en yakın bir yerde konumlanır, yani, ülkelerin uygulamaları farklılık gösterse de, genelde devlet başkanlığı makamı, başbakanlık makamı, dışişleri bakanlığı gibi kurumlar bünyesinde veya onların yakın yörüngesinde. Hedef kitlesi ise diğer ülkelerin muadilleri değil (yani o ülkenin dışişleri, o ülkenin hükümeti değil), bilakis muadili olmayan genel kitlelerdir. Kaynak ülkede devletin merkezinde bulunan kamu diplomasisinin projektöründe hedef ülkedeki merkez-dışı alandaki sivil toplum kuruluşları, akademya, medya, kültür ve spor camiası ve benzeri aktörler bulunur. Bunun en tipik örneği ki kamu diplomasini modelinin menşe ülkesi, ABD’dir. Bu arada Türkiye’deki kamu diplomasisi uygulamasında gördüğüm kadarıyla temel eksik, kamu diplomasisinin hükümet veya dış politika sözcülüğü olarak görülmesi, (yanlış olarak) böyle bir rol biçilmesi ve ondan böyle bir beklenti içinde bulunmasıdır. Oysa ABD’nin kamu diplomasisi yapılanması hiç de Amerikan dış politikasının sözcüsü veya savunucusu olarak hareket etmez, o görevi ifa eden zaten başka ve daha uygun mecralar mevcut (ABD Dışişleri Bakanlığı veya Beyaz Saray veya Pentagon sözcülükleri gibi). Bizim kamu diplomasimiz ise uzun bir dönem sanki hükümetin dış politika sözcüsü veya savunucusu gibi davrandığı için hem aslî görevini hakkıyla ifa edemediğini, hem de zaman zaman uluslararası alanda yıprandığını düşünüyorum.

Yerel diplomasi ise, yukarıda etraflıca bahsedildiği üzere, esasen yerel yönetimlerden yerel yönetimlere (veya yine yerel yönetimle ilgili diğer kurumlara) yönelik ve ulus-altı, merkez-dışı olarak simetrik bir düzlemde faaliyetlerde bulunur. Her iki alanın, yani hem kamu diplomasisi hem de yerel diplomasinin ortak ve benzeşik yanları da yok değil. Mesela her ikisi kamu kurumları tarafından kamu kaynakları kullanılarak yürütülür. Ancak farkı ise, biri merkezî yönetimle ilişkili ve dış politika ile daha ziyade alakalı iken diğeri (yerel yönetimler gibi özerkliğe sahip kurumlarca yürütüldüğü için) daha özerktir. Bu alandaki faaliyetlerin dış egemenlik ile bağları ve ilişkisi bakımından değerlendirilmesi ve sınıflandırılması için bir çalışma için “Yerel Dış Politikanın Temelleri” (2013) adlı eserimize müracaat edilebilir.

Kamu diplomasisi kavramının neyi içerip neyi içermediği hususunda yaygın kullanımda ve literatürde ciddi farklılıklar mevcuttur. Özellikle Türkiye’de göreceli yeni bir kavram olduğu için muhtevasının henüz oturmamış olduğu söylenebilir. Bu yüzden genel olarak kamu diplomasisinin sınırlarını net çizmek yerine (benim alternatif diplomasi olarak tanımladığım alanın içinde bulunan) neredeyse tüm “diplomatik” faaliyetler için “her şey dahil” kullanılabilir. Yani esasında sivil toplum diplomasisi olan veya sportif diplomasi olan veya yerel diplomasi olan olgular için bile kamu diplomasisi denebilmektedir. Oysa ben kamu diplomasisi kavramının aslî ve dar tanımlı bir alana has kullanırken onu diğer alternatif diplomatik faaliyetlerden ayırmaya özen gösteririm. Bunun gayesi ise terim sıhhatinin sağlanması ve terim karmaşasının önüne geçilmesidir.

Bu tür net tanımlar hususunda ittifak sağlanırsa bu alanlar arasındaki etkileşimi konuşmak ve değerlendirmek daha sağlıklı ve verimli olacaktır. Nitekim kamu diplomasisi alanındaki çabalar ile yerel diplomasi alanındaki çabalar (diğer tüm alternatif diplomasi faaliyetlerinde olduğu gibi) arasında koordinasyonun sağlanması elzemdir. Bunun olası modelleri üzerinde ileride başka bir çerçevede müzakere yapabiliriz.

Kaynaklar ve Okumalar:

1. DAOUDOV, Murat (2016), “Türkiye için Yerel Dış Politika Modeli Geliştirme Projesi”, T.C. Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına sunulan Danışmanlık Hizmeti Ön Teklifi, Middle East Development Network, [MDN] (Orta Doğu Kalkınma Ağı), 10 Mart 2016.
2. DAOUDOV, Murat (2015), “Gaziantep Büyükşehir Belediyesi için Uluslararası İşbirliği Raporu”, Middle East Development Network, [MDN] (Orta Doğu Kalkınma Ağı), Ekim 2015.

3. DAOUDOV, Murat (2014a), “Yerel Yönetimlerin Dış Politikası ve Dış Politikada Yerel Yönetimler”, Boğaziçi Bülteni, Boğaziçi Yöneticiler Vakfı (BYV), Sayı 38, 2014/1, ss. 8-13.
4. DAOUDOV, Murat (2014b), “Yerel Dış Politikanın Medresesi: Marmara Belediyeler Birliği”, Marmara Belediyeler Birliği Birlik Dergisi, Ocak 2014.
5. DAOUDOV, Murat (2013), "Yerel Dış Politikanın Temelleri", Marmara Belediyeler Birliği Yayını, ISBN: 978-605-63650-3-4
6. DAOUDOV, Murat (2012), “Balkanlarda Bölgesel Barış için Yerel-Ulusal İşbirliği”, Marmara Belediyeler Birliği Birlik Dergisi, Marmara Belediyeler Birliği, Ekim-Aralık 2012.
7. “Yerelin Uluslararasılaşması”, Prof. Dr. Ahmet DAVUTOĞLU ile Söyleşi, Marmara Belediyeler Birliği Birlik Dergisi, Temmuz-Eylül 2008, Aynur CAN ve Murat DAOUDOV.

5.3. Öğr. Gör. Gökhan YÜCEL¹³ ile Söyleşi¹⁴ (Yücel, 2017);

“Kamu Diplomasisi, Türkiye, Dijital Diplomasi...”

Uluslararası ilişkiler disiplininde özellikle üçüncü küreselleşme dönemi olarak adlandırılan 1970 sonrası dönemde daha çok tartışılmaya başlanan konulardan birisi ulus

---

¹³ Gökhan Yücel, Pertevniyal Lisesi ve Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden mezun oldu. Essex Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Oxford Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde karşılaştırmalı siyaset ve kamu politikaları okudu. 2012 yılında Harvard Üniversitesi John F. Kennedy School of Government'ta Kamu Liderliği Programı'na tam burslu katıldı ve başarıyla mezun oldu.

21. Yüzyılda Öğrenme, Eğitim, Diplomasi, Veri-Tabanlı Analiz, İnovasyon, Girişimcilik, Yaşam Teknolojileri ve Yer Markalaması konuları üzerine kafa yormaktadır. Büyük veri, dijital antropoloji, sosyal inovasyon, sosyal ağlar, oyunlaştırma ve dijital siyasi kampanyalar hakkında çalışmalar yapmaktadır. Eğitim alanında öncelikli ilgi alanları eğitim teknolojileri, eğitimde inovasyon ve girişimcilik, inovatif öğrenme mekânları ve çevreleri, sosyal medya, medya okuryazarlığı, uluslararası karşılaştırmalı eğitim politikalarıdır.

Halen dünyanın önde gelen dijital diplomasi araştırma, eğitim, danışmanlık ve savunul platformları arasında yer alan Yenidiplomasi.com'un eş-kurucusu ve başkanıdır. İstanbul Dijital İlişkiler Merkezi'nin (İDİM) kuruluş çalışmalarını yönetmektedir (digitalaffairs.org). Yeni projeleri dijital angajman, sosyal medya, oyunlaştırma ve internet yayıncılığı kesişim noktalarında yer almaktadır. İDİM bünyesinde Diplomatify.com, YeniEgitim.org, DigitalTurkey.org, DigitalSquare.org ve Wikiploamacy.org ve Diplomap projelerini tasarlamak ve geliştirmekle meşguldür.

2002 yılından sonra İngiltere'de çeşitli danışmanlık şirketlerinde dış politika, medya, eğitim, inovasyon ve enerji üzerine projeler yürüttü. 2009-2011 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı'nda Bakan Danışmanı olarak görev aldı. Fatih Projesi'nin başlangıç aşamasındaki planlamaya katıldı. Mc Kinsey ile yürütülen 'Türkiye'nin Eğitim Sistemi Sonuçlarının İyileştirilmesi' çalışmalarının MEB ayağını yönetti. 2011-13 yılları arasında Okan ve Hasan Kalyoncu Üniversiteleri'nde karşılaştırmalı eğitim politikaları, liderlik ve eğitimde inovasyon dersleri anlattı. Bu programlarda 1000'e yakın öğretmen ve idareci ile çalıştı. İstanbul'da Haluk Ündeğer Lisesi ve Horizon Eğitim Kurumları'nda lise öğrencilerine girişimcilik, liderlik ve inovasyon dersleri verdi. Bahçeşehir Üniversitesi Hükümet ve Liderlik Okulu'nda İnovasyon, Eğitim Politikaları seminerleri ile aynı üniversitede Siyaset Okulu, Diplomat Okulu ve Yerel Yönetim programlarında konuşmacıdır. Bahçeşehir Üniversitesi Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programında dijital diplomasi yüksek lisans dersini vermektedir. Ayrıca Bahçeşehir Üniversitesi Dijital Diplomasi Sertifika Programı koordinatörüdür. Aynı zamanda Küresel Eğitim Liderleri platformunun kurucusu ve moderatörüdür. İngilizce ve Fransızca bilmektedir.

Tüm dünyada ses getiren Digital Diplomacy Review 2013'ün editörlüğünü yapmış ve 2013 Birleşmiş Milletler Medya Semineri konuşmacıları arasında yer almıştır. Ayrıca İsveç Dışişleri Bakanlığı'nın özel davetlisi olarak Stockholm'de Dijital Diplomasi İnisiatifi toplantılarına katılmış, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın düzenlediği 6. Büyükelçiler Toplantısı'nda dijital diplomasi konulu konuşmacı olarak yer almıştır.

Yazıları The Guardian, Yeni Şafak, Radikal, Radikal2, Hürriyet Daily News, Daily Sabah, Hürriyet Eğitim ve Taraf gazetelerinde yayımlandı. Halen Hürriyet gazetesinin Eğitim portalında ve Digital Age dergisinde köşe yazarlığı yapmaktadır. (Biyografi <http://www.goyucel.com> 'dan alınmıştır.)

¹⁴ E-Posta üzerinden gerçekleştirilen söyleşi tarihi 10.05.2017'dir ve verilen cevaplara herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

devletlerin akıbeti konusudur. Elbette farklı teoriler referans alınarak bu gidişat hakkında farklı yorumlar mevcut. Ulus devletlerin tek başlarına kontrol etmesinin imkansız olduğu birçok yeni global olgunun -çevre sorunları, enformasyon ve para akışı, silahlanma vb.- ortaya çıktığı, bunun da ulus devlet yapılanmasını oluşturan unsurları önemsizleştirdiği iddia edilmektedir. Bu süreç sizce fazla mı abartılıyor yoksa gerçekten bir müddet sonra ulus devletlere veda mı edeceğiz? Ya da şöyle soracak olursak, bir devlet veya bir kamuoyu için ulus devletin en önemli yapıtaşlarından olan sınır olgusu artık daha farklı şekillerde yorumlanacak diyebilir miyiz?

Ulus Devletler, 17-18. Yüzyılda Avrupa'daki çeşitli mücadelelerin sonucu olan belirli süreçleri geçirerek olgunlaştı. Farklı rejimler ve devlet sistemleri altında ortaya çıksalar da 'territorial sovereignty' denen ve biçimi değişse de özü itibariyle merkezi otoriteyi ve bürokrasiyi kuvvetlendiren yapılar ortaya çıktı. İdeolojiler devlet-halk bütünleşmesi veya ayrımını körükleyen altyapıları sağladı. Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin farklı yaklaşımları bu konuyu enine boyuna tartıştı. Kurumlar, kuvvetler ayrılığı, anayasalar, liderlik, dış politika, savunma, kamu politikaları, sosyal politikalar ve nüfus mühendisliği gibi yapısal konuların yanı sıra milliyetçilik, sosyal hareketler, sivil toplum vb konular yakın mercek altına tutuldu. Medyanın etkisi arttıkça bu yaklaşımların da inceleme alanı genişledi. Realizm, post-Marksist, kurumsalı, hatta daha sonraları feminist teori bu alana el attı. Esasında başlangıcından bu yana ulus devletler devlet, bürokrasi, sivil toplum arasındaki denge ve ağırlık noktalarının tartışılmasından bahsediyoruz. İki savaş arası ve 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde dünyada ekonomi-politik meselelerin de önemli hale geldiğini görüyoruz. Ancak son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler, ulus devletin elinde tekel olarak bulundurduğu birçok yetkinin daha fazla hatta ulus devlet baypas edilerek toplum tarafından kullanılması sonucu, ki sosyal medyanın etkisi bu süreçte çok fazla, vatandaş eliyle birçok konunun yürütülmesi sonucunu doğurdu. Bu açıdan dijitalleşme, ulus devletleri 200-300 yıl önceki ilk çıktıkları noktadan çok farklı bir noktaya taşıdı. Facebook, Twitter, Instagram için dünyanın ne kalabalık 'devletleri' yakıştırılması yapıldı. Bu da tabii Weberian açıdan bakılınca güç ve meşruiyet tartışmalarını yeni zeminlere taşıdı. Bilginin, insanların, malların ve hizmetlerin dolaşımı artık klasik ulus devletlerarası ilişkilerden farklı bir noktada. Onun için her ne kadar ulus devletler halen uluslararası sistemin en önemli aktörleri olsalar da yeni sanal, internet üzerinde gelişen yeni bir uluslararası sistem var. Orada işte sınır kavramı farklı değerlendiriliyor. IP no'ları, kimlik kartları veya pasaportlar yok. Ulusların dahi müdahaleleri kimi zaman bu yeni sistemde yetersiz veya kendi açılarından etkisiz kalıyor.

Masa başından, ekran başından yönetilen yeni savaş ve güvenlik konseptleri ortaya çıkıyor. Siber güvenlik gibi. Yeni bir ticaret anlayışı beliriyor. Hatta kripto birimler olarak anılan yeni para türleri ortaya çıkıyor.

Yeni dönemde tartışılan bir diğer konu ki uluslararası ilişkiler disiplini inşa eden kavram diyebiliriz onun için; güç. Nye'nin güç hakkında güzel bir benzetmesi var. Gücü hava durumuna benzetiyor. Herkesin ona bağlı olduğunu onun hakkında konuştuğunu ancak çok azının onu anladığını düşünüyor veya aşk gibi yaşanmasının, ölçümlenmesinden ve tanımlanmasından daha kolay olduğunu ifade ediyor. Eskiden güç nedir dendiğinde savaş meydanı, silah gücü vb. şeyler veya zorla bir şeyi yaptırabilme kapasitesi ilk akla gelenlerdi. Günümüzde güç nedir sorusunun cevabı zannediyorum bu kadar kolay değil?

Güç işte bu yukarıdaki girizgâhta anlattığım değişim ve dönüşümden en fazla etkilenen kavram. Nye, yumuşak güç şeklinde anlatıyor. Sert güç, aslında klasik ulus devletlerin en güçlü yönü olan silah ve ekonomik ilişki/yaptırımlarla düzenlenen dünya düzeninde geçerli ancak devletler artık muhataplarına bugün hep bu şekilde söz geçiremiyor. 1950'li yıllardan beri süregelen bir dönemde bu yumuşak güç yatırımları arttı. Devletler yeni ilişki ve güç uygulama alanları icat etti. Kültür, eğitim. Sonucunda Güç 1.0 vardı diyelim bu Diploması 1.0 ile sağlanıyordu. Savaş mümkünse böyle önleniyordu. Ama Yumuşak Güç, Güç 2.0 oldu. Kamu Diplomasisi, Diploması 2.0... Bu dijitalleşmenin hissedilmeye başlandığı 1990'lı yılların sonuna kadar böyle geldi.

Tarihte belki de hiçbir dönemde bugün olduğu kadar kamuoyunun ulusal, uluslararası ve ulus üstü ilişkileri etkileyebildiği başka bir dönem yaşanmamıştır. Bu öneme binaen hükümetler de kamuoylarını artık daha fazla nazarı itibara almaktalar. Kamuoyunun bu itibarı elbette yalnızca belli birtakım düşüncelerin empoze edilebileceği veya üzerinde algı yönetiminin yapılabileceği bir platform olarak görülmesinden değil aksine ikna edilmesi, zihinlerinin ve gönüllerinin kazanılması gerekliliğinden kaynaklandığı düşünülüyor. Kamuoyunun mahiyetindeki bu değişim diplomasinin de nasıl yapılacağını da etkiliyor gibi?

Nye böyle diyor. Yumuşak Güç'ü böyle tanımlıyor. Karşınızdakine güç ve para tehdidi olmaksızın gönüllülük esasına göre bir şeyler yaptırabilmek. Kamuoyu dediğimiz şey artık sadece klasik propaganda yöntemleriyle oluşmuyor ki. Bakın yakın bir örnek, Rusya, ABD seçimlerine siber saldırılarla etki etti. Kısaca Putin, Trump'ı seçti. Bu istense dahi 50

sene önce mümkün olabilir miydi? Sonuç olarak post-truth denen bir dönem başladı. Gerçek sonrası... Artık ulus devlet, veya klasik güç, yaptırım, otorite odaklarını aşan ve teknoloji sayesinde bekleme süresi olmadan anlık, gerçek zamanlı şekillenen, her an canlı, borsa gibi bir kamuoyu var. Diplomasi de işte Diplomasi 3.0 oldu. Dijital diplomasi devreye girdi. Burada sanılmasın ki sadece sosyal medya kullanımından bahsediyoruz Adı üstünde Dijital Diplomasi, Sosyal Diplomasi değil. Dijitalin ve dijitalleşmenin bütün olanakları yardımıyla yepyeni bir dönemden bahsediyoruz. Bilgisayar oyunları da buna dahil. ABD Dışişleri'nin Trace Effect oyunu ve sonra onu takip eden diğer uygulamalar.

Yeni Türk Dış Politikası kavramları ve vizyonu çerçevesinde kamu diplomasisine ayrı bir ehemmiyetin verildiği görülüyor. Bunun idealist ve realist birtakım gerekçeleri mevcut. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün ihdası, TİKA, TRT, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlarla Türk Kamu diplomasisinin daha ileriye götürülmesi elzem kabul edilmekte. Başarılı birçok adım atıldı ve gelişen bir kamu diplomamız var. Ancak örneğin Portland'ın yayınladığı soft power index'de Türkiye 2015'de ilk 30'da yer alırken 2016 yılında bu başarıyı yakalayamadığı görülmekte. Yine eski Kamu diplomasisi koordinatörü Cemalettin Haşimi Bey bir açıklamasında KDK'nun bir yalanlama makinası gibi çalıştığını, algı düzeltme mesaisinden artı bir değer üretmeye vakit ayıramadığını ifade etmişti. Gerçekten de bölgesel ve küresel çapta yaşanan gelişmelerden Türkiye son derece etkilendi. Türkiye aynı zamanda İslam medeniyetinin bir temsilcisi ve yine dünya tarihine iz bırakmış bir devletin devam ettiricisi olması hasebiyle algı yönetimlerinin hep hedefi olmuş. Bu görüşe katılıyor musunuz, kamu diplomasi mesaimizin birçoğunu defansta mı harcıyoruz?

Kamu Diplomasisi evrensel modern bir kavram. Biz bazı bu tür kavramları alıp kendi bildiğimiz gibi muamele ediyoruz. Bir takım sorunlar buradan kaynaklanıyor. Kamu diplomasisi diye yaptığımız birçok faaliyet aslında klasik yayıncılık ve yurtiçi faaliyetler. Kavramların ve onları ortaya atanların koydukları kuralları, oyununa göre oynamak gerek. Bir kere şunu söyleyeyim, en etkili kamu diplomasisi faaliyetleri, dünya ölçeğinde, sizi, bizi bir yerde buluyorsa, biz onu adı kamu diplomasisi olmadan görürüz. Onun kimin elinden çıktığını anlamayız bile. Normal diplomatik veya diplomatik olmayan süreçlerin içine yedirilmiş olur. Futbol tabiriyle iyi penaltı kullanan bir futbolcu atacağı köşeyi belli etmez ya. Ters köşe yapar falan. Kamu diplomasisi biraz böyle bir şeydir. Biz her anlamda büyük bir tarihsek, stratejik, moral potansiyele sahibiz. Bu içeriği, içerik lafını kasıtlı kullanıyorum, doğru kullanmalıyız. Çünkü kamu diplomasisi bir içerik yönetimi sanatıdır. Kullanıcı odaklı stratejik bir süreçtir. Mesajın hedef kitlesi önemlidir. Tahmin edilenden çok sürpriz etkisi

yaratmak için uygulanır. Sonunda farkında olarak yada olmadan ‘vay be..’ dedirtir. Biz kamu diplomasisiyle yürütmemiz gereken süreçleri de klasik diplomasi veya siyasi retorikle yürütmeye çalışıyoruz. Fark ortadan kalkıyor. Hatta dijital diplomasiyi dahi klasik diplomasi şeklinde yürütüyoruz.

Teknolojik terakkinin küreselleşmeyi hızlandırdığını ve az önce bahsettiğimiz enformasyon, para vb. akışını baş döndürücü bir hale sürüklediğini biliyoruz. Bu dalgadan etkilenmemek ise devletlerden bireylere kadar tüm makro ve mikro düzlemler için kabil bir durum değil. Genelde diplomasi ve özel olarak da kamu diplomasisi için medya ve dijital platformların artık olmazsa olmazlar arasına girdiğini hatta dijital diplomasi adında yeni bir branşın yaygın bir şekilde tartışıldığına tanık oluyoruz?

Evet yukarıda belirttik. Ancak sanmayın ki uzun sürecek. Malumunuz dijital diplomasi kavramının şekillenmeye başladığı dönemde ve bugün küresel ölçekte bu sürece dahil bir teorisyen olarak yer aldım. Facebook klasik egemenlik çerçevesini aşarak Kosova’yı devlet olarak tanıdı. Keza Google Filistin’i devlet olarak tanıdı. Hâlbuki bunlar devlet değil. BM’de yerleri yok. Ama demek ki klasik diplomasinin yerleşik bir kavramı olan tanıma (*recognition*) da bu dönemde yeni şekiller alıyor, önceki şekillerine, anlamlarına, süreçlerine eksi/artı bir etki etmeden. Onlar da yerlerinde duruyor. Şimdi ise, nasıl ki, endüstri devrimi bile dördüncü evresine girdi, diplomasi de öyle. Dijital bir geçiş dönemiymiş. Şimdi artık siber-fiziksel sistemler, yapay zekâlar konuşuluyor. O zaman bendeniz buna Diplomasi 4.0 diyorum. Bu konu diplomasi için de yeni bazı açılımların ortaya konması gerektiği göstermekte. Artık, web sayfası, mobil uygulama, sosyal medya hesapları yeterli değil. Elzem ama yeterli değil. Dahası var. Olacak. Yapay Diplomasi veya Algoritmik Diplomasi. İlk kez burada kullanıyorum bu kavramları. İnsan gibi düşünen, yapay zekâ uygulamalarının artan etkisinin güdümünde diplomatik süreçler. Yani vize başvurunuzu bir yapay zekâ, hiç bir insan müdahalesi olmadan bakacak. En algoritmik, rasyonel, nicel ama büyük diplomatik dataları kullanarak ülkeleri, devletleri, toplulukları, kurumları, ideolojileri, bireyleri tanıma, onları etkileme, onları yönlendirme süreçleri... Teknik tabiriyle exponential gelişimin ardındaki singularity denen, yapay zekâların insana ne zaman üstünlük sağlayacağını tartışıldığı bu dönemlere yatırım yapmak lazım.

Dijital diplomasi kamu diplomasisine nazaran daha spesifik bir alan ve meraklısı dışında çok da farkında olunmayan bir alan. Bu işle ilgilenen hükümetlerin de ilgisini çekmiş olacak ki dijital platformlar günümüzde birer kamu diplomasisi platformu haline

dönüşebiliyor. ABD'nin wireless file'ı, Fransa'nın diplomatlarına yönelik consoletwitter projesi, Kosova'nın Dijital Kosova projesi, devlet başkanlarının bizatihi dahil olduğu sosyal medya hesapları ve daha niceleri... Türkiye'nin de kayda değer atılımları mevcut; Cumhurbaşkanımız başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarımızın birçok sosyal medya hesabı var aktif şekilde kullanılmakta. Bunların yanında 'Turkayfe.org', 'Share your Türksperience!', 'Invest in Turkey', 'Turqualtiy', 'Turkey Discover the Potential' slogan ve projeleri ve tabiki son olarak THY reklam filminin Super Bowl'da yayınlanması, Ben Stiller, Jerome Jarre gibi ünlüler tarafından retweetlenen #TurkishAirlinesHelpSomalia etiketi ilk akla gelen başarılı dijital diplomasi çalışmalarımız. Türkiye dijital diplomaside nerede veya dijital diplomasının yaygınlaştırılması nasıl mümkün olabilir?

Bu saydıklarınız önemli örnekler. 2017 için. Bazılarının içinde bulundum. Öncelikle dijital diplomasi nereye gidiyor Sorusunu sormak lazım ki ileriye dönük hazırlık yapabilelim. Bugün adına şunu söylemeliyim, ciddi ve kapsamlı siber güvenlik ve sosyal medya bakışını aşan, dijital dönüşüm tabirinin hakkının verildiği atılımlar yapmak lazım. Tavsiyem bizim Diplomacy.Live platformunda yaptığımız 2016'da Dijital Diplomasının Durumu araştırmasını iyi incelemenizdir. Oradaki her bir noktanın iyi incelenmesi gerekiyor. Bu noktada bir yol haritası çizecektir.

Dijital diplomasi kabiliyetli birçok birey ve kuruma Türkiye adına bir şeyler yapabilme imkânı tanıyor. Bu bağlamda dijital diplomasi döneminde "herkesin birer diplomat olması" ve sıkça dile getirilen 'Yeni Türkiye Tahayyülü' nü birlikte düşündüğünüzde ne söylemek istersiniz?

Şöyle herkes bir diplomat değil belki ama. Yeni vatandaşlık önermeleri diplomasi alanına da müdahil oluyor. Klasik protokol süreçleri aşıyor. Doğrudan, mesai saatlerine sığmayan bir devlet-devlet, devlet-vatandaş vs. etkileşimi ağır basıyor. Yeni Türkiye'yi bunlardan ayrı düşünemeyiz. Yeni Türkiye dediğimiz, Türkiye 4.0'tır. O zaman Endüstri 4.0, Diplomasi 4.0, Güç 4.0 oyunlarını iyi öğrenmemiz, öğretmemiz ve uygulamamız gerek.

Kamu Diplomasisi dendiğinde Türkiye için ilk akla gelenlerden birisi meşhur TV dizilerimiz. Binbir Gece dizisinden sonra Zagreb'de dizide sıkça kullanılan 'Hoş geldin', 'Esağfirullah', 'Tövbe Ya Rabbi' gibi sözlerin halk arasında kullanılmaya başlandığı, yine bir diğer popüler dizi olan Muhteşem Yüzyıl dizisi için Bosna Hersek OBN TV'de Muhteşem Süleyman ve Hürrem Sultan'a en çok benzeyen kişi yarışması düzenlendiği ve

bu yarışmaya 300 kişinin başvurduğu, kazananların ise İstanbul seyahati ile ödüllendirildiği vaki. Ancak şöyle bir durum söz konusu. Bu diziler elbette destinasyon tanıtımı, tarihe merak uyandırma vb. yönlerde katkılar sunabilir ancak 'anlatılmak istenen' bu değilse bu durumu nasıl yorumlamak gerekir sizce. Ya da şöyle ifade edecek olursak, teknolojinin imkânları her kurum ve kuruluşu hatta her kişiye birer kamu diplomasisi aktörü olabilecek imkan tanıyor. Ancak bu diğer taraftan eskinin meşhur 'ağız olan konuşuyor' ununun klavyesi olan yazıyor, oynuyor, yönetiyor vs.'ine dönüşmesi gibi bir durum. Böyle bir durumda ulusal bir kamu diplomasisi politikası belirlemek ve yönetmek sizce ne derecede mümkün?

Bakınız eğer Türkiye 80 milyondan ibaretse, nüfusu 80 milyon ise, devlet 80 milyon birinci vatandaşdır. Dijital diplomasi böyle yürütülüyor en etkili şekilde baktığımız zaman. Bu devletin rolünü, yerini veya önemini küçümsemek veya vatandaşı olduğundan çok daha yüksek bir konuma yükseltme çabası değil. Bu bir gidişat. Bu gidişatın sürecin kazananları, az kazananları ve kaybedenleri olacak. O zaman bir kamu diplomasisi politikası ne derece doğru, mümkün tartışması daha doğru tartışılır. Bilmem anlatabildim mi? Bu yeni dönem böyle bir dönem.

Son olarak Batı Balkanlar bağlamında görüşlerinizi almak isteriz. Türk kamu diplomasisinin Batı Balkan coğrafyasında potansiyelinin yüksek olduğu biliniyor. TİKA, TRT, Yunus Emre Enstitüsü, Diyanet, THY, yerel yönetimler ve daha birçok kurumun Batı Balkanları önceleyen projeleri var. Yapılan saha araştırmalarında Balkanlarda yükselen bir Türkiye algısının olduğu, özellikle Müslüman nüfus nezdinde -gayrimüslim nüfusta da azımsanmayacak ölçekte olmakla birlikte- Türkiye'nin itibarının ve güvenilirliğinin yüksek olduğu görülürken, diğer taraftan pompalanan neo-Osmanlılık korkusu ve selefi düşüncelerle de Türkiye'nin pozisyonunu akamete uğratmak isteyen kesimlerin mevcut olduğunu biliyoruz. Batı Balkan coğrafyasını düşünecek olursak Türkiye kamu diplomasi ve hususiyetle dijital diplomasi adına bölgede neler yapabilir/yapmalıdır ki gerçek anlamda bir kazanım hissedilsin zira örneğin bugün Bosna'da Almanca öğrenenlerin sayısı Türkçe öğrenenlerin sayısının 40 katı?

Batı Balkanlar sık ziyaret ettiğim bir yer. Dünyanın şu anda en çok oyun kurgulanan yerleri. Herkes Ortadoğu'ya bakıyor ama. Balkanlar'da kansız hatta göze bazen çok hoş gelen ancak bir o kadar sıkıntılı bir süreç var. Makedonya, Bosna, Kosova... Buralara çok iyi bakmak lazım. Tek boyutlu düşünmemek lazım. Sadece TİKA veya Yunus Emre ile değil,

360 derece yaklaşımla bölgeye eğilmek gerek. Bölgede dijitalleşme süreçleri hızlı işliyor. Türkiye, bu süreçlerin hepsinde yer almalı, yatırımcı, danışman, vs. Bölge dilleri ile yayın yapılmalı. Bugün büyük yatırımlar yaptığımız kültür alanı da böylelikle daha verimli hale dönüşür. Yoksa Almanya ticareti, Türkiye kültürü, ABD savunma, güvenlik... Bu yaklaşımdan hızla uzaklaşmalıyız. Dijital diplomasi burada her adımda önemli rol oynayabilecek olanaklar sunuyor.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Âşık Paşazâde'nin Osmanoğulları'nın Tarihi kitabında suhuletle gerçekleştiği ifade edilen Bosna fethi için Fatih Sultan Mehmed'in “*Mahmud (Paşa) bu vilayet madem bu kadar kolaylıkla alınır imiş, o zaman niçin akıncıları bu vilayete akına gönderdin?* (Sarıkaya ve Zunic, 2014: 288)” demesi dikkat çekicidir. Yine 1463 Bosna'nın fethinde Fatih Sultan Mehmet'in ahaliye irat ettiği Boşnakça nutuk ile 30 bin kişinin İslamiyet'i kabul ettiği de rivayet edilmektedir. Yine Fetih gerçekleşikten sonra Sultan Fatih'in Bosna'nın ulaşılan en uç noktası olan Sanski-Most şehrindeki Musalla'da askerlere Cuma namazı kıldırması bugün hala her yıl düzenlenen ‘Fetih Şenlikleri’ ile tekrarlanmaktadır. Yine Balkanların İslamlaşmasında önemli rolü olan Akhisarlı Ayvaz Dede anısına da her yıl Ayvaz Dede Şenlikleri düzenlenmektedir.

İşte bu vakıalar kamu diplomasisi adına içerisinde birçok unsuru ihtiva etmektedir. Elbette günümüzde kamu diplomasisi yabancı halkların gönüllerini ve akıllarını kazandıktan sonra bir toprak fethi gerçekleştirmeyi veya bütünüyle bir dini misyonerliği hedeflemez ancak yabancı halkların gönüllerini ve akıllarını kendi tahayyülleri lehine fethetmek/açmak hedeflenir. Görüldüğü üzere Türkiye'nin kamu diplomasisi köklerini çok eskiden alan bir kronolojiye sahiptir. Modern anlamda ise kamu diplomasisinin sistemli bir görünüm kazanması değişen Türk Dış Politikası ve Yeni Türkiye ideali çerçevesinde mümkün olabilmıştır. Tez boyunca ele alınan Yeni Türk Dış politikasının önem verdiği hususların ciddi bir kamu diplomasisi çalışmasını elzem kıldığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda gerek yeni ihdas edilen kurumlar, gerekse mevcutlarında gerçekleştirilen dış dokunur yenilikler sayesinde kamu diplomasisi faaliyetleri içerik ve ivme kazanmıştır. Kamu kurumlarının haricinde kamu dışı kişi, kurum ve organizasyonlar da birer kamu diplomasisi aktörü olarak kabul edilmekte, bunlardan azami derecede istifade edilmeye çalışılmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde yeni Türk Dış Politikası kaideleri ile olan bağlantısını irdelemek açısından değişen Türk dış Politikasına ve yeni Türkiye tahayyülü söylemlerinin içerikleri açıklanmaya çalışılmıştı. Bu bağlamda son yıllarda hızlı bir değişim/kalkınma içerisine giren Türkiye yakın havzası başta olmak üzere jeo-politik, jeo-ekonomik ve jeo-kültürel kaygıları ile baş edebilmek ve hedeflerine ulaşabilmek amacıyla mevcut yumuşak güç kaynaklarından azami derecede yararlanma ve bunlara yenisi ekleme peşinde olduğu

gözlendi. Ancak Türk kamu diplomasisi istenilen seviyeye henüz ulaşamamıştır denilebilir. Kamu diplomasisi yön ve yöntemlerinin kurumsal ve sistemli bir şekilde yürütülmesi anlamında başarı örneklerine kıyasla Türkiye'nin başarılı olduğunu söylemek güçtür. Birçok parametreyi nazarı itibara alarak oluşturulan *Soft Power Index* (Yumuşak Güç İndeksi) raporlarına göre Türkiye'nin genel değerlendirmede ve dijital, kültür, girişim, angajman, eğitim ve hükümetten oluşan yumuşak güç alt başlık değerlendirmelerinde 2016 yılında ilk 30'a giremediği –ki 2015 yılında Türkiye dijital ve kültürde 21, girişimcilikte 27, angajman ve eğitimde 23, Hükümette 27. Sırada- görülmektedir (Portland, 2016). Son yıllarda kamu diplomasisi alanında atılan adımlar elbette önemli adımlardır ancak Türkiye'nin yumuşak gücünün hak ettiği konuma gelmesi ve bu anlamda kamu diplomasisi faaliyetlerinden de dış dokunur bir geri dönüş alması beka iddiası yanında bölgesel ve küresel iddiaları olan bir ülke için hayati mahiyettedir.

Kamu diplomasisinin önemini yeni keşfeden bir ülke olarak Türkiye'nin bu konuda niteliksel ve niceliksel birçok eksikliğini sıralamak mümkündür. Teşkilat zayıflığı, bu alanda yetişmiş personel eksikliği, tüm kurumları ihtiva eden topyekûn bir kamu diplomasisi bilinç ve hareketinden yoksunluk gibi sebepler sıralanabilecektir. Son yıllarda gerek iç politikadaki gelişmelerin gerekse yakın havzasında meydana gelen hadiselerin etkileri neticesinde de Türk kamu diplomasisinin ivmesinin zayıfladığı görülmektedir. Bunun gerekçeleri arasında Türkiye'nin kriz dönemlerinde durumunu dış dünyaya anlatmada zorluk yaşamaması, dijital ve medya kanallarına yeteri kadar mesai harcanmaması veya son tahlilde Türkiye'nin yoğun bir dezenformasyona maruz bırakılması da gösterilebilir. Ancak bunun yanında bazı reel unsurlar da etkili olmaktadır. Özellikle son yıllarda yurtdışında Türkiye adına sözde faaliyet yürüttüğünü iddia eden FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü), radikal sol örgütler, Türkiye aleyhine propaganda yürüten sivil oluşumlar Türkiye'nin kamu diplomasisi başarısını derinden etkileyen süreçlere sebep olmuşlardır. Bunlarla sürdürülen mücadele hâlihazırda Türkiye'yi yavaşlatsa da, Türkiye'nin ilerleyen yıllardaki kamu diplomasisini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bunun yanında diğer bir reel unsur olarak, özellikle Arap Baharı ile başlayan bölgesel süreçten tüm küresel sistem gibi Türkiye de ciddi bir şekilde etkilenmiş ve bunun yansımaları yumuşak güç ve kamu diplomasisi alanında kendisini göstermiştir. Böyle bir kriz döneminde Türkiye aslında birçok kamu diplomasisi hamlesi gerçekleştirmiştir ancak Türkiye terör örgütleriyle en çok mücadele eden ülkelerden biri olmasına, dünyada en çok insani yardım götüren ülkelerden biri olmasına ve içerisinde bulunduğu birçok uluslararası sorunda hukuki olarak haklı taraf olmasına rağmen bunu

dünyaya anlatmakta ve yabancı kamuoyunu kendi yanına çekmekte zorluk yaşamıştır (Dursun, 2016). Bununla birlikte artı değer katacak bir kamu diplomasisi mesaisi yerine sürekli defans halinde olunması, algı yönetimi ile baş etmeye çalışan adeta bir yalanlama makinası gibi çalışılması Türk kamu diplomasisinin istenilen seviyeler çıkarmayıp etkili olmuştur denilebilir (Dursun, 2016).

Diplomasisinin aktörlerinin çeşitlendiğini ve bu yönüyle günbegün daha karmaşık bir hal aldığına değinmiştik. Bu yöndeki değişiklikler kimilerince daha demokratik bir dış politikanın doğuşu olarak da yorumlanmaktadır. Her ne kadar kamu diplomasisinin doğası gereği doğru bilgilendirme faaliyetlerini ihtiva eden yönü teorik olarak farklı söylem ve tutumları olumlu/tölere edilebilir karşılması gereklidir gibi düşündürse de bunun aynı zamanda ortak bir söylem geliştirmeyi, ortak bir imaj ve marka oluşturulmayı zorlaştırdığı da bilinen bir gerçektir. Türkiye'nin son yıllarda kamu diplomasisinde yakaladığı ivmeyi kaybedişinin başat müsebbiplerinden birisi olarak toplumsal ve siyasal uzlaşma eksikliği gösterilmektedir. Örneğin tez boyunca ele alınan Türkiye'nin yeni dış politikası ve yeni Türkiye tahayyülü olarak ortaya konan fikir ve olguların muhalif olan kesimlerce pür romantizm veya idealizmle ilişkilendirilme gibi tekdüze yorumlanması ortak bir kamu diplomasisi hareketi oluşumunu zorlaştırmaktadır. Yeni Türk Dış Politikasını muhtevası ve üslubu itibarıyla yakın coğrafyası başta olmak üzere küresel sistem hakkındaki tahayyüllerini *White man's burden* (Beyaz adamın uygarlık götürme yükümlülüğü)'ne benzeterek (Milas, 2013: 137) altında kibirli, kendi tarihini bütünüyle idealize eden, etrafına karşı yükümlülükleri olduğuna kendisini inandırmış olmakla itham etmek de bu uzlaşmanın oluşmasını engellemektedir. Genelde pejoratif çağrışımlar yapan '*Beyaz Adamın Yüğü*' konseptinin olumsuz algı uyandırmasının sebebinin eylemin niyetinden çok uygulamadaki yanlışlıklardan kaynaklandığı açıktır. Beyaz Adamın bir yükü olduğunu savunanların bu amaçla tarihte neler gerçekleştirdiği bilinmektedir. Ancak tarih boyunca aşağı yukarı her milletin bir medeniyet tasavvuru/ütopyası olmuştur ve bu tasavvur onun kimliğini oluşturan başlıca unsurlardandır. Mamafih Türkiye'nin de bir yükü/sorumluluğu/tahayyülü olabileceği düşüncesinin reddi öncelikle yeni TDP'yi kuran ontolojik ve epistemolojik altyapının kavranamayışı/veya doğrudan reddi olarak anlaşılacaktır. Bu tutum zaten yeni TDP yapıcılar tarafından Sevr Sendromu olarak nitelendirilen edilgen/pasif tutumlara örnek gösterilmektedir.

Batı Balkanlar özelinde değerlendirdiğinde ekseriya eleştirilerin Türkiye'nin neo-Osmanlıcı tutuma sahip olduğu iddiası yönünde toplanmaktadır. Hem içeriden hem de

dışarıdan neo-Osmanlıcılığı merkeze alarak yapılan eleştiri ve algı yönetimleri Türk kamu diplomasisini Batı Balkanlarda etkileyen unsurlardan olmuştur. Farklı kesimlerde farklı manalar ifade eden neo-Osmanlıcılık adına lehte ve aleyhte duruşlar gözlemlemek mümkündür. Neo-Osmanlıcılık “bazılarınca bu Osmanlı coğrafyasında fütühatçı bir anlayışıyla İslamcı bir hareket, bazılarınca da nüfuz alanı oluşturmaya çalışan seküler emperyal bir gündeminin” şeklinde yorumlanabilmektedir (Kardaş, 2011: 22). Kavramın muğlaklığından olsa gerektir- Osmanlıcılık düşüncesine kıyasla yeni-Osmanlıcılık kavramı, uluslararası dengelerin özellikle Batı Balkanlardakinin yansırı iç politikadaki dengelerin de korunması açısından sıklıkla ve/veya vurguyla söylemleştirilmesinden kaçınılan bir kavram olmuştur. İlk bakışta irridentizmle, yayılcılıkla ve iç işlere müdahaleye kadar giden bir dahil oluşla ilişkilendirilmeye elverişli olan bu kavram dış politika yapıcıları ve aydınları tarafından kullanımında son derece hassas davranılan bir kavram olmuştur. Batı Balkanlarda ise bir kesim neo-Osmanlıcılığın ihtimali şöyle dursun düşünülmesinden bile büyük rahatsızlık duymaktadır. Batı Balkanlarda neo-Osmanlıcılık kaygısı taşıyan genellikle Hıristiyan nüfus, Türkiye’nin Arap ülkeleri ile yakınlaşmasını kurulacak potansiyel bir İslam ittifakının bir parçası olarak görürken Türkiye’nin de Balkanları bu bağlamda siyasi, ekonomik, kültür ve eğitim alanlarında etkisi altına alarak bir yayılma isteği içerisinde bulunduğunu düşünmektedir (Türbedar, 2012: 2). Türkiye’nin Batı Balkanlardaki diplomatik, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini pejoratif bir neo-Osmanlıcılık olarak yaftalayanların genelde bu durumdan çıkar kaybı yaşayacakları olduğu da görülmektedir. Bu nevi düşünce sahipleri Türkiye’nin Balkanları etkisi altına almak istediğini, AB üyeliğinde Balkanları bir sıçrama tahtası olarak gördüğünü, ekonomik olarak burayı hegemonyası altına almak istediğine inanmaktadır. Küresel finans krizi ile birlikte Avrupa yatırımlarının Balkanlarda sekteye uğraması sonucu buradan doğan boşluğun Türkiye tarafından doldurabileceği düşüncesi de bu korkuların artmasına sebep olmaktadır (Nuroğlu ve Nuroğlu, 2016: 13). Bazılarında rahatsızlığın temelinde Türkiye’nin Osmanlı geçmişi bulunmaktadır. Bunlar Osmanlı geçmişinin Balkanlarda geri kalmışlığa ve Osmanlı’dan tevarüs eden dinsel ve kültürel birikimin Batı tarafından ötekileştirilmelerine sebep olduğuna inanmaktadır. Rönesans ve aydınlanmadan nasiptar olamayışlarının müsebbibi de bunlara göre Osmanlı’dır (Uzgel, 2001b: 167-171). Kamu diplomasisinin amacı zaten bu algıları doğru bilgilendirme faaliyet ve programlarıyla istenilen istikamette yönlendirmektir ve yeniden inşa etmektir. Türkiye söylemlerinde bu konuda genelde dikkatlidir, faaliyetlerinin “Osmanlıyı yeniden ihya etmeyi ve diriltmeyi değil, Osmanlı hinterlandıyla sahip olduğu tarihi, kültürel, dini ve etnik bağlılıkları nedeniyle Türkiye’nin bu gelişmeleri etkilemesi”(Kardaş ve Erdağ, 2012:

178) demek olduğunu sıklıkla dile getirmektedir. Kaldı ki Batı Balkanlarda böyle bir algının olumlu algılara nispeten daha az bir oranda olduğu düşünülmektedir. Zira Balkanlarda ‘yükselen Türkiye algısı’ ve ‘Neo-Osmanlılık Korkusu’ şeklinde tezahür eden iki farklı Türkiye algısı (Türbedar, 2012: 1)’nin olduğu düşünülmektedir. Yükselen Türkiye algısının ise diğerine göre daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan bazı saha araştırmaları da bu gerçeği orta koymaktadır.

Gerçekten de Kamu diplomasisi nezdinde Batı Balkanlar Türkiye için umut verici bir coğrafya niteliğindedir. Türkiye’nin Balkanlarda kamu diplomasisi faaliyetleri ile önemli kazanımlar elde edebilmesini sağlayacak potansiyeller mevcuttur. Her şeyden önce kamu diplomasisinin hedef kitlesi olan yabancı ülke kamuoyu söz konusu edildiğinde Balkanlarda Türkiye’ye karşı olumlu bir bakış açısının olduğunu ve yükselen bir Türkiye algısının olduğunu söylemek mümkündür. Gallup Balkan Monitor’un Balkan halkları arasında yaptığı bir araştırma bunu ortaya koymaktadır. Gallup’un araştırmasına göre Bosna ve Hersek halkının %60,2’si, Arnavutluk’un %75,1’i, Makedonya’nın %76,6’sı, Kosova’nın ise %93,2’si Türkiye’yi dost ülke olarak kabul etmekte iken bu oran Sırbistan’da %18,2, Karadağ’da %33,5, Hırvatistan’da %26,7’dir (Dede, 2014: 6). Nitekim TDP’nin Batı Balkanlarda popüler olduğu yıllarda 2012 yılında yapılan bir anket çalışmasına göre Türklere olan sempati Müslüman nüfus nezdinde %70-%88 dolaylarında yüksek bir oranda seyrederken (Bu oran en yüksek Makedonya’da en düşük Kosova’dadır) Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ’ın Hristiyan nüfusunda bu oran en düşük %40 (Bu oran en yüksek Makedon Hristiyanlarda %73 iken en düşük Hırvat Hristiyanlarındadır) civarlarındadır. Bu oranların Türkiye’deki demokrasi, yaşam kalitesi, Türklere ilişkin olumlu kişilik özellikleri, Türkiye’nin Müslüman ülkeler için model ülke olup olmadığı, Türkiye’nin Balkanlarda etkin bir ülke olup olmadığı, Türkiye’nin AB’ye üye olup olmaması gerektiği, Balkan Halklarının Türklere yakınlık kurup kurmama konusundaki isteği, Türk ürünlerine, mutfağına, turistik yerlerine bakış açıları, bir Türk ile arkadaş olmak isteyip istemeyeceği, Türkiye’yi ziyaret etmek isteyip istemeyeceği, Türkiye’de öğrenim görmek isteyip istemeyeceği, Türkiye’de çalışmak isteyip istemeyeceği gibi konularda da benzer olduğu görülmektedir (Bilgiç ve Akyürek, 2012: 90-93). Diğer bir sonuçta ise Hristiyan ve Müslüman Balkan Halklarının Türklere ilgili olan algılarında en önemli belirleyicinin Tanıdığı/Gözlediği Türkler olduğu gözlenmiştir. Diğer önemli belirleyicilerin ülkelerindeki Türkler hakkındaki genel kanıdan, ortak etkinliklerden (müzik-spor vb.) medya ve kitaplardan oluştuğu gözlenmiştir (Bilgiç ve Akyürek, 2012: 89). Batı Balkanlardaki bu genel olumlu algı yükselen bir Türkiye algısı

şeklinde belirginleşmektedir. Neo-Osmanlılık korkularının ötesinde bu algının Türk ve Müslüman kökenli nüfusta yüksek seviyelerde olduğu görülmekte iken Hristiyan nüfusta ise bu oranın tam tersi istikamette olduğunu söylemek zordur. Yükselen bir Türkiye algısına sahip Balkanlı nüfus Türkiye'yi krize rağmen ekonomisi yükselişte olan bir ülke olarak değerlendirmekte, diğer taraftan demokrasi, küreselleşme, gelenek/İslam ve modernite birlikteliği, AB süreci gibi konularda da Türkiye'nin olumlu bir görünümünün olduğunu düşünmektedir (Türbedar, 2012: 2). Müslüman nüfus ise Türkiye'nin bölgedeki hareketlerini genellikle heyecanla karşılamakta ve olumlu yaklaşmaktadır. Müslüman nüfus içerisinde ekseriyle Türkiye'nin AB ile ilişkileri başta olmak üzere Batı ile olan ilişkilerini olumlu yönde sürdürmesi gerektiğini düşünmektedir. Buna mukabil Türkiye'deki bazı politika yapıcıları da bölge ülkelerinin Batı kurumları ile bütünleşmesini bölge ülkelerinin Türkiye ile bağını koparabileceği düşüncesi ile pek de savunmamaktadır (Türbedar, 2012: 3).

Başarılı yönleri olmakla birlikte Türkiye'nin Batı Balkanlardaki politikalarının reel yansımalarının istenilen düzeyde olmadığı aşikârdır. Bu birçok alanda müşahede edilebilmektedir. Batı Balkanlar özelinde Türk Kamu diplomasisinin meyvelerini ekonomi alanında toplayamadığı yönünde birçok eleştiri mevcuttur. Türkiye'nin dış yatırımlarının yüzde 7 gibi düşük bir kısmında Balkanları önceliklediği ve ekonomik bütünleşmeye çok uzak bir görünümün olduğu anlaşılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki Balkanlar Rusya, başta Almanya olmak üzere AB ülkeleri ve ABD gibi birçok güç merkezinin kültür, ekonomi ve diplomasi alanında etki altına almak istedikleri bir bölgedir. Örneğin AB enerji rotalarının kontrolü ve stratejik hedefleri bağlamında bölgeyi kontrolü altında tutma eğilimindedir. Bunlardan Almanya Balkanların bugün ana ticari partneri ve kreditorü pozisyonundadır (Nuroğlu ve Nuroğlu, 2016: 11-12). Ekonomide olduğu gibi diğer alanlarda da bu durum görülmektedir. Bir ülkenin itibarının arttığı, özenilen ülkelerden birisi olduğunu gösteren ölçütlerden belki de en önemlisi o ülkenin dilinin yabancı halklar tarafından itibar görmesidir. Tezin dördüncü bölümünde Batı Balkan dillerinde Türkçe kelimelerin çokluğuna ve mahiyetine, Türk giyim kuşamının bazı etkilerine değinmiştik. İkinci dil öğrenmede genellikle yüksek bir kültürün etkisinde kalmanın veya ticari/ekonomik menfaat devşirebilmenin etkili oluşuna verilebilecek güzel bir örneği ifade etmekteydi. Bu tıpkı Endülüs İspanya'sında gençlerin Hafız ve Şirazi'nin şiirlerini okuyabilmek için Farsça ve Arapça öğrenmeleri gibidir (Kalın, 2003: 14-15). Günümüzde Türkçeyi bölgede öğrenilen ve konuşulan ikinci diller arasında ilk sıralara yerleştirmeyi amaçlayan çalışmalar umut vaat edici görünmektedir. Ancak yapılan araştırmalara göre İngilizce ve Almanca - yüksek genç

işsizlik rakamları, siyasi istikrarsızlık, kültürel meyil vb. sebeplerle bu diller oldukça popülerdir- doğal olarak Batı Balkanlarda en çok öğrenilen yabancı dillerdir. Bu durum elbette Batı ülkelerinin Batı Balkanları cezbedecek yönlerinin bulunmasının yanı sıra yürüttükleri faaliyetleri nispetinde de şekillenmektedir. Örneğin Kosova'da ABD'den sonra ikinci büyük donör ülke Almanya'dır. Yine Almanya Bosna-Hersek'te yoğun kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Almanca Bosna-Hersek devlet okullarında İngilizce'den sonra en çok okutulan ikinci yabancı dil konumunda olup Bosna-Hersek'te Almanca öğrenen öğrenci sayısı Türkçe öğrenenlerin yaklaşık 40 katıdır. Diğer ülkeler için de durum pek farklı değildir (Nuroğlu ve Nuroğlu, 2016: 22-23).

Genel eğilime rağmen kimlik Batı Balkan halkları için belirginliğini koruyan bir unsurdur. Balkan halkları arasında en çok yaşanmak istenen ülke sıralamasında Müslümanlar arasında bu oran %26-%57 oranları arasında değişmek üzere, Türkiye ilk sırada yer alırken, AB ülkeleri ve ABD genelde ikinci ve sonraki sıralarda yer almaktadır. Hıristiyan nüfusta ise AB ülkeleri ile birlikte Rusya'da yaşanmak istenen yerlerden birisi olarak tercih edilirken, Türkiye düşük de (%10 civarında) olsa listede yer almaktadır (Bilgiç ve Akyürek, 2012: 88). Buradan anlaşıldığı üzere genel itibarıyla Balkan halkları, ekonomik gelişmişlik ve refah durumunu o ülkenin dilini öğrenme ve eğitimini almak istemede başat faktör olarak görürken yaşanmak istenilen ülke tercihinde ise başta din olmak üzere, etnik köken ve coğrafi yakınlığın belirleyici olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri arasında özenilen kültürün yanı sıra ticari ve ekonomik menfaatlerin ön planda olduğunu söylemek gerekmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Türkçe'nin yaygınlaştırılması için öncelikli atılacak adımların yüksek düzeyde ekonomik, ticari, sosyal ve siyasal bütünleşmenin sağlanması olduğu görülmektedir. Hâsılı Türkçenin ve Türk etkisinin yaygınlaştırılması Türkçe'den ziyade Türkçe'nin anavatanının Batı Balkan halkları için her yönüyle bir cazibe merkezi haline getirilmesi ile mümkün olabilir. Bu tezde ele aldığımız içerisinde kendi hususiyetlerini barındırmakla birlikte dini diplomasi, dijital diplomasi, yerel yönetim diplomasisi alanları için de geçerlidir.

Tezde de ele alınan dini diplomasi, yerel diplomasi ve medya/dijital diplomasi kanallarının bölgedeki Türk Kamu Diplomasisi için etkin ve umut vaat edici alanlar olduğu anlaşılmıştır. Dini diplomasi faaliyetleri özellikle ortak kültürün yeniden keşfedilmesi ve yeniden inşa edilmesinde, bölgedeki aşırılıkların önlenmesinde ve nihayetinde ortak bir güvenlik toplumu inşa edilmesinde önem kazanmaktadır. Dini diplomasi bölge halkına Türkiye'nin nüfuz edebileceği en önemli ilişki sahalarından birisidir. Diyanet işleri

nezdindeki çalışmaların ötesinde dini diplomaside en önemli ilişki inşa edicinin sivil toplum kanalları olduğu göze çarpmaktadır. Böyle bir durumda ise sivil toplumun niteliği ve kamu çıkar ve hedefleriyle muvaziyet arz eden ilişki biçimi önem kazanmaktadır. Örneğin din alanında selefi anlayışı benimseyen veya ılımlı İslam, dinler arası diyalog vb. kavramların savunucusu -hatta arka planında gizli birtakım emeller barındıran- örgütlerin Türkiye adına ilişki kurması asla tercih edilir bir durum değildir. Diğer taraftan Türkiye aleyhine siyasi ve ekonomik kara propaganda yürüten PKK, Ermeni diasporası vb. hem Türkiye için hem de hedef ülke kamuoyları için açık bir tehdittir. Zira bu nevi durumlar ilk etapta dini diplomasi faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bölgede halen en çok itibar gören kurumlar asırlara dayanan geçmişe sahip tasavvuf menşeli olanlardır. Bu anlamda bu kurumların kamu otoritesi ile ortak hareket etmeleri de bölge halkı için prestijli bir durum olarak kabul edilecektir. Yine bu kurumların dejenere olanları veya art niyetli olanları bölge halkı tarafından da bilinmektedir. Böyle bir durumda da söz konusu durumun bertaraf edilebilmesi için yine kamu otoritesinden destek alınabilecektir.

Yerel yönetimler kanalıyla yürütülen kamu diplomasisinin ise toplulukları, şehirleri ve hayat tarzlarını daha çok birbirine yakınlaştıracak olması, ulusal dış politikanın nüfuz edemeyeceği alanlarda etkinlik kurabilecek potansiyele sahip olması sebebiyle önemlidir. Türkiye bu anlamda özel durumundan kaynaklanan federalist korkuları da bir kenara bırakarak gelişmiş ülkelerdeki gibi yerel yönetimleri dış politikada önemli pozisyonlara yükseltmek için ve onu etkili bir kamu diplomasisi aktörü yapmak için hukuksal ve yapısal gereklilikleri yerine getirmelidir. Bu anlamda yapılması gereken en önemli şey ise yerel yönetimlerin dış ilişkilerinde ciddi bir vizyon değişikliğine gitmesi gerekliliğidir. Yerel yönetimlerin uluslararası ilişkilerini kardeş şehir ilişkisi kurma, tarihi kültürel mirasımız olan yerlerde iftar programı düzenleme, toplu sünnet törenleri düzenleme gibi veya yardım faaliyetleri, inşaat faaliyetleri gibi alanların ötesine taşınmalıdır. Diğer bir ifadeyle Batı Balkanlarda yaşayan halkın ihtiyaçlarına doğrudan etki edecek, eğitim, idare gibi uzun vadeli sonuçlar doğuran alanlara örneğin Türk eğitim sistemi, Türk tarih anlayışı, Türk hukuk sistemi'nin etkinleştirilmesi vb. suretle nüfuz edilmesine önem verilmelidir. Söz konusu transferlerin yapılmasında ise yerel yönetimler etkili bir mekanizma olmalı, yurtdışındaki başarılı örnekleri gibi hak ettikleri pozisyonlara yükseltilmesi adına gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun içinse merkezi kamu diplomasisi kurumları yerel yönetimlere ön ayak olmalıdır.

Dijital diplomasi ve medyanın etkin kullanımı kamu diplomasisinin etkinliğinin artması, bireye ve topluma olan nüfuzunun belirginleşmesi açısından son derece önemli kabul edilmektedir. Özellikle TV dizilerinin ve programların bu meyanda müstakil bir önemi bulunmaktadır. Söz konusu dizilerin niteliklerinin Türk dış politikası tahayyülleri ile paralellik arz etmesi Türk kamu diplomasisinin lehine bir durum olacaktır. Dijital diplomaside inovatif çalışmalar ve bölge halkına gerçekten hizmet edebilecek çalışmaların yapılması önem kazanmaktadır. Örneğin bir kamu diplomasisi aktörü sosyal hesaplarını yalnızca duyuru yapmak, çalışmalarını haber vermek gibi iptidai amaçlarla değil, karşılıklı etkileşimin olduğu, teşvik edici yarışma vb. etkinliklerle desteklenmiş, yaşayan bir organizma gibi kullanılmalıdır.

Türkiye'nin bölgede kamu diplomasisi alanında başarılı olmasını kolaylaştıracak genel bir takım önerileri sıralamadan önce bölgedeki son durumu ele almak ayrıca önemli olacaktır. Çünkü hâlihazırda bölgede tahaddüs eden hadiseler Batı Balkanların Türkiye ve bölge güçleri ile olan ilişkilerine yeni bir boyut kazandıracığa benzemektedir. Bunların başında Rusya'nın bölgedeki politikaları ve Arap Baharı sonrası yaşanan süreç gelmektedir. Bundan en yakın etkilenen ülkeler ise başta Türkiye ardından Balkan ülkeleri olmaktadır. Suriye ve Irak krizlerinin ardından başlayan göç dalgası önce Türkiye'yi etkilemiş ardından Balkan ülkeleri bundan yoğun bir biçimde etkilenmiştir. Türkiye AB'yi ve NATO'yu kendisini güvenlik, ekonomik ve sosyal manada tehdit eden bu soruna tepkisiz kalmakla, yükünü paylaşmamakla suçlamaktadır. Bununla birlikte yaşanan krizler karşısında Türkiye göçmenleri AB ülkelerine yollayabileceğini ifade etmektedir. Bu durumdan da yine en çok etkilenecek olan Balkan ülkeleri olacaktır. Diğer taraftan AB'nin ekonomik sorunlar başta olmak üzere bilhassa kendi içerisinde yaşadığı sorunlar yüzünden de Balkan ülkelerine bakışında değişiklikler yaşanmaktadır. Ulus üstü olma niteliğini günbegün kaybeden AB'de her ulus devletin kendi çıkar ve kaygılarını daha çok ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu da bölgeye bütünüyle bir AB politikasının değil AB üyesi ulus devletlerinin müstakil çıkarlarına hizmet edecek yalnızca seçilen başlıklardan oluşan bir politikanın uygulanmak istenmesine yol açacaktır. Bu durum Batı Balkan ülkeleri tarafından da hiç hoş karşılanırl bir durum değildir. Diğer taraftan Rusya bölgede Slavik ve Ortodoks unsurları AB'ye karşı kendi yanına çekmeye de çalışmaktadır. AB'nin geleneksel aile yapısı ve geleneksel değerlerini dejenere ederek kültürel aşınmaya yol açacağını savunanlar da sadece Müslüman çevrelerde değil Hristiyan Ortodoks Slavik nüfusta da mevcuttur. Bu kesimler ise Rusya'ya daha fazla yakınlaşma eğilimindedirler. Bu kesimlerde NATO müdahalesinden kaynaklanan Batı müdahalesine temkinli yaklaşma ve Avrupa Atlantik ittifakını yayılmacı görme eğilimi de mevcuttur

(Ekinci, 2017:14-15). Rusya'ya karşı AB yanlısı tutum sergileyen Hristiyan nüfus ise AB'yi demokratik değerlerle özdeşleştirmiş ve Balkanların mümbit sorunları olan hesap verilebilirlik, şeffaflık, hukukun üstünlüğü vb. konularda AB'ye yönelimin sürdürülmesini savunmaktadırlar (Ekinci, 2017: 15).

Bölge ülkelerinin AB başta olmak üzere Batı kurumlarıyla bütünleşmesini destekleyen Türkiye içinse durum daha kritiktir. AB ve kısmen NATO ile ciddi bir kriz yaşayan Türkiye neredeyse üyelik müzakerelerinin devam edip etmemesini referanduma götürebileceği sinyali vermiştir. Hal böyle olunca Türkiye için jeopolitik ve jeokültürel olarak hayati bir öneme sahip olan Batı Balkanlar hakkında nasıl bir siyaset izleyeceği de üzerinde önemle durulması gereken bir konu olacaktır. Kaldı ki göçmen konusu gibi hassas bir konuda Balkanlar bir köprü pozisyonundadır ve Türkiye'nin AB ile arasındaki göçmen anlaşmasındaki probleminden ilk etkilenecek olan bölge yine Balkan coğrafyası olacaktır. Bu açıdan Türkiye çok bilinmeyenli bir denklemlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'nin başta Bosna ve Kosova krizlerindeki tutumu akabinde yeni TDP prensipleri çerçevesinde yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri ve proaktif siyasetinin bölgedeki prestijini arttırdığı düşünülmektedir. Oluşan bu yeni konjoktür Türkiye'nin bölgede yürüttüğü kamu diplomasisi ve proaktif siyasetinde ısrarcı olmasının ne kadar elzem olduğunu kanıtlamaktadır. AB'ye duyulan güvenin azalması da bölgede Avrupa devletlerinden doğan boşluğu doldurabilecek, Rusya'ya alternatif olarak ekonomik, içtimai ve jeopolitik olarak etkili olabilecek en reel ve ideal aktörün Türkiye olduğunu ortaya koymaktadır.

Böyle bir durumda Türkiye'nin dikkatini bölgeye yeniden çevirmesi, hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak kamu diplomasisi faaliyetlerine ehemmiyet vermesi son derece önemlidir. Bu anlamda aşağıda sıralanacak olan maddelerin Türk kamu diplomasisinin bölgede başarısını arttıracacağı düşünülmektedir.

- Bölgeye uygulanacak kamu diplomasisi politikaları için iç siyasette ortak bir duruş sergilenebilmesi, bunun için iç kamuoyunun yeterince bilgilendirilmesi ve iknası diğer bir ifadeyle dışarıya anlatılmak istenilen yeni Türkiye tahayyülünün öncelikle iç kamuoyunda yüksek oranda içselleştirilmesinin sağlanması gerekmektedir.
- Bu bağlamda bölge hakkında akademilerde, düşünce kuruluşlarında yapılacak çalışmaların teşvik edilmesinin yanı sıra halka hitap edebilen seviyedeki her türlü materyal oluşumuna katkı sağlanması ve bunların yayın/yayımlarının özendirilmesi

gerekmektedir. Yine bölge ülkeleri ile ülkemiz arasında her türlü meşru mübadele kanallarının arttırılması ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

- Bölgede kamu diplomasisi aktörleri için teknik altyapıya özen gösterilmesi ve geliştirilmesi (personel, bina, lojistik vb.) Örneğin kurum için bir bina inşa edilecekse mimari üslubuna ve estetiğine dikkat edilmesi, personel seçiminde ise liyakatin esas alınması ve personellerin bölge dillerini öğrenmeleri konusunda teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Kamu diplomasisi uygulamalarını koordine edecek; proje ve çalışmalarına kamu diplomasisi yapma hedefi ekleyenlere teknik, uzmanlık, lojistik, iaşe vb. alanlarda destek verebilecek bir kurumun ihdası veya KDK'nin bu minvalde geliştirilmesi son derece önemli olacaktır.
- Gerek yerel yönetimlerin gerekse diğer kurumların lojistik ve yardım faaliyetleri, inşaat çalışmaları vb.nden ibaret bir hareket olarak telakki ettikleri kamu diplomasisi faaliyetlerinin revize edilmesi gerekliliğidir. Yapılması gereken bu anlayışın ötesine geçilmesi ve uzun vadede Türkiye'yi özenilecek ülke yapacak sistemsel politikaların bölgedeki politikalara transfer edilmesi gerekliliğidir. Bu da Türkiye'nin bölgede kabul görececek proje vb. üretebilmesi, bunları ürünleştirip pazarlayabilmesi, ikna edebilecek düzeye ulaşabilmesi ile mümkün olacaktır. Bölge halkının isteklerinin iyi tespit edilmesi de bu anlamda önem kazanmaktadır.
- Kamu diplomasisini kara propagandanın, algı yönetiminden ayıran unsurların olduğuna henüz ilk bölümde değinilmişti. Olmayan bir şeyin var olarak anlatılması veya mübalağa edilerek anlatılması kamu diplomasisi ruhu ile ters düşmektedir. Diğer bir ifadeyle kamu diplomasisi halk arasındaki söyleyişle bir taşma halidir. Bunun içinse dolmak gerekmektedir. Dolmadan bir taşma dökülmek ile neticelenecektir. Kısaca Türkiye'nin her kulvardaki olumlu gelişimi başarılı bir kamu diplomasisinin en önemli reel belirleyicisi olacaktır.
- AB'nin bir bütün olarak bölgeye ilgisini azaltması ve bölge ülkelerinin üyelik süreçlerini yavaşlatması Balkan hükümetlerinin kendi içlerine dönerek daha milliyetçi ve daha radikal tutumlar takınmasına sebep olacağı benzetilmektedir. Oluşacak bu yeni siyasi durumda Türkiye bölgede tüm taraflarla ilişkilerini yeni TDP ilkeleri çerçevesinde şekillendirmelidir. Özellikle dengeli bir biçimde bölgedeki Türk ve Müslüman siyasi oluşumlara daha fazla destek vermesi bu

anlamda önem kazanmaktadır. Dijital diplomasi, yerel yönetimler ve dini diplomasi faaliyetleri bu anlamda daha elzem olacaktır.

KAYNAKÇA

- A *Quick Overview*. (2016). Twinning Organization (CCRE/CEMR): <http://www.twinning.org/en/page/a-quick-overview#.WUeN8u01-UI> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 08.03.2017)
- AA. (14 Aralık 2016). *Sosyal Medya Politikaları*. Anadolu Ajansı Web Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/p/sosyal-medya-politikalari> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.04.2017)
- AA. (22 Mart 2017). *THY, Somali'ye 2 Milyon Dolarlık Yardım Taşıyacak*. Anadolu Ajansı Web Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/thy-somaliye-2-milyon-dolarlik-yardim-tasiyacak/777089> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 29.03.2017)
- Agency, C. I. (2017). *The World Factbook Croatia*. CIA Web Sitesi: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.06.2017)
- Ağca, F. (2010). Batı Balkanların Geleceğinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Rolü. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 45-65.
- AirportHaber. (06 Şubat 2017). *İşte THY'nin o reklamı!* Airport Haber Web Sitesi: <http://www.airporthaber.com/thy-haberleri/iste-thynin-o-reklam.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.04.2017)
- Akalın, Ş. H. (2016). Balkanlarda İslam'ın ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umud* (Cilt 2 (Türkistan'dan Balkanlara), s. 51-73). Ankara: TİKA.
- Akçadağ, E. (2016). *Dünyada ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi*. www.kamudiplomasisi.org adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.04.2017)
- Akman, H. (2006). *Paylaşılamayan Balkanlar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Aljazeera Turk. (21 Şubat 2014). *Türk Dizilerinin Rekoru*. Aljazeera Turk Web Sitesi: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turk-dizilerinin-rekoru> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- Arı, T. (1999). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (3. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ateş, D. (2014). *Türk Dış Politikasına Giriş Yeni Muhafazakarlık ve Doğu Batı Ekseninde Yapısal Değişim*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Ayhan, V. (2010). Eksen Kayması mı? Sistemik Etkiler mi?: Türkiye-Ortadoğu İlişkilerine Teorik Bir Bakış. *Ortadoğu Analiz*, 2(19-20), 25-34.

- Bağce, E. (2003). Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diploamsisi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(28), 63-79.
- Balas, A. (2011). Social Media and Future of Leadership:Call for Action in the Balkans. *Social Analysis*, 1(2), 154-166.
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası İlkeler, Aktörler, Uygulamalar* (1. Baskı). İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Balkan İşbirliği. (2013). *Balkanlarla Sürekli İşbirliği ve Temas*. Balkan İşbirliği Web Sitesi: http://balkanisbirligi.org/?page_id=9 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 06.11.2016)
- Bardos, A. A. (2001). Public Diplomacy: An Old Art, A New Profession. *The Virginia Quarterly Review*(77), 424-427
- Barkan, Ö. L. (1942). İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler. *Vakıflar Dergisi*, 2, 279-304.
- Bayramoğlu, F. (2011). Diplomasi ve Kültür. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(1), 19-36.
- Bilgiç, S., ve Akyürek, S. (2012). *Balkanlar'da Türkiye ve Türk Algısı*. Ankara: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM).
- Bonine, M. E., Amanat, A. and Gasper, M. E. (Ed.). (2011). *Is There a Middle East? The Evolution of a Geopolitical Concept*. Stanfor University Press.
- Broad Band Commission. (2015). *The State of Broadband 2015*. UNESCO and ITU, Geneva.
- BYEGM. (2016). *Türkiye Ecdat Yادigarına Sahip Çıkıyor*. BYEGM Web Sitesi: <http://www.byegm.gov.tr/turkce/faaliyet/turkiye-ecdat-yadigarina-sahip-cikiyor/106091> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 02.03.2017)
- BYEGM. (2017a). *Hakkında*. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM) Web Sitesi: <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkında> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.04.2017)
- BYGEM. (10 Mayıs 2017b). *Bangura: Türkiye Bana Kapılarını Açmasaydı Bugün Bakan Olarak Karşınızda Olamazdım*. BYGEM Web Sitesi: <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haberler/bangura-turkiye-bana-kapilarini-acmasaydi-bugun-bakan-olarak-karsinizda-ola/109264> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 15.05.2017)
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2017). *Kardeş Şehirler*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi: <http://www.bursa.bel.tr/karde---ehirler/sayfa/261/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.06.2017)

- BUSMEK. (14 Mart 2016). *Kosova'da İşgücüne BUSMEK Takviyesi*. BUSMEK Web Sitesi: <http://busmek.bursa.bel.tr/kosovada-ismecune-busmek-takviyesi.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 24.04.2017)
- Cansever, T. (2016). *Osmanlı Şehri Şiir'den Şehir'e* (4. Baskı). İstanbul: Timaş
- CCRE. (2016). *Introducing CEMR. L'Europe Locale & Regionale*: http://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.06.2017)
- Cross, M. and Melissen, J. (2013). *European Public Diplomacy Soft Power At Work*. Palgrave Macmillan US.
- Çalış, Ş. ve Akgün, B. (2001). Çatışmadan Uzlaşmaya 21. Yüzyıla Girerken Balkanlar'da Türk Yunan Rekabeti. İ. Bal (Ed.) içinde, *21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası* (s. 221-242). Bursa: ALFA Yayınları.
- Çalış, Ş. ve Önsoy, M. (2012). Kavramsal Çerçeve: İsimlendirme ve Bölgesel Kimliğin İnşası. Ş. Çalış ve B. Demirtaş (Ed.) içinde, *Balkanlar'da Siyaset* (s. 2-25). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çomak, N. A. ve Yılmaz, E. (2010). Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü. H. Çomak (Ed.) içinde, *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi* (s. 133-149). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Dahl, R. A. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.
- Daoudov, M. (2013a). Bağcılar Belediyesi'nde Uluslararası İlişkilerin Yönetimi. (R.Bozlağan, Ed.) *Bağcılar Perspektifi*, 281-297.
- Daoudov, M. (2013b). *Yerel Dış Politikanın Temelleri*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Daoudov, M. (04 Temmuz 2017). Yerel Diplomasi. (E. Emiroğlu, Röportajı Yapan)
- Davutoğlu, A. (1986). Jeopolitik Teoriler Çerçevesinde Dünya Kuvvet Dengesi ve Ortadoğu. *İlim ve Sanat Dergisi*, 9-14.
- Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin Ben-İdraki. *Divan - Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 2(3), 1-53.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2002). *Küresel Bunalım* (16.Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2004). Küresel Dünyanın Kapıları Türkiye'ye Açılıyor! (S. Turan, Röportajı Yapan, & Infomag, Düzenleyen)

- Davutoğlu, A. (20 Mayıs 2010). *Turkey's Zero-Problems Foreign Policy*. Foreign Policy Magazine Web Sitesi: <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 25.06.2017)
- Davutoğlu, A. (29 Aralık 2011). *Dışışleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun IV. Büyükelçiler Konferansı vesilesiyle Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi'nde yaptığı konuşma*. T.C Dış İşleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/buyukelciler-konferansi-vesilesiyle-trakya-universitesi-balkan-kongre-merkezinde-yaptigi-konusma-29-aralik-2011.tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 10.10.2016)
- Davutoğlu, A. (2012). Davutoğlu Türk Dış Politikası'nın ülkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma. *Stratejik Araştırmalar Merkezi*(3), 3-10.
- Davutoğlu, A. (2014). Türkiye'nin Restorasyonu Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi. *Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM)*(7), 1-13.
- Dede, O. (2014). *Balkanlar ve Türkiye*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Demir, V. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak G *. İstanbul: Beta Yayınları.
- Devran, Y. (2015). Yeni Türkiye'nin Küresel Sesi TRT World: Fırsatlar ve Güçlükler. 2. E-Journal of Intermedia.
- Diplomasi Akademisi. (2016). *Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı*. Diplomasi Akademisi Web Sitesi: <http://diab.mfa.gov.tr/tr/egitim-programlari/uluslararasi-egitim-programlari/uluslararasi-genc-diplomatlar-egitim-programi/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.02.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2013). *Dışışleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/data/bakanlik/mevzuat-2013.pdf> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 02.09.2016)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016a). *Balkan  lkeleri İle İlişkiler*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016b). *Bosna-Hersek'in Ekonomisi*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-bosna-hersek-ekonomisi.tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016c). *Karadağ*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?40a2a717-1ca9-44ad-bea5-b2ac0a602dc1> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016d). *Karadağ'ın Siyasi Görünümü*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/karadag-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.04.2017)

- Dış İşleri Bakanlığı. (2016e). *Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ)*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: [http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei .tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa) adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016f). *Kosova Ülke Künyesi*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/kosova-kunyesi.tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016g). *Makedonya Cumhuriyeti*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a8b37842-fe16-4dd1-b183-d101bc513b2f> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 08.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016h). *Makedonya Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/makedonya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 08.04.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016ı). *Türkiye – Kosova İlişkileri*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.05.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016i). *Türkiye - Makedonya İlişkileri*. T.C. Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-makedonya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri-tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 09.05.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2016j). *Türkiye- Hırvatistan Siyasi İlişkileri*. T.C. Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-hirvatistan-siyasi-iliskileri-tr.mfa> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.06.2017)
- Dış İşleri Bakanlığı. (2017). *Türkiye-Arnavutluk İlişkileri*. T.C Dış İşleri Bakanlığı Web Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/_turkiye-arnavutluk-siyasi-iliskileri.tr.mfa adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.06.2017)
- Digital Diplomacy Italy. (2016). *Twiplomacy Web Sitesi*. The Embassy of Italy in the United States: <http://www.twiplomacy.it/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.05.2017)
- Doğan, E. (10 Mart 2010). Kamu Diplomasisi ve Türkiye. İstanbul. Kamu D. adresinden alınmıştır
- Duke, S. (2013). *The European External Action Service and Pubic Diplomacy*. 127. Hague.
- Dursun, S. (21 Mart 2016). *Gerçek Hayat*. <http://www.gercekhayat.com.tr/dosya/turkiye-kamu-diplomasisinde-neden-basarili-degil-bu-isi-beceremedik/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 25.03.2017)
- Ekinci, D., Kenar, N., Açar, D. ve Emiroğlu, H. (2012). Balkan Ülkelerinin Dış Politikaları. Ş. Çalış ve B. Demirtaş (Ed.) içinde, *Balkanlar'da Siyaset* (s. 170-209). Eskişehir: AÖF Yayınları.

- Ekinci, M. U. (01 Temmuz 2013). *5 SORU: Hırvatistan'ın AB Üyeliği*. SETA Web Sitesi: <http://www.setav.org/5-soru-hrvatistanin-ab-uyeligi/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 16.05.2017)
- Ekinci, M. U. (2014a). A Golden Age of Relations: Turkey and the Western Balkans During the AK Party Period. *Insight Turkey*, 16(1), 103-125.
- Ekinci, M. U. (2014b). *Bosna-Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Ekinci, M. U. (2014c). *Karadağ Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Ekinci, M. U. (2014d). *Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Ekinci, M. U. (2017). Türkiye Balkan İlişkileri 2017. *SETA*, 7-20.
- Ekonomi Bakanlığı. (2016a). *Hırvatistan Genel Bilgiler*. T.C Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulkedetay/H%C4%B1rvatistan/html-viewer-ulkeler;jsessionid=t-DCMP0E36RNjQ07Vbq4_BdikDD1p2-ETdQMlo2AGuhAEBNGMTQx!946569566?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160143&contentTitle=Genel+Bilgiler&_adf.ctrlstate=1h1bbit38_324&_afLoop=4583475732660465&_afWindowM adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 28.04.2017)
- Ekonomi Bakanlığı. (2016b). *Hırvatistan-Türkiye ile Ticaret*. T.C Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulkedetay/H%C4%B1rvatistan/html-viewerulkeler?contentId=UCM%23dDocName%3AEK160147&contentTitle=T%C3%BCrkiye+ile+Ticaret&_adf.ctrlstate=1h1bbit38_324&_afLoop=4583475732660465&_afWindowM adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 28.04.2017)
- Ekonomi Bakanlığı. (2016c). *Türkiye-Hırvatistan Ticari İlişkileri*. T.C Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi. adresinden alınmıştır
- Ekşi, M. (2014). *Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Emin, N. (08 Mayıs 2013). *Balkanlar'da Türk Dizilerine Olan İlgiyi Nasıl Okumalı?* [http://www.setav.org: http://www.setav.org/balkanlarda-turk-dizilerine-olan-ilgiyi-nasil-okumali/](http://www.setav.org/http://www.setav.org/balkanlarda-turk-dizilerine-olan-ilgiyi-nasil-okumali/) adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 16.01.2017)
- Emin, N. (2014). *Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Emin, N. (2014). *Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Emin, N. (2014). *Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Erginli, Z. (2012). Bursa Tasavvuf Kültüründe Horosanlı Dervişler. R. Dara (Ed.) içinde, *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü* (s. 176-194). Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

- European Western Balkans. (2015). *Unemployment Rates In Western Balkans*. European Western Balkans Web Sitesi: <https://europeanwesternbalkans.com/european-western-balkans-infographics/#jp-carousel-1874> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 09.02.2017)
- Fitzpatrick, K. R. (2010). *The Future of U.S. Public Diplomacy: An Uncertain Fate*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- France Diplomatie. (24 Şubat 2014). *Launch of the Ministry of Foreign Affairs' new Twitter console*. France Diplomatie Web Sitesi: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/digital-diplomacy/events/article/launch-of-the-ministry-of-foreign> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 10.01.2017)
- Friedlander, Ş. (11 Ağustos 2013). Çılgın Tüketime Manevi Aşısı Yapıldı. (B. Sönmezşık, Röportajı Yapan) Yenişafak.
- Friedman, T. (2006). *Dünya Düzdür-Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi*. (L. Cinemre, Çev.) İstanbul: Boyner Yayınları.
- Gallarotti, G. M. (2011). Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used. *Journal of Political Power*, 4(1), s. 25-47.
- Gökırmak, M. (3 Mart 2012). *Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi*. (T. A. (TASAM) (Ed.) Tasam Web Sitesi: http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/kuresellesen_dunyada_diplomasi_kamu_diplomasi_dafdc1a-3162-4f25-821d-8ed41dd0a506.pdf adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 17.09.2017)
- Görmez, M. (11 Ocak 2017). *Küresel Çağda Din, Diplomasi ve Diyanet İşleri Başkanlığı*. (Diyanet İşleri Başkanlığı (Ed.) Diyanet İşleri Başkanlığı Web Sitesi: <http://webdosya.diyanet.gov.tr/anasayfa/UserFiles/Document/TextDocs/49e2ccfd-ea35-4827-bbf1-d81c2a90175e.pdf> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 05.03.2017)
- Gözen, R. (2009). *İmparatorluktan Küresel Aktörlüğe Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- H. Qualter, T. (1980). Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(1), 255-307.
- Haber10. (2016). *Orhun'dan Üsküp'e Kardeş Eli*. Haber10 Web Sitesi: http://www.haber10.com/diger/orhundand_uskupe_kardes_eli-339189 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2017)
- Hoca, F. (2016). Balkanlar'da İslamiyet'in Yayılmasında Sarı Saltuk'la İlgili Efsaneler ve Rivayetlerin Önemi. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 2 (Türkistan'dan Balkanlara), s. 73-101). Ankara: TİKA.

- Ihlamur, S. G. (2015). İnsani Diplomasi Çerçevesinde Türkiye'nin Göç ve İltica Politikası. M. Şahin ve S. Çevik (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 45-70). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- International, S. C. (2015). *A study on the economic benefits of sister city relationships in the U.S. and their impact on the global economy 2014-2015*. (S. C. International, & V. Ideas, (Ed.) Sister Cities International. adresinden alınmıştır
- Internet World Stats. (2017). *İnternet in Europe Stats*. Internet World Stats Web Sitesi: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.06.2017)
- İBB. (2016). *Dış İlişkiler Müdürlüğü*. İBB Web Sayfası: <http://www.ibb.gov.tr/TR/Kurumsal/Birimler/DisIliskilerMd/Pages/AnaSayfa.aspx#.V7S1z5iLQ2w> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.03.2017)
- İBB. (2017). *İstanbul'un Kardeş Şehir, İşbirliği Protokolleri Ve Mutabakat Zaptı/İyi Niyet Mektupları*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü: <https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/151> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.05.2017)
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i'Aliye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim* (27.Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalçık, H. (2012). Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar. *GAMER*, 1-10.
- İnalçık, H. (2013). *Osmanlı ve Modern Türkiye* (1.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- İnanç, Y. S. (6 Ocak 2015). *Bosnia under threat from radical Salafi movements*. Daily Sabah: <https://www.dailysabah.com/balkans/2015/01/06/bosnia-under-threat-of-radical-salafi-movements> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.01.2017)
- İsen, M. ve Babalı, T. (2012). Türkiye ve Balkanlar. Ş. Çalış, ve B. Demirtaş (Ed.) içinde, *Balkanlarda Siyaset* (s. 260-292). Eskişehir: AÖF Yayınları.
- İsmaili, A. (2013). *İslam Dünyası STK'ları Birliği*. IDSB Web Sitesi: <http://www.idsb.org/download/ry/22-tr.pdf> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 04.01.2017)
- İyiyol, F. ve Catovic, A. (2012). Sevdalinkalarda Türk-Boşnak Halk Kültürünün Ortak Unsurları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(1), 246-264.
- İyiyol, F. ve Kesmeçi, A. M. (2011). Balkan Dillerinde Türkçe Kelimelerin Tanımlanması Problemi Üzerine Tespitler. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(4), 621-632.

- İzeti, M. (2009). Bektaşiliğin Arnavut Kültür Tarihindeki Yeri. G. Aytaş, Y. Doğan, ve D. Yeşilel (Ed.), *Hacı Bektaş Veli'nin Tarihsel Kimliği, Düşünce Sistemi ve Etkileri* içinde (s. 117-129). Üsküp: Gazi Üniversitesi.
- İzeti, M. (2016a). Balkanlarda İslam'ın Yapıcı ve Evrensel Paradigması ve Osmanlı Döneminden Günümüze İrfan Ocakları: Tekkeler ve Tarikatlar. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 2- Türkistan'dan Balkanlara), s. 187-239). Ankara: TİKA.
- İzeti, M. (22 Ocak 2016b). *Balkanlardaki Dini ve Kültürel Gelişmeler ve Türkiye*. Anadolu Ajansı Web Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/balkanlardaki-dini-ve-kulturel-gelismeler-ve-turkiye/508841> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 15.03.2017)
- İzeti, M. (21 Ocak 2016c). Metin İzeti ile Balkanlar'da Tasavvuf Üzerine. (E. İsmaili, Röportajı Yapan) Fikir Coğrafyası.
- İzeti, M. (20 Ocak 2017). Batı Balkanlarda Dini Diplomasi. (E. Emiroğlu, Röportajı Yapan)
- İzutsu, T. (1991). *Kuran'da Dini ve Ahlaki Kavramlar*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- J.Brown. (2000). Türkiye Yeniden Balkanlara mı? G. E. Fuller and I. O. Lesser (Ed.) içinde, *Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu* (Y. Bülbül, Çev., s. 181-209). Bursa: Alfa Yayınları.
- J. Cull, N. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press.
- Jora, L. (2013). New Practices and Trends in Cultural Diplomacy. *Romanian Review of Political Sciences and International Relations (RRPSIR)*, 10(1), 43-52.
- Kadercan, B. (2014). Güç. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş* (s. 311-322). İstanbul: Küre Yayınları.
- Kafkasyalı, M. S. (2016). Sunuş. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 1, s. 21-25). TİKA.
- Kalın, İ. (2003). Batı'daki İslâm Algısının Tarihine Giriş. *DİVAN İlmi Araştırmalar*, 2, 1-51.
- Kalın, İ. (2011). *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/sag/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.10.2016)
- Kalın, İ. (26 Ağustos 2013). Yalnız Değiliz Ama Yalnızlığı Göze Alacak Kadar İlkeliyiz. (S. Gazetesi, Röportajı Yapan)
- Kardaş, Ş. (2011). Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı? *Akademik ORTA DOĞU*, 5(2), 19-42.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 167-194.

- Karlıdağ, S. ve Bulut, S. (t.y.). “Made in Turkey” Dünya Türk dizilerini izliyor....The Brand Age Web Sitesi: <http://thebrandage.com/made-in-turkey-dunya-turk-dizilerini-izliyor/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 17.06.2017)
- Karlıdağ, S. ve Bulut, S. (2014). The Transnational Spread Of Turkish Television Soap Operas. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(47), 75-96.
- Karpat, K. (2006). Giriş, Osmanlı ve Dünya. A. Toynbee, H. İnalçık, W.McNeill, A. Hourani, K. Karpat, S. Shaw, C.Issawi ve K. Karpat (Ed.) içinde, *Osmanlı Devleti ve Dünya Tarihindeki Yeri* (5.Baskı b.). İstanbul: Ufuk Kitap.
- Karpat, K. (2016). Sunuş, Balkanlarda İslam. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 1, s. 13-20). TİKA.
- Kaur, K. (2017). *The Economic Impact of International Students*. Universities UK Web Sitesi: <http://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/2017/briefing-economic-impact-international-students.pdf> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.06.2017)
- Kayapınar, A. ve Aslantaş, S. (2012). Geçmişten Günümüze Balkanlar. *Balkanlar'da Siyaset* (s. 62-100). içinde Eskişehir: AÖF Yayınları.
- KDK. (18 Aralık 2010). *I-List Turkey Programı*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/i-list-turkey-programi/37> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 05.01.2017)
- KDK. (2011). *Türkiye’de Eğitim Gören Yabancı Öğrenciler, ‘Türkiye’nin Dostları’ Belgeseli İle TRT Ekranlarında*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/turkiyenin-dostlari-belgeseli/39> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 16.03.2017)
- KDK. (2014). *‘Balkanlar Türkiye Gençlik Köprüsü’ Programı, 5 Ülkeden 37 Gencin Katılımıyla Düzenlendi*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/haber/balkanlar-turkiye-genclik-koprusu-programi-5-ulkeden-37-gencin-katilimiyla-duzenleniyor/438> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 22.04.2017)
- KDK. (9 Kasım 2015). *Anadolu Ajansı Türkiye’nin Sesini 10 Dilde Dünyaya Duyuruyor*. T.C Başbakanlık KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/haber/anadolu-ajansi-turkiyenin-sesini-10-dilde-dunyaya-duyuruyor/371> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 22.04.2017)
- KDK. (2017a). *Afetlerde Türkiye’nin ortak gücü: AFAD*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/haber/afetlerde-turkiyenin-ortak-gucu-afad/477> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 22.04.2017)
- KDK. (2017b). *Akil İnsanlar Konferans Serisi*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/akil-insanlar-konferanslari/10> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 23.04.2017)

- KDK. (2017c). *Anasayfa*. KDK Web Sitesi: <http://www.kdk.gov.tr>/adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.04.2017)
- KDK. (2017d). *Gazeteci Heyetleri Programı*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.04.2017)
- KDK. (2017e). *Uluslararası Basını Bilgilendirme Faaliyetleri*. KDK Web Sitesi: <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/uluslararasi-basini-bilgilendirme/17> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.04.2017)
- Kelkitli, F. A. (2013). Turkey and the Western Balkans During the Ak Parti Period. *TIKA Avrasya Etüdüleri*, 2(44), 89-110.
- Kemp, S. (2015). *Digital, Socail & Mobile WorldWide in 2015*. WeAre Social Web Sitesi: <https://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-social-mobile-worldwide-2015> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 10.01.2017)
- Keyman, F. (2010). Türk Dış Politikasında 'Eksen' Tartışmaları Küresel Kargaşa Çağında Realist Proaktivizm. *SETA Analiz*(15), 15.
- Kızılay. (2010). 2010-2015 Stratejik Plan. Kızılay.
- Kirişçi, K. (2015). The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state. *New Perspectives on Turkey*(40), 29-57.
- Koltaş, N. (2014). Balkanlar'da Tasavvufun Yayılışını Hızlandıran Etmenler: Reaksiyoner Bir Tavır Olarak Bogomilizm. *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar* (s. 261-270). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Kosovo MFA. (2017). *Digital Diplomacy*. MFA Kosovo Web Sitesi: <http://www.mfa-ks.net/?page=2,219> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.05.2017)
- Kosovo Thanks You. (2017). *Who Recognized Kosovo as an Independent State?* Kosovo Thanks You Web Sitesi: <http://www.kosovothanksyou.com/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.06.2017)
- Köksoy, E. (2016). Yeni Diplomatik Temsil Biçimi Olarak Marka Diplomasisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk İletişim*, 09(2), 242-261.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2017). *Misyonumuz Vizyonumuz*.T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı:<https://www.kultur.gov.tr/TR,133260/misyonumuz-vizyonumuz.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 07.05.2017)
- Leonard, M. (2002). *Public Diplomacy*. London: The Foreign Policy Centre.
- Lord, K. M. (2005). What Academics (Should Have to) Say About Public Diplomacy. A. P. Conflict (Ed.). içinde, (s. 2-14). Washington DC.

- Löffelholz, M., Auer, C. and Srugies, A. (2015). Strategic Dimensions of Public Diplomacy . D. Holtzhausen and A. Zerfass (Ed.) içinde, *The Routledge Handbook of Strategic Communication* (1.Baskı b.). NY & London: Routledge Taylor & Francis.
- Magalhaes, J. C. (1988). *The Pure Concept of Diplomacy*. (B. F. Pereira, Çev.) London: Greenwood Press.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. 21: University of Toronto Press.
- Melissen, J. (2005). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. J. Melissen içinde, *The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations* (s. 3-28). New York: Palgrave MacMillan.
- Melissen, J. (2013). Public Diplomacy. A. F. Cooper, J. Heine, R. Thakur and J. H. Andrew F. Cooper (Ed.) içinde, *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (s. 436-453). United Kingdom: Oxford University Press.
- Mendillioğlu, A. (06 Ekim 2014). *Türk Dizileri Balkanlar'da Neden Bu Kadar Popüler?* Dipnot.tv:<http://www.dipnot.tv/turk-dizileri-balkanlarda-neden-bu-kadar-populer/78095/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 24.12.2016)
- Milas, H. (2013). Stratejik Derinlik Kitabı-Yurt Dışından Okunduğunda. B. Oran (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3 (2001-2012)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moisi, D. (2009). *The Geopolitics of Emotion: How Cultures of Fear, Humiliation, and Hope are Reshaping the World*. London: Doubleday.
- Muhasiloviç, S. Ç. (22 Ocak 2016). *Türkiye'nin Balkan Politikası Çıkar Değil Vizyon Hedefli*. AA web sitesi: <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/turkiyenin-balkan-politikasi-cikar-degil-vizyon-hedefli/508846> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.12.2016)
- Nasr, S. H. (24 Mart 2006). *Batı'ya karşı etkili güç: Tasavvuf*. Sufizm ve İnsan Web Sitesi: <http://sufizmveinsan.com/arastirma/etkiliguc.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 25.01.2017)
- Nicolson, H. (1954). *The Evolution of Diplomatic Method*. London: Constable.
- Nuroğlu, E. ve Nuroğlu, H. (2016). *Balkanlarda Almanya ve Türkiye İhracat ve Yatırımlar*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu* (1. Baskı). (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap.
- Oğuzlu, T. (2009). Türk Dış Politikasında Davutoğlu Dönemi. *Ortadoğu Analiz*, 1(9), 43-50.
- Okçal, H. (2012). Balkanlar ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü GAMER Konferansı Konuşmaları.1*, s. 197-2017. Ankara: GAMER.

- Oran, B. (2001). Giriş: Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği. B. Oran içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 1 1919-1980*. İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2007). *Eski Dünya Seyehatnamesi* (7.Baskı). Ankara: Aşina Kitaplar.
- Ortaylı, İ. (2008). *Avrupa ve Biz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Osgood, K. A. and Etheridge, B. C. (2010). Introduction: The New International History Meets the New Cultural History. K. A. Osgood, and B. C. Etheridge (Ed.) içinde, *The United States and Public Diplomacy: New Directions in Cultural and International History* (Cilt 5, s. 1-29). Boston: Brill.
- Öktem, M. K., Göçoğlu, V. ve Tunç, Ş. (2016). Kardeş Şehir Uygulamalarının Yerel Politika Transferine Etkisi: Alanya-Gladbeck Araştırması. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25(4), 49-86.
- Özcan, A. (2007). Osmanlıcılık. *İslam Ansiklopedisi*,33:485-487.İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (ISAM).
- Özey, R. ve Bozkurt, G. S. (2012). Ülkeler: Coğrafya, Kültür ve Sosyal Yapı. Ş. Çalış, ve B. Demirtaş (Ed.) içinde, *Balkanlar'da Siyaset* (s. 26-62). Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Özipek, B. B. (2016). Ahlak ile Realite Arasında Ak Parti'nin Dış Politikası. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 5 - Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı), s. 9-27). Ankara: TİKA.
- Özkan, A. (2015). *21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkanları*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM).
- Pajaziti, A. (2016). İslam ve Yeni Balkanlar: Son Yüzyıldan Alınan Dersler ve Üçüncü Bin. 27-43, M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 5 - Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı)). Ankara: TİKA.
- PDAA. (2002). *PDAA- An association of Public Diplomacy*. PDAA Web Sitesi: http://pdaa.publicdiplomacy.org/?page_id=6 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.12.2016)
- Pendik Belediyesi. (25 Mayıs 2016). *Pendik'ten Novi Pazar'a Kültür Hizmeti*. Pendik Belediyesi Web Sitesi: <http://www.pendik.bel.tr/haber/detay/pendikten-novi-pazara-kultur-hizmeti#ad-image-0> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 28.09.2017)
- Pendik Belediyesi. (2017). *Kardeş Şehirlerimiz*. Pendik Belediyesi Web Sitesi: <http://www.pendik.bel.tr/sayfa/detay/dis-iliskiler-mudurlugu%7Ckardes-sehirlerimiz> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.06.2017)
- Petrović, P. (2014). Islamic radicalism in the Balkans. European Union Institute for Security Studies (EUISS).

- Portland. (2016). *The Soft Power 30-A Ranking of Global Soft Power*. Soft Power 30: <http://softpower30.portland-communications.com/ranking/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.04.2017)
- Potter, E. H. (2009). *Branding Canada: Projecting Canada's Soft Power Through Public Diplomacy*. London: McGill-Queen's Press.
- Pürtaş, F. (2013). Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi. *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), 1-14.
- Pürtaş, F. (17 Aralık 2016). *Kültür Diplomasisi ve TURKSOY*. Mekom Web Sitesi: <http://mekam.org/QgYMZ/mekom/kulturel-diplomasi-ve-turksoy> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.01.2017)
- Radikal Gazetesi. (05 Ağustos 2011). *Osmanlı'nın Emaneti Sancak'ta Tehlikeli Bölünme*. Radikal Gazetesi Web Sitesi: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/osmanlinin-emaneti-sancakta-tehlikeli-bolunme-1058927/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 19.12.2016)
- Resmi Gazete. (2 Şubat 1994). *Türksoy'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*. TBMM Web Sitesi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703973.pdf adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 23.02.2017)
- Resmi Gazete. (07 Haziran 2013). *Basın-Yayın Ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Merkez, Taşra VYurtdışı Teşkilatı Görev, Yetki, Sorumluluk ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik*. BYEGM Web Sitesi: http://www.byegm.gov.tr/docs/BYEGM_Merkez_Tasra_ve_Yurt_Disi_Teskilati_Yonetmeli.pdf adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 29.12.2016)
- Rupnik, J. (2011). The Balkans as a European question. J. Rupnik (Ed.) içinde, *The Western Balkans and the EU: 'The Hour of Europe'* (s. 17-31). European Union Institute for Security Studies (ISS).
- Sabah Gazetesi. (14 Nisan 2016). *210 Dışişleri Bakanlığı'nın dijital diplomasi karnesi*. Sabah Gazetesi Web Sitesi: <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/04/14/210-disisleri-bakanliginindijital-diplomasi-karnesi> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 25.05.2017)
- Sabah Gazetesi. (27 Kasım 2013). *Sırbistan'dan Türkiye'ye Kosova tavrı*. Sabah Gazetesi Web Sitesi: <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/10/27/sirbistandan-turkiyeye-kosova-tavri> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.06.2017)
- Sanberk, Ö. (2010). Türk Dış Politikasının Dönüşümü Öncelikleri Nelerdir, Rota Değişikliği Var Mı? H. Çomak (Ed.) içinde, *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi* (1.Baskı b., s. 103-112). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Sarıkaya, O. ve Zunic, N. (2014). Bosna'da Değişmeyen Fatih Algısı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 286-304.
- Sarınay, Y. (1987). İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri İle Münasebetleri (1919-1939). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 231-258.
- Scholte, J. A. (2001). Globalization and Politics. J. Baylis and S. Smith (Ed.) içinde, *The Globalization of World Politics An Introduction to International Relations* (s. 15-37). Oxford: Oxford University Press.
- Selçuk, O. (2012). *Turkish Airlines As a Soft Power Tool In The Context of Turkish Foreign Policy*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Serim, M. (23 Ocak 2015). *Türkiye'nin Dijital Tanıtım Kampanyası: Turkey Home*. Bigumigu Web Sitesi: <http://bigumigu.com/haber/turkiye-nin-dijital-tanitim-kampanyasi-turkey-home/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 25.02.2017)
- Serin, A. (31 Mart 2015). *Balkanlarda Artık Camilerde Bile Huzur Kalmadı*. Dünya Bizim Web Sitesi: <http://www.dunyabizim.com/etkinlik/20020/balkanlarda-artik-camilerde-bile-huzur-kalmadi> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 30.05.2017)
- Sezikli, U. (2016). Balkanlar'da Osmanlı Mirası: Dinî Müsikî. M. S. Kafkasyalı (Ed.) içinde, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut* (Cilt 5 - Gönül Fethinden Zihniyet Temsiline), s. 481-503). Ankara: TİKA.
- Bayrampaşa Belediyesi. (2016). *Sınır Tanımayan Kardeşliğimize Özel Ödül*. <http://www.bayrampasa.bel.tr/icerik.asp?is=118q1641q10q10q10q10q11q1diq10q1isq> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 24.06.2017)
- Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. (2014). *2014'te Türkiye*. SETA Yayınları.
- Snow, N. (2009). Rethinking Public Diplomacy. N. Snow and P. Taylor (Ed.) içinde, *Routledge Handbook of Public Diplomacy* (s. 3-12). NY & London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Szondi, G. (2008). Public Diplomacy and Nation Branding Conceptual Similarities and Differences. *Discussion Papers in Diplomacy*.
- Şahbaz, P. ve Kılıçlar, A. (2009). Filmlerin ve Televizyon Dizilerinin Destinasyon İmajına Etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-52.
- Şahin, K. (2011). Balkanlar ve Türkiye: Jeopolitik ve Jeostratejik Bir Değerlendirme. M. Ercan (Ed.) içinde, *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası* (1.Basım b., s. 333-351). Nobel Yayınları.
- Şahin, Y. (2013). *Batı Balkanlar AB Yolunda* (Cilt 267). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV).

- Tanıtma Fonu. (2016). *Hakkımızda*. T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu: <http://www.tanitmafONU.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 03.05.2017)
- Tarhan, N. (2002). *Psikolojik Savaş Gri Propaganda* (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- TCCB. (13 Mayıs 2015). *Arnavutluk ve Balkanlardaki Tüm Kardeşlerimizi Ayrılmaz Bir Parçamız Olarak Görüyoruz*. TCBB Web Sitesi: <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32291/arnavutluk-ve-balkanlardaki-tum-kardeslerimizi-ayrılmaz-bir-parcamiz-olarak-goruyoruz.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.04.2017)
- TDBB. (2016). *Kardeş Şehirler El Kitabı*. Türk Dünyası Belediyeler Birliği. adresinden alınmıştır
- TDV. (2015). *2015 Yılı Faaliyet Raporu*. Türkiye Diyanet Vakfı. TDV Web Sitesi: http://diyanetvakfi.org.tr/Media/files/raporlar/TDV_2015_FaaliyetRaporu.pdf adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.02.2017)
- THY. (15 Nisan 2011). *Vizesiz Balkanlar*. THY Web Sitesi: <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/basin-odasi/basin-bultenleri/basin-bulteni-detayi/vizesiz-balkanlar-projesi-ile--balkanlar-in-tum-baskentlerine-turk-hava-yollari-ile-vizesiz-ucun> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 27.05.2017)
- THY. (8 Ocak 2016b). *Discover the Potential-Turkey*. THY Web Sitesi: <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/basin-odasi/basin-bultenleri/basin-bulteni-detayi/turkiyenin-yeni-slogani-turk-hava-yollari-araciligi-ile-tum-dunyaya-ulasiyor> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- THY. (2017). *Sponsorluklar*. THY Web Sitesi: <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/sponsorluklar> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 29.05.2017)
- THY. (2016a). *4MevsimBalkanlar*. <http://www.4mevsimbalkanlar.com/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 15.05.2017)
- TİKA. (2015). *Hakkımızda*. TİKA Web Sitesi: <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 20.03.2017)
- Todorova, M. (2013). *Balkanlar'ı Tahayyül Etmek* (4.Baskı). (D. Şendil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- TRT. (2016a). *Balkan Köyleri*. TRT Web Sitesi: <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=43189> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- TRT. (2016b). *Balkan Savaşları*. TRT Web Sitesi: <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=32386> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)

- TRT. (2016c). *Balkanlar ve Göç*. TRT Web Sitesi: <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=11069> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- TRT. (2017a). *Balkan Gündemi*. TRT Web Sitesi: <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=46797> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- TRT. (2017b). *Yüzyıl da Geçse*. TRT Web Sitesi: <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=29974> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.05.2017)
- TRT Haber. (18 Mayıs 2015). *TRT WORLD Test Yayınına Geçti*. TRTHaber Web Sitesi: <http://www.trthaber.com/haber/medya/trt-world-test-yayinina-gecti-185371.html> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 09.06.2017)
- Tuch, H. (1990). *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. New York: St. Martin's Press.
- Tuncer, H. (1982). Eski ve Yeni Diplomasi (Doktora Tezi Özeti). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 37(1), 251-257.
- Tuncer, H. (1984). Tarih ve Günümüzde Ad-Hoc Diplomasi. *Milletlerarası Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, 4(1), 50-57.
- Türbedar, E. (2010). *Türkiye-Sırbistan İkili İlişkileri*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).
- Türbedar, E. (2012). *Türk Dış Politikası Balkanlar' da Nasıl Algılanıyor?* www.tepav.org.tr: [http://www.tepav.org.tr/upload/files/1335363622-9.Turk Dis Politikasi Balkanlar da Nasil Algılanıyor.pdf](http://www.tepav.org.tr/upload/files/1335363622-9.Turk%20Dis%20Politikasi%20Balkanlar%20da%20Nasil%20Algilaniliyor.pdf) adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 15.04.2017)
- TÜRKSOY. (2017). *TÜRKSOY Hakkında*. Mart 08, 2017 tarihinde TÜRKSOY Web Sitesi: <http://www.turksoy.org/turksoy/about> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.05.2017)
- Ulutaş, U. (20 Ekim 2015). *Komşularla Sıfır Sorunu' Nasıl Okumamalıyız?* SETAV Web Sitesi: <http://setav.org/tr/komsularla-sifir-sorunu-nasil-okumamaliyiz/yorum/18072> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 12.01.2017)
- USIA. (2016). *Overview*. Mart 18, 2016 tarihinde USIA Web Sitesi: www.usia.gov adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 04.01.2017)
- Ustadan Çırağa. (2014). *“Ustadan Çırağa” Türkiye’den Balkanlar’a Sanatın Yolculuğu*. YEE Ustadan Çırağa Web Sitesi: <http://ustadanciraga.yee.org.tr/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.12.2017)

- Uzgel, İ. (2001a). ABD ve NATO ile İlişkiler. B. Oran (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2 (1980-2001)* (s. 34-83 ve 243-326). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzgel, İ. (2001b). Balkanlarla İlişkiler. B. Oran (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2 (1980-2001)* (s. 167-182 ve s. 481-524). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünsal, Ü. (2013). 11 Eylül Olayı Ertesinde AKP Dönemi. B. Oran (Ed.) içinde, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3: 2001-2012* (s. 13-243). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Versan, R. (1995). Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(10), 89-96.
- Wang, Y. (2008). *Public Diplomacy and the Rise of Chinese Soft Power*. THE ANNALS OF THE AMERICAN ACADEMY.
- White, G. S. (21 Ocak 2011). Türkiye'yi Bir de Sen Anlat!: Turkeyfe.org. (I. Yılmaz, Röportajı Yapan)
- Yalçın, H. B. (2011). Türkiye'nin 'Yeni' Dış Politika Eğilim ve Davranışları: Yapısal Realist Bir Okuma. *Bilgi Dergisi*(23), 35-60.
- Yaşın, G. K. (01 Haziran 2010). *Bosna-Hersek'te AB-Batı Balkanlar Zirvesi*. 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Web Sitesi: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/balkanlar-ve-kibris-arastirmalari-merkezi/2010/06/01/7802/bosna-hersekte-ab-bati-balkanlar-zirvesi> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 16.05.2017)
- YEE. (2014). *Balkanlar'da Kültürel Mirasın Yeniden İnşası*. Yunus Emre Enstitüsü (YEE) Web Sitesi: <http://balkanyazmalari.yee.org.tr/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 08.04.2017)
- YEE. (17 Ocak 2017). *Boşnakça Türkiye'de Seçmeli Ders Oldu*. Yunus Emre Enstitüsü Web Sitesi:http://yee.org.tr/tr/faaliyethaberleri/turkiye-de-bosnakca-secmeli-olarak-okutulacak_4338 adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 18.02.2017)
- YEE. (t.y.). *Yunus Emre Enstitüsü*. YEE Web Sitesi: <http://www.yee.org.tr/tr/yunusemreenstitusu> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 21.03.2017)
- YeniŞafak. (18 Ekim 2012). *Davutoğlu'ndan Balkanlar için 4 Ana Yöntem*. Yeni Şafak Gazetesi Web Sitesi: <http://www.yenisafak.com/politika/davutoglundan-balkanlar-icin-4-ana-yontem-416565> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 11.12.2016)
- Yeşiltaş, M. (2014). 'Stratejik Derinlik'in Jeopolitik Tasavvuru. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 25-56.

- Yeşiltaş, M. ve Balcı, A. (2011). AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita. *Bilgi Dergisi*(23), 9-34.
- Yıldırım, H. (09 Mayıs 2013). *Genel Nitelikleriyle Kamu Diplomasisi ve Türkiye'deki Temel Oluşumları*. Pamukkale Üniversitesi Web Sitesi: <http://www.pau.edu.tr/zyilmaz/tr/sayfa/genel-nitelikleri-kamu-diplomasisi-ve-turkiye%E2%80%99deki-temel-olusumlari> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 14.11.2016)
- YTB. (2017). *Kurumsal*. Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı Web Sitesi: <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 07.05.2017)
- Yurdagür, M. (2000). İ'la-yi Kelimetullah. *İslam Ansiklopedisi*, 22: 62-63. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (ISAM)
- Yurdasev, N. (2010). Osmanlı Mirası ve Türk Dış Politikası Üzerine. O. B. Dinçer, H. Özdal ve H. Necefoğlu (Ed.) içinde, *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası Uluslar arası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri* (s. 47-55). Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu (USAK).
- Yücel, G. (2012). Diplomat Okulu'nda 'Digital Diplomasi' Konuşuldu. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Yücel, G. (20 Şubat 2013). *Diplomaside Hedefimiz Dijital Derinlik Olmalı*. <http://www.yeniturkiye.org/diplomaside-hedefimiz-dijital-derinlik-olmalı/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 28.11.2016)
- Yücel, G. (2015). İnternet Çağında Kamu Diplomasisi. İstanbul: SETA.
- Yücel, G. (02 Temmuz 2016). Dijital Diplomasi. *TRT AKADEMİ*, 01(2), 748-760.
- Yücel, G. (10 Mayıs 2017). Dijital Diplomasi Üzerine. (E. Emiroğlu, Röportajı Yapan)
- Zalewski, P. (22 Ağustos 2013). *How Turkey Went From 'Zero Problems' to Zero' Friends*. Foreign Policy Magazine Web Sitesi: <http://foreignpolicy.com/2013/08/22/how-turkey-went-from-zero-problems-to-zero-friends/> adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 01.12.2016)